Міністерство освіти і науки України
Наукова бібліотека імені М. Максимовича Київського
національного університету імені Тараса Шевченка
Наукова бібліотека Севастопольського
національного технічного університету

БІБЛІОТЕКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ НАУКИ, ОСВІТИ ТА КУЛЬТУРИ

Матеріали
науково-практичної конференції
Севастополь, 7 – 10 жовтня 2013 р.

Севастополь 2013

УДК 027.7

Редакційна колегія

В.О. Крамарь – д. т. н., професор, проректор СевНТУ, голова оргкомітету конференції;
Н.Л. Ржевцева – директор Наукової бібліотеки СевНТУ;
О.В. Сінковська – заст. директора бібліотеки СевНТУ;
Т.О. Ярошенко – к.і.н., директор Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Науковий редактор В.О. Крамарь – д. т. н., професор, проректор СевНТУ, голова оргкомітету конференції.

Бібліотеки та інформаційні ресурси у сучасному світі науки, освіти та культури: Матеріали наук.-практ. конф., м. Севастополь, 7-10 жовтня 2013 р. – Севастополь: Купол, 2013. – 192 с.

До збірника увійшли матеріали доповідей бібліотечних фахівців та спеціалістів у області інформаційних технологій, учасників науково-практичної конференції «Бібліотеки та інформаційні ресурси у сучасному світі науки, освіти та культури», яка відбулася у Севастопольському національному університеті 7-10 жовтня 2013 р.

Відповідальність за зміст і орфографію матеріалів конференції несуть автори.

Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, образования и культуры: Материалы науч. – практ. конф., г. Севастополь, 7-10 октября 2013 г. – Севастополь: Купол, 2013. – 192 с.

В сборник вошли материалы докладов библиотечных специалистов и специалистов в области информационных технологий, участников научно-практической конференции «Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, образования и культуры», которая состоялась в Севастопольском национальном техническом университете 7-10 октября 2013 г.

Ответственность за содержание и орфографию материалов конференции несут авторы.

УДК 027.7: 004.77
В.С. Белоус, директор библиотеки
Винницкий государственный педагогический
университет имени Михаила Коцюбинского
Ул. Острожского,32, г. Винница, Украина, 21100
vspu.lib@gmail.com; vspu-lib@mail.ru

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ САЙТОВ В БИБЛИОТЕКЕ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ: ЗА ИЛИ ПРОТИВ?

Значение социальных сетей, их внедрение в практику работы научной библиотеки, использование в информационном обеспечении учебного процесса и научной деятельности вуза.

Создание и использование качественного контента является одним из важных аспектов деятельности библиотеки вуза. Инновационные преобразования в содержании, формах и методах, происходящие в деятельности библиотек высших учебных заведениях, влияют на улучшение учебно-воспитательного процесса, приносят заметные социально значимые результаты [1]. Современные библиотеки реагируют на требование времени, постоянно присутствуя в конкурентно информационном пространстве, вынуждает библиотеки искать новые пути распространения научных и технологических знаний, используя существующие возможности Интернета, в т. ч. социальные сети, которые все активнее предлагают пользователям огромный массив актуальной и эффективной информации [2].

В публикациях ученых и практиков библиотечного дела раскрывается механизмы представления библиотеки и ее ресурсов в социальных сетях, значение и использование социальных сайтов. Данная проблематика находится в поле зрения таких ученых, как Я. Шрайберга, Т. Бондаренко, А. Ваганова, Е. Гениевой, А. Кирилловой, В. Степанова, С. Головахи и др.

Цель данной статьи показать значимость социальных сайтов, их роль в учебном процессе вуза и внедрение в практику работы научной библиотеки. Ведь при наличии современных компьютерных технологий библиотека, активно используя социальные сети, может усилить свое влияние на читателя далеко за пределами своих залов, а также на информационные потоки, которые идут в обход библиотеки. Появляется новое понимание современного пользователя, который уже не представляет себя вне поля социальных сетей. На сегодня социальные сети есть достаточно мощным инструментом, которым не стоит игнорировать. Поэтому библиотекам необходимо использовать полезный и практически бесплатный ресурс.

Причина появления социальных сообществ, такая же, как и всего Интернета, а ранее, телевидения, радио, телеграфа – это потребность в информации, возможность производить, передавать и потреблять информацию в ускоренном режиме.

Немного из истории социальных сетей. Термин «социальная сеть» был введен английским социологом Джеймсом Барнсом в 1954 г. Однако, в те

времена это понятие имело сугубо научное значение и представляло интерес только для ученых-математиков и социологов.

В 2002 г. мир социальных сетей был потрясен запуском Friendster. Уже спустя год после запуска, Friendster имел больше трех миллионов зарегистрированных пользователей и огромный инвестиционный интерес. Выпущенный в 2003 г. LinkedIn показал решительно более серьезный, подход к феномену социальных сетей, представлял собой сетевой ресурс для деловых людей. Сегодня LinkedIn имеет больше чем 30 миллионов пользователей, быстро завоевал популярность в Украине. MySpace (выпущенный в 2003 г.) привлекает молодых людей музыкой, видео и интересным содержанием. Среди социальных сетей лидирует Facebook (основал в 2004 г. Марк Цукерберг). Тайной успеха Facebook (в настоящее время более 150 миллионов пользователей) является удобство использования; множество доступных особенностей; его незабываемое название. В 2006 г. появился очень успешный сервис Twitter. В этом же году создано сайт Vkontakte (Павел Дуров), который быстро получил общественное признание и на данный момент является самым динамично развивающимся ресурсом в Рунете. Vkontakte (более 98 миллионов зарегистрированных участников) – крупнейшая социальная сеть, третий по посещаемости сайт России, второй на Украине и в Белоруссии, 38-й в мире. Connect – популярная национальная социальная сеть Украины, впервые вошла в двадцатку рейтинга социальных сетей по посещаемости, объединяет 760 тысяч украинцев (1,65% населения Украины).

Сегодня количество популярных социальных сайтов в мире исчисляется сотнями. Социальные сайты – одни из самих популярных современных Интернет-ресурсов, и популярность эта вполне заслуженна. Во-первых, удобный и понятный интерфейс, во-вторых, широкий охват интересов потребителя. В Украине в социальных сетях зарегистрировано свыше 30 млн. аккаунтов.

Нельзя не согласиться, что социальные сети являются гениальным изобретением. Но имеют они и свои минусы: многих туда «затягивает» и тогда все свободное (а нередко и рабочее) время уходит на пустую болтовню и другие социально «значимые» занятия. Рассмотрим плюсы и минусы социальных сетей (сообществ). Чем же опасны социальные сети, прежде всего для студентов, молодежи, подростков?

Наличие отрицательного влияния социальной сети Facebook на успеваемость студентов доказал профессор Пауль Киршнер (Paul Kirschner), который занимался исследованием в одном из американских университетов. Команда ученых под руководством Киршнера наблюдала за 219 студентами в возрасте от 19 до 54 лет и оказалось, что успеваемость тех из них, кто готовится к занятиям за компьютером, не отключаясь от сети, в среднем на 20% ниже, чем у тех, кто не проводит время в Facebook. Также выяснилось, что студенты, которые не тратят время на социальные сети, уделяют учебе в среднем на 88% больше времени. Можно, конечно, стать высококлассным специалистом, не отключаясь от Facebook и изучая специальную литературу «одним глазом», вот

только таких среди студентов наверняка меньшинство. Остальным профессор рекомендовал уделять больше внимания учебе, ведь даже в самой Facebook нужны профессионалы, а не рекордсмены по количеству виртуальных друзей, подарков и комментариев [3]. Безусловно, есть в сетях полезная информация, но не секрет, что много и негативной, от которой страдает незрелая в психологическом плане личность.

В любом случае, Интернет – замечательный инструмент для работы в учебной и научной сфере и то, как вы или ваши пользователи используют его – зависит и от самих библиотекарей. Поэтому анализируя возможности социальных сетей, работники библиотеки стремятся направить своего пользователя на использование их не только для развлечения, но и в образовательных целях:

1. Учебно-образовательная деятельность.

2. Предоставление пространства для обучения под руководством тьютора (англ. *tutor*) –.наставника (библиотекаря).

Руководители высшей школы могут писать в блогах о своих точках зрения по вопросам стратегии вуза, планы и т. д., которые сотрудники и студенты могут прокомментировать. **Используя социальные сети, преподаватели** создают блоги и сайты для студентов; размещают учебные мероприятия, курсы лекций, заданиями для подготовки к занятиям; размещают терминологические словари; используют фотографии; делятся с другими пользователями презентациями; используют организационные карты для создания визуального образовательного контента; обмениваются документами. Преподаватели в ходе занятий активно используют блоги, wiki, сайты, электронные библиотеки, открытые образовательные ресурсы.

Студенты ведут блоги, отражающие процесс обучения, а также комментируют другие блоги; отправляют ePortfolios (электронные портфолио); создают свои собственные видео и обмениваются с другими пользователями; создают собственные рабочие пространства; находят и просматривают образовательные видео на сайтах обмена; решают совместные задания и т. д. С развитием и распространением Интернета у студентов появляется все больше возможностей, в том числе и для удаленной учебы. Кроме того, в ряде учебных заведений существует интерактивная форма обучения. Несомненно, Интернет делает процесс обучения проще, а поиск информации легче и удобнее. Однако упрощение процесса обучения будет по-настоящему полезно лишь тем, кто действительно хочет получить знания и стремится к ним. Таким образом, в зависимости от личных желаний человека и формируется роль социальной сети в его обучении. При умном подходе Интернет довольно успешно позволяет студенту перераспределить свое рабочее время: подготовить контрольные, рефераты, курсовые, дипломные (используя книгу и бескрайние просты виртуального пространства), а также устроить какое-либо развлечение с друзьями в социальной сети.

Преподаватели и **студенты** используют социальные сайты как backchannel (обратный канал) во время прямого обучения, создают собственные подкасты

для выражения своего мнения; просматривают сайты социальных закладок; обмениваются идеями; создают личное рабочее пространство; вступают в профессиональные сети. **Школа / институт / университет/ библиотека** могут создать сайт социальной сети, общаться и сотрудничать друг с другом, делиться различной информацией (в группах и индивидуально).

Развитые страны мира активно используют социальные сети в учебном процессе, считая, что образование – ключ к достижению финансовых амбиций. Для этого власти присматриваются к возможностям, которые открывают для образования социальные сети. Вопрос использования в образовании социальных сетей вызывает дискуссию. Некоторые считают, что вскоре социальные медиа станут частью учебной. Другие скептически относятся к педагогической ценности социальных сетей и беспокоятся о защите частной жизни молодежи, их зависимости от социальных сетей.

Однако нельзя отрицать то, что кроме общения в социальных сетях можно почерпнуть полезную информацию. Последние новости, ответы на актуальные вопросы, анонсы мероприятий – все это пользователь электронных залов библиотеки может найти на страницах социальных сайтов. Активное использование, особенно молодежью, социальных сетей заставляет библиотечных работников более внимательно относиться к информации, знать о существующих социальных сетях, какую они представляют. Как библиотека может обратить популярность социальных сетей на пользу учебному процессу? Социальные сети есть что-то большее, чем изысканные каналы традиционного библиотечного маркетинга. Они, скорее, есть инструментом малых сообществ библиотекарей и читателей. В современном мире информационно-коммуникационные технологии обеспечивают дальнейшее совершенствование библиотечно-информационной структуры. Библиотеки используют Интернет уже не только для информационного обслуживания своих пользователей, но и сами становятся частью Интернета, обеспечивая его информационную и интеллектуальную мощь.

Сетевые информационные ресурсы, используя формы библиотечно-библиографического обслуживания, обеспечивают современной библиотеке вуза роль информационно-образовательного центра, который предоставляет доступ к знаниям в процессе образования, реагирует на процесс информатизации, создавая и совершенствуя новые виды информационно-аналитической продукции. Все чаще появляются в деятельности библиотеки термины «виртуальная справка», «онлайновая справка», «виртуальные» пользователи и т. д. [4].

В библиотеке Винницкого государственного педагогического университета имени Михаила Коцюбинского гармонично существует традиционная и электронная библиотека. Структурируя Интернет-ресурсы библиотека выступает в роли информационного посредника, навигатора в море информации, помогает пользователю находить качественный, релевантный материал, осуществляет поиск, отбор и аналитико-синтетическую обработку ресурсов. Информационно-коммуникационные технологии и сервисы,

внедренные в библиотеке, открывают новые возможности в информационном обеспечении пользователя, значительно повышая ее статус. Студент все чаще обращается к возможностям Интернета, чтобы подготовиться к занятиям, написать реферат, курсовую, дипломную или проект. Библиотека не оставляет без внимания своих пользователей: учит и помогает правильно оформлять презентации, проекты, списки литературы к рефератам и другим научным работам.

Библиотеке важно контролировать или хотя бы обращать внимание на то, каким образом используется Интернет. Помогает он лучше усвоить знания или просто дарит больше свободного времени для посторонних развлекательных занятий. По мере скорости распространения сетей, необходимо ввести культуру их использования и вводить лимит работы студентов в электронных залах библиотеки. С целью рационального использования локальной сети библиотеки и сети Интернет руководством университета принято распоряжение:

- базы данных электронного каталога библиотеки, ресурсы Интернет использовать только с целью качественного и оперативного информационного обеспечения учебно-воспитательного процесса и научно-опытной деятельности университета;
- заблокировать доступ к сайтам порнографического характера и сайтам, пропагандирующие человеконенавистническую, насильническую идеологию, установив соответственные фильтры на сервере библиотеки.

Быть в сети – крайне важно для современного студента. Поэтому в библиотеке университета созданы комфортные условия для выхода в Интернет: создано два электронных зала на 88 ПК, а в холле библиотеки действует зона Wi-Fi, где студент может бесплатно подключиться к сети. В библиотеке проводятся вебинары, виртуальные лекции по информационной культуре, скайп-семинары, он-лайн встречи с пользователем библиотеки.

Каждому студенту, поступающему на первый курс, создается личный почтовый ящик на сервере библиотеки. Студент получает единую учетную запись, под которой можно зайти на электронный ресурс библиотеки: на сайт, в почту или виртуальный кампус.

Пользу от популяризации ресурса, деятельности библиотеки в социальных сетях мы замечаем уже сегодня. Библиотека вуза проявляет активность как в предоставлении своим пользователям разнообразной информации и услуг, так и в позиционировании себя в социальных сетях. Мы принимаем участие в социальных сетях: Vkontakte.ru, Mail.ru (зарегистрированые и собственные аккаунты библиотекарей), YouTube, Odnoklassniki.ru (группа «Библиострана»), Facebook, LinkedIn.com. Усилия работников библиотеки в этом направлении дали возможность увеличить посещаемость сайта библиотеки, на котором установлены блоги, где отражаются интересные моменты из жизни университетской библиотеки. Сайт библиотеки содержит полезные ссылки на разнообразные Интернет-ресурсы для учебы и самостоятельной работы. Это целый информационный комплекс, который открывает доступ к электронным каталогам, ко всей базе учебных материалов и к полезным сайтам.

Для усиления авторитета в информационном пространстве и распространения влияния в учебной и научной среде библиотека оптимизирует создание своих ресурсов, использует социальные сети для обеспечения социальных и профессиональных функций. Обеспечивая эффективность деятельности по использованию социальных сетей в учебных целях необходимо иметь коммуникабельный персонал, компетентен в вопросах работы библиотеки. Это должны быть эрудированные, эмоционально уравновешенные люди, способные корректно доброжелательно общаться со своими пользователями и в сети. Большое значение имеет обучение самих работников библиотеки работе в социальных сетях, понимания их значимости и умения использования предлагаемой качественной информации.

Итак, незаметно социальные сети стали неотъемлемой частью нашей жизни и общение в них стало заменять нам многие средства – письма и телефонные звонки, библиотеки, книги. Сети открывают огромные возможности в общении. Какой вопрос при знакомстве наш студент задает друг другу? «Ты есть в одноклассниках?», «Ты есть в контакте?». И ничего нет удивительного и плохого в том, что и наш студент там есть, как еще много миллионов других пользователей паутины. **Студенты украинских университетов, пользователи наших библиотек** также должны идти в ногу со временем, делиться идеями и ресурсами в своей сети (внутренней или внешней), слышать мысли руководителей, получать нужную информацию.

Что ожидает социальные сети в будущем? Является ли это временным явлением, которое не выдержит испытание временем, или это понятие обладает неограниченным потенциалом? Действительно ли мы налаживаем связи в социуме, или мы только прячемся за клавиатурой, формально выполняя свои библиотечные функции? Социальные сети – это уже необратимое явление, избавляться от них или категорически запрещать – это шаг назад. А использовать их во благо – важная задача библиотек как научно-информационных центров.

Библиографический список

1. Тлюстен Ф. К. Библиотека вуза как общедоступный центр правовой и социально значимой информации / Ф. К. Тлюстен. / Науч. и техн. б-ки. – 2012. – № 7. – С. 28-32.

2. Головаха С. Наукова бібліотека в соціальних мережах / Сергій Головаха // Бібліотечний вісник. – 2012. - №3. – С.29-32.

3. F1 – помощь! Социальная сеть Facebook отрицательно влияет ... – *Режим доступа: www.f1.kz/post/1475/*

4. Дубко Т. Довідково-бібліографічне обслуговування в електронному середовищі: віртуальне чи реальне / Тетяна Дубко // Бібліотечний вісник. – 2011. – № 4. – С. 11-23.

УДК 021.61:378(477.43)
О.М. Великосельська, головний бібліотекар
Наукова бібліотека Хмельницького національного університету
вул. Кам'янецька 110/1, м. Хмельницький, Україна, 29000
Olgakochan@mail.ru

ІНСТИТУЦІЙНИЙ РЕПОЗИТАРІЙ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ЗАСІБ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ

Вагомою інформаційною складовою бібліотек XXI століття стали електронні ресурси, які сприяють не тільки оперативному одержанню інформації, але й змінюють методологічні основи навчання. Актуальними на сьогоднішній день для бібліотек залишаються питання організації відкритого доступу до інформації та створення інституційних репозитаріїв у бібліотеках ВНЗ.

Сьогодні відкритий доступ до інформації забезпечується двома шляхами: золотим - через журнали відкритого доступу, всі статті яких вільно й безперешкодно доступні кожному та зеленим — через архіви (репозитарії) відкритого доступу, які створюються через депонування та самоархівування вченими своїх праць у відкритих електронних архівах, відповідно до стандартів Open Archives Initiative. Україна активно підтримує ці два шляхи організації відкритого доступу. В січні 2009 року на її території стартував проект під назвою E-LibUkr «Електронна бібліотека: створення центрів знань в університетах України». Кожен науковець може долучитися до підтримки руху відкритого доступу для отримання якнайкращого ефекту від своїх публікацій. Дослідницькі статті, заархівовані науковцями у репозитарії, мають багато переваг, адже їх цитують набагато частіше, ніж статті з традиційних журналів, суттєво збільшується читацька аудиторія. У більшості галузей науки рейтинг цитування зростає як мінімум вдвічі завдяки самоархівуванню. А подекуди і набагато вище. Отже, такий різновид відкритого доступу робить дослідження набагато впливовішим. Окрім того, життєвий цикл статті (коли дослідження публікують, цитують і надалі розвивають в дослідженнях інших науковців) інтенсифікується та прискорюється, якщо результати дослідження доступні у відкритому доступі.

Наукова бібліотека Хмельницького національного університету (далі Бібліотека) першою серед бібліотек Хмельниччини розпочала в 2011 році створення Інституційного репозитарію університету (ElarKhNU). Повна назва ElarKhNU англійською мовою - Electronic Archive Khmelnitskiy National University. Основна мета інституційного репозитарію — сприяти зростанню популярності університету шляхом представлення його наукової продукції у глобальній мережі; збільшити цитованість наукових публікацій вчених, викладачів, аспірантів, магістрів, студентів чи працівників будь-якого структурного підрозділу університету шляхом забезпечення постійного вільного та безкоштовного доступу до них через мережу Інтернет; створити

надійну і доступну систему обліку, накопичення, систематизації та зберігання в електронному вигляді повних текстів творів. Адреса репозитарію в Інтернеті: http://library.tup.km.ua:8080/jspui/.

Сьогодні Хмельницький національний університет (далі ХНУ) — вищий навчальний заклад європейського рівня підготовки фахівців нової генерації, який має потужний професорсько-викладацький потенціал, модернізовану матеріально - технічну базу та сучасні інноваційні технології навчання. Навчальний заклад засновано у червні 1962 року. За півстоліття свого функціонування університет пройшов непростий шлях становлення, неодноразово реорганізовувався, підвищуючи свій статус. Указом Президента України від 21.08.2004 р. №954/2004 Хмельницькому державному університету за загальнодержавне і міжнародне визнання результатів діяльності та вагомий внесок у розвиток національної освіти і науки надано статус національного.

В університеті функціонує 7 факультетів, 45 кафедр; навчально-науковий процес забезпечують 81 доктор наук, професори, 453 кандидати наук, доценти. Сформовано 19 потужних наукових шкіл, які очолюють провідні науковці, знані в Україні і за кордоном, створено 28 навчально-науково-виробничих комплексів. За останні три роки науковцями університету отримано більше ста патентів на винаходи і корисну модель, а всього отримано 550 авторських свідоцтв та патентів на винаходи. На сьогодні університет є засновником і видавцем п'яти фахових журналів: “Вісник Хмельницького національного університету. Технічні науки” (гол. ред. - Скиба М.Є.); “Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки” (гол. ред. - Скиба М.Є.); “Вимірювальна та обчислювальна техніка в технологічних процесах” (гол.ред. - Троцишин І.В.); “Проблеми трибології” (гол. Ред. Кузьменко Н.М.); “Порівняльна професійна педагогіка” (гол. ред. - Бідюк Н.М.).

За результатами досліджень учених університету щорічно виходять друком сотні статей, у т.ч. в зарубіжних наукових журналах з високим імпакт-фактором, що виводить результати досліджень у міжнародний науковий обіг. Тільки за останні дев'ять років опубліковано 13390 наукових статей (2012 року - 1630 наукових статей, серед яких 110 у закордонних журналах); видано 436 монографій та підручників з грифом МОН України з різних галузей науки як в нашій державі, так і за кордоном; отримано 274 патенти. Щорічно проводиться близько 330 наукових міжнародних і всеукраїнських конференцій. Активно до наукової діяльності з перших років їх навчання залучаються студенти — з 7000 студентів денної форми навчання в наукових гуртках займається 2100 осіб. Все це говорить про високий та постійно зростаючий науковий потенціал ХНУ.

Саме університетське середовище є найоптимальнішим для використання існуючих і створення нових інформаційних ресурсів, подальшого розвитку інформаційних і комунікаційних технологій.

Інституційний репозитарій є частиною загальної електронної колекції ХНУ. Управління ElarKhNU здійснює Координаційна рада з роботи над університетським репозитарієм, до якої входять: проректор з наукової роботи, директори ІКЦ та Бібліотеки, заступник директора, завідувач відділу інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення книгозбірні. Бібліотека виступає координатором та основним виконавцем процесу створення ElarKhNU.

Співробітниками Бібліотеки розроблено ряд документів, що регламентують роботу інституційного репозитарію, серед яких: "Положення про Репозитарій Хмельницького національного університету" (затверджено на вченій Раді ХНУ 28 грудня 2011р.), що визначає принципи та політику роботи ElarKhNU, його основну мету і завдання; методичні рекомендації «Робота з інституційним репозитарієм ElarKhNU. Для викладачів, аспірантів, студентів», в яких висвітлюється загальний опис ElarKhNU, надається інформація про відкритий доступ, про переваги самоархівування, детально описується процес реєстрації та входу користувача в репозитарій, етапи розміщення електронних документів та їх пошук в репозитарії та ін.

При виборі програмного забезпечення вивчено досвід створення репозитаріїв багатьох бібліотек, проаналізовано недоліки та переваги найпоширеніших вільних програмних забезпечень. Перевагу отримало програмне забезпечення DSpace, розробки Массачусетського технологічного інституту, що підтримує протокол обміну метаданими OAI-PMN (Open Access Initiative Protocol for Metadata Harvesting), дозволяючи тим самим інтегрувати електронний репозитарій у міжнародні реєстри ROAR, OpenDOAR та інші. DSpace – це вільне та відкрите програмне забезпечення, призначене для керування цифровими даними, яке підтримує:

• збереження різноманітних даних – книг, статей, тез, препринтів, матеріалів конференцій, фото-, відео-, аудіоматеріалів, сканованих об'єктів, наборів дослідницьких даних, засобів візуалізації та симуляції, дистрибутивів ПЗ, навчальних об'єктів тощо;

• повнотекстовий пошук та перегляд за фондами, зібраннями, авторами, назвами, ключовими словами тощо;

• колективне наповнення, редагування та рецензування з розподілом прав доступу;

• керування авторськими правами поданих матеріалів (авторський договір супроводжує кожен поданий автором примірник матеріалу);

• обмін даними за протоколом Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting (OAI-PMH), що дозволяє створювати сервіси з використанням метаданих із багатьох репозитаріїв – спеціалізовані пошукові системи, дисциплінарні, територіальні та міжнародні реєстри електронних архівів і публікацій тощо.

Структура університетського інституційного репозитарію складається з окремих спільнот. Спільнотою в репозитарії може бути будь-який науковий підрозділ університету (факультет, кафедра, бібліотека, дослідницький центр

тощо), що займається науковою діяльністю та зареєстрований в інституційному репозитарії. Депозиторами архіву можуть бути науковці, викладачі, співробітники, студенти та аспіранти ХНУ (за рекомендацією наукового керівника), які мають змогу розміщувати матеріали в репозитарій як самостійно, так і доручивши архівування координатору ElarKhNU (співробітнику бібліотеки). Університетський репозиторій ElarKhNU є універсальним за змістом науковим зібранням. До нього включаються статті, монографії, підручники, методичні матеріали, тематичні збірки, матеріали конференцій, наукові публікації працівників ХНУ, здійснені в інших видавництвах (за умови відсутності заборони на їх розміщення в репозитарії з боку видавництв), автореферати дисертацій, що захищені науковцями вишу, інші матеріали наукового, освітнього або методичного призначення за бажанням їх автора. За видами електронних ресурсів інституційний репозитарій також не має обмеження. Не має обмежень і хронологічним рамкам цих документів.

Для Бібліотеки інституційний репозитарій — один з нових напрямів досліджень, і, як будь-яка інновація, відкриває нові можливості, проблеми, перспективи.

Бібліотека постійно здійснює рекламу інституційного репозитарію ХНУ: під час виступів на вчених радах ВНЗ, проведенні інформаційних заходів (Днів кафедри, аспіранта, магістра, лекцій студентам з формування основ інформаційної культури та ін.); в ЗМІ; на Web-сайтах бібліотеки та університету; проводить активну персональну роз'яснювальну роботу серед університетської спільноти щодо переваг відкритого доступу та репозитарію для науковців; організує тематичні книжкові виставки. Всі ці заходи сприяють формуванню позитивної думки в університетській спільноті щодо розбудови інституційного репозитарію ElarKhNU, підвищують імідж Бібліотеки.

Бібліографічний список

1. Бакуменко, Л. Корпоративні інституціональні репозитарії бібліотек вищих навчальних закладів: відкритий доступ до наукових публікацій / Л. Бакуменко // Вісник книжкової палати. – 2012. – №10. – С.18-22.

2. Бруй О. Інституційний репозитарій: перші кроки / Оксана Бруй // Бібліотечний форум України.-- 2006.-- 4. - С. 14—17.

3. Колесникова, Т. Формування комунікаційних відносин при організації бібліотекою інституційного репозитарію ВНЗ / Т. Колесникова // Вісник книжкової палати. – 2011. – №7. – С.15-18.

4. Ярошенко, Т. Зелений шлях відкритого доступу. Репозитарії та їх роль у науковій комунікації: перші двадцять років / Т. Ярошенко // Бібліотечний вісник. – 2011. – №5. – С.3-10.

УДК 021.61-028.27
В.Я. Воропаєва, к.т.н., доцент, професор кафедри автоматизації та телекомунікацій
Н.О. Ткаченко, аспірант
Донецький національний технічний університет
ул. Артема, 96, м. Донецьк, 83001, Україна
bibl@library.dgtu.donetsk.ua

ВПЛИВ ЕЛЕКТРОННОГО АРХІВУ ВНЗ НА НАУКОМЕТРИЧНІ ПОКАЗНИКИ

У статті описані переваги розвитку ресурсів відкритого доступу, зокрема університетських репозитаріїв. Розглянуто основні етапи розвитку електронного архіву ДонНТУ (E-archive DonNTU) та його роль у підвищенні рейтингу Донецького національного технічного університету.

Повноцінну діяльність будь-якої організації вже неможливо уявити собі без використання новітніх технологій, зокрема мережі Інтернет. Надання вичерпної інформації про свою діяльність у всесвітній мережі відображається на успішності будь-якої організації. І університети не стали виключенням у цьому питанні. Організація власних веб-сайтів, розміщення інформації у соціальних мережах, онлайн-спілкування зі студентами виступило важливою частиною діяльності вузів. Але наразі з цим повстала проблема створення об’єктивного рейтингу університетів, що враховує їх присутність в Інтернет. Саме тому, іспанська лабораторія Cybermetrics Lab навіть заснувала світовий рейтинг університетів Webometrics [3].

Зрозуміло, що на фоні цього і головне завдання кожного університету, тобто розвиток наукових досліджень, зазнає значних змін. Але актуальна в останні роки проблема недостатнього фінансування вітчизняних університетів та неможливість вченими отримувати свіжу інформацію, навпаки, призводять до занепаду науки. Для вирішення цієї проблеми відомими вченими по всьому світу був організований, так званий, «рух відкритого доступу» до якого приєднуються як відомі видавці, так і найбільші університетські бібліотеки.

Українські вчені також активно підтримують ідею відкритого доступу, тому організований у 2009 році на базі трьох університетів проект E-LibUkr «Електронна бібліотека: Створення центрів знань в університетах України» швидко знайшов прихильників по всій території України [2]. Донецький національний технічний університет приєднався до проекту у вересні 2009 року і, одразу, почав організацію репозитарію відкритого доступу. За рішенням адміністрації університету роботу з організації електронного архіву взяла на себе бібліотека.

Першорядним завданням бібліотеки було розроблення проекту-положення щодо функціонування архіву, визначення мети та завдань, створення структури репозитарію. Зручність структури архіву ДонНТУ полягає в точному повторенні ієрархічної структури університету, тобто репозитарій включає в себе фонди факультетів, фонд бібліотеки та підрозділи, що входять до складу

ДонНТУ. Кафедри університету представлені під фондами, що входять до складу фондів факультетів.. Кожна кафедра створює тематичні колекції, які визначаються відповідно до видів документів, що включаються до архіву (http://ea.donntu.edu.ua).

Вибір програмного забезпечення для створення архіву став головним технічним питанням для вирішення якого здійснювався аналіз існуючих ПЗ. Після вивчення досвіду багатьох організацій у цьому питання, та зокрема українських, вибір зупинився на D-Space, а саме D-Space 1.5. Але з подальшим розвитком архіву почали з'являтися технічні помилки, тому у 2011 році було прийнято рішення перейти на версію D-Space 1.7, що має більше можливостей.

Наступним завданням до вирішення якого приступила бібліотека стало наповнення архіву якісними матеріалами. Згідно обраної політики права на додавання матеріалів мають лише зареєстровані користувачі, але переглянути структуру та матеріали архіву мають право усі користувачі. Для коректного занесення матеріалів на кожній кафедрі обирається відповідальний, що контролює якість матеріалів своєї гілки (надання матеріалу у відповідному вигляді – визначений формат файлу, повні метадані).

Але після вирішення першорядних організаційних та технічних питань, співробітники бібліотеки зіткнулись з більш складною проблемою - недовірою науковців до самої ідеї відкритого доступу. На фоні цього адміністраторами архіву було організовано декілька семінарів з роз'ясненням можливостей та переваг архіву, безперервно надаються індивідуальні консультації співробітникам університету, а у 2011 році підписано наказ про обов'язкове само архівування своїх робіт в репозитарії. Окрім цього кожної п'ятниці проводиться семінар з відповідальними кафедр, розроблені рекомендації щодо поліпшення якості матеріалів та підвищення цитованості авторів ДонНТУ.

Окрім внутрішньої роботи зі вченими нашого університету, для просування ідеї відкритого доступу та підвищення рейтингу ДонНТУ у світі, було проведено ряд заходів: реєстрація електронного архіву в директоріях відкритого доступу DOAR, ROAR та українському OAI - харвесте, реєстрація політики обов'язкового самоарівування у проекті ROARMAP, створення сторінки про електронний архів ДонНТУ в українській Вікіпедії (http://uk.wikipedia.org/wiki Електронний_архів_ДонНТУ).

Усі проведені заходи позитивно відобразилися на статистиці архіву: на сьогоднішній день до складу архіву входить понад 20 тис. матеріалів і кожного дня колекції поповняються новими. Завдяки семінарам та рекомендаціям скорочується кількість невірно занесених матеріалів, додаються нові види документів в архів. Статистичні дані щодо ефективності функціонування архіву свідчать про вірно обраний напрямок роботи: більше ніж 1,5 млн. переглядів користувачами різних країн світу, серед яких Україна, Росія, Казахстан, США, Польща, Германія та інші. А поступове зростання середнього часу перебування на сайті (з 35 секунд до 10 хвилин) свідчить про усвідомлене використання репозитарію для пошуку наукової інформації.

Плідна праця співробітників бібліотеки з вченими університету дозволила електронному архіву ДонНТУ зайняте гідне місце у рейтингу архівів. За результатами липневого рейтингу репозитаріїв Webometrics 2012 року архів ДонНТУ зайняв п’яте місце серед українських архівів та увійшов до п’ятиста світових репозитаріїв. Надання належної уваги розвитку та підтримці архіву протягом минулого року позитивно вплинуло на рейтинг Webometrics: за даними липня 2013 року E-archive DonNTU посів 4 місце серед українських інституціональних архівів та піднявся на п’ятдесят позицій у світовому рейтингу (335 місце) (рис. 1). Підвищення рейтингу електронного архіву суттєво вплинуло і на загальний рейтинг університету, за даними Webometrics ДонНТУ у 2013 році увійшов до 10 найкращих університетів України. Це свідчить про вірно обраний напрямок роботи щодо розвитку та підтримки E-archive ДонНТУ.

Ukraine

ranking	World Rank	Instituto	Size	Visibility	Files Rich	scholar
1	104	Kharkov National Academy of Municipal Economy Repository	350	333	98	26
2	131	Sumy State University Institutional Repository	139	429	62	44
3	302	Lviv Polytechnic National University Repository	85	782	144	119
4	335	Donetsk National Technical University Electronic Archive	242	677	149	218
5	340	Zhytomyr State University Library	415	712	352	106
6	465	Institutional Repository Ternopil National Pedagogical University V Hnatiuk	563	717	632	292
7	525	Kyiv Mohyla Academy Institutional Repository	521	737	707	470
8	595	National University of Ostroh Academy Digital Repository	933	995	731	223
9	660	Institute of Biology of Southern Seas E-Repository	632	758	645	739
10	727	National University of Food Technologies Institutional Repository eNUFTIR	498	1286	324	238

Рис. 1 – Рейтинг репозитаріїв Webometrics

Бібліографічний список

1. Воропаєва, В.Я., Університетський Інтернет ресурс - інформаційний портал чи електронний репозитарій? / В.Я. Воропаєва, О.Я. Анопрієнко, Г.О. Петрова // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Діяльність бібліотек ВНЗ у світлі модернізації вищої освіти", м. Севастополь, 19 - 21 травня 2009 р. // Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2009. - С. 69 - 71.

2. Ярошенко, Т.О «Проект «Електронна бібліотека: центри знань в університетах України» - інновації через співробітництво» / Т.О. Ярошенко.// Бібліотечний Вісник. – 2009. - № 3. – С. 3 – 5.

3. Ткаченко, Н.О. Розробка критеріїв для оцінки інформаційних наукових ресурсів в Інтернет /Н. О. Ткаченко// Наукові праці Донецького національного Технічного Університету. - Серія "Обчислювальна техніка та автоматизація." - Вип. 2(25). - Донецьк, ДонНТУ - 2013. - С. 136-143.

УДК 027.7 : 17.022.1
О. М. Грамм, зав. відділом обслуговування
Бібліотека Криворізького педагогічного інституту
ДВНЗ «Криворізький національний університет»
пр. Гагаріна, 54, м. Кривий Ріг, 50086
biblioteka_kdpu@ukr.net

РОЛЬ БІБЛІОТЕКИ ВНЗ У ВИХОВАННІ ДУХОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Висвітлено важливість культурно-просвітницької та виховної роботи бібліотек ВНЗ для виховання духовності студентської молоді.

Розбудова української державності, проведення реформ, побудова громадянського суспільства неможливі без розвитку духовності. Протягом років незалежності нашої держави основним завданням державного управління був розвиток економіки, тому вирішення проблем у духовній сфері суспільства відбувалося за залишковим принципом. Відсутність чіткої програми духовного відродження українського суспільства гальмувало втілення будь-яких реформ у всіх сферах суспільного життя.

Згідно з вимогами Закону “Про вищу освіту”, головною метою освіти і виховання на сучасному етапі є створення умов для розвитку та самореалізації кожної особистості, які передбачають сповідування загальнолюдських цінностей, а також виховання покоління, здатного навчатись упродовж життя. Великого значення для реалізації цієї мети набуває розвиток духовності студентської молоді через виховання активної професійної та громадянської позиції, навчання основним принципам побудови професійної кар'єри і навичкам поведінки у сім'ї, колективі, суспільстві, системі соціальних відносин. В організації виховної роботи ВНЗ керуються Конституцією України, загальною декларацією прав людини, Законом України “Про вищу освіту”, Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті, Концепцією національного виховання студентської молоді.

Духовність – це інтенція людини до вічних цінностей; це спосіб людського існування, системоутворююча функція якого є визначальною в єдиній структурі психофізіологічного і соціокультурного життя індивіда; це основа наступності поколінь, підтримки людського способу життя. У педагогічному аспекті духовність – це конкретний сенс життя людини; емоційно-когнітивна сфера, що цілеспрямовано впливає на результат формування духовності студента.

Духовність – специфічна людська якість, що характеризує мотивацію й сенс поведінки особистості. Духовність – позиція ціннісної свідомості, приналежна всім її формам – моральній, політичній, релігійній, естетичній, художній, але особливо значуща у сфері моральних відносин. Виховання духовності – це формування насамперед моральної свідомості: моральних норм, принципів, ідеалів, понять. Тому духовна криза особистості – це втрата сенсу життя. Гострота вічних питань не залежить від віку, однак для молодих людей їхня

невирішеність найчастіше призводить до глибокої психологічної кризи особистості.

Сучасну ситуацію в Україні можна охарактеризувати як трагічну для більшості людей з погляду економічних і соціокультурних умов існування. Однак системною кризою є, на нашу думку, криза духовна. Це відчуття величезної кількості людей безглуздості того життя, яке вони ведуть. Життя ускладнене тим, що в ньому важко знайти позитивний зміст через руйнування старих і дискредитацію "нових" цінностей.

Таким чином, проблема формування духовності студентів набуває домінуючого значення як проблема демонстрації свідомості дорослого життя юнацтва. Вакуум "сімейної духовності" із всією очевидністю необхідно заповнювати за допомогою педагогічно організованого процесу формування духовності студентів.

Проблема формування духовності студентів також обумовлена освітньою ситуацією. Сучасний стан освіти в Україні ніяк не може позбутися педагогічних стереотипів, що існують у соціалістичному режимі функціонування вузів. Традиційна система навчання, що відрізняється стійкістю і консерватизмом, не сприяє динамічній розмаїтості навчальної діяльності, негативно впливаючи на стратифікацію віку. Дослідники вказують, що ВНЗ діє як замкнутий розподільник знань, що повертає норму розвитку до режиму виживання (М.А. Балабан, О.М. Леонтьева). Духовний же розвиток студента відбувається під внутрішнім контролем особистих потреб, формування яких відсутнє у традиційній системі освіти.

Духовне та моральне виховання студента — це складна інтегральна система формування його особистісних якостей, які характеризують ступінь розвитку і саморозвитку моральних цінностей, переконань, мотивів, знань, умінь, почуттів і здібностей, що їх студент виявляє в різних ситуаціях морального вибору та моральної діяльності в порівнянні з тими високогуманними цінностями, принципами, правилами, які в сучасному соціокультурному середовищі заведено вважати нормативними або ідеальними. Таким вихованням забезпечується засвоєння студентами моральної культури суспільства, норм поведінки, міжлюдських стосунків, сприйняття їх як правил, що регулюють власну життєдіяльність, усвідомлення критеріїв добра і зла. У результаті морального виховання досягається єдність етичних знань, моральних почуттів та переконань і потреб у високоморальних вчинках. Важливим показником міри моральності особистості є ступінь зрілості її основних моральних рис, таких як совість, честь, гідність, доброта, відповідальність, сором, дисциплінованість, принциповість. Висока моральність — це завжди єдність слова і діла, чесність і порядність, сумлінне виконання людиною синівських, професійних, громадянських обов’язків, вірне служіння Україні. Втілюється моральність у конкретних вчинках, діях індивіда незалежно від сфери їх вияву.

У моральному вихованні поєднуються принципи і норми загальнолюдської моралі та національних моральних цінностей. Моральне виховання пов’язане з

правовим вихованням. Поєднуючись, вони забезпечують формування культури людської поведінки.

Студент є носієм певної моралі і виховується як під час навчально-виховного процесу, так і середовищем особистого буття. У зв'язку з цим важливу роль відіграють соціогуманітарні дисципліни, передусім етика, бесіди на моральну тематику, зустрічі з видатними особистостями, читання художньої літератури, неухильне додержання правил внутрішнього розпорядку ВНЗ. Значний потенціал морального впливу на студентів має первинна профспілкова організація студентів, бібліотека, клуби за інтересами.

Отже, у процесі організації життєдіяльності студентів у культурно-освітньо-виховному просторі сучасного вищого навчального закладу складається система цілей, які орієнтують педагогічний персонал на розвиток виховання студента передусім як громадянина, як фахівця, як високоморальної, інтелігентної, творчої, конкурентоспроможної особистості, як культурної людини.

Бібліотеки ВНЗ є невід`ємною частиною освітнього середовища і, відповідно, елементом системи освіти. Головною метою культурного і духовного виховання молоді у ВНЗ є підготовка гармонійно розвиненої, суспільно активної особистості, професійно-грамотного, творчого фахівця, що поєднує в собі високу духовність, моральну чистоту, професійну компетентність. Бібліотека як структурний підрозділ ВНЗ сприяє вихованню морально досконалої особистості, пропагує через книгу зміст загальнолюдських цінностей, історичної, наукової та культурної спадщини, ідеї національного державотворення за допомогою всіх бібліотечно-бібліографічних засобів. В організації виховної роботи бібліотека керується Концепцією національного виховання студентської молоді, яка визначає, що «головною метою національного виховання студентської молоді є формування свідомого громадянина – патріота Української держави, активного провідника національної ідеї, представника української національної еліти через набуття молодим поколінням національної свідомості, активної громадянської позиції, високих моральних якостей та духовних запитів».

Морально-духовна вихованість молодої особистості нині є пріоритетною метою освітньої системи. Підготовка майбутніх фахівців у вищій школі є складним, комплексним процесом. У ньому, як відомо, поруч із випусковими кафедрами, провідну роль відіграє бібліотека. Адже саме цей структурний підрозділ виступає локальним інформаційним та виховним центром.

Відділи культурно-просвітницької та виховної роботи забезпечують пропаганду і популяризацію книжкового фонду та найкращих надбань суспільства в галузі науки, культури, мистецтва, літератури.

Про сучасну університетську молодь хотілося б із деяким смутком зауважити, що вона у зв'язку з експансією інформаційних технологій, Інтернету менше любить і цінує книгу. А книга – це не лише паперовий носій інформації, це впродовж багатьох століть – символ знання, культури. Цю недостатню любов до книги мусимо долати.

На початку нового століття світ стрімко змінюється. Студентська молодь обов'язково має відношення до цих змін і як їх учасник. Її гуманітарне виховання не менш значуще за професійне навчання. Їх поєднання – найважливіше завдання. Виховання молоді – це творча справа, яку не можна підганяти під шаблон. «Виховання, – стверджував А. Макаренко, – це процес соціальний у найширшому розумінні цього слова. Виховує все: люди, речі, явища, та перш за все і понад усе – люди».

Змінюється характер сучасного виховання – воно орієнтується на особистість і розвиток творчої індивідуальності. Необхідно впроваджувати нові форми, методи, засоби виховної роботи. Успіх виховної діяльності визначається не тільки ступенем володіння бібліотекарем теорією та професійними знаннями, але і його стилем діяльності, вмінням володіти аудиторією, вмінням зацікавити слухача, переконати у важливості поданого матеріалу.

У бібліотеці повинна бути така атмосфера, в якій кожен одержував би задоволення від творчості, від спілкування одне з одним. Сьогодення вимагає від бібліотек якісно нового підходу до своєї діяльності. Але незмінним повинен залишатися творчий підхід бібліотекаря до своєї справи, прагнення до самовдосконалення, поповнення свого інформаційного багажу – адже, щоб впливати на духовний розвиток молоді, потрібно самому бути розвиненою особистістю. Специфіка виховної роботи – це забезпечення здорового морально-психологічного клімату, теплих взаємин у системі «бібліотекар – студент», відчуття психологічного комфорту. В процесі виховної роботи значне місце належить спілкуванню бібліотекаря та студентів – спілкуванню, яке засноване на принципах партнерства, взаєморозуміння та взаємоповаги.

Виховний аспект діяльності бібліотек полягає у формуванні такої особистої позиції студента, яка характеризується культурою цінностей, орієнтацією на збагачення духовного світу людини, формування позитивних установок, усунення шкідливих звичок, які виступають основою асоціальної поведінки, необхідністю формування духовних потреб особистості.

Одне з головних призначень бібліотек ВНЗ – через книгу сприяти комплексному вирішенню завдань гармонійного розвитку молоді, бути осередком духовного спілкування, творчої та інтелектуальної діяльності і дозвілля студентів.

Культурно-виховні заходи та популяризація головних загальнолюдських цінностей, історичної, наукової та культурної спадщини шляхом реклами книги є метою культурно-просвітницької та виховної роботи бібліотеки ВНЗ. Бібліотека ВНЗ повинна орієнтуватися на основну групу користувачів, з якими вона працює. Й хоча пріоритетним напрямком культурно-просвітницької діяльності бібліотек вважається пропаганда історико-культурного надбання українського народу, тематика виставок, їх послідовність та підбір літератури визначаються навчальною програмою, знаменними календарними датами тощо.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій, поява нових технологічних прийомів надає можливість передавати зміст інформації за допомогою різних

способів, доступних для сприйняття різними засобами інформаційно-комунікативних технологій та шляхом інтерактивної взаємодії з аудиторією. Використання мультимедійних ресурсів значною мірою покращило культурно-просвітницьку роботу. Перегляд фільмів, приурочених до свят, знаменних дат, присвячених життю та творчості видатних людей; презентації; використання звукових фонограм, художніх репродукцій, фотографій дозволяє урізноманітнити виховні заходи, зробити їх більш насиченими, цікавими та пізнавальними.

Виховна робота бібліотеки базується на кращих традиціях національного виховання. Національне виховання – це виховання молоді на культурно-історичному досвіді нашого народу, його традиціях, звичаях і обрядах, багатовіковій мудрості, духовності. Виховання, створене самим народом і засноване на народних звичаях, має таку виховну силу, якої немає в найкращих системах, що ґрунтуються на абстрактних ідеях чи запозичені в іншого народу.

Треба зауважити, що останнім часом намітилася стійка тенденція зростання інтересу молоді до культури, історії, обрядовості, символіки українського народу. Виховна робота повинна бути диференційованою, пристосованою до місцевих умов, історично-культурних надбань і традицій регіону.

Отже, виховна діяльність має свою мету, принципи, зміст, форми та методи і завжди була та є пріоритетною у системі соціалізації особистості, підготовки до життя і праці у суспільстві, вихованні потенціалу студентської молоді. Суттєва роль у реалізації змісту виховної роботи у ВНЗ України належить бібліотеці — важливій ланці у системі виховної роботи зі студентською молоддю. Ефективності реалізації духовного виховання студентської молоді сприятиме організація проведення науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів, а також впровадження нових підходів, форм, методів культурно-просвітницької діяльності в бібліотеці.

Бібліографічний список

1. Балагура О. Змістовні та технологічні особливості виховання духовної культури студентів вищих навчальних закладів / Олена Балагура // Освіта і управління. – 2011. – № 2-3. – С. 180-182.

2. Оболенська Т. Нова пардигма виховної роботи в університеті / Тетяна Оболенська // Вища школа. – 2011. – № 12. – С. 66-73.

УДК 001.811:004.65
Т.Б. Грищенко, директор НБ ХНУРЕ;
Н.Ю. Етенко, учений секретар НБ ХНУРЕ
Наукова бібліотека Харківського національного університету радіоелектроніки
пр. Леніна, 14, м. Харків, Україна, 61166
library@kture.kharkov.ua

ІНДЕКС НАУКОВОГО ЦИТУВАННЯ: ВИКОРИСТАННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ

У доповіді представлено поняття і функції індексу наукового цитування та розглянуто умови створення національних індексів наукового цитування.

Під **індексом наукового цитування (далі — ІНЦ)** розуміють в основному один з наукометричних методів, що є інструментом для використання при аналізі й оцінці наукових досліджень та інформаційних ресурсів. Треба зазначити, що у момент створення під цим поняттям мався на увазі «покажчик», а саме упорядкований список цитованих статей, кожна з котрих супроводжується списком статей, що цитуються. Стаття, що цитується, визначається як джерело, а цитована стаття – як посилання. При цьому будь-яка стаття-джерело може потім стати такою, на яку посилаються [1]. Науковий ІЦ і зараз є по суті таким списком, але під словом індекс у теперішній час розуміють і цифру, що вміщує кількість посилань (цитат) на дану статтю. ІНЦ визначається кількістю розподілених по роках посилань на роботи вченого або наукового колективу. **Функціями ІНЦ є** інформаційний пошук для обслуговування індивідуальних дослідників та наукових організацій; використання зв'язків між публікаціями для виявлення структури галузей знань, спостереження та прогнозування їх розвитку; оцінювання якості публікацій та їх авторів науковим товариством, а також впливу вченого або організації на світову науку.

Про історію винаходу та впровадження ІНЦ висвітлено у багатьох статтях та доповідях. Якщо стисло сказати, - у 1960 році *Інститутом наукової інформації* (ISI, Філадельфія, США), заснованим Ю. Гарфилдом, уведено в обертання перший індекс для статей, які було опубліковано у наукових журналах, позначений як «*Science Citation Index*» (SCI). В основу системи SCI положено зв'язки між документами по прямим, зворотнім та перехресним посиланням. Сьогодні SCI має список всіх робіт, що згадувалися у будь-якій з публікацій поточного року, і складається з двох частин, що видаються у вигляді окремих томів — власне «Покажчика цитованої літератури» та «Покажчика джерел». [5, 8, 9, 12]

Одним з найвідоміших **інструментів** визначення рівня визнання та впливу наукових журналів для ІЦ є засіб обчислювань, що визначає частоту, з якою цитується стаття журналу (наукову популярність журналу) - ***імпакт-фактор*** (impact-factor), який використовується і зараз компанією-наступницею ISI - *Thomson Reuters*. ІФ використовується: авторами - для прийняття рішення про надання статті для публікації у той чи інший журнал, а організаціями та

бібліотеками – для комплектування (через закупівлю чи передплату). При присудженні грантів, висуванні на наукові премії (включаючи Нобелівську) експерти неодмінно звертають увагу на наявність у здобувача публікацій у журналах, охоплюваних *Journal Citation Reports* («*Звіти про цитування журналів*»), який з 1975 року щорічно видає ISI. Крім того, найкращі журнали мають так званий коефіцієнт Half-life – час (термін), на який припадає половина всіх посилань. На початку 2010 року провідне видавництво *Elsevier* представило результат успішного співробітництва з *Центром науково-технологічних досліджень* (CWTS) та *дослідницькою групою SCImago* у вигляді двох додаткових показників оцінки журналів — ***індикаторів* SNIP и SJR**. Показники доступні в он-лайн-режимі на веб-сайті http://journalmetrics.com/, а також інтегровані в БД *Scopus*. SNIP (Source Normalized Impact per Paper – стандартний вплив джерела на статтю) дозволяє безпосередньо порівнювати журнали різної тематики, приймаючи до уваги частоту, з якою автори цитують інші джерела, швидкість розвитку впливу цитати та ступінь охвату літератури даного напрямку БД. SJR (SCImago Journal Rank - рейтинг журналів), який надає можливість оцінити науковий престиж вчених, виходячи з кількості вагомих цитат на кожний документ. Ці показники будуть оновлюватися два рази на рік і доступні на безоплатній основі. [2, 5, 11]

Відомими сучасними та значущими **базами наукового цитування є** *Web of Science, Scopus, Springer, Astrophysics, PubMed, Mathematics, Chemical Abstracts, Agris, GeoRef* тощо. Найавторитетнішими з наявних БД, ІНЦ яких визнаються у всьому світі, є комерційні універсальні наукометричні платформи: веб-версія SCI - *Web of Science* (Web of Knowledge) компанії *Thomson Reuters* (http:// thomsonreuters. com/), ISI у минулому та *SciVerse Scopus* (http://www.scopus.com/) видавництва *Elsevier* (http://elsevierscience.ru/). Обидва продукти належать поважним науково-видавничим корпораціям, вони індексують десятки тисяч періодичних видань, використовуються по всьому світу в проектах оцінки публікаційної активності та наукової метрики вчених, під час проведення аналітико-прогностичних досліджень по регіонах та галузях науки. Проте між *Web of Science* і *Scopus* існує багато відмінностей. Ці продукти різні, перш за все, за політикою наповнення власних індексів. Характеристикам цих БД приділялось багато уваги у багатьох публікаціях. У 2004 р. з’явилася альтернативна наукометрична універсальна платформа *Google Scholar* (http://scholar.google.com.ua/), яка створена за новими на той час концептуальними принципами підрахунку наукової метрики. Цей безкоштовний продукт індексує не видання, а веб-сегменти: розділи сайтів наукових та освітніх установ, особисті сайти дослідників, он-лайнові видавничі платформи, інші спеціалізовані веб-ресурси. [5, 6, 7, 9]

При визначенні персонального ІЦ вченого також використовується так званий ***індекс Хірша*** (*h-index, критерій Хірша*) – наукометричний показник, що був запропонований у 2005 році американським фізиком Х. Хіршем (університет Сан-Дієго, Каліфорнія, США) у якості альтернативи класичному ІНЦ. Цей критерій оснований на врахуванні числа публікацій дослідника та

числа цитувань цих публікацій. Значення показника суттєво залежить від галузі науки та віку вченого. Для вдосконалення або доповнення індексу Хірша у сучасній наукометрії активно використовуються також інші показники. Наприклад, у *Google Scholar* такі: AR-index, g-index, h-b-index, m-index, r-index, v-index, періодичний h-index, індивідуальний H (в основному, для визначення персонального ІЦ вчених або окремих статей). У *Web of Science* (Web of Knowledge) для доповнення індикаторів рейтингу журналів вживаються: *РП-фактор* (вираховування максимальної кількості показників для рейтингу російських науковців); *eigen-фактор* (створення рейтингу журналів та відображення їх впливу, обрахованого за алгоритмом PageRank (Google)), а також застосовується показник *коцитування* (кількість сумісного цитування двох публікацій третьою за формулою) для визначення тенденцій розвитку комунікаційних процесів у науці. [2, 5, 8]. Застосування цих показників дозволяє різним категоріям учасників науково-освітнього процесу використовувати для визначення багатьох питань: для авторів - наскільки якісна його робота та де краще публікуватися; для студентів та вчених – які дослідження найбільш затребувані, які галузі найбільш розвиваються, і як наслідок – де перспективніше вчитися або працювати; для організації – можливість оцінити свої досягнення та своїх колег у тій чи іншій галузі народного господарства; для міністерств, фондів, менеджерів – можливість оцінити потенціал організації, поточні тенденції для фінансування та укладання коштів.

Все більше країн у світі займаються розробкою національних ІНЦ. Так створенням національних ІНЦ зараз активно займаються країни: Індія (з 2009 р. створює БД, що вміщують дані про цитування публікацій з сільскогосподарських, соціогуманітарних наук); Японія (з 1995 року Національний інститут інформатики створює продукт *Citation Database for Japanese Papers*); Шри-Ланка (БД *Sri Lanka Science* з посиланнями на журнали у галузі гуманітарних і суспільних наук та сільського господарства); Іспанія (з 1990-тих років дослідною групою Університету Гранади підтримуються національні цитатні бази, що включають журнали з суспільних, гуманітарних, юридичних та біомедичних наук); Турція (з 2008 року ІЦ включає журнали медичного профілю, фізичної культури й спорту); Сербія (у 1995 році уведено в експлуатацію БД, що охоплює всі галузі досліджень країни); Іран (у 2001 році стає ініціатором та спонсором створення інтегрованої системи ISC за структурою подібною *Web of Science (WoS)*, а з 2009року співпрацює із *SciVerse Scopus*). Піонером у сфері створення національних ІЦ є Китай: з 80-тих років 20 ст. має дві цитатні бази даних: *China Scientific and Technical Papers and Citations* (підтримка - Китайський інститут наукової і технічної інформації; включені тільки STM-журнали по прикладним наукам) та *Chinese Science Citation Database* (Центру документації та інформації Китайської Академії наук, спеціалізація - фундаментальні науки). На початку 2002 року розпочато роботу над ще однією БД *Chinese S & T Journals Citation Reports* з англомовними журналами, що видаються у Китаї. З 1997 року Тайвань має власний ІНЦ по

гуманітарним журналам, що видаються на території острову, - *Taiwan Humanities Citation Index*. Наприкінці 2007 року корпорація *Thomson Reuters* уклала партнерську угоду з Китайською АН й у складі *Web of Knowledge* розроблено нову наукометричну платформу *Chinese Science Citation Database* для китайськомовної науки без шкоди основному наукометричному продукту (індексуються до 1200 журналів, хронологічне покриття - з 1989 року). На основі БД CSCD створений окремий продукт Chinese Scientometric Indicators для статистичного аналізу китайської науки. У 2000 році створено Китайський суспільно-науковий ІНЦ (CSSCI), при підтримці Нанкінського та Гонконгського науково-технічного університетів. Росія приєдналася до розробників національного ІНЦ у 2005 році. Російський Індекс Наукового Цитування (РІНЦ) - многофункціональна інформаційна система для обліку всіх потоків публікацій та визначення сумарного ІНЦ російських авторів й організацій по публікаціям як у провідних російських, так і зарубіжних наукових журналах. Цей проект реалізовано Федеральною агенцією науки й інновацій Міністерства освіти і науки РФ разом з Науковою електронною бібліотекою *eLIBRARY.RU*. Пошуковий та інформаційний сервіс РІНЦ створено для різних видів пошуку інформації, аналізу та розрахунку ІНЦ авторів, наукових колективів й організацій, тематичних напрямків, імпакт-факторів журналів. Інтерфейс Єдиного реєстру наукових публікацій дозволяє авторам самостійно вводити і корегувати інформацію про свої публікації. Першою й обов’язковою умовою для роботи з РІНЦ є безкоштовна реєстрація правовласника на видання на сервері: http://elibrary.ru. У РІНЦ відображені й українські ВНЗ і НДІ та індексується 300 українських журналів. [5, 6, 8, 9]

В Україні системне впровадження ІНЦ як нормативного показника оцінювання ефективності діяльності суб’єктів науково-освітньої діяльності розпочалося у 2009 р. До цього часу вітчизняні вчені вже мали значний досвід роботи з обома наукометричними продуктами. Зокрема, *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського* (НБУВ) як головний науково-інформаційний центр держави упродовж багатьох років передплачувала *Science Citation Index* та інші інформаційні ресурси платформи *WoS*. У 2005 році НБУВ переорієнтувалася на передплату *Scopus*. Органи державної влади України вибір зробили на користь платформи *Scopus*, проте, там де можливо, запровадили модель, яка дає змогу суб’єктам наукової діяльності використовувати у власній звітності дані як зі *Scopus*, так і з *WoS*. Важливий крок у напрямку розробки національного ІНЦ було зроблено в Україні, коли НБУВ розпочала розраховувати для кожного журналу, який включений до "Списку ВАК України" так званий ***Індекс інтегрованості у систему наукових комунікацій*** (ІІСНК). ІІСНК призначений для вимірювання ступеня доступності журналу науковій громадськості та обраховується як сума балів за всіма визначеними критеріями. Максимальне можливе значення – десять, мінімальне – чотири бала [6, 7, 10].

Створення національного ІНЦ є актуальною задачею і для України. Певні кроки в цьому напрямі зроблено НБУВ у рамках робіт з формування

репозитарію електронних версій вітчизняних журналів і збірників наукових праць «Наукова періодика України» (http://www.nbuv.gov.ua/portal/). Результати роботи системи оперативного моніторингу показали стан представлення української науки у базі даних SciVerce Scopus, вони в комплексі представлені на сайті НБУВ у розділі «Україна в дзеркалі наукометричної бази даних Scopus» (http://www.nbuv.gov.ua/rating/). Досвід, набутий під час створення цієї рейтингової системи, дає змогу поставити нове завдання – розроблення Українського ІНЦ. Передумовою реалізації такого проекту є наявність джерельної бази – репозитарію «Наукова періодика України» та загальнодержавної реферативної бази даних «Україніка наукова». Тому національний ІНЦ можна розглядати як наукометричну надбудову над вже існуючими інформаційними ресурсами, що дають змогу здійснити його формування з прийнятними витратами [6, 10].

На сучасному етапі проект «Наукова періодика України» передбачає побудову загальнодержавної науково-видавничої інфраструктури періодичних видань на технологічній платформі *Open Journal Systems* (OJS), що дозволить реалізувати комплексну систему наукометричного моніторингу. OJS — багатомодульний сервер програмних додатків з відкритим вихідним кодом, призначений для забезпечення програмно-технологічного супроводу процесів публікації та використання окремого наукового періодичного видання або колекції з груп видань. Програмний пакет OJS створено за сприянням уряду Канади та університетів Північної Америки у рамках проекту *Public Knowledge Project*. З 2010 року українськими видавцями вже впроваджено ряд модулів OJS на локальному рівні (у Вінницькому НТУ, Інституті інформаційних технологій і засобів навчання АПН України, НаУКМА, Львівському НаУ ім. Івана Франка, НПУ ім. М. П. Драгоманова, НАУ та інш.). Формування загальнодержавної науково-видавничої інфраструктури періодичних видань на платформі OJS дозволить вирішити питання: створення єдиної точки доступу до наукових видань України; дотримання міжнародних інформаційних стандартів; інтегрування у престижні світові БД; формування реєстрів індивідуальних і колективних суб’єктів системи документальних комунікацій; використання БД статистичної, бібліометричної та наукометричної інформації; реалізація єдиного інтерфейсу для надання авторами статей до друку у виданнях–учасниках проекту, подальшої участі у процесах рецензування і допублікаційної підготовки, отримання показників читаності та цитування власних статей в виданнях у проекті («Єдине вікно вченого»). [3, 10]

Для подальшого впровадження цього проекту та технології OJS в Україні організуються семінари, практикуми, майстер-класи. Наприклад, останнім часом пройшли: семінар-практикум "Стан та перспективи розвитку наукової періодики України" (12.10.2012) в НТБ ім. Г.І. Денисенко НТУУ "КПІ", спеціалізований семінар-практикум з питань використання видавничої системи OJS, проблемний круглий стіл «Український індекс наукового цитування» у рамках Міжнародної наукової конференції «Наукова періодика слов’янських країн в умовах глобалізації» (10–12.10.2012) у НБУВ; семінар-практикум

"Сучасна бібліотека як основа інтеграції наукових публікацій у світові бази даних" (20.12.2012) у НТБ НТУ "ХПІ" в межах VII Міжнародної науково-практичної конференції "Простір літератури, мистецтва і освіти – шлях до миру, злагоди і співробітництва між слов'янськими народами"; круглий стіл «Проект "Наукова періодика України" на платформі Open Journal Systems" у рамках Міжнародної наукової конференції «Наукова комунікація в цифрову епоху» (30.01.2013) у Києві на базі НБ НаУКМА. На цих науково-практичних заходах було розглянуто коло наступних питань: сутність проекту "Наукова періодика України", перспективи інтеграції локальних впроваджень OJS в загальнодержавну платформу з розширеним пошуковим і наукометричним інструментарієм, європейський досвід впровадження системи OJS, проблематика переходу Інтернет-користувачів України на стандарт Ipv6; розвиток функціональності видавничого пакету OJS; засади спільної політики видавців наукової періодики України; проблеми інтеграції наукових видань України у Scopus та інші престижні бази даних; впровадження цифрової ідентифікації DOI у практику наукових журналів України; інтеграція видавничих та бібліотечних систем (OJS, DSpace, Aleph, ІРБІС тощо); світові інформаційні стандарти та норми і типові проблеми наукових видань України.

Таким чином, не дивлячись на те, що у світі створено масштабні міжнародні БД цитувань, логічно виникає питання про розробку та впровадження національних індексів наукового цитування, які збирають інформацію відомості про публікації та цитування у межах однієї крани або географічного регіону. Основними причинами створення локального ІНЦ є: нерепрезентативність видань країни у міжнародних базах (з-за жорстких вимог для журналів, що включено у списки цих БД та намагання простимулювати редакції наукових журналів до публікацій якісних та цитованих статей.

Взагалі, конкурентне середовище і постійна боротьба за фінанси у країнах з розвиненою освітою і наукою витворили знамениту фразу-девіз: «Publish or perish» («Публікуйтесь або гиньте»), яку взяв за основу одноіменний Інтернет-портал, що обчислює одночасно майже п’ятнадцять показників. Відкрите та аргументоване змагання за чіткими критеріями і правилами є кращим відомим на сьогодні способом побудови логічної і працюючої системи наукових досліджень та вищої освіти, в основу якої закладено результативність та якість. [12]

Бібліографічний список:

1. Garfield, E. Science Citation Index-A New Dimension in Indexing / E. Garfield // Science. – 1964. – Vol. 144. – № 3619. – P. 649–654.

2. Балагура, Ірина. Проектування моделі українського рейтингу наукових публікацій / І. Балагура // Бібл. вісник. – 2010. – № 4. – С. 40-48.

3. Главчев, М. И. Задачи библиотек в реализации общегосударственного проекта «Наукова періодика України» [Електронний ресурс] / М. И. Главчев, Ю. Н. Главчева // Бібліотека інформаційного суспільства: інноваційні стратегії розвитку: матеріали ювілейної наукової конференції, 31 жовтня 2012 р.,

ХДУХТ, Харків. — Режим доступу : http://www.hduht.edu.ua/Bibl/k_31.10.12htm — Назва з екрана.

4. Головко, Л.В. Перспективи використання Open Journal Systems у бібліотеках ВНЗ України [Електронний ресурс] // Традиції та новації в інформаційному забезпеченні, 22-24 травня 2012 року, ТНУ ім. В. Вернадського, Сімферополь. — Режим доступу : http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/for_lib/konf-2012/10.pdf — Назва з екрана.

5. Грищенко, Т. Б. Доступ к научной информации – дорога с двухсторонним движением [Електронний ресурс] / Т. Б. Грищенко, Н. Л. Ржевцева, А. Н. Никитенко // Материалы 20-ой междунар. конф. «СВЧ-техника и телекоммуникационные технологии» (КрыМиКо’2010), Севастополь, 13-17 сентября 2010 г. – Севастополь: СевНТУ, 2010. – С. 8-15. – Електрон. дан. – 1 електрон. оптич. диск. – Назва з етикетки диска.

6. Копанєва, Єлизавета. Національні індекси наукового цитування / Є. Копанєва // Бібліотечний вісник. – 2012. – № 4. – С. 29-35.

7. Котляров, И. Показатели качества научного журнала / И. Котляров // Вісник Книжкової палати. – 2010. - №2. – С. 9-12.

8. Писляков, В. В. Зачем создавать национальные индексы цитирования? / В. В. Писляков // Науч. и техн. библиотеки. – 2007. – № 2. – С. 65–70.

9. Соловяненко, Денис. Політика індексації видань у наукометрічних базах даних Web of Science та SciVerse Scopus / Д. Соловяненко // Бібл. вісник. – 2012. – № 1. – С. 6-21.

10. Соловяненко, Д. В. Нова технологічна платформа для проекту "Наукова періодика України" / Д. В. Соловяненко, Т. В. Симоненко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. : науковий журнал . – 2012 . – N1 . – С. 35-40.

11. Стерлигов, Иван. Scopus продвигает альтернативы импакт-фактору [Електронний ресурс] / И. Стерлигов. - Режим доступу : http://blogs.strf.ru/my/Ivan_Sterligov/ (2012). — Назва з екрана.

12. Шульга, Наталія. Запровадження критеріїв якості досліджень допоможе інтеграції української науки у світовий простір [Електронний ресурс] / Н. Шульга // Український науковий клуб. – Режим доступу : http://www.nauka.in.ua/ (2009). — Назва з екрана.

УДК [021.61-028.27:061.25](477)
М.А.Жердій, магістр політичних наук, координатор проекту ELibUkr в Україні
Національний університет "Києво-Могилянська академія"
вул. Сковороди, 2, м. Київ, Україна, 04070
zherdiyma@ukma.kiev.ua

ПРОЕКТ ELibUKR (ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ) РОЗШИРЮЄ МОЖЛИВОСТІ БІБЛІОТЕК

Доступ до українських та світових електронних інформаційних ресурсів є неодмінною умовою підтримання належного рівня української вищої освіти. Неможливо уявити сучасний університет без доступу до електронних баз даних, а також надання сучасних інформаційних послуг, і ці завдання стоять перед університетськими та публічними бібліотеками.

За результатами дослідження створення та використання електронних ресурсів в університетах України, що проводилось в 2011 р. серед 46 університетів України, 100% респондентів надають користувачам бібліотеки доступ до електронних ресурсів. В той же час, тільки 28% надають доступ до передплатних (комерційних) електронних ресурсів віддаленого доступу, 41% - мають політику щодо колекції електронних ресурсів.[1]

Особливу роль у розширенні можливостей бібліотек задовольнити потреби сучасної освіти відіграє співпраця. Успішним прикладом такої співпраці є некомерційний проект ELibUkr «Електронна бібліотека України: створення Центрів знань в університетах України». Проект об’єднує бібліотеки вищих навчальних закладів, національні бібліотеки та інші організації України. Метою консорціуму є забезпечення доступу до світової наукової інформації, створення власних академічних ресурсів, а також інтеграція української освіти, науки та бібліотечної справи у світову наукову комунікацію. ELibUkr є некомерційним проектом, що об'єднує учасників на добровільних засадах і ставить певні вимоги до членства. Проект, заснований в 2009 р. трьома університетами, сьогодні включає 22 учасника, і продовжує розширюватись.

Учасники консорціуму забезпечують доступ до українських та світових електронних інформаційних ресурсів такими шляхами:

– передплатою ліцензованих інформаційних продуктів – електронних журналів, електронних книг, баз даних;

– проведення тестових доступів до відомих академічних ресурсів для виявлення та задоволення потреб студентів і викладачів в спеціалізованих базах даних (22 тестові доступи до відомих академічних ресурсів організовано в 2012 році: IPRbooks від IPR MEDIA, Market Research Monitor від Euromonitor International, World eBook Library, Multi-Science, Центр навчальної літератури, Електронну бібліотеку видавництва «Гребенніков», MathSciNet, Encyclopaedia Britannica Academic Edition, Britannica Image Quest, Turnitin, Oxford Scholarship Online (OSO), «БиблиоРоссика», Applied Science & Technology Source, Education

Source, Humanities Source, Legal Source, Library & Information Science Source, Mary Ann Liebert Publishing, Association for Computing Machinery, Kluwer Arbitration, Kluwer Law Online, International Encyclopaedia of Laws collection online);

– обмін досвідом і кращими практиками розвитку політики щодо колекції електронних ресурсів тощо;

– використанням спеціалізованих продуктів і програмного забезпечення для управління і доступу до електронних ресурсів;

– розвитком власних академічних ресурсів — інституційних репозитаріїв для вільного розміщення публікацій викладачів, співробітників та студентів університету, а також розвитком міжуніверситетського відкритого репозитарію ELibUkr-OA;

– використанням ресурсів відкритого доступу та програмного забезпечення з відкритим кодом;

– проведенням вебінарів та тренінгів з користування ресурсами та заохочення використання високоякісних електронних ресурсів в навчальному процесі та наукових дослідженнях, що проводяться в університеті, тощо.

Бібліографічний список

1. Ярошенко Т.О. Створення та використання електронних ресурсів в університетах України: за результатами дослідження/ Т.О. Ярошенко, С.О.Чуканова [Електронний ресурс] // Електронний архів Національного університету «Києво-Могилянська академія» [Електронний ресурс] : – Режим доступу:http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/1250/1/Electronni%20resursi%20%283%29.pdf. – Назва з екрана.

УДК 811.161.2’374.2:004

С.М. Зозуля, канд. іст. наук, завідувач відділу науково-аналітичної обробки та поширення інформації у сфері освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського
вул. Берлінського, 9-ф, м. Київ
svetlanazozulya@ukr.net

«ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ. СЛОВНИК ЗАКОНОДАВЧОЇ ТА СТАНДАРТИЗОВАНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ»: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ В БІБЛІОТЕЧНІЙ ПРАКТИЦІ

У статті охарактеризовано загальноприйняті принципи відбору та систематизації термінів при укладанні словників. Висвітлено концепцію словника «Інформаційні ресурси. Словник законодавчої та стандартизованої термінології», підготовленого фахівцями Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. Визначено перспективу його

використання у подальших дослідженнях, впровадження в закладах освіти України та застосування в бібліотечній практиці.

На сучасному етапі розвитку суспільства, яке нині ми позиціонуємо як інформаційне, виникла потреба у відповідних нормативних документах, стандартах, словниках, котрі б унормовували термінологію інформаційної сфери. Тож із огляду на стрімке зростання видань, в яких інформаційна тематика знаходить все ширше відображення та зважаючи на підвищення ролі бібліотек як інформаційно-освітнього середовища у формуванні загальнодоступних інформаційних ресурсів, актуальною стала потреба в підготовці галузевого термінологічного словника на основі вітчизняної законодавчої та стандартизованої термінології. Тому **метою** запропонованого дослідження є охарактеризувати особливості термінологічного словника «Інформаційні ресурси. Словник законодавчої та стандартизованої термінології», виданого в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського. Мета визначила **завдання** – проаналізувати оригінальність словника, визначити його значущість та актуальність для сучасного інформаційного суспільства; окреслити перспективу використання словника в подальших дослідженнях, його впровадження у закладах освіти України та застосування в бібліотечній практиці.

Аналіз **стану розроблення** поняттєвого апарату інформаційної сфери засвідчив зростання зацікавленості науковців до цієї проблематики. У цьому контексті актуальними є публікації сучасних українських дослідників, які порушують теоретичні та практичні аспекти формування, становлення й розвитку термінології зазначеної галузі. Зокрема термінологію бібліографознавства та бібліотечно-інформаційної сфери досліджували Т. В. Добко, Н. М. Кушнаренко, Г. І. Солоіденко, Н. В. Стрішенець, Г. М. Швецова-Водка та інші, документознавчу термінологію розглядали В. В. Бездрабко, М. В. Комова, С. Г. Кулешов та інші, термінологію архівознавства та архівної справи – Г. В. Боряк, Л. А. Дубровіна, С. М. Зозуля, К. І. Климова, І. Б. Матяш, К. Є. Новохатський, К. Т. Селіверстова. Окрім того, за останнє десятиліття в Україні помітною стала тенденція щодо розширення спектра галузевої лексикографічної продукції. Це яскраво ілюструє короткий перелік таких видань: «Словник навчально-педагогічних понять і термінів» (Тернопіль, 2001), «Інформаційне суспільство. Дефініції: людина, її права, інформація, інформатика, інформатизація, телекомунікації, інтелектуальна власність, ліцензування, сертифікація, економіка, ринок, юриспруденція» (Київ, 2002), «Словник книгознавчих термінів» (Київ, 2003), «Англо-український словник-довідник бібліотечно-інформаційної термінології» (Київ, 2004), «Інформаційний простір України: словник-довідник законодавчих термінів і понять» (Київ, 2008), «Документознавство: словник-довідник термінів і понять» (Київ, 2011), «Словник-довідник термінології музейництва» (Львів, 2012) тощо.

Результати дослідження. Зростання соціальної ролі інформаційних ресурсів, безперервне збільшення обсягу та ускладнення змісту наукової

інформації на початку XXI ст. сприяло прискоренню процесу уніфікації поняттєво-термінологічного апарату інформаційної сфери шляхом закріплення їхніх значень у законодавчих та нормативних актах. Це, зокрема, Закон України «Про інформацію» (1992), чинні державні стандарти, що унормовують державно-службові відносини та діяльність в інформаційній сфері та стандартизують термінологію галузі: ДСТУ 2392–94 «Інформація та документація. Базові поняття. Терміни та визначення», ДСТУ 3396.2-97. «Технічний захист інформації. Терміни та визначення», ДСТУ 5034:2008 «Науково-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять», ДСТУ 2938-94 «Системи оброблення інформації. Основні поняття. Терміни та визначення», ДСТУ 2396-94 «Теорія інформації. Терміни та визначення», ДСТУ ISO 5127:2007 «Інформація та документація. Словник термінів» тощо.

Свідченням професійної постановки розв'язання питань термінології інформаційної сфери суспільства є термінографічна діяльність[1]. Проте розроблення термінологічних словників є досить складним, трудомістким процесом, який передбачає використання *науково-обґрунтованих принципів відбору та систематизації спеціальної лексики*, зокрема: відбір термінів до словника повинен здійснюватися з урахуванням частоти їхнього вживання у наукових працях; лексичний склад словника має формуватися відповідно до цільового та читацького призначення; терміни повинні розміщуватись у порядку, зручному для їх швидкого знаходження, орієнтувати неспеціалістів у поняттєвому апараті певної галузі знання; спосіб опису лексичного значення слова мусить чітко відповідати типу словника; поняттєво-термінологічний апарат словника повинен відображати інноваційні процеси розвитку науки. Окрім цього, терміни мають якнайповніше розкривати суть понять та повністю відповідати нормам і правилам сучасної української літературної мови.

Слід зауважити, що термінографія є новим напрямком наукової роботи в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського НАПН України, який успішно започатковано з підготовкою термінологічного словника **«Інформаційні ресурси. Словник законодавчої та стандартизованої термінології»** (2012).

Наукова новизна словника характеризується тим, що: 1) уперше зібрано не лише законодавчу, а й стандартизовану термінологію інформаційної сфери України з початку її незалежності по теперішній час (1991–2011 рр.); 2) упорядковано та систематизовано існуючу термінологію в контексті окремого напряму – інформаційні ресурси; 3) створено найповніший (за кількістю вміщених термінів) словник інформаційних ресурсів серед термінологічних словників, які вийшли за роки самостійності української національної держави. Упорядники ставили собі за мету виявити, узагальнити та систематизувати нормативно-правове трактування основних визначень та дефініцій поняттєво-термінологічного апарату інформаційної сфери України.

---

[1] ***Термінографія*** – аспект термінологічної роботи, пов'язаний із реєструванням і подаванням термінологічних даних *(ДСТУ ISO 1087-1:2007. Термінологічна робота. Словник термінів. Ч. 1. Теорія та використання)*.

Тож у результаті ґрунтовного наукового аналізу термінологічної лексики сфери інформаційних ресурсів України до словника було відібрано понад 1700 термінів і понять із примітками та посиланнями на джерело. Загалом термінологію цього видання репрезентовано за такими *тематичними напрямами*: бібліотекознавство, бібліографознавство, видавнича справа, інформаційна політика держави, інформація і документація, електронний документообіг, книгознавство, музеєзнавство, архівознавство, документознавство, діловодство, телебачення й радіомовлення тощо.

Словник «Інформаційні ресурси. Словник законодавчої та стандартизованої термінології» містить значну кількість нових термінів та понять, пов'язаних із прийняттям в Україні за останні роки низки законів, національних та міждержавних стандартів, які регламентують науково-інформаційну, бібліотечну та суміжних галузей знань діяльність, наприклад: *«автоматизована інформаційно-пошукова система», «аналітико-синтетична обробка науково-технічної інформації», «електронний цифровий підпис», «гіпертекстова база даних», «інтерфейс користувача», «інформаційна діяльність», «інформаційний брокер», «інформаційні ресурси спільного користування», «ринок інформаційної продукції», «система науково-технічної інформації»* тощо.

Після кожного терміна в круглих дужках подається назва нормативно-правового акта та вказується стаття чи пункт, у якому вміщено той чи інший термін. У випадках, коли до одного терміна сформовано декілька визначень у різних законах чи стандартах, у словнику подаються всі варіанти, що виявлені авторами-упорядниками. Терміни-синоніми подаються поряд із основним терміном через крапку з комою. Подекуди поряд із терміном у дужках указано сферу його застосування. Терміни, знакова сторона яких має загальноприйняті скорочення-абревіатури подано поряд через крапку з комою. Окрім того, абревіатури термінів із їх розшифруванням подано в окремому переліку. Особливо важливі статті мають більш розгорнутий характер. Дефініції подано з урахуванням тих нормативних документів, які тлумачать терміни інформаційної діяльності з наукових позицій. Терміни, зафіксовані російською мовою, були перекладені авторами українською та, на жаль, не мають статусу офіційного перекладу, який характерний нормативним документам (стандартам) у випадку їх гармонізації. Проте на думку укладачів, такі терміни є важливими, оскільки використовуються фахівцями при здійсненні міжнародної інформаційної та наукової діяльності. У виданні вони позначені знаком астериск (*). Словник містить абетковий покажчик термінів, що сприяє їх швидкому пошуку, полегшує працю науковців.

Подібна специфіка відбору й побудови структури аналізованого видання зумовлена постійними змінами в поняттєво-термінологічному апараті інформаційної сфери суспільства та намаганням укладачів якнайповніше подати затребувану інформацію.

Говорячи про *впровадження* термінологічного словника «Інформаційні ресурси. Словник законодавчої та стандартизованої термінології», як

результату наукової роботи фахівців ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, зазначимо, що видання розіслано у книгозбірні мережі освітянських бібліотек МОН та НАПН України. Це означає, що понад 280 бібліотек вузів України (у т. ч. Автономної Республіки Крим) та понад 20 провідних освітніх книгозбірень різних регіонів України отримали по декілька примірників цього словника на безоплатній основі. Автори-упорядники словника нагороджені дипломами І ступеня в конкурсі Національної академії педагогічних наук України на кращі наукові роботи, створені у 2012 році.

Зазначене дозволяє зробити **висновок**, що авторам-упорядникам охарактеризованого видання вдалося зібрати, проаналізувати, систематизувати та якнайповніше відобразити українську термінологію інформаційних ресурсів суспільства із сучасних позицій.

На нашу думку, **перспектива** використання термінологічного словника «Інформаційні ресурси. Словник законодавчої та стандартизованої термінології» у подальших дослідженнях, його впровадження у закладах освіти України та застосування в бібліотечній практиці полягає насамперед у тому, що:

– презентований словник можна визначити як етапний у підготовці майбутніх довідково-термінологічних видань;

– видання буде корисним для широкого кола читачів, зокрема науковців, докторантів, аспірантів та тих, хто досліджує проблематику соціальних комунікацій. Охарактеризований словник також стане у нагоді працівникам бібліотечно-інформаційної сфери, студентам вищих навчальних закладів і коледжів, котрі навчаються за інформаційно-бібліотечними та іншими гуманітарними напрямами підготовки;

– здійснення систематичної роботи з укладення словників українських термінів, уживаних у сфері інформаційних ресурсів сучасного суспільства на базі законодавчої та стандартизованої термінології сприятиме подальшому розробленню теоретичних положень низки дисциплін документально-комунікаційного циклу.

Бібліографічний список

1. ДСТУ ISO 1087-1:2007. Термінологічна робота. Словник термінів. Ч. 1. Теорія та використання. – Чинний від 2008-07-01. – К. : Держспоживстандарт України, 2008. – II, III, IV, V, 36 с. – (Національний стандарт України).

2. Зозуля С. М. До проблеми укладання галузевих словників (концепція термінологічного словника «Інформаційні ресурси», розробленого на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського) / С. М. Зозуля // Історія освіти, науки і техніки в Україні : матеріали VII Всеукр. конф. молодих учених та спеціалістів, 16 берез. 2012 р., м. Київ / НААН, ДНСГБ, ННЦ «Ін-т землеробства НААН», Панфильська дослідна станція ; [редкол.: В. А. Вергунов та ін.]. – К., 2012. – Ч. 1. – С. 257.

3. Зозуля С. М. Термінологічний словник з інформаційних ресурсів: розроблення та шляхи впровадження [Електронний ресурс] / С. М. Зозуля //

Формування єдиного галузевого інформаційного ресурсу шляхом кооперативного аналітико-синтетичного опрацювання документів галузевої тематики : матеріали Всеукраїнського наук.-практ. семінару / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: П. І. Рогова (гол.) та ін.]. – К., 2011. – С. 49-53. – Режим доступу: http://www.library.eduua.net/research_activity /personal_lib_products/. – Назва з екрана.

4. Зозуля С. Українське словникарство: лексикографічний досвід у Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського / Світлана Зозуля // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань : зб. наук. пр. / Київський нац. ун-т культури і мистецтв ; ін-т держ. управління і права ; [за заг. ред. В. В. Бездрабко]. – К., 2013. – Вип. 7. – С. 81-88.

5. Інформаційні ресурси. Словник законодавчої та стандартизованої термінології / НАПН України ; Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [уклад.: П. І. Рогова, Я. О. Чепуренко, С. М. Зозуля, І. Г. Лобановська]. – К. : Нілан-ЛТД, 2012. – 283 с.

6. Постанова Президії НАПН України «Про підсумки конкурсу НАПН України на кращі наукові роботи, створені в 2012 році» № 1-7/5-103 від 14 березня 2013 р.

УДК 303.71:[025.2:82-991]

Т.М. Костирко, директор Наукової бібліотеки Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, кандидат наук з соціальних комунікацій

tamara.kostyrko@nuos.edu.ua

НАУКОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ФОНДУ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ НУК

Розглядається досвід з наукометричного аналізу дисертаційного фонду Наукової бібліотеки НУК. Описується значимість висновків науково-метричного аналізу для подальшого стимулювання наукової діяльності вишу.

Зростаюча соціальна значимість науки обумовлює пильну увагу до всіх факторів, від яких залежить її розвиток, найважливішими серед них є стан системи обліку результатів науково-дослідної діяльності. Це та область, поза якою ефективне управління сучасною наукою неможливо.

У деяких передових, економічно розвинених країнах реалізуються програми оцінки науково-дослідної діяльності, що включають в якості однієї зі складових кількісні показники результатів роботи організацій. Британська програма Research Assessment Exercise оцінює результативність національних університетів з 4-річною періодичністю. На основі рейтингу університетам надається фінансування. Австралійський уряд реалізує програму Research Quality Framework. На основі мета-аналізу даних університетських репозитаріїв

та індикаторів Thomson Scientific оцінюється продуктивність організацій, наукових лабораторій та окремих вчених.

У зв'язку з впровадженням кількісних підходів до оцінки ефективності діяльності наукових колективів, якості наукової продукції та виділених на її здійснення ресурсів і засобів активно розробляються наукометричні системи [1].

Для наукометричного аналізу, об'єктом якого виступає наукова область або науково-дослідницький напрямок, переважно використовувати результати аналізу інформаційного потоку наукової продукції (журнальні публікації, патенти, дисертації, зареєстровані технології тощо). Журнальні статті, як найбільш масовий вид публікацій, є найбільш цікавими для аналізу масштабів, структури і джерел розвитку досліджень. Патент – різновид науково-технічної літератури, яка, з одного боку, має інтелектуальну цінність, а з іншого – дозволяє визначати появу нових технологічних можливостей в тій чи іншій галузі.

Дисертація відображає етап кваліфікаційного зростання і сумарний внесок конкретного вченого. За сукупністю дисертацій, виконаних у науковому колективі, можна оцінювати розвиток наукової школи, як неформального творчого колективу. Це важливо при оцінці кадрового потенціалу науки.

Враховуючи все вищесказане, нами було зроблено наукометричний аналіз дисертаційного фонду Наукової бібліотеки Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (НБ НУК).

Дисертаційний фонд НБ НУК почав формуватись з 1971 року, коли була відкрита в університеті (тоді ще Миколаївський кораблебудівний інститут) спеціалізована Вчена рада із захисту дисертацій за спеціальностями теорія корабля, будівельна механіка і вібрація корабля, суднові силові установки та механізми.

Специфіка фонду дисертацій обумовлюється тим, що його комплектування неможливо запланувати, воно повністю залежить від дисертантів.

Наукометричний аналіз дисертацій за період з 1971 по 2012 р. дав можливість визначити наступні статистичні дані:

• Основну тематичну спрямованість дисертацій і проблем, які в них розглядаються
• Співвідношення кількості кандидатських і докторських дисертацій
• Дисертаційні роботи, захищені іноземними громадянами
• За спеціальностями
• динаміка дисертаційного фонду за два періоди з 1971 по 1990 р.р. і з 1991 по 2012 р.р.

Загальна кількість розглянутих робіт склало 466 одиниць, з них 39 докторських і 427 кандидатських.

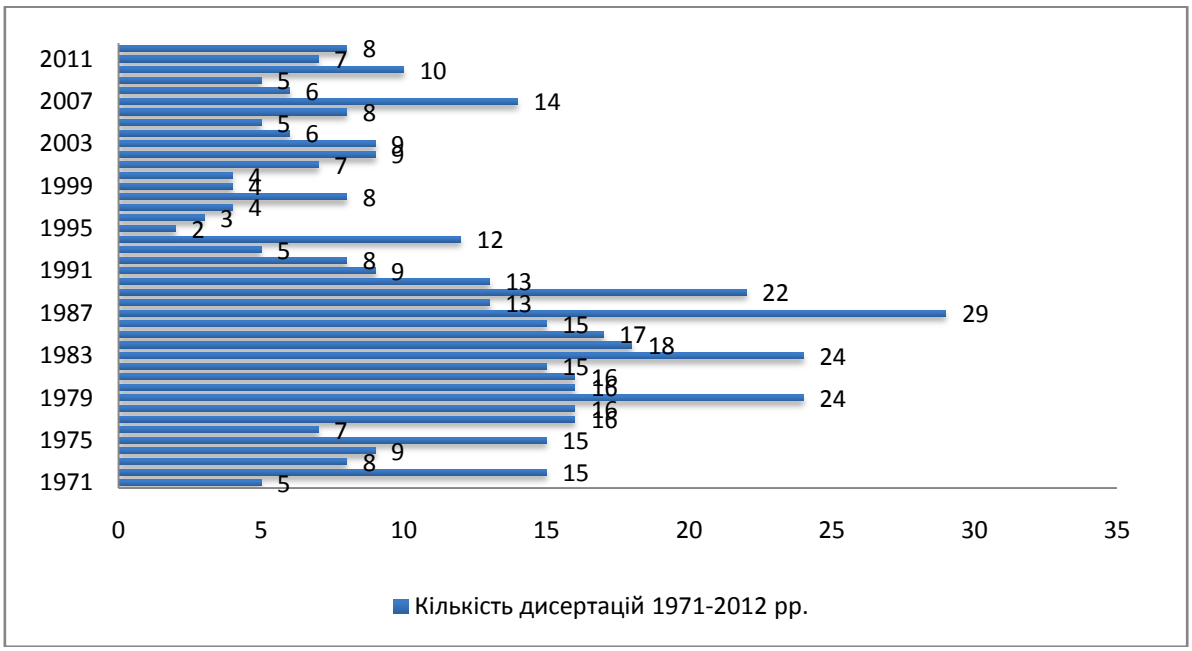

Діаграма 1.

Для порівняльного аналізу ми розділили фонд на два хронологічних періоди – доперебудовний з 1971 по 1990 рр. та період становлення українського суспільства з 1991 по 2012 рр.

Таблиця 1 – **Кількість кандидатських та докторських дисертацій, що надійшли до фонду НБ НУК за період 1971 – 1990 рр.**

Рік	Кандидатські дисертації	Докторські дисертації	Всього
1971	5		5
1972	15		15
1973	8		8
1974	9		9
1975	15		15
1976	7		7
1977	16		16
1978	16		16
1979	23	1	24
1980	16		16
1981	16		16
1982	15		15
1983	24		24
1984	18		18
1985	17		17
1986	15		15
1987	25	4	29
1988	12	1	13
1989	20	2	22
1990	11	2	13
			313
	303	10	

Таблиця 1 показує, що за цей період до фонду надійшло 313 дисертацій: з них 303 кандидатських та 10 докторських.

Діаграма 2.

З Таблиці № 1 видно, що з 1971 по 1978 рр. до фонду надходили тільки кандидатські дисертації. Перша докторська дисертація надійшла в 1979 році. Збільшення обсягу кандидатських дисертацій припадає на 1972, 1975 роки – по 15, 1977, 1978, 1980, 1981, 1982 р.р. – по 16, 1984 р. – 18. Найбільший пік надходжень припадає на 1983 р. – 24, 1987 р. – 25, 1989 р. – 20. Найменша кількість надходжень до дисертаційного фонду відбувається в 1990 році – 11.

Можна припустити, що оригінальні теми наукових досліджень, що виконувалися в інституті наприкінці 70 початку 80 років, їх новизна і значимість для сучасного суднобудування і машинобудування, які були найбільш актуальними та затребуваними, природним чином створювали особливі сприятливі умови для написання наукових робіт, що служили основою кандидатських і докторських дисертацій.

Таблиця 2 – **Кількість кандидатських та докторських дисертацій, що надійшли до фонду НБ НУК за період 1991 – 2012 рр.**

Рік	Кандидатські дисертації	Докторські дисертації	Всього
1991	4	5	9
1992	7	1	8
1993	3	2	5
1994	9	3	12
1995	2	-	2
1996	1	2	3
1997	3	1	4
1998	5	3	8
1999	3	1	4
2000	1	3	4
2001	5	2	7
2002	9	-	9
2003	9	-	9
2004	4	2	6
2005	5	-	5

Продовження таблиці 2

2006	7	1	8
2007	11	3	14
2008	6	-	6
2009	5	-	5
2010	10	-	10
2011	7	-	7
2012	8	-	8
	124	29	153

Діаграма 3.

Таблиця 2 свідчить, що з 1991 року йде спад захисту дисертацій та їх надходження до фонду НБ НУК. Значно відрізняється від попередньої збірки років кількість дисертацій, захищених в 1995 (2 дисертації), 1996 (3), 1997 (4). Ці цифри красномовно показують, що в перебудовний період відбувається криза промисловості, яка безпосередньо торкається наукової діяльності. У період політичної та економічної нестабільності в державі досить складно було виділяти час на розвиток науки. Написання дисертації це тривалий процес, знадобилось приблизно 10 років, що поступово почалось зростання дисертаційного фонду.

Спостерігається з середини 90-х років сплеск інтересу молоді до післявузівської професійної освіти – це відповідь на зростаючу складність життя, яка вимагає в масовому масштабі виробництва фахівців вищої кваліфікації. Вчений ступінь вже перестає бути індикатором належності до наукового співтовариства, все більш перетворюючись у вищу освітню градацію.

Нинішня економіка, завдяки стрибку високих технологій, вимагає значно більшої кількості фахівців високого класу. Якщо раніше інтелектуальну еліту суспільства складали фахівці з вищою освітою, то зараз вища освіта стає якоюсь соціальною нормою, "... що виражає середній суспільно необхідний рівень підготовки працівника в інформаційному суспільстві, а місце інтелектуальної еліти займають люди з ще більш високим рівнем підготовки" [2], які мають вчений ступінь.

З 2001 по 2012 роки спостерігається зростання кількості захищених дисертацій від 7 до 14 на рік, але вона не досягає доперебудовного періоду. Найбільший пік захистів дисертацій це 2007 рік – 15, з них 3 докторських і 12 кандидатських.

Якщо порівняти таблиці 1 та 2 бачимо, що за період з 1972 по 1990 рік до фонду НБ НУК надійшло в 2 рази більше дисертацій ніж за останні 20 років.

Діаграма 4.

Щодо захисту докторських дисертацій, то їх кількість збільшилась в останні 20 років майже в 10 разів, а кандидатських зменшилась майже в 10 разів.

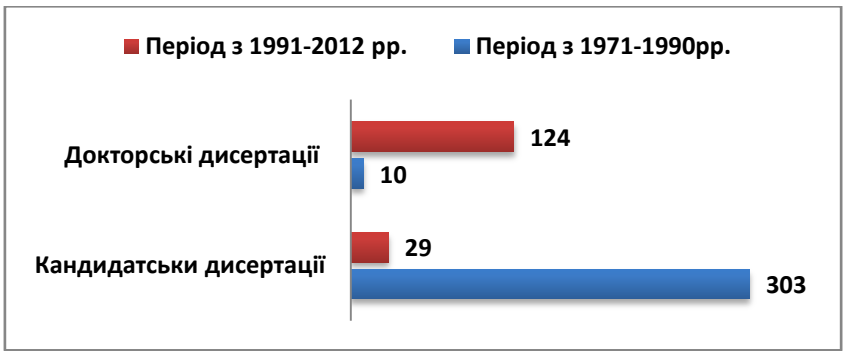

Діаграма 5.

Таблиця 3 демонструє кількість дисертацій, що надійшли до фонду НБ НУК від іноземних громадян за період з 1999 по 2011 рік. Саме в цей період іноземні громадяни мали можливість навчатись та захищати дисертації в нашому виші. Було захищено 8 кандидатських дисертацій громадянами В’єтнаму.

Таблиця 3 – **Кількість кандидатських дисертацій, що надійшли до фонду НБ НУК, від іноземних громадян**

Рік	Кандидатські дисертації	Країна
1999	1	В’єтнам
2003	1	В’єтнам
2004	1	В’єтнам
2006	1	В’єтнам
2007	1	В’єтнам
2008	1	В’єтнам
2009	1	В’єтнам
2011	1	В’єтнам
	Всього 8	

Завдяки діаграмі № 6 маємо можливість порівняти дисертації за спеціальностями за двома періодам.

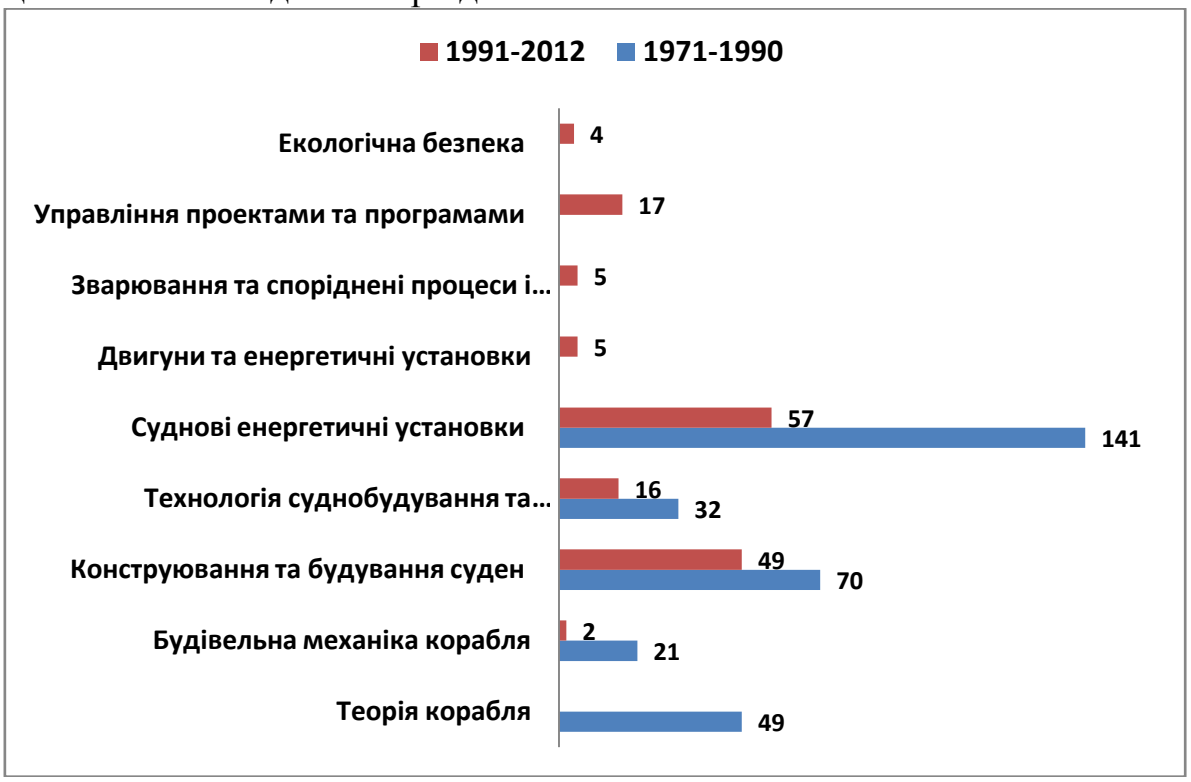

Діаграма 6.

Аналізуючи діаграму, ми бачимо, що за період з 1971 п 1990 рік пріоритетними спеціальностями були суднові енергетичні установки, конструювання та будування суден, технологія суднобудування та судноремонту, будівельна механіка корабля, а в останні 20 років кількість дисертацій, що надійшли до фонду НБ НУК за цими спеціальностями, зменшилась майже вдвічі. Такі спеціальності як теорія корабля та будівельна механіка корабля в останні 20 років втратили свою актуальність, дисертації за цими спеціальностями майже не надходили до дисертаційного фонду. Але надходила невелика кількість дисертацій зі спеціальностей зварювання та споріднені процеси, технології та двигуни та енергетичні установки.

Проте, в останні 20 років з'явились захисти за новими спеціальностями. Перша – управління проектами та програмами (17 дисертацій), що обумовлено тим, що в останні кілька десятиліть корінні зміни в технології і глобальній конкуренції стали особливо очевидними та відчутними. Бізнес став ефективнішим та динамічним. Тому спеціальність управління проектами одна з найбільш розвинутих управлінських дисциплін нашого часу.

Друга – екологічна безпека (4 дисертації). Це, на нашу думку, пов'язано з глибинними соціально-економічними перетвореннями в Україні, які потребують розуміння того, що збереження природних багатств країни стає вкрай важливою проблемою, від вирішення якої залежить доля теперішніх та майбутніх поколінь.

Таким чином, у практику діяльності бібліотек необхідно ввести проведення періодичного науко-метричного аналізу документів, які входять до фонду бібліотеки і дозволяють з достатнім ступенем достовірності визначити вивченість проблем, забезпеченість відповідної наукової діяльності вчених релевантною інформацією.

Наукометричний аналіз може мати об'єктивне історичне значення, бути необхідним для подальших наукових досліджень суднобудівної та машинобудівної галузі, надати можливість прогнозувати теми наукових досліджень для аспірантів та докторантів вишу. Висновки науко-метричного аналізу можуть бути корисні при комплектуванні фонду Наукової бібліотеки.

Бібліографічний список

1. Бедный, Б. И. Анализ научной продуктивности диссертационных работ как элемент системы управления качеством послевузовского профессионального образования / Б. И. Бедный, А. А. Миронос, Т. Т. Серова // Инновации в образовании : вестн. Нижегород. ун-та им. Н. И. Лобачевского. – Н. Новгород, 2006. – № 1. – С. 28–46. – Режим доступа : http://www.unn.ru/pages/issues/vestnik/99990199_West_innov_2006_1(7)/4.pdf. – Загл. с экрана.
2. Диагностика потенциала подготовки научных кадров вуза / Б. Бедный, Е. Козлов, Г. Максимов и др. // Высшее образование в России. – 2003. – № 4. – С. 3–14.
3. Кабанова, Н. М. К проблемам наукометрического анализа диссертационного фонда / Н. М. Кабанова // Вестн. БАЕ. – 2012. – № 3. – С. 50–55.
4. Михеева, Л. Н. Диссертационные исследования по библиотековедению, библиографоведению и книговедению. 1986–2000 годы / Л. Н. Михеева, А. А. Папунина // Библиотековедение. – 2001. – № 1. – С. 116–125.
5. Налимов, В. В. Наукометрия. Изучение науки как информационного процесса / В. В. Налимов, З. М. Мульченко. – М. : Наука, 1969. – 192 с.
6. Оганов, Р. Г. Наукометрические подходы к анализу результатов научно-исследовательской деятельности / Р. Г. Оганов, С. А. Трущелёв // Кардиоваскулярная терапия и профилактика. – 2012. – № 11 (2). – С. 90–95. – Режим доступа : http://medi.ru/doc/600009.htm. – Загл. с экрана.
7. Павлова, Л. П. Публикационная активность ученых (по материалам обследования научно-образовательного комплекса Новосибирской области в 1990–1995 гг.) / Л. П. Павлова, Е. Б. Артемьева, В. А. Дубовенко // Науковедение. – 2000. – № 2. – С. 179–187.
8. RAE Manager's Report April 2009. http://www.rae.ac.uk/pubs/2009/manager/manager.pdf.
9. Research Quality Framework: Assessing the quality and impact of research in Australia. 2006: URL : http://www.dest.gov.au/NR/rdonlyres/EC11695D-B59D-4879-A84D.

УДК 008:378
О. М. Кравченко, зам. директора наукової бібліотеки
Бібліотека Криворізького педагогічного інституту
ДВНЗ «Криворізький національний університет»
пр. Гагаріна, 54, м. Кривий Ріг, 50086
biblioteka_kdpu@ukr.net

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ТА КУЛЬТУРА ЧИТАННЯ ПРАЦІВНИКІВ БІБЛІОТЕК ВИЩОЇ ШКОЛИ В ЕПОХУ ІНТЕРНЕТ (З ДОСВІДУ РОБОТИ БІБЛІОТЕКИ КРИВОРІЗЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ ДВНЗ «КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»)

Висвітлено проблему розширення професійної компетенції бібліотечних фахівців в інформаційному суспільстві, розглянуто питання розвитку інформаційної культури та культури читання бібліотекаря вищої школи в епоху Інтернет, розкрито досвід роботи Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет» з цього питання.

Сучасний період розвитку цивілізації багатьма дослідниками цілком обгрунтовано кваліфікується як початковий етап становлення глобального інформаційного суспільства, для якого характерне щоденне зростання потоку інформації, а разом з тим і рівня складності її пошуку, обробки та аналізу. Інформація в наш час все частіше визначається як основний ресурс майбутнього, але повністю використовувати його зможуть тільки ті члени суспільства, які мають необхідні знання і підготовку до навігації в інформаційному просторі, ті, хто володіє відповідною інформаційною культурою.

Поняття інформаційна культура – багатоаспектне та різнопланове. Нині існує велика кількість визначень поняття "інформаційна культура", але найбільш розповсюдженим є розуміння інформаційної культури як "сукупності інформаційного світогляду, системи знань та вмінь, що забезпечують самостійну діяльність, спрямовану на задоволення індивідуальних інформаційних потреб з використанням як традиційних, так і новітніх інформаційних технологій". Останнім часом стверджується погляд на бібліотеки як на органічну частину інформаційного середовища суспільства. Бібліотека навчального закладу є одним із основних комунікативних каналів, які забезпечують збереження і використання величезних інформаційних ресурсів, до яких додаються комп'ютери, програмні засоби, машиночитані джерела інформації, а можливість підключення до міжнародних комп'ютерних мереж збагачує їх ще й світовими інформаційними ресурсами. Формування інформаційної культури бібліотекарів, яка включала б не тільки традиційну бібліотечно-бібліографічну культуру, але й вміння оперувати інформацією з використанням сучасних комп'ютерних засобів, тобто поєднувала б традиційний бібліографічний інструментарій з комп'ютерними засобами, є однією з головних функцій сучасної бібліотеки.

Успішність функціонування бібліотеки як інформаційної установи зобов'язує бібліотечних фахівців швидко та адекватно реагувати на зміни в інформаційних потребах користувачів, удосконалювати форми обслуговування, надавати якісне інформаційне консультування, розширювати спектр бібліотечно-інформаційних послуг, вимагає систематичного вивчення та запровадження нових інформаційних технологій. Тому так гостро сьогодні стоїть проблема підвищення інформаційної культури бібліотечних фахівців, чия діяльність формує нове інформаційне середовище. Кардинальні зміни у суспільстві та у бібліотечній діяльності спонукають бібліотекарів до розширення та поглиблення професійних знань, освоєння сучасних технологій. Бібліотекар повинен володіти цілим комплексом додаткових знань та умінь:

- володіння технічними пристроями та програмними продуктами;
- уміння грамотно формувати свої інформаційні потреби і запити;
- здатність здійснювати самостійний інформаційний пошук різних видів документів за допомогою як традиційних, так і автоматизованих пошукових засобів;
- володіння навиками аналізу і переробки інформації;
- дотримання інформаційної етики і умінням вступати в інформаційні контакти.

В житті бібліотек відбуваються справді революційні зміни: автоматизація та комп'ютеризація бібліотечних технологічних процесів, впровадження новітніх технологій. У лексиці бібліотекаря, якого вже називають «інформаційним працівником» все частіше зустрічаються слова «Інтернет», «сервер», «портал», «хост», «сайт», «файл», «загрузити», «скачати», «конвертувати». Без глибокого і різнобічного оволодіння обсягами і потоками інформації, які постійно зростають, неможливо існувати та орієнтуватися в інформаційному просторі. Саме цим визначається роль і значення виховання інформаційної культури бібліотекаря та діяльність бібліотек у цьому напрямку. Для задоволення потреб сучасного користувача, забезпечення доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів необхідно підвищувати інформаційну культуру, культуру читання, освоювати і застосовувати сучасні інформаційні, комунікативні та мультимедійні технології. Автоматизація бібліотечних процесів потребує від бібліотекарів вміння працювати з електронними базами даних, володіння комп'ютерними технологіями, що стає обов'язковою умовою фахової підготовки працівників бібліотечно-інформаційної сфери. Тому виникає проблема адекватного підвищення інформаційної культури бібліотечних фахівців, які сьогодні повинні бути не тільки «лоцманами книжкових морів», але й навігаторами комп'ютерних мереж, чия діяльність формує нове інформаційне середовище. Від готовності бібліотечних фахівців до інновацій залежить не тільки ефективність бібліотечно-інформаційного обслуговування, а і престиж професії сучасного науково-інформаційного фахівця, його соціальний статус. Сучасні бібліотекарі є активними учасниками Інтернет-орієнтованих проектів: вони організують бібліотечні веб-сайти, що відповідають інформаційним потребам, уподобанням, звичкам користувачів; створюють онлайнові каталоги

загального доступу, повнотекстові бази даних; каталогізують розрізнені мережеві ресурси. Це вимагає від бібліотечних фахівців компетентності, оволодіння знаннями у галузі інформаційних технологій та їх постійного оновлення.

У 2006 році в бібліотеці Криворізького педагогічного інституту відбуваються кардинальні зміни, розпочинається комп'ютеризація бібліотечних процесів. До бібліотеки було передано три комп'ютери, придбано автоматизовану бібліотечно-інформаційну систему УФД «Бібліотека», створено сектор інформаційних технологій і комп'ютерного забезпечення. Бібліотекарі швидко подолали психологічний бар'єр із впровадження комп'ютерної техніки, освоєння автоматизованих робочих місць. В секторі інформаційних технологій і комп'ютерного забезпечення працівники чудово засвоїли бібліотечні технології і стали лоцманами в автоматизації бібліотечних процесів. Саме вони здійснюють навчання співробітників бібліотеки користуванню комп'ютерною технікою, яке відбувається на базі спеціально обладнаної електронної читальної зали. Станом на 2013 рік ЕК становить 9 БД (більше 243 тис. записів). Фонд видань на електроних носіях нараховує 353 прим.

Велика увага у науковій бібліотеці Криворізького педагогічного інституту приділяється оновленню веб-сайту бібліотеки, який є складовою частиною сайту Криворізького педагогічного інституту. Бібліотечний веб-сайт в Інтернеті є віртуальним обличчям бібліотеки, що надає загальні відомості про бібліотеку, доступ до електронного каталогу. У 2009 р. створено електронну читальну залу з підключенням до локальної бібліотечної мережі, інститутської та Інтернет на 26 АРМ. Для працівників бібліотеки створено 15 АРМ. Всього комп'ютерний парк бібліотеки становить 26 ПК.

На часі є актуальним підвищення інформаційної, комп'ютерної культури бібліотекарів. Для бібліотекаря важливим є уміння правильно оцінювати одержану інформацію, використовувати її, зберігати й переробляти, при необхідності передавати для колективного користування, створювати нову інформацію на якісно новому рівні. Сучасний бібліотекар повинен навчати, знати і бути носієм не тільки традиційної бібліотечно-бібліографічної культури, а й володіти сукупністю інформаційних знань, навичками інформаційних технологій. У бібліотеці активно ведеться робота з інформаційної підготовки бібліотекаря, яка складається не лише з навчання основ бібліотечно-бібліографічних знань та прийомів раціональної роботи з книгою, а й з навчання алгоритмам інформаційного пошуку, комп'ютерної грамотності, засвоєння гіпертекстових, мультимедійних та інших інформаційно-комунікаційних технологій. Використання Інтернет-технологій відкрило нові можливості у віртуальному обміні документами, доступі до світових електронних ресурсів, віртуальної інформації. Працівники бібліотеки проводять пошук релевантної інформації в ЕК та базах даних бібліотек не лише України. Мережа Інтернет поєднує в собі переваги оперативної доставки інформації до споживачів та надання значних обсягів різноманітної інформації, використовується бібліотекою як альтернативний канал отримання інформації.

Структуруючи Інтернет-ресурси, бібліотека виступає у ролі інформаційного посередника, навігатора у морі інформації, допомагаючи користувачеві знаходити якісні, релевантні інформаційні ресурси.

Персонал бібліотеки Криворізького педагогічного інституту вивчає досвід інших бібліотек, самостійно розробляє технологічні інструкції, впроваджує нові технології в роботу бібліотеки, набуває навичок кваліфікованого консультування з використання електронних ресурсів в локальній мережі та мережі Інтернет, використання документів на машиночитаних носіях інформації.

Від підготовки і кваліфікації бібліотекаря залежить успіх роботи в нових інформаційних умовах, тому вони постійно працюють над підвищенням рівня інформаційної культури, переглядаючи фахові періодичні видання (всього бібліотека отримує 6 назв фахових журналів) та методичну літературу. Для працівників бібліотеки проводяться заняття з підвищення кваліфікації. Так, у 2012 році у рамках "Школи бібліотекаря" було проведено 6 занять з питань організації технологічних процесів, фахових питань, проводились огляди нової літератури з питань бібліографії та бібліотекознавства, були підготовлені і видані методичні поради з користування базами даних і електронним каталогом. Методична робота та робота з організації підвищення кваліфікації працівників бібліотеки Криворізького педагогічного інституту відзначається постійним пошуком і впровадженням інновацій, зумовлених викликами часу і перспективами розвитку інформаційних технологій.

З метою підвищення рівня інформаційної культури працівники бібліотеки беруть активну участь у семінарах, регіональних, всеукраїнських, міжнародних науково-практичних конференціях.

Компонентами формування інформаційної культури є не тільки комп'ютерна грамотність, бібліотечно-бібліографічні знання, а й культура читання. На деяких етапах впровадження інноваційних технологій бібліотечні працівники відчувають брак досвіду, дефіцит часу для підвищення кваліфікації, відсутність необхідної методичної літератури.. Інформаційна забезпеченість фахівця стає фактором його професійного рівня. Велику роль у становленні фахівця відіграє професійне читання – неодмінна умова виробничої та наукової кваліфікації. Коло читання багатьох бібліотекарів обмежене, в основному, вітчизняною періодикою. Бібліотека КПІ передплачує фахові періодичні видання «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія», «Бібліотечна планета», «Бібліотечний форум України», «Вісник книжкової палати», «Шкільна бібліотека», «Научные и технические библиотеки», які постійно переглядаються працівниками бібліотеки та використовуються в роботі, у підготовці до занять з підвищення кваліфікації Періодичні видання заповнюють прогалини у фаховій освіті бібліотекарів. Зазначимо, що для фахового зростання та розширення професійної комунікації вітчизняних бібліотекарів великі можливості надає мережа Інтернет. Ознайомлення з електронним всесвітом розширює професійну свідомість бібліотечних фахівців, виводить їх на рівень принципово нового розуміння сучасної бібліотеки як установи, що

забезпечує доступ до інформації. Отже, закладаються наукові основи підготовки бібліотекаря як фахівця, для якого робота з ресурсами глобальної мережі є невід'ємним елементом професійної кваліфікації. Наукова бібліотека Криворізького педагогічного інституту використовує ресурси Інтернету з професійною метою – як інструмент комунікації між бібліотекарями та надання їм інформації з фаху за допомогою списків розсилки, спеціалізованих інформаційних порталів для бібліотечних працівників, журналів вільного доступу, онлайнових навчальних матеріалів та довідкових служб, колекцій електронних ресурсів на сайтах професійних об'єднань, вищих навчальних бібліотечних закладів; сайтів продавців автоматизованих систем, програмного забезпечення, комерційних постачальників баз даних для бібліотек, видавців та утримувачів зібрань періодичних видань.

Ускладнення завдань бібліотеки, поява нових напрямів наукової і практичної діяльності вимагають прискорення розвитку власної системи професійних видань у традиційній та електронній формах. За останнє десятиріччя з'явилися нові українські професійні часописи, збільшилася кількість назв видань, помітно розширилась і стала актуальнішою їхня тематика, але суттєво зменшилися тиражі, зросла ціна. Обмежене фінансування, відсутність повної інформації про асортимент фахової періодики, бібліотечні електронні ресурси, які можуть допомогти у професійній діяльності не сприяють розвитку інформаційної культури бібліотечного працівника

Отже, новітні технології вимагають від бібліотекарів високої інформаційної культури, від їх готовності до інновацій залежить не тільки престиж професії сучасного науково-інформаційного фахівця, а і успіх роботи книгозбірень в нових інформаційних умовах.

Бібліографічний список

1. Вобленко Ю. Інформаційна культура в працях провідних бібліотекознавців та бібліографознавців / Ю. Вобленко // Вісник книжкової палати. – 1999. – № 2. – С. 7-8.

2. Дригайло С. В. Формирование информационной культуры пользователей и сотрудников библиотек / С. В. Дригайло // Научные и технические библиотеки. – 2011. – № 1. – С. 79-88.

УДК 004.78:027.7-049.65
О. В. Крайнюк, зав., відділу
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського
б. Шевченка 30, м. Донецьк, Україна, 83017
library@donduet.edu.ua

ПРАВОВІ ТА ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ БІБЛІОТЕКИ

Розглянуто систему нормативно-правових документів, що становлять законодавче підґрунтя для практичної реалізації процесів накопичення, зберігання й використання електронних ресурсів.

Значні трансформації, що відбуваються протягом останніх двадцяти років у системі норм і принципів діяльності бібліотечних закладів України, тісно пов'язані із загальноцивілізаційним інформаційним прогресом людства та визначають потребу у виборі інформаційно-комунікаційної стратегії розвитку бібліотеки. Реалізація такої стратегії можлива за умови здійснення ефективного керування процесом формування бібліотечних інформаційних ресурсів як на рівні бібліотеки, так і на рівні державної інформаційної політики.

Для бібліотечної сфери інформаційна політика держави має життєво важливий характер: від її вирішення залежить можливість успішного функціонування бібліотеки в умовах інформаційного суспільства, характерними ознаками якого є перетворення національних інформаційних ресурсів у стратегічний ресурс, інтенсивне накопичення електронних бібліотечно-інформаційних фондів, зростання інформаційно-комунікаційних потреб користувачів.

Саме бібліотекам належить значна роль у формуванні електронних масивів наукових знань та організації доступу до них. Вони переробляють, вилучають та надають доступ до цілком реального об’єкта – знань у вигляді інформаційного ресурсу.

Векторами розвитку процесів автоматизації в бібліотеці є формування інформаційного поля, створення швидкого доступу до інформації, забезпечення якісного та оперативного бібліографічно-інформаційного обслуговування. Статус бібліотеки визначається не лише кількістю фонду друкованих видань, обсягом передплати, а й тим, яким електронним ресурсом вона володіє, на скільки готова надати доступ до світових інформаційних ресурсів.

За умов активного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в електронному середовищі вагомою складовою документно-інформаційного ресурсу сучасної бібліотеки є електронні ресурси. Це інформаційні ресурси, що створюються, керуються та використовуються за допомогою комп’ютера і містять дані та програми, зафіксовані в електронній (цифровій) формі на певних носіях.

Сучасна практика бібліотечних та інформаційних центрів демонструє, що у зв'язку з масовим використанням електронних інформаційних ресурсів, питання

керування ними є особливо актуальними, зокрема, у забезпеченні цілісності та доступності інформаційних масивів. Керування формуванням електронних ресурсів є складним і багатоаспектним завданням, яке можливо окреслити насамперед як забезпечення цілісної державної політики в системі державного управління формуванням, розвитком і використанням інформаційних ресурсів шляхом розробки, впровадження і постійного вдосконалення ефективних правових, організаційних і економічних механізмів регулювання інформаційних ресурсів України (ринку інформації, інформаційних технологій, засобів обробки інформації та інформаційних послуг) [4].

Протягом років незалежності в Україні було прийнято ряд законодавчих і розпорядчих актів щодо діяльності вітчизняних бібліотечних та інформаційних центрів, які безпосередньо вплинули на процес керування формуванням електронних ресурсів. У межах вітчизняного інформаційного законодавства можна виділити нормативно-правові акти, які відіграють роль юридичного підґрунтя існування й використання електронних інформаційних ресурсів, створюючи окремий напрям керування формуванням електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів.

Першими базовими законодавчими актами стали Закони України «Про інформацію» (1992) та «Про науково-технічну інформацію» (1993). Вони визначили головні напрями державної інформаційної політики, серед яких: забезпечення доступу громадян до інформації; створення національних систем і мереж інформації; зміцнення матеріально-технічних, фінансових, організаційних, правових і наукових основ інформаційної діяльності; забезпечення ефективного використання інформації; основні завдання національної системи науково-технічної інформації, до яких належить формування довідково-інформаційних фондів, одержання, обробка, зберігання, поширення і використання інформації, створення загальнодоступної мережі бібліотечних та інформаційних центрів громадського користування як бази для освіти, виробництва та наукових досліджень. Ці закони створили нормативно-правове підґрунтя державного управління в інформаційній сфері та були першою спробою визначення й утвердження важливості забезпечення процесу формування інформаційних ресурсів та інформації взагалі, яка повинна бути впорядкована, збережена, систематизована та максимально доступна для користувачів у демократичній державі.

Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (1995 р.), зі змінами і доповненнями у 2000 р., нормує базові положення стосовно формування бібліотечних ресурсів та управління ними. Важливим є те, що в Законі окреслено державну політику в галузі бібліотечної справи, визначено ключові поняття бібліотечної системи та її фондів, а також систему управління бібліотечною мережею, що забезпечує координацію діяльності та регламентує процес управління бібліотекою, бібліотечними ресурсами, зокрема, й управління формуванням електронних інформаційних ресурсів.

У всі часи суспільним призначенням бібліотеки було формування, збереження зібраних у бібліотечні фонди джерел, інформування про їх

існування і надання користувачам. Але в процесі реалізації своєї місії бібліотеки стикаються з низкою взаємопов'язаних правовідносин, серед яких: публічне право (право громадян на доступ до інформації) та приватне право (право автора на захист його творів).

Правові та етичні проблеми використання електронних ресурсів можна умовно представити у вигляді декількох протилежних сторін: публічність і відвертість доступу до інформації з однієї сторони та вимоги захисту інформації з дотриманням авторського права з другого боку.

Раніше, коли інформація відтворювалася тільки на твердих носіях і не копіювалася за допомогою технічних засобів, такі правовідносини співіснували досить мирно: автор видавав твір, читач отримував до нього доступ у бібліотеці і т.д. Однак з розвитком технологій у людей виникла потреба в отриманні інформації в більш повному обсязі і в більш стислі терміни, що спонукало бібліотеки розвивати нові технології бібліотечної справи. Спочатку з'явилося репродукування творів, потім сталася революція у сфері МБА – віддалені читачі стали обслуговуватися за допомогою електронної доставки документів. У результаті публічне право стало конфліктувати з приватним: читачі зацікавлені в отриманні інформації найбільш мобільним способом, бібліотеки зацікавлені у наданні читачеві інформації способом, найбільш зручним і для читача, і для самої бібліотеки, а автор зацікавлений у дотриманні його особистих і майнових прав.

Інтерес бібліотек до законодавства про авторське право пов'язаний з тим, що читач, отримуючи потрібний йому документ у бібліотеці (незалежно від його форми і носія) повинен бути впевнений, що отримує і використовує його на законних підставах, знає свої права на будь-які дії з документом і обов'язки перед бібліотекою.

Повинні знати права на використання і зберігання документів і бібліотекарі. Бо тільки таким чином можна забезпечити гарантовано легальне використання всіх документальних ресурсів. Авторське право для бібліотек - це право на певні дії (розповсюдження, відтворення, копіювання і т. д.) по відношенню до об'єктів права (творам - результатам творчої діяльності, зафіксованим на матеріальних носіях з реквізитами, що дозволяють їх ідентифікувати) - оприлюдненими і введеним в громадське користування творів.

Керівникам і фахівцям бібліотек в останні роки доводиться стикатися з низкою проблем у сфері авторського права: забезпечення нормативно-правового обгрунтування організації та функціонування різноманітних інформаційних ресурсів і послуг; регулювання прав власників і користувачів електронними бібліотечно-інформаційними ресурсами. Вирішення питань авторського права, в основному стосуються доступу до інформації в електронній формі; а так само недостатнім знанням, як українськими бібліотекарями, так і українськими читачами, законів по захисту авторських прав; відсутність правової культури, яка змушує замислюватися про необхідність дотримання основних положень існуючого законодавства.

У грудні 1993 року Верховною Радою України було прийнято Закон України “Про авторське право і суміжні права”, який пройшов експертизу фахівців, отримав позитивну оцінку європейських експертів. Закон вступив у дію від дня публікації - з 23 лютого 1994 року [3].

Із прийняттям Україною цього Закону, а також інших законодавчих актів було створено авторське правове поле, яке в цілому відповідає міжнародним нормам. З іншого боку, Україна продемонструвала бажання і готовність інтегруватися до міжнародних структур з питань авторського права і суміжних прав. Діяльність у цій сфері дозволила Верховній Раді України в травні 1995 року прийняти Закон “Про приєднання України до Бернської конвенції” і з жовтня 1995 року стати членом цієї Конвенції.

Подальше удосконалення законодавства з питань авторського права і суміжних прав в Україні здійснювалося в напрямках гармонізації національного законодавства з міжнародним, реалізації вимог щодо відповідності національних законодавчих норм міжнародним нормам. Ці зусилля завершилися прийняттям у 2001 році нової редакції Закону України “Про авторське право і суміжні права” [3].

Цей Закон “охороняє особисті немайнові права і майнові права авторів та їх правонаступників, пов'язані із створенням та використанням творів науки, літератури і мистецтва.

За Законом об'єктами авторського права є: літературні письмові твори, виступи, лекції, інші усні твори, комп'ютерні програми, бази даних, музичні твори, драматичні й інші сценічні твори, аудіовізуальні твори, твори художнього мистецтва, твори архітектури, фотографії, твори прикладного мистецтва (ткацтво, кераміка, різьблення, ювелірні вироби), ілюстрації, карти, плани, що стосуються географії, техніки й ін. сфери діяльності, сценічні обробки літературних і фольклорних творів, збірники творів, енциклопедії, антології й т.д.

До числа об'єктів авторського права входять наступні електронні документи: електронні видання (класична література і рідкісні книги, енциклопедії і довідкові видання, видання по образотворчому мистецтву, архітектурі, періодичні видання, що продовжуються: журнали, газети, бюлетені, інформаційні бібліографічні видання, комп'ютерні повчальні і розвиваючі програми або мультимедійні програмні продукти і інші повнотекстові документи), бази даних і електронні каталоги, текстова інформація, що надається в електронних мережах.

Сьогодні електронні ресурси за досить короткий час стали важливою альтернативою інформаційних джерел на традиційних носіях перш за все через зручність доступу, зберігання, копіювання та користування. Звичайно, кожна бібліотека може й має пишатися кількістю книг, журналів, газет тощо. Проте не слід забувати, що поступово на перший план виходять зовсім інші показники та критерії. Кількість одиниць зберігання, безумовно, була, є й буде одним із основних показників, які характеризують ту чи іншу бібліотеку, проте все частіше постають питання про розмір, зручність у користуванні, доступність,

відповідність певним стандартам електронного каталогу бібліотеки, кількість книжок, періодики, ілюстративних матеріалів, доступних через Інтернет.

Якою кількістю баз даних, електронних аналогів друкованих видань можуть користуватися читачі бібліотеки? Чи доступні ці ресурси ззовні, поза приміщенням бібліотеки? Для всіх чи лише для обмеженого кола читачів? Чи існує у бібліотеці довідково-бібліографічне, консультаційне та інші форми онлайнового обслуговування? Чи можуть читачеві вислати статтю з газети або журналу електронною поштою, надати тимчасовий Інтернет-доступ до підручника чи монографії?

Ці та інші схожі питання для більшості українських бібліотек поки що залишаються без відповіді. І в Законі відповіді на них також немає. Хоча й не можна сказати, що вітчизняні фахівці не займаються цими проблемами, проте складається враження, що робота ця не координується й не супроводжується належною адміністративною та фінансовою підтримкою [2].

Останнім часом в бібліотеках активно розвивається авторська договірна діяльність. Саме авторський договір виступає як інструмент управління інтелектуальною власністю бібліотек і елементом її захисту. Це особливо важливо для електронного середовища, яке практично нічим не захищено або слабо захищено. Складання грамотного та чіткого договору між авторами, які передають свої права на використання творів в електронному вигляді, та адміністрацією бібліотеки. В авторському договорі прописуються всі права і обов'язки, як авторів, чиї твори передаються для використання в електронному вигляді, так і співробітників бібліотеки, що здійснюють бібліотечно-інформаційне обслуговування користувачів, по відношенню того чи іншого електронного продукту. Наприклад, фрагменти авторських договорів можуть бути поміщені в мережі Інтернет і, тим самим, користувач буде сповіщений про те, які права на електронні продукти захищені, які умови їх використання в бібліотеці. Тільки в цьому випадку авторський договір може служити інструментом захисту прав авторів, у тому числі авторів-співробітників бібліотеки, їх творчого потенціалу.

Труднощі у визнанні тих чи інших продуктів людської творчості об'єктами авторського права пов'язані насамперед з появою та розвитком мережі Інтернет. Його можливість швидко точно та недорого розповсюджувати інформацію у цифровому вигляді надає змогу будь-якій особі отримувати чи передавати текст, зображення, звук. Багато бібліотек створюють свої web-сайти і самі виступають як суб'єкти авторського права. Водночас деякі web-сайти можуть бути і окремими самостійними літературними, науковими чи художніми творами у разі, коли автор оприлюднив і опублікував таким способом свій твір в Інтернеті. Web-сайт складається з графічного дизайну, розміщеної інформації та коду для користувача. Саме тому незаконне використання дизайну та поміщених у ньому творів можуть визнаватись порушеннями авторського права. Web-сайти можуть мати крім цього, і мультимедійний матеріал. Природа мультимедійних творів є більш складною, вона є результатом поєднання на цифровому носії різних текстових, звукових, візуальних або анімаційних

елементів, структура і властивості якого надають можливості інтерактивного доступу до твору [2]. Мультимедійним твором може бути навчальна програма з основ інформаційної культури, основ бібліотекознавства та бібліографії з аудіо- та відео- (анімаційним) супроводом. На сьогодні законодавство про авторське право не дає чіткої відповіді, до якого різновиду твору слід зараховувати таку програму, хоча є очевидним, що незаконне відтворення чи розповсюдження програми може визнаватись кримінально караним діянням. Можна зробити висновок, що розвиток сучасних технологій, насамперед цифрових, вимагає законодавчого визначення нових об'єктів авторського права і суміжних прав, основними з яких є web-сайти (сторінки), і, як наслідок з цього, статус та правове поле онлайнових бібліотек та мультимедійних творів [2].

Діяльність онлайнових бібліотек ще не в повному обсязі урегульовано на законодавчому рівні. Всі сучасні онлайнові бібліотеки зіткаються з проблемою неправомірного використання, копіювання, сканування об'єктів авторського права. Права авторів тексту, що поповнюють фонди електронної бібліотеки мають бути захищені. Також виникає проблема отримання користувачем необхідної інформації.

Бібліотека опинилась на перехресті принципів демократичного доступу до інформації, з одного боку та захистом прав авторів з іншої. ІФЛА вважає, що надто сувора охорона авторського правила стримує конкуренцію і творчість.

Якщо бібліотекам не буде надано право користуватися винятками, які допускають безоплатний доступ та використання з метою, що відповідає суспільним інтересам і сприятиме навчанню і дослідженням, може виникнути небезпека того, що виникне "ЗАКРИТИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ КЛУБ" або "СЕРЕДОВИЩЕ», доступне лише тим, хто зможе заплатити за інформацію.

Тому важливо подальше приведення законодавчої бази України про інтелектуальну власність у відповідність нормам Міжнародного права, удосконалювати координацію системи державних організацій, що займаються питанням регулювання взаємин у галузі інтелектуальної власності.

Враховуючи інтеграцію бібліотеки в інформаційному просторі, вона традиційно виступає в ролі посередника між власником інтелектуальної власності та користувачем інформації, але з іншого боку, бібліотека все частіше сама стає автором (власником) інтелектуальної власності, виходячи на інформаційні ринки з своїм інформаційним продуктом. Успішне просування послуг та інформаційних продуктів бібліотеки в інформаційному полі залежить сьогодні від дотримання і виконання правових засад про інтелектуальну власність.

Отже, проблема управління формуванням електронних ресурсів повинна вирішуватися за допомогою комплексного підходу, що включає як нормативно-правове регулювання на державному рівні, так і цілеспрямоване систематичне застосування організаційно - адміністративних заходів на рівні окремого закладу, базуватися на інформаційно-комунікаційній стратегії розвитку бібліотеки, що забезпечить повноцінне накопичення, зберігання, використання інформації та знань, цілісність і доступність електронних ресурсів відповідно

до сучасних інформаційних потреб користувачів, сприятиме підвищенню інтелектуального рівня суспільного розвитку.

Бібліографічний список

1. Бойкова О.Ф. Правовая среда библиотек : учеб.-практ. пособие / Бойкова О.Ф., Клюев В. К. – М.: Либерия-Бибинформ, 2011. – 224 с.

2. Лесюк О.В. Правові засади автрського права у діяльності сучасної бібліотеки // Концепція розвитку бібліотек вищих навчальних закладів в інформаційному суспільстві. – матеріали міжнародної науково-пракичної конференції. -Київ, 23-25 травня 2006 року. – К. : Київ. ун-т, 2006. – С.66 –74

3. Розколупа Н. Електронна доставка документів і авторське право // Бібл. планета. - 2005. - № 4. - С. 19-21.

4. Соснін О. В. Проблеми державного управління системою національних інформаційних ресурсів з наукового потенціалу України : монографія / О. В. Соснін. - К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. - 572 с.

УДК 025.5-056.24

Н.Е. Кунанець, доцент кафедри інформаційних систем та мереж, заст. директора з наукової роботи НТБ", к.і.н., с.н.с.
Національний університет „Львівська політехніка"
вул. Професорська, 1, м. Львів, 79013
n_kunan@yahoo.com

СИСТЕМА БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ

Бібліотека – вагома соціальна інституція, що традиційно займалася збиранням, зберіганням й наданням доступу до книг. Впродовж віків бібліотеки виконували різні функціональні завдання, серед яких значне місце відводилося соціально-комунікаційним функціям: культурно-просвітній, освітній, ідеологічній тощо. Глобальні зміни в галузі інформаційно-комунікаційних технологій неминуче впливають на суспільне в цілому й окремі його ділянки – науку, культуру, освіту. Бібліотека як соціальна структура не може не відчувати на собі цей вплив і залишатися незмінною. Зміни у формах і засобах подання та поширення знань передусім відчули бібліотеки, оскільки зазначені зміни торкнулися, насамперед, їх діяльності. Фундаментальні зміни, які лежать в основі засобів, що сприяють формуванню доступної інформації, пропонують безліч можливостей для бібліотек в контексті реалізації сучасних підходів по реалізації принципів публічного доступу до інформації.

Пропонуємо розглянути комплексну систему інформаційно-бібліотечного обслуговування, призначену для інформаційного забезпечення користувачів з особливими потребами на основі комп'ютерно-інформаційної підтримки

виконання персоналом всіх технологічних процесів з частковим переведенням ресурсу у електронну форму.

При формуванні системи бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів обов'язковим є застосування принципу системного підходу, який дозволяє розглядати бібліотеку і як елемент глобальної соціально-комунікаційної системи, і як самостійну виокремлену складну систему соціокомунікаційного типу.

Необхідною умовою успішного функціонування системи є формування складових, які б забезпечували її ефективність. Серед основних базових елементів такої системи інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів з особливими потребами слід виділити бібліотечний персонал, інформаційно-бібліотечні технології, бібліотечний фонд, поданий у формі електронної бібліотеки.

Застосування системного аналізу при формуванні зазначеної системи забезпечує підвищення ступеня обґрунтованості із врахуванням наступних методологічних принципів [1]:

- органічної єдності у системі суб'єктивного та об'єктивного;
- структурності системи, що визначає цілісність та стійкість характеристик системи;
- динамізму системи;
- міждисциплінарного характеру системних досліджень;
- органічної єдності формального та неформального при проведенні системного аналізу.

На першому етапі формуванні бібліотечно-інформаційної системи, що орієнтована на обслуговування користувачів з особливими потребами, з'ясовувалась концептуальна суть проблеми. На другому етапі – система-бібліотека піддавалася декомпозиції, тобто формувався комплекс чітко сформульованих завдань, визначалися критерії декомпозиції, виокремлювалися підсистеми, окреслювалося зовнішнє середовище. Третій етап – вивчення структури системи, її функцій і процесів, їхньої специфікації (виокремлення рутинних процесів і процесів розвитку). Четвертий етап полягав у формулюванні мети функціонування системи, декомпозиції цілей, їх узгодженні із засобами досягнення.

Систему інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів з особливими потребами характеризуємо та подаємо як багатофункціональну матеріальну та ідеальну (концептуальну), відкриту, складну, динамічну, детерміновану, телеологічну (цілеспрямовану) регульовану систему.

Із застосування наступних основних положень та принципів системного підходу[2] сформульовано вимоги до означеної системи:

- **Принцип остаточної мети**: глобальна мета системи має абсолютний пріоритет, оскільки назріла гостра необхідність застосування інноваційного підходу – реалізації концептуальних засад інклюзії при організації

обслуговування цієї категорії користувачів та зняття бар'єрів в процесах доступу до інформації;

- **Принцип єдності**: необхідно розглядати систему інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів з особливими потребами і як цілісну організаційно-технологічну соціальну інституцію, і як сукупність окремих множин компонентів (кадрового складу, технологій, інформаційного контенту);
- **Принцип зв'язності**: кожна компонента системи розглядається у взаємодії з відповідним оточенням;
- **Принцип модульності**: розглядаємо систему інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів з особливими потребами здійснюючи декомпозицію на окремі компоненти, модулі з різним ступенем глибини, подаємо її як сукупність модулів та аналізуємо зв'язки між ними;
- **Принцип ієрархії**: при формуванні системи інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів з особливими потребами доцільно реалізувати засади ієрархічної побудови її складових;
- **Принцип функціональності**: структура системи інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів з особливими потребами та її функції розглядаються в контексті пріоритетності функціональних завдань щодо структури;
- **Принцип розвитку**: формуючи систему інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів з особливими потребами враховується можливість удосконалення, здатність розвиватися, розширюватися, накопичувати інформацію;
- **Принцип невизначеності**: при визначенні стратегії та тактики розвитку системи інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів з особливими потребами враховувалися невизначеності та випадковості у процесах її функціонування.

Сформульований концепт мети, як однієї з найскладніших та найдавніших категорій, відображає призначення системи, і звичайно не є детерміністично фіксованим, і може розвиватися в часі та просторі. При цьому враховувалося, що призначення системи інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів з особливими потребами — це біхевіористичне поняття, а в соціокомунікаційних системах поведінка людини - учасника процесу є надзвичайно впливовим фактором. А тому при спробі визначити систему, при вивченні деяких проявів, що ототожнюються з системою, присутній певний елемент невизначеності та потреба враховувати ризики.

Визначимо тактичні цілі як бажані результати, досягнення яких відбувається за визначений і порівняно короткий період часу – в першу чергу йдеться про налагодження функціонування системи інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів з особливими потребами та формування інформаційного контенту.

Макроцілі досягаються за довший проміжок часу і вимагають для свого досягнення попередньо здобуття хоча б однієї тактичної цілі. Макроціль у

нашій ситуації формулюється як необхідність започаткувати в Україні реалізацію окремої цільової соціально-орієнтованої програми з формування та втілення цілісного загальнонаціонального проекту побудови системи інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів з особливими потребами.

- **Функціональна ціль** — це ціль, яка визначається функціональними завданнями системи і визначається технологічними операціями, притаманними системі, серед яких аналітико-синтетичне опрацювання інформації, формування інформаційного контенту, формування технологій інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів.
- **Ціль-аналоґ** — це образ, який отриманий в результаті дії іншої системи, а також за інших умов зовнішнього середовища. Побудова системи інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів з особливими потребами базується на аналізі зарубіжного та кращих принципів вітчизняного досвіду у цій галузі.
- **Ціль розвитку**, або нова ціль — це ціль, яка визначає всі аспекти функціонування системи і в нашому випадку це фактично інтеграція та синтез зазначених вище цілей. При цьому враховувалась та обставина, що наведені вище типи цілей внутрішньо пов’язані між собою. Ціль розвитку за умови її успішного досягнення системою перетворюється в ціль-аналоґ для інших систем, а для даної системи стає функціональною ціллю за умови незмінних зовнішніх умов та ціллю-аналоґом за умови змінених зовнішніх умов.

Для формування структури дерева цілей було використано класичну модель, що базується на запитаннях.

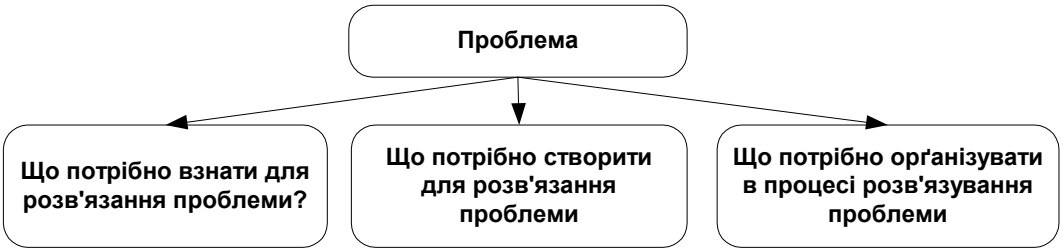

Рисунок 2 – Визначення складових дерева цілей за допомогою запитань

Таким чином на основі системного підходу ми означуємо систему інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів з особливими потребами – як інформаційну систему, що створена для інформаційного забезпечення цієї категорії користувачів на базі сучасних інформаційних технологій, спеціальних програмно-алгоритмічних та комп’ютерно-телекомунікаційних засобів.

Удосконаливши попереднє означення вважатимемо **систему інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів з особливими потребами як комплексну систему, призначену для інформаційного забезпечення цієї категорії користувачів на основі комп’ютерно-інформаційної підтримки виконання персоналом всіх технологічних процесів з частковим**

переведенням ресурсу у електронну форму з урахуванням специфіки реалізації соціокомунікаційної функції особами з особливими потребами. Це визначення передбачає: перехід від простого до складного та поділ системи на елементи, підкреслює той факт, що обов'язково слід розглядати властивості окремих частин і способів їх взаємодії, подаючи таким чином уявлення про систему, як про сукупність взаємопов'язаних елементів, що забезпечують її функціональність.

Обслуговування кожної категорії користувачів із вадами здоров'я ставить перед бібліотекарями певні завдання щодо організації та забезпечення специфічних форм роботи. Частина з них розрахована на всі зазначені категорії таких користувачів, інші мають лише певну цільову спрямованість. Реалізація такого підходу забезпечує інновацію в організації бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів з особливими потребами – формування концепції інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів з особливими потребами на принципах інклюзії, тобто включення людей з різними типами нозологій в процеси загального системного обслуговування користувачів бібліотеки.

Що ж стосується методологічних наукових засад інклюзивного бібліотечного обслуговування, можна впевнено стверджувати, що напрацювання у цьому важливому напрямі у сучасному бібліотекознавстві або ж відсутні, або ж є такими, що перебувають на зародковій фазі. Запропонована нова парадигма бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів на основі інклюзії, яка передбачає та обумовлює необхідність формування спеціального комунікаційного бібліотечного середовища для обслуговування усіх категорій користувачів, у тому числі і з обмеженнями життєдіяльності (з особливими потребами). При такому інноваційному концепті формування системи обслуговування користувачам надаються усі необхідні інформаційні та сервісні бібліотечні послуги, які враховують особливості інформаційно – бібліотечного забезпечення конкретного споживача (поряд із звичайним з особливими потребами), з урахуванням особливостей комунікаційних каналів сприймання інформації Такий підхід вибудовується за аналогією застосування методів інклюзії в освітній галузі.

Інклюзія в сфері бібліотечного обслуговування в першу чергу повинна базуватися на забезпеченні користувачів з особливими потребами вільними, без бар'єрними та безперешкодними можливостями отримувати інформацію у будь-якій бібліотеці і в доступних для сприйняття ними форматах, забезпеченні необхідної диференціації при формуванні бібліотечних фондів спрямованої на подолання комунікаційних бар'єрів, індивідуального підходу при обслуговуванні кожного користувача з особливими потребами, що базується на використанні новітнього спеціального програмно-алгоритмічного забезпечення, комп'ютерно-технологічних засобів. Спеціалізація та профілізація при цьому повинна стосуватися лише проблемної орієнтованості (певного тематичного спрямування) бібліотечних фондів. Окрім того, за

критерій спеціалізації бібліотеки може обиратися видовий склад наявних у ньому документів.

Таким чином, при формуванні бібліотечно-інформаційної системи для осіб з особливими потребами слід базуватися на системному підході, який забезпечує ефективне формування вимог до системи та її основних елементів.

Бібліографічний список

1. Акофф Р. Системы, организации и междисциплинарные исследования // Исследования по общей теории систем / Акофф Р. — М.: Прогресс, 1969.-С.34.

2. Катренко А.В. Системний аналіз об'єктів та процесів комп'ютеризації / Катренко А.В. – Львів: Новий світ, 2003. - 368с.

УДК 023.5

И. И. Макеева, зав. сектором методической работы
Днепропетровский национальный университет имени О.Гончара
ул. Казакова,8, Днепропетровск, 49050
makeeva@ua.fm

СИСТЕМА ПОВЫШЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БИБЛИОТЕКАРЕЙ

В статье освещаются основные задачи функционирования системы повышения квалификации сотрудников библиотек высших учебных заведений Украины, которая являет собой комплексную систему дополнительного образования, что позволяет библиотекарям оперативно адаптироваться к социальным и производственным изменениям, расширять и получать новые знания.

Эффективность работы библиотеки во многом зависит от уровня квалификации и степени профессионализма сотрудников. Сегодня высокая квалификация, а также востребованность и успешность специалиста определяются не только и не столько обладанием базовым набором знаний, сколько готовностью постоянно дополнять его, получать и применять новые знания, умения, навыки, адаптировать уже полученные к изменяющимся условиям [1, с. 34].

По оценкам любящих все подсчитывать американцев, ежегодно специалист должен обновлять 5% теоретических и 20% практических профессиональных знаний, они даже ввели своеобразный термин «единица старения знаний специалиста - период полураспада компетентности».

Сегодня в вопросах повышения профессиональной компетентности международное библиотечное содружество занимает четко определенную позицию для повышения квалификации кадров рекомендовано выделять от 0,5 до 1% общего бюджета библиотеки. И этот уровень финансирования должен быть сохранен при любых условиях.

Достаточная профессиональная подготовка библиотекарей не только повышает качество оказания библиотечно-библиографических и информационных услуг читателям, обеспечение их профессиональных, культурных, самообразовательных потребностей и запросов, но и формирует социальный имидж библиотеки, позволяет глубже осознать её роль в обществе. Поэтому повышение квалификации должно проходить постоянно, охватывать все категории специалистов, строиться по принципу непрерывности [2].

Сам термин **«повышение квалификации библиотекарей»**, используемый в профессиональной сфере, трактуется как «совершенствование профессиональных знаний, навыков и умений, повышение общеобразовательного уровня библиотекарей в соответствии с новейшими достижениями культуры, науки и техники, передовым библиотечным опытом» [3, с. 116].

В статье «Что такое повышение квалификации» Институт ЮНЕСКО по информационным технологиям в образовании рассматривает термин **«повышение квалификации»** более широко – это формальное и неформальное обучение, необходимое для того, чтобы штат учреждения или коллектив был способен выполнять полный спектр своих служебных обязанностей. В ходе повышения квалификации необходимо научиться, не просто выполнять работу принятым в настоящее время образом, а постоянно изменять и совершенствовать методы работы, улучшая ее качество [4].

Работа по повышения квалификации библиотечных кадров должна носить системный характер, представлять собой такую целостность, в которой все формы и методы находились бы в таких соотношениях, которые фиксируют заранее определяемые свойства и результаты.

Основу системы повышения квалификации составляет совокупность взаимосвязанных, дополняющих друг друга форм обучения, организуемых для всех категорий библиотечных работников и проводимых в определенной последовательности и с определенной периодичностью, базирующихся на принципах системности, преемственности, вариативности, дифференциации, в зависимости от контингента слушателей и уровня их профессиональной подготовки, наглядности и практического показа наиболее интересных форм библиотечного воздействия.

Изменения в системе повышения квалификации обусловлены необходимостью совершенствования и внедрения новых технологий, важностью адаптации молодых сотрудников, не имеющих библиотечного образования, потребностями в расширении профессиональных знаний и переподготовке библиотечного персонала. Согласимся, что инвестиции в обучение кадров дают не меньший эффект, чем приобретение новой техники.

Библиотечным специалистам необходимо глубоко изучать отечественный и зарубежный опыт непрерывного образования, постоянно совершенствовать свои профессиональные знания, внедрять все лучшее, новое в практику своей деятельности.

Приоритетные направления в организации непрерывного библиотечного образования.

В каждой базовой библиотеке должна быть целевая программа постоянной учебы, переобучения и повышения квалификации, пополнения профессиональных знаний работников из современных информационных технологий и автоматизированных библиотечно-информационных систем, вообще по вопросам обеспечения приоритетных направлений культурно-просветительской и информационной деятельности.

В первую очередь, определим приоритетные направления в организации непрерывного библиотечного образования:

- привлечение в систему повышения квалификации всех библиотечных работников независимо от стажа, уровня образования и занимаемой должности;
- организация учебы молодых кадров профессиональным знаниям и навыкам, лидерским качествам, развитию интеллектуальных и профессиональных способностей;
- учеба библиотечного персонала навыкам инновационного творчества в библиотечной деятельности и предоставления консультационной помощи в освоении методов управления процессом изменений в библиотеках;
- оперативная трансляция наиболее интересного и значительного в широкую среду профессиональной деятельности с помощью реализации принципиально новых интерактивных форм учебы;
- пробуждение способности самостоятельно наблюдать, анализировать, находить оптимальные решения в разных ситуациях.

Формы повышения квалификации библиотечных специалистов:

- повышение квалификации вне пределов области - учеба на курсах, семинарах, которые проводят НАККИ Украины, тренеры и представители других общественных организаций;
- областные курсы;
- семинары, семинары-практикумы, семинары-тренинги, проблемные семинары, семинары-коллоквиумы (защита написанных работ), свободные дискуссии;
- творческие лаборатории, мастерские, лаборатории передового опыта, мастер-классы, «круглые столы»; Дни специалиста, дни творческой инициативы, творческие командировки, профессиональные консультирования;
- методики игрового моделирования или методы активной учеб: деловая игра, аналитическая игра, ролевая игра, ситуационная игра;
- школы профессионального мастерства, стажировки молодых специалистов, школы руководителей, клубы методистов, библиографов, стажировки в должности руководителя подразделения (летняя отпускная кампания), профессиональные диалоги;
- методический мониторинг, который включает:

а) динамику основных показателей деятельности библиотеки;

б) динамику состояния библиотечных фондов;

в) динамику движения кадров;

г) непосредственное обследование деятельности библиотек.

- Конкурсы профессионального мастерства, конкурсы творческих работ, рефератов библиотекарей;

- самообразование: знакомство с профессиональными изданиями, дни пересмотра новых поступлений, часа самообразования.

Одной из наиболее распространенных традиционных форм повышения компетентности, что позволяет разносторонне и планомерно освещать вопрос теории и практики библиотечного дела, сегодня продолжают оставаться семинары (универсальные, тематические).

Семинарская форма учебы как форма повышения профессионального уровня сложилась за десятилетие. Она действующая сегодня, ее широко используют и будут использовать завтра библиотеки разных уровней: областные, городские, районные. Но форме не избежать модернизации. Очень привлекательная и практически не до конца апробированная идея проведения долгосрочных тренингових семинаров по повышению квалификации специалистов. Подобная форма дает очень ощутимый результат при незначительных финансовых расходах и принадлежит к разряду проблемной учебы. Формой реализации может быть проведения семинаров-тренингов, отличительной чертой которых является максимальное приближение теории к практике.

Целесообразно рассмотреть и такую форму, как профессиональные конкурсы библиотекарей. Конкурс - прекрасная возможность показать свою профессию из самой выгодной стороны. Они проходят при участии аудитории читателей и всегда являются ярким и праздничным зрелищем. Сегодня в некоторой степени их меняют праздники в день библиотек, что вызывает позитивный общественный резонанс. Конкурсы предоставляют движению нереализованным профессиональным и личностным творческим возможностям, обнаруживают талантливых сотрудников, стимулируют их дальнейшую творческую деятельность. Они поднимают престиж и статус библиотечной профессии, формируют инновационное поведение самих библиотечных специалистов.

Важным звеном в профессиональном развитии персонала являются коммуникативно-профессиональные связки или профессиональные контакты с библиотечными специалистами других регионов, возможность непосредственного знакомства с опытом работы библиотек Украины, ближнего зарубежья.

Творческие командировки - наиболее эмоциональная форма учебы. Есть поговорка, что лучше один раз увидеть, чем сто раз услышать. Личностное общение, создание деловых контактов работает на длительную перспективу.

Важную роль в самообразовании занимает профессиональное чтение. В связи с этим выделяется информационное направление. В круг чтение библиотечных специалистов должно войти то, которое может расширить

кругозор, который интересует читателя, то есть необходимость заниматься и непрерывным «литературным образованием». Наиболее результативной формой работы в этом плане являются информационные обзоры литературных произведений или общее знакомство с разными изданиями разнообразной тематики.

Работа по повышению квалификации библиотекарей способствует выполнению одной из важнейших задач библиотеки – повышению и развитию профессионального уровня библиотечных специалистов в соответствии с современными требованиями и профессиональными стандартами.

Библиографический список

1. Авраева Ю.Б. Библиотеки – методические центры: инициаторы профессионального развития: научно-практическое пособие / Ю.Б. Авраева, Э.С.Очирова.— М.: Литера, 2009.— 96 с.

2. Куминова Л.А. Новые формы в системе повышения квалификации и переподготовки специалистов в условиях информатизации библиотек [Электронный ресурс] / Л.А. Куминова // Алтайская государственная академия культуры и искусств. Электрон. текст. дан. АлтГАКИ, 2009–2010. URL:

http://www.altgaki.org/index.php?option=com (дата обращения: 07.02.2012).

3. Словарь библиотечных терминов / общ. ред. О.С. Чубарьян.— М.: Книга, 1976. С. 116–117.

4. ИИТО ЮНЕСКО. Что такое повышение квалификации [Электронный ресурс]URL://http://websoft.ru/db/wb/1AE35D3CA08D4DDEC3256F310047E8A7/doc.html (дата обращения: 15.02.2012).

УДК 027.7 : 007

О.О.Мацей, зав. науково-методичного відділу
Наукова бібліотека Хмельницького національного університету
вул. Кам'янецька, 110/1, м. Хмельницький, 29000
metod_libhnu@ukr.net

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА БІБЛІОТЕЧНИХ ФАХІВЦІВ НБ ХНУ В СИСТЕМІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Висвітлюється досвід роботи щодо формування та підвищення інформаційної культури працівників наукової бібліотеки вищого закладу освіти.

Інформаційна культура особистості — складне і багатозначне поняття, яке передбачає сукупність інформаційного світогляду і системи знань, умінь, навиків, які забезпечують самостійну діяльність по задоволенню інформаційних потреб на основі інформаційних технологій. Складовими інформаційної культури є: комунікативна, читання, письма і оформлення документів, інтелектуальної і науково-дослідницької діяльності, володіння

інформаційними технологіями, інформаційно-правова та бібліографічна культура.

Бібліотека навчального закладу є одним з основних комунікативних каналів, які забезпечують зберігання й використання величезних інформаційних ресурсів.

Якість вищої освіти неможлива без високого рівня інформаційної культури як студентів, так і викладачів, бібліотекарів. Оновлюються програми, впроваджуються нові технології навчання, але головним залишається вміння швидко реагувати на зміни в інформаційному просторі, критично мислити, шукати і переробляти необхідну інформацію. Виховання інформаційної культури користувачів потребує не тільки застосування відомих методик та програм, але й використання інноваційних технологій, вже традиційних форм навчання (наприклад, мультимедійних уроків, презентацій).

Сучасний ритм життя вимагає від бібліотекаря (інформаційного працівника) нових додаткових професійних навичок:

- знання іноземної мови;
- оперативне задоволення інформаційних запитів користувачів;
- уміння працювати з комп'ютером;
- володіння основними комп'ютерними програмами;
- вміння працювати з різними пошуковими системами в мережі Інтернет;
- робота з технічними засобами та новітнім бібліотечним обладнанням.

Професія бібліотекаря унікальна тим, що немає кордонів, якими можна було б обмежити її. Робота бібліотекаря складна, відповідальна, різнопланова. Звичайно, бібліотекар не будує будинки, але своєю щоденною працею прокладає шляхи у світ знань і мудрості, у світ людських душ і сердець. Сенс праці бібліотекаря не тільки в умінні розуміти та поділяти турботи читача — потрібно допомагати йому. А для того, щоб допомагати професійно потрібно багато знати і вміти. Бібліотекар удосконалюється все життя. Він повинен знати не тільки художню літературу, але і йти в ногу з прогресом, слідкувати за новими досягненнями науки і техніки. Характерною особливістю сьогоднішнього дня є безперервне навчання бібліотечних фахівців, удосконалення фахових знань та підвищення рівня інформаційної культури.

В НБ ХНУ питання підвищення кваліфікації і формування інформаційної культури бібліотекарів займає важливе місце і представляє собою добре відпрацьовану систему, яка складається з кількох рівнів.

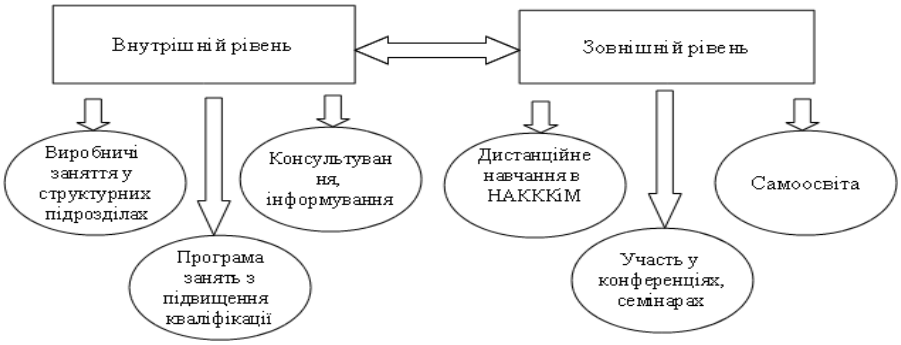

Малюнок 1 — Рівні системи підвищення кваліфікації працівників НБ ХНУ

На мал.1 вказані рівні системи підвищення кваліфікації бібліотечних працівників. До внутрішнього рівня підвищення фахових знань належить загальнобібліотечна програма занять з підвищення кваліфікації, в рамках якої щосереди кожного місяця для фахівців бібліотеки проводяться заняття. Для прикладу, у 2012 році проведено 78 занять, зокрема, у рамках "Школи керівника" провідними фахівцями підготовлено та проведено 8 консультацій, які готуються за окремими напрямками роботи. В системі "Бібліотечні уроки" проведено 6 занять з питань організації технологічних процесів, фахових питань, презентувались огляди нової літератури з питань бібліографії та бібліотекознавства. Підвищували свій фаховий, загальноосвітній, інформаційний та культурний рівень працівники бібліотеки й шляхом підготовки тематичних оглядів (за рік - 9). Звичайно, проводились і майстер-класи з удосконалення майстерності бібліотекарів в окремих процесах. Слід наголосити, що всі заняття супроводжуються змістовними та вдалими мультимедійними презентаціями й віртуальними подорожами. В рамках реформування системи підвищення кваліфікації вирішено більше уваги приділяти проведенню занять у структурних підрозділах та виділено час - останню середу кожного місяця. Організація занять у відділах дала змогу максимально наблизити та спрямувати тематику занять до потреб та особливостей структурного підрозділу, проводити заняття в малих групах, де можливі обговорення, індивідуальний та неформальний підхід до вирішення проблемних ситуацій та питань.

Сьогоднішній бібліотекар повинен уміти працювати з електронними базами даних, володіти комп'ютерними технологіями, знати комп'ютерну техніку, фонд, володіти навиками інформаційного пошуку як в традиційній формі, так і за допомогою новітніх інформаційних технологій. Сучасний фахівець вирізняється й знанням художньої літератури, причому не лише класичних творів, які вивчаються за шкільною програмою, а й того, чим цікавляться сучасні студенти, які тенденції сучасного літературного процесу, що з того, що виходить сьогодні у світ друкованого слова, можна запропонувати користувачам. Адже усім відомо, що велика кількість книголюбів при виборі книжки для читання надає це право бібліотекареві. Говорячи про вплив на читацькі інтереси, варто зазначити, що бібліотекарі можуть порекомендувати тільки те, що вони самі читають, цінують і знають. Отож, щоб покращити роботу сектора художньою літератури в бібліотеці, підняти рівень інформаційної культури працівників, перш за все, необхідно удосконалювати літературну освіту бібліотекарів. З цією метою у бібліотеці розроблено та проведено на заняттях з підвищення кваліфікації цикл заходів, під час яких працівники ознайомились з творчістю сучасних авторів: О.Забужко, Ю.Покальчука, І.Роздобудько, Ю.Андруховича та ін.

Останнім часом все більшого значення набуває підвищення кваліфікації на державному рівні. Суттєву допомогу розвитку освітньої діяльності в області підвищення кваліфікації надає Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, на базі якої нещодавно працівники НБ ХНУ пройшли дистанційне

навчання. В рамках курсу “Управління бібліотекою та нові послуги для користувачів” працівники виконували самостійні, практичні та контрольні завдання, брали участь в онлайн-дискусіях за модулями “Проектна діяльність в бібліотеках”, “Психологічні основи управління бібліотекою”, “Адвокаційна діяльність бібліотек: захист та лобіювання інтересів”.

Підвищення кваліфікації – службовий обов’язок кожного працівника. Тому фахівці НБ ХНУ не обмежуються лише заняттями в рамках загальнобібліотечних заходів з підвищення кваліфікації, а й постійно займаються самоосвітою, яка дає можливість систематично (самостійно або за допомогою методистів) вивчати літературу з фахових питань, знайомитись із зарубіжним та вітчизняним досвідом діяльності книгозбірень, збагачувати та розширювати свій кругозір. Самоосвіта для будь-якого бібліотечного спеціаліста є невід'ємною частиною його інформаційної культури. Без самостійного додаткового вивчення питань, які стоять перед фахівцем, не обійтись. Джерелом постійного поповнення теоретичних знань і ознайомлення з досвідом колег є професійні періодичні видання, які отримує науково-методичний відділ. В число найбільш популярних серед бібліотекарів фахових журналів входять: “Бібліотечний форум України”, “Вісник книжкової палати”, “Бібліотечний вісник”, “Бібліотечна планета”, “Библиотечное дело”, “Мир библиографии”, “Библиотека”, “Научные и технические библиотеки”, “Вестник Библиотечной Ассамблеи Евразии”, “Библиография”.

При самостійному вивченні намічених завдань працівники бібліотеки використовують довідковий апарат та інформаційні ресурси книгозбірні, здійснюють пошук інформації в мережі Інтернет. Науково-методичний відділ сприяє професійній самоосвіті працівників, інформуючи бібліотекарів про нову фахову літературу на загальних заняттях з підвищення кваліфікації всього колективу та влаштовуючи щоквартально “Дні бібліотечного фахівця”. Використовуючи систему індивідуального інформування для керівників та провідних фахівців структурних підрозділів, методисти надають консультації з різних напрямків професійного читання. Практику минулого століття – рекомендаційні списки з окремих бібліотечних проблем - замінено на інформування через внутрішню інформаційну комп’ютерну мережу: на АРМ працівників розсилаються анотовані бібліографічні описи цікавинок професійної діяльності. Працівники науково-методичного відділу намагаються не пропустити нічого важливого та нового з життя бібліотек, популяризувати кращий досвід книгозбірень України та зарубіжжя. Для цього науково-методичний відділ постійно поповнює створену інформаційну базу, до якої входять законодавчі акти, що стосуються бібліотечної справи, спеціалізований фонд видань з бібліотекознавства, бібліографії, книгознавства, бібліотечного маркетингу і менеджменту, інноваційної діяльності бібліотек (книги, методичні матеріали й посібники, інформаційні видання, матеріали конференцій, а також фахова періодика). Структурний підрозділ має гарний довідковий апарат. Розроблено предметний рубрикатор, який постійно удосконалюється й доповнюється, і наразі складається із понад 280 рубрик. Ведеться ретельна

робота з наповнення анотованої бази даних “Бібліотечна справа”, котра містить понад 38000 записів.

Задля того, аби впевнено відчувати себе на робочому місці, комфортно почуватися в професійному середовищі, орієнтуватися в потоці професійної інформації потрібно систематично переглядати професійні портали. Огляди матеріалів, розміщених на таких порталах проходять на загальнобібліотечних заняттях з підвищення кваліфікації та завжди супроводжуються бурхливими обговореннями, в результаті яких виникають цікаві ідеї, думки, надаються пропозиції з оптимізації праці, підвищення якості бібліотечно-інформаційних послуг, корпоративної співпраці, розширення світогляду та інформаційної культури фахівців.

Досягти гарних результатів з підвищення інформаційного рівня працівників НБ допомагає локальна інтернет-сторінка “Бібліотечна мозаїка” (розроблена 2006 р. спеціалістом відділу інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення О.С.Нечепорук). Це внутрішня сторінка для бібліотечних працівників, посилання на яку є на кожному автоматизованому робочому місці. На “Бібліотечній мозаїці” з інформаційною метою розміщуються нові накази, розпорядження, рішення ректорату університету та керівництва бібліотеки, офіційні урядові документи, які стосуються галузі бібліотечної діяльності. Тут можна ознайомитись не тільки з новими документами, але й здійснити пошук матеріалів за попередні роки. Для цього розроблено пошуковий механізм, де за видом документа чи словами з назви можна швидко відшукати в архіві потрібне.

Великою популярністю користується рубрика сторінки “Консультує фахівець”, яка ведеться в режимі “питання - відповідь”. Будь-який працівник бібліотеки має змогу відкрито або анонімно попросити проконсультувати з того чи іншого фахового питання, дати роз'яснення щодо впровадження конкретного нормативного документа, соціальних гарантій працівників книгозбірень, трудового законодавства та отримати кваліфіковану відповідь. Багато нового, цікавого й корисного для діяльності та підвищення рівня інформаційної культури бібліотекарі пізнають з рубрики “Зверніть увагу!”. Ця рубрика відкрита нещодавно, але користується надзвичайною популярністю і є приводом багатьох обговорень й дискусій у бібліотечному колі, адже в рубриці розміщується цікавий досвід книгозбірень України та світу, яким бібліотекарі діляться в мережі Інтернет. Це: корисні і пізнавальні презентації, цікаві відеоролики, які знайомлять з бібліотеками, їх діяльністю, просвітницькими заходами, віртуальні подорожі “Країною книг”. Доповнюють рубрику світлини колективу бібліотеки, як от, екскурсії ботанічним садом Хмельницького національного університету, історичними місцями Подільського краю та України.

Як будь-яке інформаційне видання, “Бібліотечна мозаїка” вміщує рубрику новин колективу, в яку щомісячно подається інформація про підвищення кваліфікації працівників НБ, виставляється графік занять, заздалегідь

вказуються зміни та доповнення до нього. Рубрика “Методична рада” детально знайомить працівників бібліотеки з рішеннями засідань методичної ради.

У розділі “Вітаємо іменинників” кожен фахівець може не тільки ознайомитись з переліком прізвищ тих працівників, хто відзначає день народження у певному місяці, а й самому написати колезі теплі слова привітання, що є позитивним для підтримання гарного морально-психологічного клімату в книгозбірні, взаємовідносин та краще згуртовує працівників.

Найбільший інтерес працівників НБ викликає “майданчик для ведення діалогу” - внутрішньобібліотечний форум, який функціонує на сторінці “Бібліотечна мозаїка”. Тут фахівці можуть поспілкуватись, виявити та обговорити існуючі проблеми в діяльності книгозбірні, проголосувати за умови та терміни проведення певного заходу, а також взяти участь в соціологічних опитуваннях колективу.

Розширити кругозір, поглибити професійні знання, почерпнути корисну інформацію працівникам не тільки НБ ХНУ, а й бібліотек вищих закладів освіти Хмельницького методичного об'єднання, яке очолює наукова бібліотека, допомагає інформаційний бюлетень “Бібліотека в освітньому просторі”, який за рішенням методичної ради готує й видає двічі на рік науково-методичний відділ. На сторінках бюлетеню розповсюджуються нові, перспективні ідеї, форми та методи бібліотечної роботи, а також досвід книгозбірень об'єднання та бібліотечної спільноти світу. [1, с.170]

Було б помилкою обмежуватись заняттями з підвищення фахового рівня тільки у своїй бібліотеці. Тому для підвищення кваліфікації використовуються такі форми як відрядження та відвідування інших бібліотек. В останні роки активізувалось співробітництво в професійному середовищі, плідно розвиваються відносини з бібліотеками інших регіонів. Працівники книгозбірень беруть активну участь у семінарах, конференціях, роботі круглих столів регіонального та всеукраїнського рівнів. Особливе місце в системі формування інформаційної культури та підвищення фахового рівня працівників НБ ХНУ та фахівців бібліотек методичного об'єднання займають науково-практичні конференції, семінари, спрямовані на глибоке вивчення досвіду, теоретичне його осмислення, вироблення практичних рекомендацій. Методичне об'єднання останнім часом перейшло до нової практики – щорічного їх проведення. Так, за минуле десятиріччя проведено 11 заходів, у тому числі і два зональні. Всі інформаційні повідомлення, програми конференцій, тези доповідей та світлини проведення заходів розміщені на сайті у розділі “Наукова робота”. У цьому ж розділі знаходиться повнотекстова база даних “Наукові публікації працівників бібліотеки”, яка розкриває наукові досягнення книгозбірні з 2001 р. і включає в себе 170 публікацій в наукових фахових періодичних виданнях, збірниках матеріалів конференцій, інформаційному бюлетені “Бібліотека в освітньому просторі” та ін. [2, с.149]

Проблема розвитку інформаційної культури особистості бібліотекаря невичерпна і має вирішуватись у бібліотеці постійно. Результативність

інформаційної освіти фахівців в бібліотеці ХНУ в поєднанні з діючими формами підвищення професійної кваліфікації кадрів є позитивною, але варто й надалі працювати в цьому напрямку. Адже від рівня інформаційної культури бібліотечних фахівців залежить не тільки ефективність бібліотечно-інформаційного обслуговування, а й престиж професії сучасного науково-інформаційного фахівця, його соціальний статус.

Бібліографічний список

1. Мацей, О. О. Трансформація методичної діяльності відповідно до вимог часу [Текст] / О. О. Мацей // Бібліотека університету : витоки та сучасність : ХНУ. - 2012. - С.162-171.

2. Мацей, О.О. Методичне забезпечення діяльності наукової бібліотеки Хмельницького національного університету: нові підходи [Текст] / О. О. Мацей // Бібліотека та сучасні тенденції в інформаційному забезпеченні освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів : ХНУ. - 2012. - С.143-149.

УДК 378:02

Т. Б.Назарчук, к.и.н., и. о.доцента
РВУЗ «Крымский университет культуры, искусств и туризма»
ул. Киевская 39, г. Симферополь, Украина, 95017
nazarchuk2005@yandex.ru

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ СПЕЦИАЛИСТОВ КАК ИННОВАЦИОННОЕ НАПРАВЛЕНИЕ В БИБЛИОТЕЧНОМ ОБРАЗОВАНИИ

XXI век — век образования. В современных условиях динамичного развития общества, усложнения технической и социальной инфраструктуры, появилась необходимость в постоянном и быстром обновлении знаний, формировании потребности в самостоятельном овладении ими. Поэтому система профессионального образования должна предоставлять каждому человеку доступ к образованию на протяжении всей жизни, с учетом собственных интересов, способностей и потребностей; обеспечивать приспособляемость к жизни в условиях информатизации и компьютеризации всех сфер жизнедеятельности; подготовку к возможной смене профессии, к активной, самостоятельной деятельности и общению с людьми, принадлежащим к различным социокультурным слоям общества.

В связи с этим особую актуальность приобретает проблема повышения квалификации библиотечных специалистов.

Сегодня динамично развивающаяся библиотечная практика и постоянно рождающиеся в ней инновации требуют регулярного обновления профессиональных библиотечных знаний.

Распространение Интернета открыло принципиально новые возможности для внедрения дистанционного обучения (ДО). На рубеже тысячелетий дистанционное обучение стало одной из наиболее эффективных форм подготовки через Интернет, позволяющих использовать такие неоспоримые преимущества сети, как широта охвата аудитории, оперативность обновления материала, высокая степень удобства для пользователя. Подобная форма обучения обеспечивает возможность осуществлять подготовку слушателей независимо от их физического местонахождения силами квалифицированных преподавателей ведущих научных центров.

В последнее время дистанционное образование стало неотъемлемой частью образовательной системы развитых стран. Многие университеты и учебные центры, как в Украине, так и за рубежом предлагают дистанционные курсы в качестве стандартной услуги. Накоплен значительный опыт в технологии передачи знаний, а также, в частности, в содержательном наполнении курсов. Сложилась целая сеть организаций, координирующих дистанционное образование и занимающихся организацией учебного процесса по этой схеме.

К их числу относятся Ассоциация глобального дистанционного обучения (http://www.gdla.net), Американская ассоциация дистанционного образования (http://www.usdla.org), Евразийская ассоциация дистанционного образования (http://www.dist-edu.ru), В Украине это Главный тренинговый центр для библиотекарейИнститута последипломного образования Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств (г. Киев) (http://www.ula.org.ua/index.php?id=444&L=0%5C%5C%5C%27) [1].

Дистанционное образование есть учеба по индивидуальному плану в соответствии с потребностями обучаемого. Цель дистанционного образования – получение знаний, необходимых обучающемуся в процессе его деятельности. Дистанционное обучение дает возможность непрерывного образования на протяжении всего периода активной деятельности.

Технология дистанционного обучения - это совокупность методов, форм и средств взаимодействия с человеком в процессе самостоятельно контролируемого им освоения определенного массива знаний с предоставлением ему в нужный момент консультаций преподавателей.

В ДО существенную роль играют информационные ресурсы, предоставляемые посредством сетевых технологий. В составе комплекта методического обеспечения дистанционного обучения важное место занимают электронные учебники и учебные пособия. При создании электронных учебников и других компьютерных обучаемых программ широко применяются новейшие способы передачи учебной информации: технологии мультимедиа, гипертекстовые технологии и виртуальная реальность.

Дистанционное образование в Украине существует уже более десяти. Несмотря на это его текущее состояние можно охарактеризовать как находящееся на стадии развития.

Несмотря на то, что Украина переживает переходный период от недоразвитой телекоммуникационной страны к стране с высоким уровнем

развития телекоммуникаций, количество людей, способных использовать возможности сети Интернет, достаточно большое уже сегодня и растет довольно быстро. Поэтому организация и внедрение дистанционной формы образования является своевременным и возможным для высших учебных заведений Украины. Некоторые из них уже разрабатывают отдельные курсы, методическое обеспечение и электронные учебники, которые можно использовать в процессе дистанционного обучения. [2]

К сожалению, характерной особенностью большинства возникающих на базе высших учебных заведений отделений дистанционного обучения в Украине, является то, что в них пользователь не может пройти полный курс обучения и получить подтверждающий это сертификат. Часто предлагаемые дистанционные курсы представляют собой текстовую информацию, иногда сопровождаемую контрольными вопросами по теме курса, размещенную на сайте центра ДО.

Можно отметить, что для украинского региона основным направлением деятельности центров является научная работа в области дистанционного обучения, разработка концепций и методологии, составление материала по различным дистанционным курсам, разрабатываются программы тестирования и т.п. Характерным является то, что украинские центры часто предоставляют на своих сайтах так называемые уроки в виде теоретического материала по определенной дисциплине с возможностью консультирования с преподавателем по электронной почте. В то время как в зарубежных центрах такой вид дистанционного обучения отсутствует. [2]

Наибольший интерес для дистанционного обучения представляет группа методов, для которых характерно активное взаимодействие между всеми участниками учебного процесса (обучение «многие к многим»). Значение этих методов и интенсивность их использования существенно возрастает с развитием обучающих телекоммуникационных технологий. Обучение в сотрудничестве создает активный познавательный процесс, обеспечивая работу с различными источниками информации. Такие методы также наиболее эффективно решают проблемы личностно-ориентированного обучения. [3]

Основные модели организации сетевого учебного процесса условно можно подразделить на три группы:

- базовая (локальная) модель, которая предназначена для организации сетевого учебного процесса в рамках отдельного вуза и не ориентирована на интеграцию с иными учебными заведениями;
- брокерская модель, представляющая собой организационно-технологическое объединение самостоятельных учебных заведений, работающих в рамках единых корпоративных стандартов;
- автономная модель или самостоятельный виртуальный вуз без базового учебного заведения, обучение в котором ориентировано только на сетевую среду. [3]

Базовая модель организации сетевого учебного процесса применяется в настоящее время в любом современном вузе, и степень ее внедрения

определяется уровнем освоения конкретным учебным заведением информационных технологий.

Брокерская модель позволяет сконцентрировать усилия нескольких вузов и поэтому является основой для построения информационно-образовательной среды.

Автономная модель ориентирована на учебные заведения принципиально нового типа, изначально организованные специально для самостоятельного ведения только сетевого учебного процесса.

Сетевой учебный процесс с успехом может применяться не только для дистанционного образования, но и для очной и заочной форм обучения. Поэтому для вузов Украины, традиционно применяющих именно эти формы обучения, наиболее приемлемыми сетевыми моделями являются базовая и брокерская. [3]

Также в дистанционном обучении существуют два основных режима: синхронный и асинхронный.

*Синхронная*связь – приемник и передатчик информации работают в одних временных параметрах. Например, так происходит в образовательном телевидении. При этом взаимодействие между преподавателем и студентами происходит в реальном масштабе времени.

*Асинхронная с*вязь – прием и передача сообщения осуществляются в разных временных параметрах, как, например, на курсах обучения по переписке. При асинхронном обучении студенты, удаленные от вуза, составляют группы одного курса и занимаются по индивидуальному учебному плану с использованием единых учебно-методических материалов. [3]

Существуют различные подходы к организации систем дистанционного обучения в Интернете. Эти подходы, прежде всего, отличаются благодаря использованию различных способов составления, доставки и использования учебного материала.

Появляются новые проекты и изобретения в области использования сети Интернет, например подготовленные электронные версии лекционных записей и книг, которые выкладываются на сервере.

В связи с быстрым развитием современных технологий большую популярность приобрели также обучающие системы, основанные на web-технологиях.

Системы обучения, основанные на web-технологиях, асинхронны, поэтому они не требуют одновременного присутствия преподавателя и учеников. Внешний интерфейс чаще всего создается на HTML и совершенствуется на Java, JavaScript или DynamicHTML[3].

Согласно статистике 2009 года на украинском рынке дистанционного обучения зарегистрированы следующие web-ориентированные системы дистанционного обучения (СДО):Moodle;WebCT;Прометей;IBM MindspanSolutions.Сегодня появилась и используется еще одна система – Claroline.

Популярностью в вузах Украины пользуется системаMoodle.В русскоязычной среде употребляются также названия «Мудл» и «Моодус» (Модульная объектно-ориентированная динамическая управляющая среда). Она является пакетом программного обеспечения для создания курсов дистанционного обучения и web-сайтов. [4] Система дистанционного обучения Moodle сегодня занимает 11 место в списке Топ-100 инструментов для проведения обучения. В категории лучшая система управления курсами система дистанционного обучения Moodle заняла первое место.

Преимущества СДО Moodle:

- возможность бесплатного использования;
- открытый исходный код;
- модульность;
- встроенные средства разработки дистанционных курсов позволяют снизить стоимость разработки учебного контента и решить проблемы совместимости разработанных дистанционных курсов с СДО.
- легкость инсталляции и обновления при переходе на новые версии. [4]

Недостатки системы:

- в системе не предусмотрены группы уровня сайта, что делает очень сложным учет студентов разных специальностей (группы существуют не для управления правами доступа к курсам, а для разделения групп слушателей в одном курсе, чтобы одни слушатели не видели активность других), они создаются внутри курса и не могут быть перенесены в другие;
- нет возможности составить итоговую ведомость по успеваемости слушателя. [4]

Moodle является системой, ориентированной на западную модель обучения: изучение одного курса несколькими группами слушателей, в то время как для организации и управления учебным процессом отечественного ВУЗа, система дистанционного обучения должна быть ориентированной на приоритетное использование учебных групп. Однако модульность, делает вышеуказанные недостатки несущественными, так как есть возможность разработать надстройку любой сложности (модуль), которая позволит управлять большими контингентами студентов, обучающимися по нескольким специальностям[4].

Главный тренинговый центрдля библиотекарей (ГТЦ), который упоминался нами ранее используетдля дистанционного обучения библиотекарей систему Moodle.Он создан в Институте последипломного образования Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств по проекту Украинской библиотечной ассоциации и финансовой поддержке программы «Глобальные библиотеки» Фонда Билла и Мелинды Гейтс, администрируется в Украине Советом Международных Научных Исследований и обменов (IREX) по программе «Библиомост» .Цель деятельности Главного тренингового центра – формирование системной и благоприятной информационно-образовательной

среды, содействие образованию библиотекарей, предоставление дополнительных возможностей для обучения [1].

Основными задачами Главного тренингового центра являются: подготовка учебных программ повышения квалификации работников библиотек, разработка учебных материалов;подготовка дистанционных курсов по учебным программам;организация курсового обучения для тренеров региональных тренинговых центров по программе «Библиомост» ; директоров областных библиотек; председателей и преподавателей цикловых комиссий библиотечных дисциплин училищ культуры и искусств, руководителей региональных тренинговых центров;организация курсового обучения с целью повышения квалификации библиотекарей г. Киева и Киевской области.

На сегодня в ГТЦ разработаны разработаны и размещены на веб - сайт дистанционного обучения НАРККиИ дистанционные курсы:

- Новая библиотечная услуга: использование информационных технологий и Интернета в библиотеке;
- Инновационные изменения в библиотеке на основе проектного, кадрового менеджмента и инициативной деятельности библиотеки[1].

Если говорить о повышении квалификации библиотекарей на региональном уровне, то ГТЦ с апреля по июль 2013 г. в рамках реализации Программы «Библиомост» на базе КРУ «Универсальная научная библиотека им. И.Я. Франко» впервые провел дистанционное обучение библиотечных специалистов из шести библиотечных систем Автономной Республики Крым по курсу «Инновационные изменения в библиотеке на основе проектного, кадрового менеджмента и инициативной деятельности библиотек».

Курс направлен на получение и расширение знаний, умений и навыков работы в сфере инновационной деятельности библиотек с использованием основ менеджмента, маркетинга, фандрейзинга, адвокации, социального партнерства. В процессе дистанционного обучения его участники научились определять аспекты инновационной деятельности, разрабатывать стратегические цели, миссию библиотеки, номенклатуру ее услуг. Они изучили цели и задачи библиотечного маркетинга, планировали проведение исследований, направленных на изучение потребностей общества в библиотеке и ее услугах. С помощью полученных знаний и умений участники дистанционного обучения смогут внедрять инновации в библиотеках на основе проектного, кадрового менеджмента и инициативной деятельности.

В Украине дистанционное обучение, для подготовки библиотечных специалистов и повышения их квалификации, внедряется очень медленно. В первую очередь это связано с финансированием на разработку выбранной web-ориентированной системы дистанционного обучения, во вторую – с готовностью преподавателей разрабатывать дистанционные курсы по актуальным библиотечным вопросам и проблемам. Сегодня ВУЗам Украины, которые занимаются подготовкой библиотечных кадров, стоит всерьез задуматься о создании системы дистанционного обучения для подготовки библиотечных специалистов и повышения их квалификации.

Таким образом,дистанционное обучение является серьезным основанием совершенствования высшего образования, формирования системы повышения квалификации специалистов на основе использования самых современных информационных технологий, во главе которых лежит широкомасштабное использование глобальных информационных сетей типа Интернет. С дальнейшим его развитием, дистанционное образование несомненно будет получать еще большее распространение.

Библиографический список

1. ГТЦ для библиотекарей(г. Киев): [Электрон.ресурс] / Режим доступа :http://www.ula.org.ua/index.php?id=451&L=0%5C%5C%5C%27/
2. Глоба Л. С. Проблемы дистанционного обучения в Украине / Л. С. Глоба, Н. А. Алексеев :[Электрон. ресурс] / Режим доступа : http://its.kpi.ua/itm/nick/Lists/publications/Attachments/29/DO-statia.pdf.
3. Ибрагимов И. М. Информационные технологии и средства дистанционного обучения : учеб.пос-е для вузов / И. М. Ибрагимов ; под ред. А. Н. Ковшова. – 2-е изд. – М. : Изд. центр «Академия», 2007. – 336 с.
4. Системы дистанционного обучения Moodle : [Электрон.ресурс] / Режим доступа : http://www.hostedredmine.com/documents/2256.

УДК 021

О.Н. Нефедова, директор научно-технической библиотеки
ГВУЗ «Национальный горный университет»
пр. К. Маркса, 19, г. Днепропетровск, 49005
Nefjodova@nmu.org.ua

ПРОСВЕТИТЕЛЬСКИЕ ТРАДИЦИИ И СОВРЕМЕННАЯ КУЛЬТУРНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ РОЛЬ ВУЗОВСКОЙ БИБЛИОТЕКИ В УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА И ГУМАНИТАРИЗАЦИИ ИНЖЕНЕРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В настоящее время общество, государство, образование особое внимание заостряют на вопросах воспитания молодежи. Как правило, данная проблема практически всеми решается комплексно с учетом достижений и уроков истории, и глубоких социально-экономических достижений, которые происходят в стране, и новых требований, обусловленных отступлением от многих старых идеологических догм и поступков, и применением новых инновационных методов. В связи с чем в высшей школе организована соответствующая система воспитания, например, гуманитарные деканаты, советы, введены должности проректора по воспитательной работе и т. д. Следует также отметить, что несмотря на все мероприятия, проблемы воспитания в потоке других важных вопросов не находят своего должного решения.

Цель воспитательного процесса очень велика – формирование творческой личности гражданина независимого государства не терпит стихийности и практически не изучена и не раскрыта до конца в настоящее время. Она продолжает оставаться дискуссионной, чем привлекает внимание специалистов.

В последнее время за библиотекой четко определяется ее место как информационного центра. Несмотря на это, в техническом вузе библиотека остается основным гуманитарным подразделением, социальной функцией которого является активное участие в воспитании личности, ее интеллигентности, обеспечивает права человека на пользование духовными ценностями.

Благодаря хранящимся в вузовской библиотеке духовным сокровищам, ее смело можно назвать душой учебного заведения. Библиотека способна влиять и создавать атмосферу творческой заинтересованности в учебе, науке, культуре, искусстве, литературе, влиять на состояние духа, не подлежащего никаким изменениям и оценкам, но определяющего основные принципы нравственности и морали.

Никто не оспаривает, основная роль вузовской библиотеки – обслуживание учебного процесса и научной деятельности. Бесспорно, это ее первейшие и основные задачи.

Научно-техническая библиотека Национального горного университета – первая и крупнейшая библиотека Приднепровского региона со своими традициями. А умение сочетать традиционные и инновационные методы работы позволяют ей занимать одно из ведущих мест. Одним из первостепенных факторов, которым можно охарактеризовать всю деятельность библиотеки, является ее книжный фонд. Книжные коллекции, собранные в книгохранилище библиотеки определяют практически все показатели ее деятельности и наоборот, вся деятельность библиотеки определяется ее фондом.

Традиционно на протяжении всего времени существования библиотеки одними из первых и эффективных познавательно-воспитательных функций являются книжные выставки и тематические просмотры. На различных выставках и просмотрах представляются лучшие творения художников слова, творчество титанов мысли, видных ученых по профилю вуза, трудов ученых и работы об их жизни и творческой деятельности, основателей научных школ, по истории города, республики и т. д. Не меняя своего названия и назначения - книжная выставка и просмотр, тематический просмотр – изменились по своему творческому содержанию. На протяжении всей деятельности библиотеки серьезно менялись методы организации и проведения данных мероприятий, а также формы их осуществления.

Особо следует отметить тот факт, что сотрудники библиотеки не просто представляют книжные коллекции для ознакомления. Во время данных мероприятий проводятся социологические опросы и анкетирование, приглашаются для дискуссий выдающиеся ученые, занимающиеся

проблематикой проводимого мероприятия. Как правило, результаты публикуются на страницах прессы.

Работа вузовской библиотеки основана на постоянном взаимодействии библиотекаря и читателя, что позволяет говорить о библиотеке как педагогической системе. Неоднократно проводимые опросы и анкетирование читателей об их потребностях и услугах библиотеки позволяют сделать вывод, что роль вузовской библиотеки в становлении развития студенчества – существенно изменилась.

Библиотека горного университета приобрела своего читателя и надежно удерживает наработанный имидж и уважение. Она не утратила своего значения и не потеряла своего читателя! В последнее время четко прослеживается тенденция работы читателя в читальных залах, тем более, что они оснащены Wi-Fi и пр.

Проведение культурно-просветительских мероприятий ставит перед собой благородные цели: подготовку к будущей профессиональной деятельности, умение работать в коллективе, своей культурой облагораживать общество, пытаться создать нормальный моральный, психологический, социальный климат, не останавливаться перед трудностями.

Наглядная демонстрация книг на выставках и просмотрах является наиболее доступной формой знакомства читателя с фондами библиотеки.

Отличительной чертой презентационной деятельности библиотеки горного университета является то, что они перестали носить однодневный характер. Выставки, как правило, стали постоянно действующими. И самое главное, они стали входить в состав различных комплексных мероприятий. На таких мероприятиях помимо книжных выставок организовывают и художественные выставки, которые представляют творческие работы профессоров и ученых университета. Так, например, к своему 70-летнему юбилею ректор НГУ Григорий Геннадиевич Пивняк предоставил свои фотоработы для тематической фотовыставки «Мить життя – вічність”, привлекшая внимание многих читателей: и студентов, и преподавателей.

В работе библиотеки стали традиционными академические чтения, посвященные видным деятелям НГУ, с обязательным раскрытием научных трудов на книжных выставках и в сопровождении слайдовой презентации о жизни и научной деятельности номинанта академических чтений: в 2013 г. - к 95-летию со дня рождения М. Г. Риппа, декана механико-машиностроительного факультета.

Собравшиеся имеют возможность поближе познакомиться с виновником мероприятия: узнать об отдельных периодах жизни и творчества, его интересах и хобби, каверзных моментах, услышать любимые песни. Как правило, такие встречи записываюся на видео- и снимаются фото, что дает возможность впоследствии просмотреть мероприятие. Таким образом, проводимые мероприятия становятся не только тематически-информационными, но и визуально-эмоциональными.

Презентации стали хорошей формой завязывания дружеских отношений, знакомства с единомышленниками. Незабываемо прошла встреча с протоиереем Николаем Несправой, настоятелем храма Иконы Божьей Матери «Иверская», который презентовал свою книгу «Записки пилигрима …». Постоянной гостьей на многих мероприятиях, проводимых библиотекой, стала и днепропетровская журналистка, член Национального союза писателей Украины, заслуженный работник культуры Украины Леся Степовичка.

Библиотека активно сотрудничает с военно-историческим клубом им. капитана А. Грязнова, историко-краеведческим клубом «Грани», клубом исторического танца «Відлуння», проводит мероприятия совместно с кафедрами университета, другими библиотеками и организациями города.

Одна из старейших вузовских литературных студий в регионе - литературная студия «Уголек» - в 2013 году будет отмечать свое 45-летие. Толчком создания такой студии при Днепропетровском горном институте послужила традиция собираться на литературные «тусовки» студентов «горки» молодых литераторов из литературного объединения «Молодая кузница» (с 1923 г.), в ее состав в то время входили Игнат Мусиенко, Иван Правдин, Михаил Голодный и Михаил Светлов, Дмитрий Кедрин, Анатолий Кудрейко-Зеленяк, Сергей Волотковский и другие.

Среди знаменитых гостей на встречах с пишущей братией «Молодой кузницы» был В. В. Маяковский, который выступал в горном институте 5 марта 1928 года. По поводу этой встречи среди студентов «горки» ходила такая байка: поэты наперебой читали свои стихи, добиваясь от Маяковского похвалы и не давая ему раскрыть рот.

Сегодня традиции литературных собраний продолжает литературная студия «Уголек». Деятельность ее членов начиналась с печатания в вузовской газете, затем в городских и областных изданиях. В настоящее время из-под их пера вышло 2 альманаха «Гірничі обрії», 3 выпуска сборника „Берег поэзии”, отдельные поэтические сборники студийцев. Помимо этого члены студии принимают активное участие во всевозможных литературных конкурсах, где становятся лауреатами и дипломантами. Из «угольковцев» вышла плеяда профессионалов - это Алексей Крестьянинов и Семен Бурда, которые стали известными журналистами.

По инициативе директора библиотеки НГУ О. Н. Нефедовой была организована творческая гостиная «Зустріч» (2007). Первое заседание с программой «Рядки, наспівані душею” было проведено в рамках поэтического вечера члена литературной студии «Уголек», сотрудницы библиотеки Т. Н. Валовой.

За время работы гостиной состоялось множество встреч с интересными людьми: это и заслуженный журналист Украины, писатель и краевед Н. П. Чабан; это и альпинисты, совершившие восхождение на шпиль им. Т. Г. Шевченко (Суганский хребет Кабардино-Балкарии); и профессор кафедры литейного производства Национальной металлургической академии Украины В. С. Савега, рассказавший об истории художественного и колокольного литья;

учитель-пенсионер Василий Семянов со своими творениями из древесины «лесная скульптура»; ведущий астроном днепропетровского планетария Л. О. Марченко; представители городской молодежной организации «Творческое объединение реконструкторов «Княжа дружина»» с программой «Историческая реконструкция быта, культуры, ремесел, костюмов и пр.»; мастер днепропетровского органа А. С. Юрийчук и многие другие.

Для тех, кто желает расширить свой кругозор, быть образованным человеком при отделе общественной информации научно-технической библиотеки НГУ создан факультатив дополнительных знаний „Узнай больше!”, где читатели могут получить информацию на интересующую их тематику. В своей копилке факультатив уже имеет многие темы: «История денег. Художественный аспект», “Эпоха культуры Просвещения”, “Гениев много – уникальный один: Тарас Шевченко – портретист”, “Таинственное золото конкистадоров”, “Портрет рассеянного профессора: Адам Смит”, “Петровская кунсткамера”, “Экономическая удача Б. Хмельницкого”, “Динамитный король: Альфред Нобель”, «Эффект Моцарта», и другие.

Вот так, через художественное слово, музыку и живопись, через постоянное общение с литературой библиотека, как центр интеллектуальной жизни университета, много делает для повышения общей культуры студенческой молодежи.

Планомерной работой, постоянным совершенствованием форм и методов работы, эффективным внедрением в практику инновационных технологий, библиотека горного университета смогла занять свое место среди других подразделений университета, не изменяя их, а дополняя.

Информационный и творческий потенциал вузовской библиотеки не использован в полной мере. Поэтому сотрудники библиотеки всегда находятся в творческом поиске новых форм и методов работы, интересных мероприятий, внедрения новых технологий.

Обозначенные направления воспитательной деятельности библиотеки горного университета, естественно, не могут охватить весь объем духовного влияния на читателя. В данном случае речь идет об особенностях образовательного и информационного процессов, которые доминируют в современном образовании и культуре, обозначают основные парадигмы их внедрения, основные векторы развития цивилизации в XXI веке, специфику развития общества.

Библиографический список

1. Актуальные проблемы гуманитарного знания в техническом вузе / Санкт Петербургский государственный горный университет. – СПб, 2011. – 331 с. - (Записки Горного института; Т.193)

2. Грабар Н. Інформаційно-виховні функції бібліотеки вищого навчального закладу // Вісник Книжкової палати. – 2004. – № 1. – С. 35-37.

3. Дригайло В. Г. Миссия вузовских и других научных библиотек // Научные и технические библиотеки. – 2004. - № 4. – С. 50-55.

4. Нефедова О. Н. История формирования книжного фонда: история, принципы, перспективы // Наукові бібліотеки в сучасному суспільстві: Історія, проблеми, перспективи: До 185 – річчя Наукової бібліотеки Одеського Національного університету ім. І. І. Мечнікова. – Одеса: Астропринт, 2003. – С. 145-150.

УДК 025.2-028.27

Е.П. Нутраченко, зав. отделом научной библиотеки
Севастопольский национальный технический университет
Ул. Университетская,33, г. Севастополь, 99053, Украина
echzsevntu@yandex.ru

ЭЛЕКТРОННЫЕ РЕСУРСЫ БИБЛИОТЕКИ СЕВНТУ: АНАЛИЗ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ, ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Представлен анализ использования электронных ресурсов в работе библиотеки, рассмотрены перспективы дальнейшего развития.

Современную библиотеку сегодня сложно представить без использования в ее работе электронных ресурсов - это могут быть электронные библиографические базы данных (электронные каталоги, реферативные базы данных, электронные журналы, полнотекстовые базы данных, электронные учебники и т.д.)

Использование подобных ресурсов подразумевает наличие в библиотеках соответствующего аппаратного и программного обеспечения, а так же специального обученного персонала. Использование электронных источников позволяет библиотекам (особенно университетским) решить сразу несколько задач - это в первую очередь решить вопросы книгообеспеченности, размещения фондов и их сохранности. При грамотном формировании фондов электронных ресурсов библиотеки в условиях недостаточного финансирования и удорожания издательской продукции библиотеки могут вполне успешно решать эти задачи.

Библиотека СевНТУ последние годы активно работает над формированием фонда электронных ресурсов. Все ресурсы библиотеки можно поделить на две большие категории: собственные ресурсы и те, что приобретаются у внешних поставщиков.

Формирование электронного фонда библиотека начала с создания электронного каталога. На первом этапе это было создание описаний той части документов, которые библиотека получала, начиная с 1999 года. На втором этапе – ретроввод всего фонда имеющихся документов. На сегодня можно говорить о стопроцентном отражении фонда библиотеки в электронном каталоге. Внедрение и развитие электронного каталога было связано с рядом проблем. Это и освоение сотрудниками библиотеки программного обеспечения «ИРБИС», и обучение работы с каталогом собственно пользователей

библиотеки. Надо сказать, что пользователи быстро оценили преимущества работы с электронным каталогом.

С развитием рынка электронных документов в библиотеку стали поступать документы на электронных носителях. Эти документы стали основой электронного фонда библиотеки. Кроме того, библиотека впервые попробовала работать с полнотекстовыми электронными базами данных Springer, EBSCO. На первом этапе доступ к БД EBSCO «дублировался » поставкой журналов на CD. Данные скачанных документов с 2011 по 2013 год представлены на диаграмме 1:

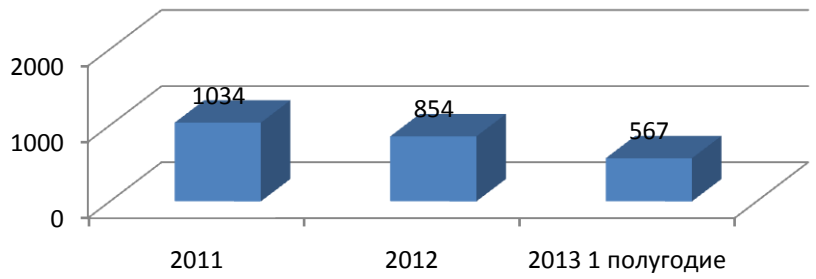

Диаграмма 1 – Количество скачанных документов БД EBSCO

Основной проблемой в работе с этими базами является недостаточный уровень английского языка пользователей. Относительно высокий уровень использования баз в 2013 году связан в первую очередь с возможностью работы с новой базой как eBook Academic Subscription Collection (тестовый доступ). Этот ресурс активно пропагандировался среди студентов 4-5 курсов филологических специальностей. Студенты активно использовали электронные издания при подготовке своих дипломных работ, особо отмечая их актуальность. Весь период работы с этими базами сотрудники библиотеки активно пропагандировали ресурс (выступления на днях кафедр, групп, электронная рассылка, размещение рекламных материалов на информационных досках).

Еще один мощный ресурс - база данных Лига-Закон. Это полнотекстовая база данных, которая предоставляет своим пользователям возможность работы с огромным массивом актуальных правовых документов. База ежедневно обновляется. Ресурс наиболее активно используется студентами экономического факультета. Доступ к базе предоставляется со всех компьютеров в сети университета.

С 2011 библиотека стала подписчиком электронной библиотеки ЦУЛ (электронные книги «Центра учебной литературы»). Данные по использованию ресурса представлены диаграммой 2:

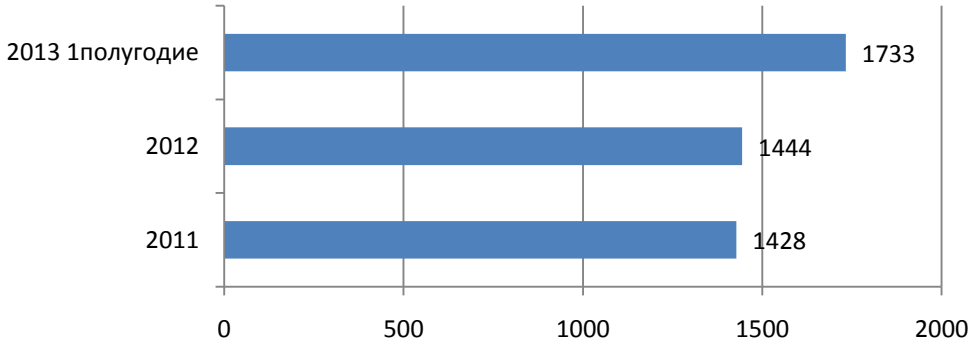

Диаграмма 2 – Количество скачанных документов БД ЦУЛ

С базой можно работать в сети университета и авторизировавшись через логин и пароль. На сегодняшний момент в базе предоставлен доступ к 782 учебникам и учебным пособиям последних лет издания по различным отраслям знаний. Чаще всего к этой базе данных обращаются студенты экономических специальностей.

В 2012г. в библиотеке открыт Виртуальный читальный зал Российской государственной библиотеки с доступом к полнотекстовой базе диссертаций РГБ. За 6 месяцев 2012 г. услугами зала воспользовалось 215 читателей (из них 81 посторонние, 49 аспирантов). Пользователи могли работать на 10-ти рабочих местах одновременно. За время работы Виртуального читального зала РГБ было просмотрено: всего документов (диссертаций) - 5621; количество уникальных открытых документов составило 1342, посещения - 321. За первое полугодие 2013 г. просмотрен 1201 оригинальный документ. Услугами виртуального зала воспользовалось 44 читателя (из них 5 аспирантов, 21 сотрудники университета, 18 посторонних читателей).

В период с 2011-2013 год пользователям библиотеки предоставлялся доступ более к чем 25 полнотекстовым базам данных в тестовом режиме. Среди них такие как: базе данных POLPRED.com, - EWoldBook, Britannica Image Quest, БиблиоРоссика, ProQuest (ProQuest Dissertations & Theses A&I и ProQuest Natural Science Collection) и др. Полученная статистика свидетельствует об интересе пользователей к подобным ресурсам.

С помощью данных ресурсов можно ознакомиться с примерами предоставления доступа к электронным документам, различными способами организации баз данных, статистики использования, дополнительным инструментам при работе с электронными документами (возможность создания собственного профиля в базе, автоматического создание библиографического описания для последующих ссылок на документ, возможность создания реферата документа и т.д.). Подобный опыт необходим для создания и развития собственных электронных ресурсов.

Интересен и опыт российских вузовских библиотек по внедрению в работу электронных библиотечных систем (ЭБС), к которым, в соответствии с требованиями федеральных государственных образовательных стандартов

(ФГОС) третьего поколения об обязательном наличии ЭБС в обеспечении образовательного процесса вуза, библиотеки обязаны приобретать временный доступ. В рамках тестового доступа читатели библиотеки СевНТУ анализировали две такие системы: Электронно-библиотечную систему IPRbooks и БиблиоРоссику в 2012 году. Доступ был предоставлен на 1 месяц, и за этот период было скачано 257 и 367 документов соответственно. В течение этого времени пользователи могли читать электронные книги, а так же при необходимости частично копировать документы. Для сотрудников библиотеки интерес представлял, прежде всего, административный модуль системы, с помощью которого можно получать необходимую в работе статистику. Согласно федеральным стандартам доступ к таким системам должен осуществляться независимо от времени и места. То есть, пройдя один раз процедуру авторизации и получив собственную уникальную пару: логин и пароль для доступа в систему, пользователь имеет возможность доступа к документам с любого компьютера в сети. Статистика его посещений автоматически формируется на сервере системы. Именно эту возможность отметили все пользователи, участвовавшие в тестовом доступе. И это та особенность, которая отличает работу с подобными ЭБС от других баз данных, доступ которым чаще всего осуществляется только с IP- адресов библиотеки.

Если говорить о собственных электронных ресурсах библиотеки, то это, прежде всего – электронный каталоги и Репозитарий библиотеки, доступ к которым осуществляется через сайт. Репозитарий eSevNTUIR (Electronic Sevastopol National Technical University Institutional Repository) является универсальным по содержанию и включает: научные публикации работников Севастопольского национального технического университета; авторефераты диссертаций; отчеты о НИР; другие материалы научного, образовательного или методического значения по желанию их авторов. Он состоит из 16 разделов, которые, в свою очередь, подразделяются на коллекции. Это наиболее используемые ресурсы библиотеки, среднесуточное количество посещений каталога – 158, а репозитария - 65. При этом половина, это постоянные посетители, которые заходят на страницу, хотя бы раз в 10 дней. Кроме того, основное количество электронной книговыдачи приходится именно на репозиторий библиотеки. Только за 1 полугодие 2013 года из архива было скачано 71189 документов.

К собственным электронным ресурсам может быть отнесен и сайт библиотеки. На его страницах размещены сведения о режиме работы библиотеки, ее мероприятиях, электронный каталог, цифровой архив, сведения о доступах к электронным базам данных, виртуальная справка и виртуальные выставки. Раздел «Виртуальные выставки» был создан в 2013 г. Раздел поделен на подразделы: «Знаменательные даты» и «Книги-юбиляры». Всего за полугодие было создано одиннадцать виртуальных выставок: к юбилею В.И. Вернадского, Жюль Верна, выставки посвященные Дню радио, Всемирному дню авиации и космонавтики, выставка, приуроченная 230-той годовщине основания Севастополя. Четыре выставки посвящены книгам – юбилярам:

«Смех – сущность человека» (к 480-летию творению Рабле «Гаргантюа и Пантагрюэль»); «И великий человек - всего лишь человек» (к 205-летию трагедии И.В. Гете «Фауст»); «Едва ли разуму человека дано загадать такую загадку, которую разум другого не смог бы раскрыть» (170 лет «Золотому жуку» Эдгара По); «Когда сердце борется с рассудком, рассудок редко бывает победителем» (к 145-летию романа «Дети капитана Гранта»); "Я понял одну нехитрую истину. Она в том, чтобы делать так называемые чудеса своими руками" (90 лет повести А.С. Грина «Алые паруса».) Всего за полугодие было 480 просмотров выставок, чаще всего просматривали выставки посвященные Дню радио, юбилею Севастополя, Фаусту Гете и юбилею Вернадского.

Наиболее сложной проблемой при использования электронных ресурсов является статистика. К сожалению, на сегодня нет четких критериев, определяющих данные статистические показатели. Показатели деятельности библиотеки в электронной среде, зафиксированные в действующем ГОСТ 7.20–2000 «Библиотечная статистика», не в полной мере отвечают требованиям современной практики. Вопросы, что считать единицей учета, как учитывать базы данных, как учитывать создание и наполнение библиотечных web-сайтов, которые представляют библиотеку в едином информационном поле, требует значительных временных и трудовых затрат. Как проводить учет пользователей и посещений? Все эти вопросы все еще требуют детального анализа и разработки.

УДК 025.2-028.27-024.62

К. В. Охріменко завідуюча відділом комплектування наукової бібліотеки, аспірантка кафедри інформаційних систем і технологій Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова
Вул. Пирогова, 9, м. Київ, Україна, 03056
ekaterina_1000@ukr.net

НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ БІБЛІОТЕЧНИХ СИСТЕМ

Розглядаються питання функціонування автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем (АБІС) та електронних бібліотечних систем (ЕБС). Звертається увага на поділ ЕБС на внутрішні і зовнішні в залежності від джерел і принципу їх формування. Висвітлено досвід Росії з організації електронних бібліотечних систем.

Зростання ролі освіти і науки в усіх сферах суспільного життя окремих країн та у глобалізованому світі в цілому, посилення зв’язку між станом освітньо-наукової системи і соціально-економічним становищем є однією з провідних тенденцій глобального розвитку на початку XXI століття. У свою чергу, самі науково-освітні системи переживають період глибоких перетворень у зв’язку зі змінами функціонування їх у суспільстві та через активне впровадження в освітню і наукову практику нових інструментів.

У наш час інформація стає одним з основних економічних ресурсів і її збереження, розвиток та раціональне використання має величезне значення для будь-якої держави. Особливістю сучасного етапу розвитку суспільства є те, що інформація існує як в традиційній друкованій, так і в електронній формі. Забезпечення публічного, зокрема віддаленого, доступу користувачів до електронних інформаційних ресурсів стало одним з першочергових завдань інформаційного обслуговування науки, освіти і культури, у зв'язку з чим істотно змінюється роль і функції такого соціального інституту, як бібліотека. Значне місце у сучасному інформаційному просторі стали займати електронні бібліотечні системи, які потіснили традиційні бібліотеки.

З організаційної точки зору електронні бібліотечні системи можна розділити на внутрішні і зовнішні в залежності від джерела і принципу їх формування. Внутрішня електронна бібліотечна система розробляється бібліотекою самостійно. У даному випадку інформаційна система належить бібліотеці, що дозволяє їй поповнювати свою електронну бібліотеку, розробляти додатковий функціонал, інтегрувати її з іншими інформаційними системами, наприклад, АБІС.

Автоматизовані бібліотечні інформаційні системи (АБІС) — системи планування ресурсів для бібліотеки, які використовуються для відстеження бібліотечних фондів, від їх замовлення та придбання до видачі відвідувачам бібліотек.

Визначення ***автоматизованих бібліотечних інформаційних систем*** вимагає уточнення кола професійних завдань. Із цих завдань на першу позицію виходить заміна традиційних бібліотечних технологій на автоматизовані, починаючи з комплектування фонду і закінчуючи обслуговуванням користувачів.

Головним елементом традиційної АБІС є електронний каталог (ЕК) з усіма його функціями. Всі властивості традиційної бібліотеки при роботі в АБІС зберігаються, не сильно змінюючись, насамперед, зберігаються фонди у тому вигляді до якого всі звикли.Навіть з огляду не те, що у ЕК присутні посилання на повні тексти, малюнки, аудіо- і відео- матеріали, а також посилання на ресурси Інтернет.

Основною складовою частиною традиційної АБІС є ***система автоматизації бібліотек*** (САБ), що забезпечує, з погляду конкретної бібліотеки, максимально комфортний і адекватний доступ користувачів до фондів бібліотеки. Саме завдяки САБ забезпечуються функції поповнення, ведення й надання користувачам ЕК, підтримуються бібліотечні формати й стандарти, а також лінгвістичні засоби ЕК.

АБІС звичайно складається з реляційної бази даних, програмного забезпечення, що взаємодіє з базою даних, і двох графічних користувацьких інтерфейсів (один для читачів, другий для персоналу). Окремі функції програмного забезпечення більшості АБІС являють собою функціонально завершені модулі, які об’єднані в загальний інтерфейс. Приблизний перелік модулів включає:

- ✓ придбання фондів (замовлення, виставлення рахунків та отримання);

- ✓ каталогізація (внесення та бібліографічний опис примірників);
- ✓ обіг (видача/повернення примірників читачам);
- ✓ періодику (відстеження журналів та газет);
- ✓ OPAC – загальнодоступний електронний каталог та інтерфейс для користувачів.

Інформаційна технологія сучасної бібліотеки ґрунтується, в першу чергу, на автоматизованій бібліотечній інформаційній системі (АБІС) (library automation system (LAS)), що забезпечує опрацювання, аналітико-синтетичне оброблення та представлення користувачам документного фонду бібліотеки (як традиційного (паперового), так і електронного), обслуговує бібліотечні фонди на всіх етапах: від придбання до замовлення [1]. Формування електронного фонду всередині конкретної бібліотеки відбувається завдяки власним документам, наприклад, працями вчених університету та зовнішнім, за умови укладення відповідних угод з авторами.

Зовнішня електронна бібліотечна система працює на основі прямих договорів з правовласниками, об'єднуючи в єдине ціле велику кількість видань та співпрацюючи одночасно з кількома видавництвами. До кінцевого користувача необхідні матеріали доставляються за допомогою платних онлайн передплат різної тривалості. У таких сервісах розроблений свій власний функціонал. Доступ може надаватися не тільки бібліотекам, а й окремим користувачам.

30 серпня 2010 в Міністерстві освіти і науки Російської Федерації відбулося засідання Міжвідомчої робочої групи з питань використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті і науці, а також підготовки кваліфікованих кадрів у сфері інформаційно-комунікаційних технологій.

На засіданні було розглянуто питання «Про комплекс організаційних та економічних заходів, що забезпечують впровадження в освітніх установах вищої професійної освіти електронних бібліотечних систем». Відзначено, що у даний час існує три види електронних бібліотечних ресурсів:

1) цифровий інформаційно-бібліотечний комплекс – включає тільки використання електронних ресурсів без можливості копіювання і без представлення в мережі Інтернет;

2) освітня електронно-бібліотечна система – відтворює і доводить до користувачів Інтернету актуальну навчальну літературу на основі придбання ліцензій у видавців і авторів;

3) спеціалізовані електронні бази даних –включають наукові та інші матеріали за тематичними напрямками.

Всі три групи електронних бібліотечних ресурсів є взаємодоповнюючими засобами забезпечення освітнього процесу [2]. За нормативними документами Російської Федерації термін «електронна бібліотечна система» закріплюється саме по відношенню до освітніх електронних ресурсів, що відповідають всім установленим нормативно встановленим вимогам. Поставлено завдання забезпечити кожного, хто навчається в університеті, індивідуальним необмеженим доступом до ЕБС, які містять видання навчальної, навчально-

методичної та іншої літератури з основних дисциплін, що викладаються у вищому навчальному закладі та сформовані на основі прямих угод із правовласниками. Сам ринок ЕБС знаходиться ще у стані безперервного формування і його розвитку є багато гострих і, поки що, невирішених проблем. Правильний відбір відповідних до завдань університету баз даних потребує від бібліотечних фахівців високої кваліфікації. Тобто у нинішній ситуації значно підвищуються вимоги до бібліотекаря: бібліотекар не лише повинен знати репертуар навчальної літератури, яка випускається, а й розбиратися у різноманітних інформаційних ресурсах.

Бібліографічний список

1. Поняття «Автоматизована інформаційна система» та «Автоматизовані бібліотечні інформаційні системи». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/ – Заголовок з екрана.

2. Електронна бібліотечна система. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://znaimo.com.ua – Заголовок з екрана.

УДК 027.7:004

Т. В. Пархомчук, зав. отделом научной библиотеки
Севастопольский национальный технический университет
ул. Университетская 33, г. Севастополь, Украина, 99053
275274488@qip.ru

ДОСТУП К ПОЛНОТЕКСТОВЫМ ТРУДАМ ВУЗА: ЭЛЕКТРОННЫЙ КАТАЛОГ ИЛИ РЕПОЗИТАРИЙ ОТКРЫТОГО ДОСТУПА?

Рассматриваются различия поиска документов по электронному каталогу библиотеки и институциональному репозиторию открытого доступа. Какой поиск предпочтительнее для пользователя? Сформулированы предложения по раскрытию содержания сборников трудов вузов, направленные на популяризацию и обращаемость фондов.

Накопленные библиотеками за последние годы огромные массивы информации ставят перед библиотекарями задачу организации быстрого и качественного поиска информации (как библиографической, так и полнотекстовой).

В научной библиотеке СевНТУ с 1999 года ведется электронный каталог, который предоставляет самые широкие возможности для быстрого и результативного поиска документов, хранящихся в фонде. При этом, через web-модуль АБИС ИРБИС-64 поиск осуществляется одновременно по всем библиографическим БД. Для аналитического описания трудов сотрудников и преподавателей СевНТУ создана одноименная библиографическая БД. Массив этой БД составляют БО из научных сборников «Вісник СевНТУ» и «Оптимізація виробничих процесів». В эту же БД описываются статьи

преподавателей и сотрудников университета из периодических зданий, сборников материалов конференций, проводящихся в СевНТУ.

Методические указания, опубликованные кафедрами в издательстве университета, описываются отделом научной обработки литературы в специально выделенную для этой цели БД «Методические указания». А труды международной Крымской конференции КрыМико «СВЧ-техника и телекоммуникационные технологии» соответственно в БД «КрыМико».

После того, как Ученый совет университета принял решение о хранении полнотекстовых трудов в библиотеке, ведется планомерная работа по их описанию и прикреплению ссылок на полные тексты в базах данных ЭК. Для этой цели в АБИС ИРБИС предусмотрено поле № 951 «ссылка – внешний объект», которая дает возможность перейти от описания документа к полному тексту документа в формате pdf.

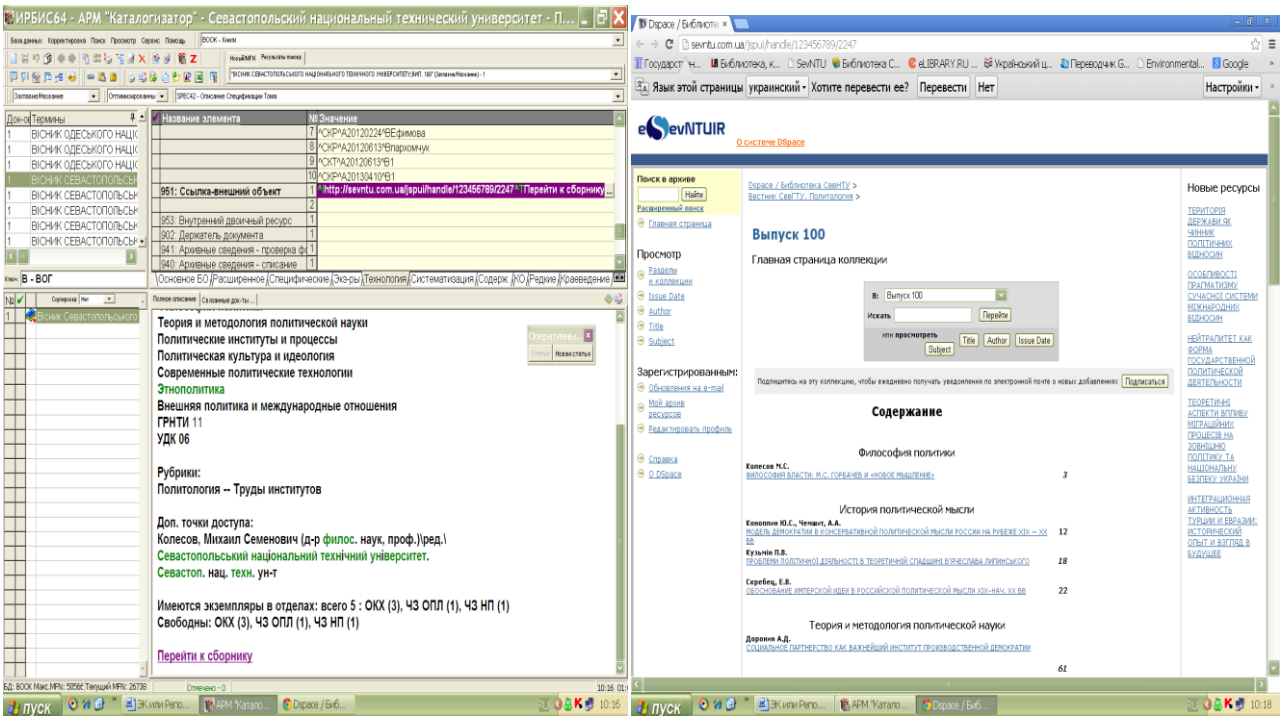

Рисунок 1

За эти годы значительно выросло качество ЭК: в частности, для удобства работы наших пользователей, родным языком которых является русский, библиографы приводят параллельное заглавие, ключевые слова, аннотацию на русском языке, если статья опубликована на других языках.

С 2008 года НБ СевНТУ трудится над наполнением репозитория открытого доступа **(eSevNTUIR - http://sevntu.com.ua/jspui/)**, основанного на платформе DSpase (бесплатное программное обеспечение для создания институционального архива). Для наполнения репозитория **eSevNTUIR** проводится обработка и накопление полнотекстовых материалов по нескольким разделам и коллекциям: прежде всего это Вестники СевНТУ (по сериям), сборник «Оптимизация производственных процессов», отдельные учебные пособия преподавателей, публикации факультетов / кафедр университета

(самую большую часть которых составляют методические указания). Отдельно в архиве представлены ссылки на репозитории других украинских вузов, присоединившихся к проекту открытого доступа.

Поиск документов ведется как по содержанию и номеру коллекции, по автору, заглавию, теме, дате публикации. Зарегистрированным пользователям предлагается ряд дополнительных сервисов: сохранение архива ресурсов, обновления по электронной почте и т.д.

По сути, репозиторий стал выполнять функции ЭК библиотеки, предоставляя метаданные документа и его полный текст. В таком случае встает вопрос о дублировании документов. Тем более, что преимущество электронного архива по актуальности и быстроте наполнения полными текстами неоспоримо (в ЭК библиотеки документы описываются с небольшим опозданием, после полной аналитико-синтетической обработки вышедших из печати сборников).

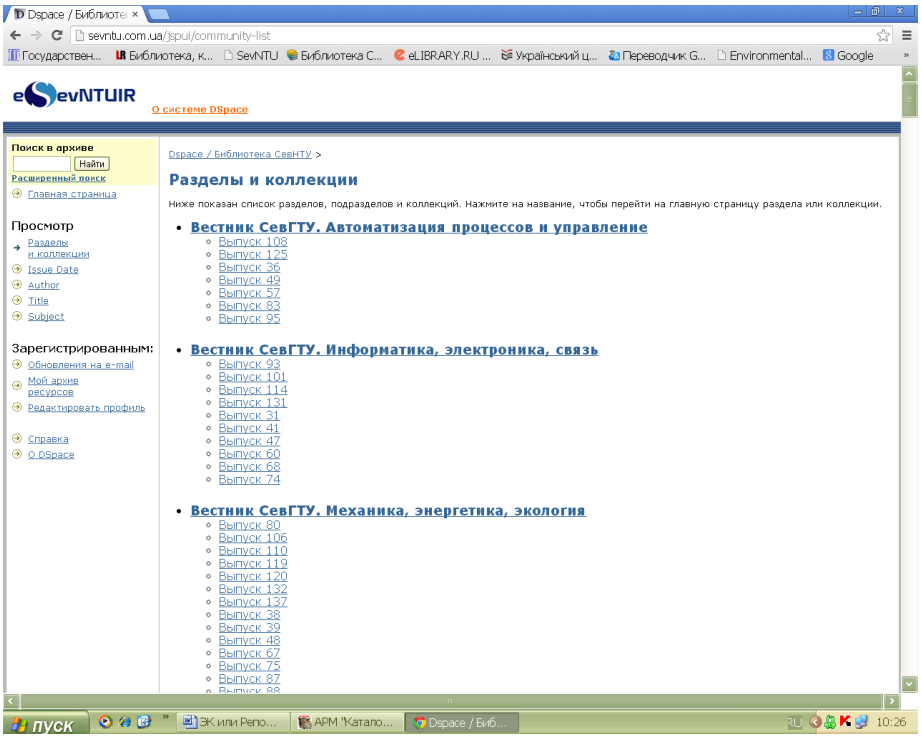

Рисунок 2

Тем не менее, было принято решение продолжать эту параллельную работу, и, со временем, статистика показала правильность этого решения (приблизительно третья часть заходов в репозиторий осуществляется через ЭК библиотеки). Сотрудники, наполняющие репозиторий, не имеют возможности работать со сборниками трудов de viso, возможны различные неточности, которые устраняются только после обработки сборника в ЭК библиотеки.

В ЭК к описанию самого сборника трудов есть возможность прикрепить ссылку на соответствующую страницу электронного архива вуза. На сегодняшний день такая работа ведется только с нашими «родными» сборниками, но ведь у нас хранятся также вестники НТУУ «Киевский политехнический институт» и Национального университета «Львовская

политехника», Николаевского кораблестроительного и Одесского национального университетов и др. Предлагаем к описаниям этих сборников также прикреплять ссылки на адреса соответствующих вузовских репозиториев. Возможно, библиотеки других регионов захотят обмениваться аналитическими описаниями на свои научные сборники с библиотекой СевНТУ, это позволит значительно сэкономить время, увеличить как традиционную, так и электронную книговыдачу и число заходов в репозитории из других регионов. Такой обмен предполагает совместимость форматов описаний, хорошую коммуникацию с другими библиотеками вузов и ряд других нюансов, и в условиях недофинансирования этот труд может быть существенным подспорьем в поиске актуальной научной информации.

УДК 001:004:027.7:378.4(477.74-21)
М. О. Подрезова, директор Наукової бібліотеки
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
вул. Преображенська, 24, м. Одеса, 65082, Україна
library@onu.edu.ua

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ – ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ

Сучасна бібліотека вищого навчального закладу переживає процес трансформації. Зміни у діяльності вузівської бібліотеки обумовлені як модернізацією системи вищої освіти в країні, так і розвитком інформаційних технологій. Суспільні трансформації, що відбуваються в Україні та у світі, впливають на бібліотеки ВНЗ настільки, що змінюють не тільки систему бібліотечної діяльності та бібліотечних ресурсів, а і ставлять питання про межі бібліотечного простору.

Орієнтація в інформаційних ресурсах, а саме їх аналіз та оцінка на основі певних критеріїв, надання доступу до цієї інформації – така базова функція бібліотеки ВНЗ як активного суб’єкта інформаційного суспільства.

Під впливом соціокультурних та технологічних перетворень у суспільстві змінюються і стереотипи діяльності Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Сучасні явища інформатизації вимагали пошуку нових моделей бібліотечного розвитку, які забезпечували б життєздатність бібліотеки як необхідного університету підрозділу у контексті побудови відкритого суспільства знань.

У зв’язку з введенням сучасних комп’ютерних та комунікаційних технологій, а також набуттям нових функцій, всі відділи Наукової бібліотеки поступово перейшли на абсолютно новий формат діяльності. У цій доповіді мова піде про організацію роботи сучасного Інформаційно-бібліографічного відділу, зокрема інформаційно-аналітичного сектору цього відділу.

Саме розповсюдження нових інформаційних технологій та їхнє проникнення в усі сфери людської діяльності визначає необхідність пошуку нового підходу до надання інформації та користування нею. Мова йде про те, що за сучасних умов до бібліотечного обслуговування та забезпечення ресурсами слід додати інформаційно-аналітичний принцип і прийти до інформаційно-аналітичного забезпечення, іншими словами – до інформаційно-аналітичної діяльності [3, с. 24].

Підхід до визначення сутності, напрямів та розуміння інформаційно-аналітичної діяльності бібліотеки як соціокультурного феномену має базуватися передусім на тому, що бібліотеки не лише можуть, а й повинні здійснювати інформаційно-аналітичну діяльність.

По-перше, бібліотеки – це інтелектуальні центри цивілізації, що нагромадили значний досвід інформаційного аналізу. Бібліотекарі завжди були аналітиками при пошукові інформації. Саме вони мають найбільший досвід уточнення запитів читачів, часто змушуючи останніх усвідомити власні інформаційні потреби, навіть ті, що ще не сформовані. Окрім того, бібліотеки здавна займаються згортанням і систематизацією інформації.

По-друге, нині бібліотечні установи не бажають втрачати свій статус центрів, що концентрують інформаційні ресурси, залишатися лише сховищами старих книг. Для цього важливо не обмежуватися своїм фондом, активно освоювати зовнішні джерела інформації.

По-третє, співробітники бібліотеки будуть змушені підвищувати інтелектуальний потенціал своєї професії. Високими темпами зростає частка інтелектуального капіталу в кожному продукті стосовно матеріальних витрат на його виробництво. Прихильники глибокої інтелектуалізації бібліотечної професії зосереджують свої зусилля на переході від інформації до передачі знання про об’єкт запиту, вважаючи такий перехід перспективним для професії в цілому. Тобто інформаційна аналітика розглядається як необхідний "інструмент" для підготовки компетентних відповідей на нетипові запити читачів [1, с. 27].

Саме ускладнення запитів читачів, перехід до нової інформаційної системи, зміна функцій Інформаційно-бібліографічного відділу послужили поштовхом до реорганізації відділу. На сьогоднішній день відділ складається з трьох секторів, які являють собою єдиний організм, але виконують різні функції. Це сектор інформаційно-бібліографічного обслуговування, науково-редакційний сектор та сектор інформаційно-аналітичного обслуговування.

Виходячи зі змісту функцій новостворених секторів, можна сказати, що у діяльності кожного з них наявні певні види інформаційно-аналітичної діяльності. Основну ж інформаційно-аналітичну функцію у бібліотеці виконує ***сектор інформаційно-аналітичного забезпечення***, який здійснює наукометричну та бібліометричну діяльність з ціллю визначення наукової активності ОНУ імені І. І. Мечникова в цілому та вчених вишу зокрема; використовує інформаційну аналітику як метод, що використовується при відповідях на запити читачів; проводить моніторинг світових інформаційних

ресурсів з метою забезпечення освітнього процесу та наукової діяльності університету.

Розглянемо основні види діяльності цього сектору.

Розробка нових методик відбору, аналізу й синтезу інформації, що має наукову цінність та практичну значущість для наукової діяльності та навчального процесу.

Діяльність сектору спрямована на забезпечення інформаційних потреб університету за допомогою аналітичних технологій шляхом переробки існуючої інформації та отримання якісно нового знання. Для ефективного обслуговування користувачів бібліотеки та структурних підрозділів університету сектор на основі досвіду провідних світових та національних установ формує електронні проблемно-орієнтовані бази даних, запроваджує методи і форми створення та введення до використання науково-аналітичних знань. [5]

Оцінка, аналіз та організація доступу до інформації.

На сьогодні усім відомо, що інформаційний простір мережі Інтернет характеризується високим ступенем динамічності, в ньому щодня з'являється й зникає величезна кількість електронних ресурсів. З цієї причини співробітниками інформаційно-бібліографічного відділу ще декілька років тому було створено електронний путівник по Інтернет-ресурсам за профілями університету, до якого ввійшли сайти, що пропонують електронні книги, статті з періодичних видань, матеріали конференцій та семінарів. Сьогодні функцію путівника по інформаційним ресурсам в Науковій бібліотеці покладено на новий сектор інформаційно-аналітичного забезпечення. Сектор постійно займається пошуком матеріалів у глобальній мережі в допомогу навчальному процесу та науковій діяльності університету, систематизує знайдену інформацію та підтримує її у робочому режимі. Сектор тісно співпрацює з відділом комплектування та проводить поглиблену аналітичну роботу на предмет виявлення електронних версій періодичних видань в мережі Інтернет, оформлюючи їх згодом у тематичні бази даних. Доступність інформації у глобальній мережі, можливість перевести власні ресурси в інтерактивний формат змінюють способи надання інформації. Безперешкодне вільне оперування широким спектром інформаційних джерел незалежно від їхнього формату реалізується у новій концепції бібліотек вишів, яка розглядає їх як «інформаційні ворота», а веб-сайти бібліотек – як «інформаційні портали».

Виконання довідок ускладненого характеру.

Під довідками ускладненого характеру розуміються довідки, які потребують не тільки особливих навичок пошуку в мережі Інтернет, а й знання іноземних мов. Усі співробітники сектору вільно володіють англійською та німецькою мовами. Так, працівники цього сектору тісно співпрацюють з фізичним факультетом та Інститутом математики, економіки і механіки, запити яких повсякчас потребують оперативного пошуку електронних версій статей в іноземних виданнях. Складність полягає в тому, що необхідні статті друкувались не в сучасних виданнях, а у випусках середини XX ст., які відсутні

у друкованому варіанті у фондах бібліотек міста, а електронний архів не представлений в Інтернеті централізовано. Інформаційно-аналітичним сектором добре налагоджена робота з усіма факультетами університету. За спрямуванням кожного факультету сектором було проведено моніторинг періодичних видань, що входять до наукометричних БД, та укладено списки наукових журналів, де можна публікувати наукові статті.

Щомісячна звітність про показник індексу цитування вчених ОНУ.

Індекс цитування – найоб'єктивніший з усіх показників успішності професійної діяльності науковця і наукових колективів на даний час, впливу вченого на світову науку та якості проведених ним наукових досліджень. Звітність складається за матеріалами найбільшої на сьогодні реферативної та аналітичної бази даних у світі – Scopus. Ця база даних, як відомо, є одним з головних джерел отримання наукометричних даних для проведення оціночних досліджень на державному чи корпоративному рівні.

Збір та вивчення інформації щодо світових та національних рейтингів вищих навчальних закладів.

Відстеження позиції вузу як у світових, так і в національних рейтингах допомагає управляти процесами успішного функціонування, надає університетові можливість оцінювати позиціонування його на інституційному, галузевому, регіональному та національному рівнях для формування стратегій успіху за умов достовірної, об'єктивної та точної інформації суб'єктів ранжування. Інформація, яку отримує університет за результатами рейтингу, дає можливість визначити сильні і слабкі сторони власної діяльності за певними критеріями та проектувати стратегії перспективного розвитку вищого навчального закладу в площині забезпечення якості вищої освіти.

Упродовж останніх років в системі вищої освіти застосовується значна кількість систем рейтингового оцінювання вищих навчальних закладів. Слід підкреслити, що всі рейтинги у певній мірі заслуговують на увагу. Адже, кожний рейтинг орієнтований на конкретні цілі, цільові групи користувачів, має власну змістовну складову, методологію та методику визначення рейтингу.

В Україні існують декілька рейтингів вузів, розроблених різними організаціями. Найбільш відомі – рейтинг «Компас», рейтинг вузів України «Топ-200», рейтинг Міністерства освіти і науки, рейтинг журналу «Деньги».

Рейтинг українських вузів «Компас» ініційований компанією «Систем Кепитал Менеджмент» (СКМ) у рамках програми «Сучасна освіта». Ідея проекту також знайшла підтримку з боку Всесвітнього банку (World Bank) та інших українських та міжнародних організацій. Рейтинг вузів «Компас» став першим загальнонаціональним рейтингом, що відбиває задоволеність випускників та потенційних роботодавців освітою.

Рейтинг вузів України ЮНЕСКО «Топ 200» складається кафедрою ЮНЕСКО «Вища технічна освіта, прикладний системний аналіз та інформатика» при Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут» та учбово-науковим комплексом «Інститут прикладного системного аналізу». Рейтинг розробляється у рамках проектів

ЮНЕСКО СЕПЕС (Європейський центр з вищої освіти) та и IREG (International Observatory on Academic Ranking and Excellence – організація, покликана сприяти у розробці та впровадженні рейтингів у системі вищої освіти). За основу методики цього рейтингу була прийнята методика визначення рейтингів кращих університетів світу "Shanghai Jiao Tong University TOP-500", але була максимально наближена до української системи вищої освіти. Для забезпечення об'єктивності рейтингу використовуються тільки кількісні показники.

Рейтинг Міністерства освіти і науки формується на підставі первинної інформаційної бази, що надається суб'єктами ранжування, базується в основному на статистичних даних і підлягає контролю якості. Змістовна складова системи ранжування ґрунтується на рейтингових індикаторах, які формують структуру критеріїв рейтингу за основними напрямами діяльності: «Міжнародна активність», «Якість контингенту студентів», «Якість науково-педагогічного потенціалу», «Якість наукової та науково-технічної діяльності», «Ресурсне забезпечення».

Рейтинг журналу «Деньги» має особливість, яка полягає в тому, що якість підготовки спеціалістів у вузах оцінюється роботодавцями.

Треба додати, що у світі найавторитетнішими рейтингами вузів на сьогоднішній день вважаються *рейтинг "Times Higher Education TOP-200» та рейтинг «Shanghai Jiao Tong University TOP-500».* Лідирують у цих рейтингах університети США та Великобританії, українські ж вузи, на жаль, поки ще не входять.

Наукометрична база даних Scopus складає рейтинг вищих навчальних закладів України, який представлений на сайті української науково-освітньої телекомунікаційної мережі «УРАН» у рамках проекту «Наука України в дзеркалі наукометричної бази даних SciVerse Scopus».

Існує ще один світовий рейтинг університетів *«Webometrics Ranking of World Universities»*, який оцінює представленість діяльності університету у світовому Інтернет-просторі. Цей рейтинг складає Лабораторія Cybermetrics Національної дослідницької ради Іспанії, що діє при Міністерстві науки та інновацій Іспанії. Він був ініційований з ціллю сприяння кращій представленості університетів у мережі Інтернет та для стимулювання вільного доступу до наукової інформації.

Сектор інформаційно-аналітичного забезпечення постійно відслідковує позиції університету у різних рейтингах, аналізує цю інформацію та розробляє рекомендації щодо підвищення рейтингу вузу. Так, представник сектору у травні 2013 р. взяв участь у другому семінарі циклу «Підвищення Webometrics рейтингу ВНЗ: практичні заходи», який був організований Асоціацією української науково-освітньої телекомунікаційної мережі «УРАН» на базі Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут». Семінар-практикум мав за мету надання фахівцям університетів, що займаються питаннями рейтингу університету (відповідальні особи наукових видань університетів, наукових бібліотек, відділів інформаційних технологій університетів), практичних навичок з підвищення рейтингу ВНЗ, які дозволять

їм на локальному рівні формулювати засади політики відкритого доступу університету та компетентно відповідати на всі питання учених та адміністрації, пов'язані з SciVerse Scopus та Scimago.

За результатами семінару були розроблені практичні рекомендації щодо підвищення рейтингу університету з точки зору представлення вузу у мережі Інтернет. Теоретичні відомості та практичні рекомендації були оприлюднені у виступі директора Наукової бібліотеки на ректораті, що відбувся 9 вересня 2013 р. Для підвищення рівня обізнаності фахівців сектору у цих питаннях планується взяти участь у третьому семінарі названого циклу у жовтні поточного року.

Обробка інформації за певною проблематикою, на базі якої у подальшому створюються інформаційні продукти, зокрема бази даних.

Так, сектором було проведено моніторингове дослідження на предмет наявності зведеної бази психодіагностичних методик і програм тренінгів. З причин відсутності в Україні таких баз даних сектором інформаційно-аналітичного забезпечення сумісно з кафедрою психології ОНУ імені І. І. Мечникова було здійснено науковий проект. Кінцевим результатом аналітичної роботи в цьому напрямку стало створення Компендіуму психодіагностичних методик і програм тренінгів. Саме силами цього сектору було розроблено методику складання Компендіуму на базі двох видань: «Практична психологія та соціальна робота» (1998-2012 рр.) та «Психологическая диагностика» (2005-2009 рр.), де інформація подається у вигляді таблиці, із зазначенням автора, назви методики чи тренінгу, джерела публікації, цілей та короткого опису дослідження. При переході до інформаційного суспільства зростає роль інформаційних ресурсів. Бібліотека на сучасному етапі – це інформаційний центр, що не тільки надає інформацію, але і є активним учасником створення інформаційних джерел, зокрема баз даних, електронних бібліотек, різноманітних за формою та змістом видань, які відображають результати наукової діяльності бібліотеки.

Просування періодичних видань у глобальному науковому середовищі.

Цей напрямок було започатковано кілька років тому, але особливу увагу він привернув у зв’язку з реорганізацією відділу.

На сьогоднішній день багато уваги з боку держави приділяється саме періодичним виданням, де публікуються результати наукової діяльності. Це зумовлено переходом до інформаційного суспільства, де важливе значення відводиться формуванню інформаційної культури особистості. Крім того, наша країна взагалі та кожний окремий навчальний заклад, наукова установа тощо намагаються ввійти до світового інформаційного співтовариства.

Зусиллями сектору інформаційно-аналітичного забезпечення було проведено моніторинг нормативно-правової бази щодо включення періодичних видань до наукометричних баз даних, представлення наукової періодики у глобальному науковому середовищі.

На сьогоднішній день активно розвивається система електронних публікацій, що забезпечує вчених сучасними інформаційними послугами на рівні світових стандартів.

Сектором інформаційно-аналітичного забезпечення Наукової бібліотеки постійно ведеться робота з вивчення як вітчизняних, так і світових баз даних наукової періодики. Наукова інформація в електронному вигляді представлена в Україні наступним чином:

- по-перше, загальнодержавний портал «Наукова періодика України», в якій представлені повні тексти статей з наукових журналів;
- по-друге, загальнодержавна реферативна база даних «Україніка наукова», де розміщується інформація про публікації.

Формують та поповнюють ці бази два найбільших інформаційних заклади країни – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ) та Інститут проблем реєстрації інформації (ІПРІ) НАН України. Співробітниками сектору було проведено моніторинг загальнодержавних баз на предмет представлення в них періодичного видання «Вісник ОНУ», який налічує 10 серій. За результатами дослідження було надано консультації редколегіям серій видання, повідомлено про порядок представлення електронних версій журналу на порталі «Наукова періодика України» та ознайомлено з текстовою формою подання даних до загальнодержавної реферативної бази даних «Україніка наукова». Доведено до відома факультети про індекс інтегрованості періодичного видання.

Це, що стосується вітчизняних баз даних наукової періодики, але в Науковій бібліотеці проводиться робота з вивчення і світових наукометричних баз даних. Звертається особлива увага на представлення у цих базах публікацій співробітників університету та їх індекс цитування, на умови включення видання до них, на перелік українських та російських видань у базах.

На сьогодні найбільшими та найвпливовішими вважаються чотири бази даних: Web of Science, Scopus, Index Copernicus та РІНЦ.

Web of Science (WOS) – найавторитетніша у світі аналітична та наукометрична база даних статей з періодичних та продовжуваних видань. Ресурс не містить повних текстів, але включає посилання на повні тексти у першоджерелах та списки усіх бібліографічних посилань, які зустрічаються у кожній публікації, що дозволяє у короткі строки отримати найповнішу бібліографічну інформацію за певною темою. В результаті аналітичної та наукометричної діяльності системи отримуються показники наукової активності: Index Citation – індекс цитування вченого та Impact Factor – індекс для наукового журналу.

Scopus – це найбільша єдина реферативна база даних та наукометрична платформа, видавничої корпорації Elsevier. База даних оновлюється щодня та забезпечує значну підтримку у пошуку наукових публікацій та пропонує посилання на всі реферати, що вийшли, з великого об’єму доступних статей. Перевагою Scopus є те, що вона перевищує за повнотою та ретроспективною глибиною більшість існуючих у світі баз даних. Треба зазначити, що умови

включення журналу до цієї бази дещо збігаються з вимогами до фахових видань України. Отже, є аналогічні показники, що практично автоматично відносять видання до розряду аутсайдерів, наприклад,

- відсутність ISSN;
- видання, що виходять нерегулярно;
- відсутність пристатейних списків літератури;
- відсутність резюме англійською мовою до кожної статті (причому системою оцінюється якість англомовної анотації);
- видання, що не мають апарату рецензування;
- видання, що не мають власних сайтів в Інтернет;
- галузеві видання, які не відповідають вимогам відбору по типу документів.

Scopus – це не тільки база, що містить інформацію і тексти публікацій, вона вираховує індекс Хірша, тобто індекс наукової активності окремих вчених та журналу взагалі. Індекс Хірша – наукометричний показник, запропонований у 2005 р. американським фізиком Зорхе Хіршем, що являє собою сумарне число посилань на праці вченого. Критерій ґрунтується на обліку числа публікацій дослідника та числа цитувань цих публікацій. Індекс Хірша є кількісною характеристикою продуктивності вченого за весь період його наукової діяльності.

Index Copernicus (IC) **–** це база даних інформації наукового профілю (Польща, 1999). База даних дозволяє відслідковувати вплив наукових публікацій окремих вчених та наукових установ на світову науку. Index Copernicus, крім оцінки продуктивності, пропонує традиційне реферування та індексування наукових публікацій.

Російський індекс наукового цитування (РІНЦ) **–** це інформаційно-аналітична система (Росія, 2005). Вона призначена не тільки для оперативного забезпечення наукових досліджень актуальною довідково-бібліографічною інформацією, але і є також потужним інструментом, що надає можливість здійснювати оцінку результативності та ефективності діяльності науково-дослідних організацій, вчених, рівень наукових журналів тощо. В основі системи лежить бібліографічна реферативна база даних, де індексуються статті з наукових журналів. РІНЦ має угоди з компаніями Thomson Reuters та Elsevier, що дозволяють здійснювати запити безпосередньо з баз даних Web of Science і Scopus та отримувати звідти поточні значення показників цитування публікацій. Таким чином, в інтерфейсі РІНЦ можна побачити одночасно число цитувань публікації в РІНЦ, Web of Science і Scopus. Ця безкоштовна можливість доступна для всіх зареєстрованих у РІНЦ авторів.

Ці бази даних висувають певні вимоги до включення журналу до їх систем. Умови деяких з них більш жорсткі та вимогливіші (Web of Science, Scopus), деяких – більш лояльні (Index Copernicus, РІНЦ).

Крім наукометричних баз даних, які містять повні тексти, існує міжнародна база даних, що включає найбільш повні видавничі відомості про періодичні та

продовжувані видання всього світу. Це ***Ulrich's Periodicals Directory (Ulrich's)*** – своєрідний зведений бібліографічний покажчик періодичних та продовжуваних видань світу, який має тільки онлайн формат. База даних створюється на основі даних про видання, що отримуються з різних джерел – безпосередньо видавництв, головного ISSN центра та його національних відділень у різних країнах, бібліотеках, інформаційних центрів-генераторів різноманітних інформаційних ресурсів, великих служб доставки тощо. Цей ресурс, можна казати, єдине найбільш повне джерело інформації про журнали, який використовується в усьому світі. Включення до цієї бази даних дає можливість установі (засновнику видання), редакціям чи видавництвам отримати додатковий вихід до світового інформаційного та бібліотечного співтовариства, надати найбільш повну інформацію про свої видання, розширити підписку тощо.

На сьогоднішній день бібліотечна серія видання «Вісник ОНУ» вже включена до цієї бази даних, ведеться робота над поданням замовлень на включення інших періодичних та продовжуваних видань університету.

Отже, виділення у структурі Наукової бібліотеки окремого сектору інформаційно-аналітичного забезпечення стало дуже доречним у сучасних умовах існування бібліотеки. Інформаційна аналітика виконує насамперед завдання якісно-змістовного перетворення інформації. Взагалі, інформаційна аналітика розглядається як необхідний «інструмент» для підготовки відповідей на нетипові запити користувачів. З причини затребуваності спеціалістів цього напрямку в зарубіжних бібліотеках введена посада «менеджер знань», в Росії здійснюється підготовка фахівців у межах бібліотечної професії з кваліфікації «референт-аналітик», в Україні на факультеті бібліотекознавства та інформатики Харківської державної академії культури для магістрів зі спеціальності «Книгознавство , бібліотекознавство і бібліографія» введена дисципліна «Інформаційна аналітика». Основні функції інформаційно-аналітичної діяльності виявляються в інформаційній та когнітивній функціях. Перша передбачає введення до обігу інформаційних ресурсів, доступ до інформації, її поширення та обмін нею; друга забезпечуються процесами доступу, аналізом, синтезом і наданням знань та проведення наукових досліджень бібліотекою [2].

Таким чином, новоствореними секторами інформаційно-бібліографічного відділу ведеться активна робота в різних напрямках, деякі з яких є новітніми для традиційної діяльності бібліотеки. Так, ще одним питанням, з яким зіткнулися співробітники бібліотеки, стало поняття «бібліографічні стилі». У зв'язку з виходом української науки на світовий рівень, прагненням влучення видань до наукометричних БД, підвищенням вимог до оформлення наукових видань сьогодні доречно вивчати досвід закордонних колег. Одним з аспектів, на якому треба звернути увагу, є використання бібліографічних стилів для оформлення бібліографічних посилань. Цей досвід дуже поширений серед науковців США та Західної Європи. Бібліографічний стиль – це стиль оформлення бібліографічного списку та посилань на літературу у певному

форматі, за певними правилами. Здебільшого такі стилі використовують при оформленні електронних публікацій, але все частіше їх стали застосовувати і в друкованих публікаціях. У міжнародному досвіді, який відбиває в основному північноамериканську та європейську наукову практику, найчастіше використовують наступні формати та стандарти цитування джерел.

APA (American Psychological Association (APA) Style) – стиль, розроблений Американською асоціацією психологів, використовується зазвичай для суспільних наук.

Chicago (The Manual of Style) – типографський стиль, частіше використовується в наукових виданнях.

Harvard or author-date (Гарвардский стиль или стиль «автор-дата») – найбільш розповсюджений стиль оформлення посилань для наукових публікацій.

MLA (Modern Language Association) – бібліографічний стиль, що використовується у галузі літератури та іноземних мов.

IEEE (Institute of Electrical and Electronics Engineers) – стиль, який застосовується у галузі машинобудування та технологій.

OSCOLA (The Oxford Standard for Citation Of Legal Authorities – Оксфордський стандарт для цитування юридичних документів.

Існує ще безліч стилів, які створюються на основі певних стандартів, вимог окремих журналів, організацій. Нагадую, що практика використання бібліографічних стилів притаманна здебільшого європейським та американським колегам. Але, у зв'язку з виходом вітчизняних журналів до світового наукового та інформаційного співтовариства, деякі видання України стали також використовувати певні бібліографічні стилі. Крім того, багато науковців нашої країни публікують свої статті у зарубіжних виданнях. Тому вивчення бібліографічних стилів стає все більш доречним у сучасних умовах.

Таким чином, одним з заходів удосконалення роботи інформаційно-бібліографічного відділу бібліотеки стала його реорганізація. Проаналізувавши роботу відділу за період існування трьох секторів у його складі можна зробити висновок, що реорганізація була дійсно необхідною та доречною. Отже, Наукова бібліотека ОНУ імені І. І. Мечникова активно реагує на сучасні трансформації в освітньому процесі та науковій діяльності, враховуючи розвиток інформаційних технологій.

Бібліографічний список:

1. Гордукалова Г. Ф. Дорогу осилит идущий : зачем нужна рубрика информационный анализ? / Г. Ф. Гордукалова // Библ. дело. – 2003. – № 2. – С. 27-28.

2. Кобєлєв О. «Інформаційна аналітика» як дисципліна для підготовки магістрів зі спеціальності «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографознавство» / О. Кобелєв // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2012. – Вип. 33. – С. 106-111.

3. Кобєлєв О. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек як соціокомунікативний феномен / О. Кобєлєв // Вісн. Книжк. Палати. – 2009. – № 10. – С. 22-25.

4. Медведєва В. Роль сучасних бібліотечних установ в інфотворчому процесі / В. Медведєва // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2012. – Вип. 33. – С. 80-93.

5. Пальчук В. Сучасні інформаційно-аналітичні структури бібліотек як інтелектуально-комунікативні підсистеми бібліотечно-інформаційної інфраструктури / В. Пальчук // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2012. – Вип. 33. – С. 31-41.

УДК 377.4:02

Т.Н. Полтавец, директор библиотеки, магистр управления
Н.А. Трубакова, зав. отделом современных библиотечных технологий, магистр психологии
Национальный университет физического воспитания и спорта Украины
ул. Физкультуры, г. Киев, 03680
sportlib@ukr.net

ПОВЫШЕНИЕ КВАЛИФИКАЦИИ БИБЛИОТЕКАРЯ – ВАЖНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СОВРЕМЕННОЙ УНИВЕРСИТЕТСКОЙ БИБЛИОТЕКИ

В статье рассматривается система профессиональной подготовки и переподготовки библиотечных кадров, проводится анализ объективной реальности формирования кадровых ресурсов и профессионализации сотрудников библиотеки. Представлены основные формы и методы работы с персоналом: реализация кадровой политики, оценка и аттестация, профессиональное обучение.

Библиотеки Украины переживают сегодня трансформацию, связанную с возросшей потребностью пользователей в оперативной релевантной информации, которую можно получить, только применив новые эффективные поисковые тактики и интеллектуальные стратегии при максимальном использовании документных ресурсов. Обеспечивая доступ к информации, организуя информационную комфортность библиотечной среды, библиотекарь формирует информационный поток и становится проводником к его доступу. Современный библиотекарь ищет новые формы библиотечного обслуживания, внедряет современные технологии обработки информации в библиотечную работу, а это, в свою очередь, требует соответствующего образования и квалификации специалиста библиотечного дела.

Библиотекам необходимы профессионалы, которые способны быстро адаптироваться к новым условиям общественной жизни, изменениям в информационно-библиотечной среде, а это требует целенаправленной работы с

персоналом, разработки программ повышения квалификации библиотечных кадров, учитывающих инновационные тенденции развития библиотек.

Состояние кадровых ресурсов, их готовность к инновациям, удовлетворенность трудом, профессиональная компетентность персонала во многом определяет эффективность работы библиотеки. Новое информационное пространство уже существенно отразилось на деятельности библиотечных работников и обусловило появление новых тенденций в подходе к профессии библиотекаря. Библиотеки всегда были лидерами в вопросах организации документов, поиска информации, помощи в получении знаний, однако интеллектуализация библиотечной деятельности – процесс непрерывный, требующий высокой эрудированности библиотекарей, библиографов, информационных специалистов – носителей новых профессиональных знаний. Изменчивость технологий, видов и средств производства, профессиональной деятельности, расширение творческого содержания труда, быстрое старение «образовательного капитала» выдвигают принципиально новые требования к квалификации библиотекарей, его нравственной зрелости, общекультурного и интеллектуального уровней. Все это достигается путем систематического совершенствования самообразовательной системы умений и навыков.

В результате анализа различных взглядов ученых на процесс профессионализации, можно выделить *два подхода* к определению его сущности. Первый подход связан с развитием и саморазвитием личности, а второй – с «вписыванием» человека в ту или иную систему профессиональной деятельности. Однако объединяющим различные подходы к процессу профессионализации является положение о ее этапности, взаимное влияние индивидуальных особенностей человека и социокультурной среды, зависимость личностного развития и профессионального становления.

Профессионализм имеет широкий спектр проявлений, начиная от дилетантства (то есть поверхностных знаний, умений и навыков) и заканчивая формированием жестких профессиональных стереотипов. Для выявления содержательных характеристик процесса профессионализации необходимо, прежде всего, определить такие понятия, как «специалист», «профессионал», «профессионализация».

Специалист – это подготовленный человек, который владеет определенными профессиональными знаниями, умениями и навыками. Процесс его подготовки и формирования – это приобретение целого комплекса профессионально важных качеств.

Профессионал – характеристика человека, выражается в его способности выйти за пределы своей деятельности для ее анализа, оценки и последующей организации.

Переход в ряды профессионалов, овладение какой-либо профессией как своим постоянным занятием называется **профессионализацией**.

Профессионализация субъекта деятельности является процессом динамичным и происходит в течение всей производственной жизни и не ограничивается каким-либо одним периодом.

Многие исследователи выделяют различные стадии, уровни, **этапы профессионализации личности**, это:

- формирования профессиональных намерений: осознанный выбор личностью профессии на основе учета своих индивидуально-психологических особенностей (на этот процесс влияют многие факторы: престиж профессии и потребность в ней общества, влияние семьи, средств информации и т.д.)
- профессиональная подготовка: освоение системы профессиональных знаний, умений и навыков, формирования важных для этой профессии качеств личности (данный этап – это, прежде всего, обучение в вузе);
- профессионализация: вхождение (адаптация) и освоение профессии, приобретение опыта, развитие качеств, необходимых для квалифицированного выполнения своей работы, развитие мастерства, интеграция сформированных профессионально важных качеств личности в индивидуальный стиль деятельности.

Готовность персонала библиотеки к достижениям максимально возможного квалификационного уровня связана как с особенностями личности человека, развитием его нравственных и трудовых установок, профессионально значимых индивидуально-психологических качеств, так и с содержанием труда и ее формы. Все это свидетельствует о реально существующих внешних и внутренних показателях, что является предпосылкой успешной профессионализации кадров.

Процесс профессионализации является сугубо индивидуальным, поскольку на скорость формирования профессиональных умений, навыков, качеств специалиста влияют как объективные факторы, в частности, сложность определенной деятельности, так и множество субъективных факторов, в первую очередь личностного качества ученика и того, кто его учит. Данные по темпам освоения должностных обязанностей, полученные на достаточно широком материале, свидетельствуют, что, например, специализация каталогизатора длится обычно в течение года и гораздо больше времени требуется для подготовки комплектатора, систематизатора. А для освоения обязанностей работника книгохранилища или отдела обслуживания пользователей достаточно примерно трех-четырех месяцев.

Нужно отметить, что важными факторами являются возраст специалиста, его способность воспринимать инновации и изменения, компьютерная грамотность, владение технологиями, сочетающие современные методы информационного поиска и аналитической обработки информационного массива в пределах библиотечной сферы и вне ее. С нашей точки зрения, к числу наиболее сложных библиотечных специальностей можно отнести работу комплектатора, методиста и специалиста в области справочно-библиографического обслуживания. Нужно отметить, что степень сложности того или иного вида деятельности отражается на характере и количестве наиболее типичных технологических ошибок, их анализ позволяет

корректировать обучение или упрощать технологию в тех случаях, когда она не учитывает человеческие возможности.

Подготовка кадров в Украине осуществляется в высших и средних учебных заведениях, находящихся в ведении министерств культуры или образования, и непосредственно в библиотеках, их методических центрах. Проведенный в последние годы анализ показал, что, несмотря на развитую систему библиотечного образования в стране, уровень профессиональной подготовки библиотечных кадров остается достаточно низким. Существующая практика повышения квалификации с выездом на курсы, семинары не обеспечивает реальной актуализации знаний. Наблюдается процесс старения наиболее квалифицированных, профессионально подготовленных библиотечных кадров. Во многих случаях на место профессионалов приходят сотрудники с библиотечным стажем и опытом работы, но без специального образования. Нередко приходят перспективные молодые люди, далеки он библиотечной сферы, но владеющие иностранными языками, умеющие работать на компьютере, они готовы, если это потребуется, учиться дальше, получать новые знания и навыки. Главное правильно обучить их и это будут будущие профессионалы библиотечного дела.

Повышение квалификации и переподготовка библиотекарей является важными звеньями методической работы в коллективе библиотеки. Выбор наиболее рациональных форм обучения – одна из важнейших задач. В каждой библиотеке необходимо иметь четкую систему подготовки и переподготовки кадров. Эта система должна формироваться с учетом не только ближайших текущих задач, но и будущего развития библиотеки, планов ее переоснащения, возможных изменений объема работы. Необходимо разрабатывать долгосрочные планы подготовки кадров с учетом перспективы, а также применять дифференцированные методы обучения, обращая внимание на уровень квалификации, профиль образования, стаж библиотечной работы в целом и стаж работы в данной библиотеке.

Система подготовки кадров включает в себя разработку Положения о повышении квалификации, где должны быть отражены: стратегические цели и тактические задачи, ответственные лица (должность, структурное подразделение), принципы планирования и финансирования, система мероприятий (по уровням и кадровыми категориям), последовательность и периодичность их проведения; принципы отбора работников для повышения квалификации, система оценки и поощрения по итогам проведенной работы и квалификационные требования к характеристике каждого рабочего места. Положение разрабатывается на основе штатного расписания, принятой в библиотеке технологии и оптимальной системы распределения функциональных обязанностей (по принципу «как должно быть»).

Система должна работать, в частности так, чтобы между требованиями и компетенциями не было противоречий, чтобы каждый работник повышал свою квалификацию до уровня требований, зафиксированных в характеристике рабочего места.

Реалии сегодняшнего дня свидетельствуют, к сожалению, что ограниченный бюджет библиотеки позволяет тратить на повышения квалификации лишь незначительные суммы. В то же время, например в США, в структуре бюджета главное место занимает не формирование фондов (комплектования, предоплата), а средства на оплату труда штатных сотрудников. Персонал (а не фонды!) считается основным потенциалом библиотеки. Его и следует развивать.

В зависимости от целей обучения можно выделить несколько **направлений**:

- повышение квалификации руководящего сотрудника;
- повышение квалификации компетентного специалиста;
- повышение квалификации начинающего библиотекаря.

Именно введение молодых специалистов и лиц без специальных знаний в библиотечную профессию требует целенаправленной подготовки и переподготовки в зависимости от функциональных обязанностей. Знакомство с библиотекой, изучение нового материала, нормативной документации, овладение необходимыми приемами и навыками, участие в подготовке обзоров специальных периодических изданий, новой литературы, проводимых в рамках отдела или библиотеки, в научно-практических конференциях, семинарах, практикумах – все это хорошее начало, которое определит развитие библиотекаря на много лет вперед.

Отдельно следует остановиться на повышении квалификации руководителей библиотечных учреждений, от качества и эффективности работы которых зависит прогресс библиотечного дела. Библиотека – сложный социальный организм, имеющий свои закономерности развития, морально-психологический климат. Руководитель библиотеки должен обладать определенной суммой знаний в области, как экономики, права, психологии, так и социального управления, уметь принять правильное решение, создать команду единомышленников и помощников, оценить профессиональный уровень каждого сотрудника.

Основной формой повышения квалификации, в наших условиях, является самообразование и самообучение: систематическое изучение литературы по специальности и освоение передового опыта. **Самообразование библиотечных кадров** – это деятельность, осуществляемая путем приобретения, накопления, систематизации и обновления знаний в целях более квалифицированного и успешного решения профессиональных задач.

Осуществление самообразования предполагает *умение*:

- самостоятельно ориентироваться в профессиональной литературе, проводить библиографический поиск необходимых источников;
- целенаправленно выделять, систематизировать и критически осмысливать положение, факты и итоги, содержащиеся в источниках;
- анализировать и обобщать научные данные по теме, литературно обрабатывать и оформлять их, составлять библиографию к выполненной работе;

• находить пробелы в своих знаниях и заполнять их.

Формами углубленной профессионализации можно считать: научно-практические конференции, практикумы, наставничество, аттестацию, стажировку, семинары, курсы, клубы, деловые игры и т.д. Они, как правило, охватывают различные аспекты деятельности как библиотеки в целом, так и ее отделов.

В крупных библиотеках *научные конференции* в основном проводятся ежегодно, доклады на них носят итоговый характер и отражают тематику, этапы научной работы отделов. В рамках самостоятельных семинаров могут организовываться циклы занятий, рассчитанные на определенный период.

Практикумы (индивидуальные и групповые) организовуются для вновь принятых на работу сотрудников, не имеющих специального библиотечного образования и проводятся на базе своей библиотеки, в лучшем случае, на базе методического центра или одной из лучших библиотек города. Основная цель практикума – познакомить начинающего библиотекаря с основами библиотечного дела, дать ему минимум знаний и умений для работы в библиотеке. Программа практикума включает производственный инструктаж, параллельное изучение конкретных обязанностей и освоения технологических процессов.

Наставничество, в общем виде, можно определить как способ передачи знаний и навыков более опытными библиотекарями менее опытным. В более широком, современном значении наставник – это квалифицированный специалист, имеющий достаточный опыт работы в библиотеке, который:

• помогает новым сотрудникам адаптироваться в организации;
• содействует их профессиональному развитию, карьерному росту;
• участвует в оценке результатов их деятельности.

Теория, которая опирается на практику, носит название – *семинар***.** По своему содержанию семинары бывают: универсальные и тематические, по форме проведения – обучающие и тренинг-семинары. Основная цель универсальных семинаров – информативная, поэтому на них, как правило, обсуждается несколько тем или широкий круг вопросов, в решении которых заинтересованы различные группы участников.

Тематический семинар – посвящен одной теме, что позволяет участникам изучить ее более глубоко, обстоятельно и детально.

Обучающий семинар посвящен изучению нового материала или обучению новым методам работы.

Более широкое применение должны найти современные активные методы обучения. Особенно перспективной формой повышения квалификации библиотечных работников признаны такие комплексные занятия, как *деловые игры*. Они могут использоваться как средство индивидуальной и групповой подготовки, рассмотрения реальных производственных ситуаций, а при необходимости, могут быть направлены на повышения компьютерной, библиографической грамотности и методической компетентности всех без исключения специалистов. Главный фактор успешности метода деловых игр –

его максимальное приближение к реальным условиям конкретной библиотеки. Игровые ситуации могут стать основой профессиональных конкурсов, которые служат целям повышения мастерства.

Кадровые мероприятия, призванные оценить соответствие уровня труда, качеств и потенциала библиотекаря требованиям выполняемой деятельности определяются как *оценка и аттестация персонала*. Главное направление аттестации – не контроль исполнения, а выявление резервов повышения уровня отдачи сотрудника. Аттестация призвана способствовать улучшению подбора, расстановки и воспитания кадров, повышению уровня профессионального мастерства, деловой квалификации, качества и эффективности работы руководителей и библиотекарей, усилению их ответственности за порученное дело, обеспечению тесной связи зарплаты с результатами труда.

Анализ объективной реальности позволяет нам выявить ряд тенденций, сложившихся в библиотечной среде:

1. **Старение** с каждым годом **библиотечных кадров**. Переподготовка данной категории специалистов требует индивидуального подхода, поскольку овладение современными методами работы удается не каждому сотруднику.

2. **Инфантильное отношение к саморазвитию и самообразованию**. Осознание работниками важности самообразовательной работы является едва ли не главным фактором повышения их квалификации. По этой причине необходимо проводить мероприятия по стимулированию персонала библиотеки к самообразованию, расширению существующих и приобретения новых профессиональных, психолого-педагогических и методических знаний.

3. **Интеллектуализация и автоматизация работы** библиотечных специалистов. Этот процесс обуславливается увеличением удельного веса умственных функций в структуре трудовых усилий работников на основе научно-технического прогресса и требует овладения навыками аналитической деятельности, на применении которых основывается библиотечное производство.

Автоматизация многих библиотечных процессов позволяет сотрудникам «безболезненно» работать на любом участке библиотечной работы, быть взаимозаменяемыми. Это также способствует повышению их профессионального уровня, ведь такая ротация оказывает возможность овладевать достаточным количеством новых знаний, навыков и библиотечных процессов.

4. **Уменьшение количества специалистов с высшим библиотечным образованием**. Эта тенденция присуща тем регионам, где отсутствуют профессиональные учебные заведения (таких регионов в стране две трети). В ближайшие 10-15 лет из библиотек уйдут сотрудники, окончившие библиотечные факультеты в 1970-1980-х гг.

Проблемы смены поколений в библиотеках, подготовки молодых библиотечных кадров и в дальнейшем будут обостряться. Поэтому библиотеки должны активнее знакомить молодежь с преимуществами библиотечной специальности, рекламировать себя.

5. **Неэффективность работы с кадрами**. Многие сотрудники пассивно относятся к техническим и технологическим изменениям в деятельности библиотеки, поскольку им комфортно работать в давно знакомых, понятных и легко прогнозируемых условиях. Во многих подразделениях нарушено пропорцию между уровнем сложности труда и необходимой квалификацией работников. Учитывая, что многие творчески мыслящие, инициативные и инновационно настроенные специалисты оставляют библиотеку, руководителями структурных подразделений нередко становятся «выдвиженцы поневоле», не имеющие для этого опыта, профессиональных и организационных навыков.

6. **Тенденция к профессиональной деформации библиотечного персонала**. Профессиональная деятельность человека влияет на формирование его интересов, установок, качеств, манеру поведения и др. Большинство библиотечных работников мыслят стандартно, «плывут по течению». Консерватизм библиотечной профессии ведет к появлению различных деформаций и состояний, снижающих не только профессиональные успехи, но отрицательно влияющих на «непрофессиональную» жизнь персонала библиотеки.

Сегодня динамические преобразования во всех сферах жизни меняют общественную роль библиотек. Жизнь ставит перед ними новые задачи, в частности внедрение новых форм работы с целью обеспечения людей информацией и содействия гармонизации общества. Назрела необходимость в специалистах, свободно работающих с новейшими технологиями, способных продуцировать оригинальные идеи.

За последние десять лет в нашей библиотеке сформировались традиционные направления повышения квалификации кадров: расширение общетеоретического уровня и прикладных знаний в отрасли библиотековедения и библиографоведения. Особое внимание уделялось и уделяется изучению и внедрению автоматизированной информационно-библиотечной системы УФД/БИБЛИОТЕКА. Сотрудники постоянно повышают уровень своих знаний в реализации определенных технологических процессов. Обязательным для всех библиотекарей является ознакомление со специальными периодическими изданиями, обзоры профессиональной литературы, которые по-прежнему остаются одной из наиболее распространенных форм повышения профессиональной компетентности. В 2010 году в библиотеке была проведена Аттестация библиотечных кадров, а в 2012 году – Школа молодого библиотекаря. В нашей библиотеке широко применяется форма профессионального воздействия – наставничество, где высококвалифицированные специалисты передают опыт и багаж своих знаний, умений молодым сотрудникам.

Кроме того, библиотекари-практики повышают свою квалификацию, принимая участие в научных семинарах, методических совещаниях, обмениваясь и изучая опыт других библиотек вузов

Бесспорно, кадровые ресурсы являются самым ценным потенциалом библиотеки. Кадровая политика в библиотеках зарубежных стран строится на концепции развития человеческих ресурсов, поскольку именно они являются необходимой гарантией в достижении поставленных целей. Вхождение Украины в мировое информационное содружество повышает требования к библиотечным специалистам, к их профессиональной подготовке и квалификации, требует умения ориентироваться в мире новейших технологий. Для этого важна не только надлежащая квалификация библиотечного работника, но и постоянное повышение его профессионального уровня.

Реализация задач по повышению профессионального уровня библиотечных кадров должна базироваться сегодня на принципе опережающего обучения, что предусматривает получение новых знаний и навыков, которые позволяли бы сотрудникам библиотек чувствовать себя комфортно в профессиональном информационном поле.

Сегодня библиотечная профессия тесно связана с технологическими и коммуникационными достижения социума, а это требует от специалистов разбираться в современных технологиях, в определенной степени обладать навыками программиста, бизнесмена, менеджера, аналитика и маркетолога. Рынок труда предъявляет высокие требования к персоналу, т.е. необходимость постоянного обучения и сочетание его с работой, адекватный уровень запросов, получения профессионального опыта, приспособления к изменяющимся условиям деятельности, наличие интуиции, креативности, организованности.

Библиографический список

1. Ахмадова, Ю. А. Система менеджмента качества библиотеки : учебно-практическое пособие / Ю. А. Ахмадова. – Санкт-Петербург : Профессия, 2007. – 264 с.

2. Білик О. Бібліотеки та питання професіоналізації кадрів / О. Білик // Бібліотечна планета.– 2011.– №2.– С.26-30.

3. Дергилева Т. В. Методика организации и проведения центральной библиотекой мероприятий по повышению квалификации / Т. В. Дергилева //Библиосфера. – 2007. – №2. – С.53-56.

4. Дригайло, В. Г. Основы организации работы библиотеки вуза : научно-практическое пособие / В. Г. Дригайло. – Москва : Либерея-бибинформ, 2007. – 624 с.

5. Дригайло, В. Г. Основы управления библиотекой высшего учебного заведения : научно-практическое пособие / В. Г. Дригайло, Е. В. Башун, В. Н. Волынец ; ред. С.И.Самсонов. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва : Либерея, 2004. – 328 с.

6. Зінкевічус, В. О. Управління персоналом: особливості застосування принципів менеджменту на державній службі : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів та слухачів післядипломної освіти / В. О. Зінкевічус, С. К. Фурман, С. К. Хаджирадєва ; ХРІДУ. – Харків : Магістр, 2004. – 124 с.

7. Колпаков, В. М. Стратегический кадровый менеджмент : учебное пособие для студ. вузов / В. М. Колпаков, Г. А. Дмитренко. – 2-е изд., перераб. и доп. – Киев, 2005. – 752 с.

8. Кредісов, А. І. Менеджмент для керівників / А. І. Кредісов, Є. Г. Панченко, В. А. Кредісов. – Київ : Знання, 1999. – 558 с.

9. Мескон, М. Х. Основы менеджмента / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. - Москва : Дело, 1992. - 702 с.

10. Морозова, И. Н. HR-менеджмент : справочник менеджера по персоналу / И. Н. Морозова. – Ростов н/Д : Феникс, 2006. – 256 с. – (Профессиональное мастерство).

11. Отле, П. Библиотека, библиография, документация : избранные труды пионера информатики / П. Отле ; пер. с англ. и фр. Р.С.Гиляревского. – Москва : Фаир-Пресс; Пашков дом, 2004. – 352с.

12. Пашкова В. С. Національні бібліотечні асоціації, 1876-2008: монографія. – Харків:Акта, 2009. – 336 с.

13. Справочник библиотекаря / ред. А. Н. Ванеев. – 2-е изд., испр. и доп. – Санкт-Петербург : Профессия, 2001. – 448 с. – (Библиотека).

14. Сукиасян, Э. Р. Библиотечная профессия. Кадры. Непрерывное образование : сборник статей и докладов / Э. Р. Сукиасян ; Российская библиотечная ассоциация. – Москва : ФАИР-ПРЕСС, 2004. – 448 с.

15. Трансформація ролі бібліотек в інформаційному суспільстві : матеріали науково-практичної конф., присвяченої 40-річчю бібліотеки Технологічного університету Поділля: 15-16 жовтня 2002 р. – Хмельницький : ТУП, 2003. – 113 с.

16. Управление организацией : учебник для студентов вузов, обучающихся по специальности "Менеджмент организации" / ред. А.Г.Поршнев, З.П.Румянцева, Н.А.Саломатин. – 3-е изд., перераб. и доп. – Москва : ИНФРА-М, 2005. – 716 с.

17. Цуріна І. Всеукраїнська школа методиста-2009 / І.Цуріна // Бібліотечна планета.- 2009.- №4.- С.37.

УДК 026:908

В.С. Прокопчук, проф., д-р іст. наук,
Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
вул. Огієнка, 61, м. Кам’янець-Подільський, Україна, 32300
e-mail: biblioteka-kpnu@rambler.ru

КРАЄЗНАВЧІ БІБЛІОТЕЧНІ РЕСУРСИ ТА ЇХ ТРАНСФОРМАЦІЯ В СЕРЕДОВИЩЕ КОРИСТУВАЧІВ

У статті на прикладі наукової бібліотеки Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка розглядається питання бібліотечного краєзнавства, зокрема формування краєзнавчої складової бібліотечного фонду, його популяризації, доведення до користувача.

Питання формування краєзнавчого фонду в сучасних бібліотеках не нове. Ще 1925 року воно зазнало наукового обґрунтування в доповіді колишнього директора фундаментальної бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету М.І. Ясинського й було підтримане директором Вінницької філії Всенародної бібліотеки України Всеукраїнської академії наук В.Д. Отамановським на І конференції наукових бібліотек у Харкові. Михайло Ілліч висунув та обґрунтував ідею посилення ролі бібліотек у краєзнавчому русі, окреслив основні напрями, форми і методи бібліотечної краєзнавчої праці, ввів в обіг термін «краєзнавча література», віднісши до неї: 1) все, що написано про певний край, 2) всю без винятку продукцію, видану в цьому краї, а пізніше добавив і 3) праці уродженців, діячів краю, видані будь-де [1]. Власне, Михайло Ілліч теоретично осмислив основну ознаку поняття «бібліотечне краєзнавство» – краєзнавчий фонд та його складові, заклавши підвалини такій галузі бібліотекознавства як бібліотечне краєзнавство, під яким розуміється сфера науково-практичної діяльності бібліотеки, пов'язана із збиранням, опрацюванням, зберіганням і доведенням до користувача краєзнавчих і місцевих документів.

Ця галузь бібліотечної діяльності й бібліотекознавства розвивалася хвилеподібно: у 30-х – поч. 50-х занепала – в умовах репресій заняття краєзнавством ідентифікувалося як український буржуазний націоналізм; у 60 – 70-х – відродилося в умовах активної участі бібліотек в кампанії з написання історії міст і сіл Української РСР; активізувалося в другій половині 80-х – 90-х роках на хвилі національного відродження, активної діяльності Всеукраїнської спілки краєзнавців України.

Саме поняття «бібліотечне краєзнавство» виникло порівняно недавно – у 70-х роках XX ст. і ознак науково обґрунтованої теорії набуло на початку 90-х років. Воно – молоде, як і сама наукова дисципліна, що проходить етап становлення, своєрідного дозрівання. Тому важливе місце в цьому процесі займає практична апробація форм і методів бібліотечного краєзнавства в діяльності конкретних книгозбірень. Звідси й **мета** цієї статті – піддати теоретичному аналізу доробок наукової університетської бібліотеки, окреслити проблеми і перспективи її краєзнавчої праці.

Основу краєзнавчої діяльності бібліотек складає **краєзнавчий фонд** – упорядкована множина краєзнавчих та місцевих документів. Фонд нашої наукової бібліотеки, у тому числі краєзнавчий, складався непросто. Оскільки український університет і його бібліотека в Кам'янці-Подільському виникли 1918 року, а місто вже наступного року стало державним центром УНР і в умовах національно-визвольних протистоянь тривалий час було в блокаді, фонд формувався в основному за рахунок приватних бібліотек, установ і навчальних закладів губернського центру, підручників і посібників, які готували викладачі І. Огієнко, П. Клепатський, Д. Дорошенко, Н. Григоріїв, М. Драй-Хмара та ін. Чимало книг надійшло від Подільської духовної семінарії, міської чоловічої гімназії, Подільського церковного історико-археологічного товариства. А це – літописи, законодавчі акти, в яких йдеться про давні часи на Поділлі, племена

уличів і тиверців, які його населяли, комплекти «Подольских губернских ведомостей» (видавались з 1838 р.), «Подольских епархиальных ведомостей» (з 1862 р.), 12 випусків «Трудов Подольского епархиального историко-статистического комитета», монографії Н. Молчановського, В. Антоновича, М. Грушевського, П. Батюшкова та М. Петрова, О. Прусевича, Й. Ролле, Ю. Сіцінського, М. Симашкевича, М. Яворовського та інші видання XIX – початку XXI ст. [3]. На початок 1921 року, до моменту ліквідації університету і утворення на його базі Інституту народної освіти та Сільськогосподарського інституту, фундаментальна бібліотека налічувала 35951 документ, у тому числі близько тисячі томів стародруків – 45 недатованих, 24 – XVI ст., 82 – XVII, 663 – XVIII [4, с. 333].

Згодом фонд був розпорошений між двома ВНЗ, частина вивезена за кордон і 1922 року склала основу Бібліотеки Кам'янець-Подільського українського державного університету в Тарнові (Польща). Чимало так званої «шкідливої» літератури у 20-х роках у ході чисток вилучило ДПУ. На сьогодні краєзнавчий фонд наукової бібліотеки університету складає третину документального масиву. 27 тис. документів – стародруків, рідкісних і цінних книг – сконцентровано у відділі рідкісних видань. У краєзнавчому фонді значне місце займають 48 наукових збірників, у тому числі 12 фахових, що видаються в університеті, монографії, підручники і навчальні посібники викладачів, місцеві газети, журнали тощо. Все більшої ваги набуває електронна складова, яку формуємо шляхом сканування, оцифровування видань. Вона налічує 8500 видань, серед яких чимало краєзнавчих.

Тому важливо донести інформацію про цей фонд до читача, належним чином налагодивши, насамперед, краєзнавчу бібліографію, різносторонню діяльність, пов'язану зі створенням і доведенням до користувача краєзнавчої бібліографічної інформації. Вона включає облік та аналітико-синтетичну обробку документів, присвячених краю, документів, виданих на тій же території, та творів, авторами яких є вихідці з місцевості, створення різноманітних бібліографічних посібників, на основі яких формується краєзнавча частина довідково-бібліографічного апарату. Колектив наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, а це 51 фахівець, цілком усвідомлює, що краєзнавча бібліографія має творитися в конкретному регіоні, місті, бібліотеці. Враховуючи, що в країні набирає все ширшого розвитку дослідження, написання і видання історії населених пунктів у новій редакції, ми взялись за формування зведеного краєзнавчого каталогу.

За схемою Національної історичної бібліотеки України розробили тематичний рубрикатор, який враховує специфіку історії краю, склад читачів, включає 15 рубрик і 79 підрубрик, зокрема: «Поділля» – 2 підрубрики, «Краєзнавство Поділля» – 7, «Історія Поділля» – 14, «Природа і природні ресурси Поділля» – 6, «Народне господарство Поділля» – 6, «Охорона здоров'я Поділля», «Фізична культура і спорт Поділля» – 2, «Суспільство і політичне життя Поділля» – 4, «Культурне життя Поділля. Установи культури» – 6,

«Літературне Поділля» – 5, «Наука на Поділлі», «Освіта Поділля. Видатні педагоги» – 9, «Мистецтво Поділля» – 9, «Релігійне життя» – 9 підрубрик. Органічну основу зведеного краєзнавчого каталогу склала «Краєзнавча картотека», започаткована ще в другій половині 50-х років працівниками створеного 1955 року відділу бібліографії на чолі з О.І. Зуськовою, розширена і суттєво поглиблена в 60-х – на початку 70-х років, у час роботи над історією міст і сіл Хмельницької області. На сьогодні зведений краєзнавчий каталог налічує 15 тис. карток. Водночас створюється і його краєзнавча версія.

А в 13 підрозділах – читальних залах та абонементах на факультетах, розпорошених у різних районах міста, паралельно формуються краєзнавчі картотеки, які відповідають профілю підрозділів. Наприклад, краєзнавчу картотеку читального залу педагогічного факультету складає близько 300 карток і присвячена вона освіті на Поділлі, фізико-математичного – 1000 бібліографічних записів про видатних математиків, фізиків і астрономів краю. Читальний зал мистецької літератури сформував картотеку «Видатні художники Поділля». Особлива увага приділена темі «Населені пункти Хмельниччини», над розробкою якої працюють відділи наукової бібліографії та рідкісних видань.

Відділом наукової бібліографії, який очолює Т.М. Опря, з 2004 року видаються щорічні «Бюлетені з проблем вищої школи». Вони інформують читачів не тільки про нормативні документи та видання з питань вищої освіти, впровадження інноваційних технологій у нашому університеті, а й представляють – рік за роком – науково-методичний доробок викладачів, у тому числі й краєзнавчий. Якщо до першого випуску ввійшла бібліографічна інформація про 491 документ, то бюлетень 2011-го вже вмістив 613 бібліографічних записів, у тому числі про вихід у світ 2010 року 254 праць викладачів університету [5].

З 2005 року бібліотека видає «Календар знаменних і пам’ятних дат Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка» - довідково-бібліографічне видання, яке приковує увагу не тільки ювілярів, керівників університету, факультетів і кафедр, а й масового читача.

Важливе місце в краєзнавчій діяльності бібліотеки займає підготовка краєзнавчих бібліографічних покажчиків. До 90-річчя університету був виданий бібліографічний покажчик «Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (1918-2008)», який вмістив 1667 бібліографічних записів про друковані видання з історії найдавнішого на Поділлі ВНЗ [7]. Колективом бібліотеки здійснено пошук, опрацювання джерел і видання бібліографічного покажчика «Наукові записки (праці) Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка», який вмістив краєзнавчу бібліографічну інформацію про 3782 праці, підготовлені викладачами університету і вміщені в наукових записках (працях) за 1920-2009 рр. [8].

Виключно краєзнавчими за змістом і місцем видання є серійні бібліографічні видання, що готуються в науковій бібліотеці. 2008 року

започатковано серію біобібліографічних покажчиків «Постаті в освіті і науці». Їх структура виходить за межі традиційного покажчика і дає підстави говорити про появу нового виду бібліотечного видання – бібліографічного нарису. Наприклад, покажчик, присвячений подолянину доктору історичних наук, професору П.П. Брицькому, окрім вступної статті, бібліографії Петра Павловича та про нього, хроніки життя і діяльності, характерних для будь-якого біобібліографічного покажчика, у розділі «Погляд зблизька» вмістив відгуки відомих учених професорів про життя і науково-педагогічну діяльність ученого. Їх доповнює рубрика «Життєвий шлях професора П.П. Брицького у світлинах» - два десятки фотографій, які зафіксували важливі миттєвості життя, та добірка документів, спогадів, свідчень [10]. Звичайно, це виходить за межі покажчика бібліографії, глибоко представляє справжню постать в освіті і науці.

2012 року побачив світ перший випуск бібліографічного покажчика серії «Хмельниччина краєзнавча», присвячений просвітницькому рухові на Поділлі впродовж 1906-2011 років. Він вмістив бібліографічну інформацію про 63 неопубліковані документи семи архівних установ, 386 опублікованих документів, матеріалів, наукових праць, низку газетних науково-популярних публікацій, всього 586 бібліографічних записи про документи, які є цінним джерелом історії подільської «Просвіти» [11]. 2013 року вийшов другий випуск краєзнавчого бібліографічного покажчика цієї серії, який представляє матеріали тринадцяти Подільських історико-краєзнавчих конференцій, започаткованих 1965 року.

Позитивно сприйнятий науковою і краєзнавчою громадськістю Поділля розпис дванадцяти випусків «Трудов Подольского епархиального историко-статистического комитета (церковного историко-археологического общества)», підготовлений В.С. Прокопчуком та Н.Д.Крючковою [12]. Бібліографічний покажчик став ключем до праць переважно церковних істориків XIX – початку XX ст., в яких представлена історія Поділля, літописи 1401 населеного пункту краю. У зв’язку з підготовкою нової редакції історії міст і сіл краю роль цього покажчика важко переоцінити.

Бібліотека надає допомогу в підготовці бібліографічної частини покажчиків серії «Наукові школи університету», які побачили світ зусиллями проректора з наукової роботи, заступника голови бібліотечної ради доктора фізико-математичних наук, професора І.М. Конета.

Бібліотечне краєзнавство, як царина практичної діяльності та галузь бібліотекознавства, напрацювало набагато ширшу систему засобів популяризації краєзнавчих документів. Це і рекомендаційні списки до ювілейних дат, розміщені на сторінках університетської газети «Студентський меридіан» та бібліотечному веб-сайті. Це і виставки, зокрема віртуальні «Іван Огієнко – фундатор і перший ректор Кам'янець-Подільського державного українського університету (1918-1920 рр.)», «Кам`янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка у працях його викладачів (1991-2011 рр.)», каталог виставки «Подільській «Просвіті» – 105 років», «Науковець,

дослідник, математик (до 60-річчя від дня народження Івана Михайловича Конета)».

У системі масових заходів – зустрічі з славетними земляками – творцями історії краю, презентації краєзнавчих праць. Наукова бібліотека виступила ініціатором та організатором зустрічі з праправнучатим небожем Тараса Шевченка О.А. Відоменком, президентським стипендіатом, що проживає в місті Хмельницькому, презентації його книг [13].

Проаналізувавши публікації в газетах та журналах 1917-1920 рр., що зберігаються у фонді відділу рідкісних видань, Ю.В. Телячий та В.С. Прокопчук уклали й супроводили аналітичним матеріалом добірку ліричних творів М.П. Годованця, відкривши для читача не тільки досить цікавий масив періодики, що зберігається в науковій бібліотеці, але й раніше невідому грань світогляду і творчості класика української байки, за що, власне, у 30-і роки його життєва дорога простелилася на Колиму [14].

Колектив бібліотеки веде і науково-дослідницьку бібліотекознавчу працю. Здійснено пошук і реконструйовано коротку в часі, але плідну діяльність фундаторів бібліотеки професора Івана Огієнка, бібліотекарів (так у 1918-1920 рр. йменувалася посада керівника книгозбірні. – В.П.) Івана Сливки, Миколи Плевако, Степана Сірополка, Михайла Ясинського, помічника бібліотекаря Левка Биковського – всесвітньо відомих організаторів бібліотечної справи, бібліотекознавців, бібліографів [15]. 2009 року побачив світ нарис історії бібліотеки, доповнений низкою документів, світлин, бібліографічним списком [16]. Організували низку всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференцій, на яких обговорюються й питання бібліотечного краєзнавства. Вони знайшли відображення у трьох випусках наукових праць університету серії «Бібліотекознавство. Книгознавство» в рубриках «Бібліотечне краєзнавство та історико-регіональні дослідження», «Історія становлення та розвитку бібліотечної справи в Україні», «Видатні постаті в царині бібліотечної праці», «Критика, бібліографія» [17]. Матеріали останньої наукової конференції, проведеної спільними зусиллями наукової бібліотеки Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського і присвяченої 140-річчю від дня народження Степана Онисимовича Сірополка, ввійшли до третього випуску вказаних наукових праць.

Аналіз краєзнавчої діяльності однієї з університетських бібліотек дає можливість відзначити важливість і життєздатність цього напряму бібліотечної праці та бібліотекознавства.

Бібліографічний список

1. Королевич Н.Ф. Бібліограф М.І. Ясинський (1889-1967): біобібліогр. нарис / Н.Ф. Королевич, М.В. Геращенко. – К., 1995. – С. 24; Ясинський М.І. Створення в наукових бібліотеках України краєзнавчих осередків і організація бібліографії продуктивних сил // Бібл. зб. – 1926. – Ч. 1. – С. 68-78.

2. Корнейчик И.И. Краеведческая библиография на Украине: развитие краеведч. библиогр. в сов. время (1941-1967 гг.): конспект лекций по курсу «Краеведческая библиография» / И.И. Корнейчик. – Х.: ХГПК, 1968. – 46 с.; Мамонтов А.В. Краеведческая библиография: учебник / А.В. Мамонтов, Н.Н. Щерба. – 2-е изд., доп. и перераб. – М.: Кн. палата, 1989. – 216 с.; Талалакина О.И. Краеведческая работа библиотек: учеб. пособие / О.И. Талалакина. – М.: МГИК, 1973. – 94 с.; Кушнаренко Н.Н. Сводные краеведческие каталоги областных библиотек / Н.Н. Кушнаренко, В.В. Седых // Советское библиотековедение. – 1991. - № 3. – С. 54-60; Її. Історія бібліотечного краєзнавства в Україні: навч. посіб. / Н.М. Кушнаренко. – Х.: ХДІК, 1993. – 112 с.; Її. Бібліотечне краєзнавство: сутність і структура / Н.М. Кушнаренко // Вісник Книжкової палати. – 1997. - №5. – С. 10-11; Її. Бібліотечне краєзнавство: підручник / Н.М. Кушнаренко. – К.: Знання, 2007. – 502 с.

3. Антонович В.Б. Очерк истории Великого княжества Литовского до половины XV столетия / В.Б. Антонович. – К.: Типогр. Киевского ун-та, 1878. – Вып. 1. – 156 с.; Молчановский Н.В. Очерк известий о Подольской земле до 1434 г. / Н. Молчановский. – К.: Типогр. Киевского ун-та, 1885. – 345 с.: карты; Подолия: ист. описание / издано П.Н. Батюшковым. – СПб.: Типогр. Товарищества «Общая польза», 1981. – XXXI, 264, 98 с.: ил.; Грушевский М.С. Барское староство: исторические очерки (XV – XVIII в.) / М. Грушевский. – К., 1894; Сецинский Е.И. Город Каменец-Подольский: ист. описание / священник Е. Сецинский. – К.: Типогр. С.В. Кульженка, 1895. – 248 с.: ил.

4. Ляхоцький В.П. Тільки книжка принесе волю українському народові… Книга, бібліотека, архів у житті та діяльності Івана Огієнка (митрополита Іларіона) / В.П. Ляхоцький. – К.: Вид-во ім. О. Теліги, 2000. – 664 с.

5. Бюлетень з проблем вищої школи за 2003 рік / уклад.: Г. Бачинська, Т. Опря, В. Пархоменко, Л. Савченко, Є. Сільвеструк. – Кам’янець-Подільський: Кам’янець-Подільський державний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2004. – 46 с.; Бюлетень з проблем вищої школи за 2010 рік / уклад.: Т. Опря, В. Пархоменко; відп. за вип. В. С. Прокопчук. – Кам’янець-Подільський: Кам’янець-Подільський націонал-ний університет імені Івана Огієнка, 2011. – 42 с.

6. Див.: Календар знаменних і пам’ятних дат Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка на 2012 рік / Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Наук. б-ка; [упоряд.: Т. М. Опря, Л. П. Савченко; відп. ред. В.С. Прокопчук]. – Кам’янець-Подільський: К-ПНУ ім. І. Огієнка, 2011. – Вип. 7. – 95 с.

7. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (1918-2008) : бібліогр. покажч. / Кам’янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка; [уклад.: Т. М. Опря, В. М. Пархоменко, Л. П. Савченко, Є. П. Сільвеструк; редкол.: О. М. Завальнюк (голова), В. С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам’янець-Подільський: К-ПНУ ім. І. Огієнка, 2009. – 112 с.

8. Наукові записки (праці) Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: бібліограф. покажч. змісту (1920–2009 рр.) /

Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, Наук. б-ка ; [уклад.: О.В. Веселовська, Т.М. Опря, В.М. Пархоменко; редкол.: О.М. Завальнюк (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.), О.Б. Комарніцький та ін.]. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2010. – 120 с.

9. Конет Іван Михайлович (до 30-річчя науково-педагогічної діяльності) : біобібліогр. покажч. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Наук. б-ка ; [уклад.: Л.В. Огороднікова, О.В. Гавва, О.С. Толков ; редкол.: О.М. Завальнюк (голова), В. С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, 2008. – 47 с.– (Серія "Постаті в освіті та науці" ; вип. 1); Івах Іван Вікторович (до 90-річчя від дня народження): біобібліогр. покажч. / [уклад.: Л.В. Огороднікова, О.В. Гавва, Т.П. Поведа, О.М. Ніколаєв; редкол.: Завальнюк О. М. (голова), Прокопчук В.С. (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. держ. ун-т, 2008. – 10 с. – (Серія "Постаті в освіті та науці"; вип. 2).

10. Професор Петро Брицький – педагог, учений, громадянин: наук.-док. та бібліогр. вид. / К-ПНУ ім. І. Огієнка, Наук. б-ка; [уклад. і автор вступ. статті В.С. Прокопчук]. – Кам'янець-Подільський: Зволейко Д.Г., 2011. – 120 с.: іл. – (Серія «Постаті в освіті і науці»; вип. 14).

11. Просвітницький рух на Поділлі: бібліогр. покажч. / К-ПНУ ім. І. Огієнка, Наук. б-ка; [упоряд.: Прокопчук В.С., Комарніцький О.Б., Опря Т.М.]. – Кам'янець-Подільський, 2012. – 76 с. – (Серія: «Хмельниччина краєзнавча»; вип. 1).

12. Прокопчук В.С. Труды Подольского епархиального историко-статистического комитета (церковного историко-археологического общества) (1876-1916): зведений каталог і покажчик змісту / В.С. Прокопчук, Н.Д. Крючкова. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. – 184 с.: іл.

13. Відоменко О.А. Сумна та радісна шевченкіана / Олександр Відоменко. – Хмельницький: «Поділля», 1996. – 54 с.; Його. Оплаканий і зраджений: нариси і статті / Олександр Відоменко. – Хмельницький: «Поділля», 2000. – 152 с.

14. Годованець М.П. Поезії 1914-1920 рр. / [упоряд. Ю.В. Телячий; автор передмови і відп. ред. В.С. Прокопчук]. – Хмельницький: Мельник А.А., 2008. – 78 с.

15. Прокопчук В.С. Іван Григорович Сливка: подвижництво у творенні бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету / В.С. Прокопчук // Іван Огієнко і сучасна наука та освіта: наук. зб.: Серія історична та філологічна / [редкол.: О.М. Завальнюк (голова), Є.І. Сохацька (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський: К-ПНУ ім. І. Огієнка, 2009. – Вип. VI. – С. 191-200; Пархоменко В.М. Бібліографічна діяльність Миколи Антоновича Плевако (1890-1941) / В.М. Пархоменко // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / К-ПНУ ім. І. Огієнка; Наук. б-ка; [редкол.: О.М. Завальнюк (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. – Вип. 2. – С. 37-48; Прокопчук В.С. Кам'янець-Подільський період в житті й діяльності видатних українських

бібліотекознавців та бібліографів С.О. Сірополка, Л.Ю. Биковського, М.І. Ясинського / В.С. Прокопчук // Матеріали науково-практичної конференції «Сучасні проблеми діяльності бібліотек в умовах інформаційного суспільства», 12 листоп. 2009 р., Львів. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львів. політехніка», 2009. – С. 214-224.

16. Прокопчук В.С. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту: іст. нарис / В.С. Прокопчук, Л.Ф. Філінюк. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. – 284 с.: іл.

17. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету / Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. І. Огієнка, Наук. б-ка; [редкол.: О.М. Завальнюк (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський: К-ПНУ, 2008. – 400 с. – (Серія: «Бібліотекознавство. Книгознавство»; вип. 1); Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. – Вип. 2. – 648 с.

УДК 013

Н.Л. Ржевцева, директор научной библиотеки
Севастопольский национальный технический университет
ул. Университетская,33, г. Севастополь, 99053, Украина
library@sevgtu.sebastopol.ua

МЕЖДУНАРОДНАЯ КРЫМСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ "СВЧ-ТЕХНИКА И ТЕЛЕКОММУНИКАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ" : 1991-2010 : БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЙ УКАЗАТЕЛЬ ТРУДОВ КОНФЕРЕНЦИИ

Сообщаются результаты создания библиографического указателя трудов Международной конференции «КрыМиКо» за 20 лет. Рассматривается структура указателя и вспомогательного аппарата к нему. Издание предназначено для специалистов, работающих в области СВЧ-техники, изучающих вопросы истории науки и техники, библиотечных работников.

ГОСТ 7.1-99 «Информационно-библиотечная деятельность, библиография. Термины и определения» характеризует библиографию как «информационную инфраструктуру, обеспечивающую подготовку, распространение и использование библиографической информации». В качестве последней подразумевается «информация о документах, необходимая для их идентификации и использования»[1]. При этом, особое внимание научно-вспомогательная библиография уделяет знакомству с результатами научных исследований, внедрению новшеств, передовым опытом производственно-практической и научной деятельности. Научно-вспомогательная библиография тесно связана с отраслями науки, развивается в соответствии с ними. В ее создании активное участие принимают сами ученые и специалисты этих отраслей. По определению данного ГОСТа библиографические указатели относятся к библиографическим пособиям значительного объема со сложной структурой и научно-справочным аппаратом [1]. Такого рода

библиографические пособия (указатели) являются источниками информации о научных исследованиях научных коллективов и организаций.

Целью создания данного указателя является систематизация материалов Международной конференции «КрыМиКо» за 20 лет и информирование ученых и специалистов данной области об истории развития и современном состоянии основных направлений в области СВЧ-техники и телекоммуникаций.

В 2010 – 2011 гг. научная библиотека Севастопольского национального технического университета создала БД «КрыМиКо» (http://sevntu.com.ua/bibl/) в электронном каталоге. За эти два года БД были введены библиографические записи на труды конференции за 1991 – 2010 гг. На сегодняшний день в БД представлены библиографические записи на труды 22-х конференций КрыМиКо. Документальный поток БД послужил основой для исследования материалов конференции и создания структуры и наполнения библиографического указателя.

Структура указателя включает:

- Вступительную статью;
- Направления конференции (вошли узкие вопросы развития СВЧ-техники и телекоммуникаций за 20 лет);
- Именной указатель;
- Указатель организаций;
- Указатель «Состав комитетов конференции»;
- Указатель организаторов, соорганизаторов и спонсоров конференции;
- Указатель «Техническая и информационная поддержка»;
- Указатель лауреатов премий Оргкомитета КрыМиКо;
- Указатель изданных трудов конференции.

Направления конференции формировались постепенно. В течение первого десятилетия на конференции было сформировано всего 8 направлений, которые отражали научные и профессиональные интересы Организационного и Программного комитетов. За второе десятилетие перечень направлений конференции был расширен с 8-ми до 17-ти. Вопрос о включении каждого нового направления принимался на заседаниях Организационного и Программного комитетов конференции при наличии соответствующих оснований.

Направления конференции, которые составляют основу указателя:

1. Твердотельные приборы и устройства СВЧ;

1а. Моделирование и автоматизированное проектирование твердотельных приборов и устройств — с 2005 г.;

2. Электровакуумные и микровакуумные приборы СВЧ;

3. Системы СВЧ связи, вещания и навигации;

3 а. Информационные технологии в телекоммуникациях — с 2010 г.;

4. Антенны и антенные элементы;

5. Пассивные компоненты;

5а. Материалы и технология СВЧ-приборов — с 2005 г.;

5b. Наноэлектроника и нанотехнология — с 2007 г. (с 2005 г. — в составе направления 5а);
6. СВЧ-электроника сверхбольших мощностей и эффекты;
6а. Электромагнитная и радиационная стойкость материалов и электронной компонентной базы —2007 г.;
7. СВЧ-измерения;
8. Прикладные аспекты СВЧ-техники.
8а. СВЧ-техника в медицине и экологии — 2005 г.;
9. Радиоастрономия, дистанционное зондирование и распространение радиоволн — 2002 г.;
Е. Подготовка инженеров и специалистов телекоммуникационного профиля;
Н. История развития радиотехнологий и телекоммуникаций — 2003 г. В 2009 г. направление получило второе название — Федотовские чтения, в память об известном историке радиотехники, члене Программного комитета конференции Е. А. Федотове (1926—2009).

В 2001—2010 гг. получили развитие такие формы представления докладов, как семинары и специальные секции. Последние — это заседания, на которых представлены доклады из одной организации. В 2001—2010 гг. таких специальных секций было три: секция компании «Бета ТВ ком» (Донецк, 2006, 2007 гг. - материалы данной секции включены в указатель в направление 3. Системы СВЧ связи, вещания и навигации) и Института радиотехники и электроники Российской Академии наук (Москва, Фрязино, 2010 г. - материалы включены в направления 1. Твердотельные приборы и устройства СВЧ и 3. Системы СВЧ связи, вещания и навигации).

Основную (содержательную) часть библиографического указателя (направления конференции) составляют библиографические записи на доклады, выполненные в соответствие с требованиями ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 с аннотациями авторов докладов [2]. Записи дополнены аннотациями, имеют параллельное заглавие на английском языке (с 1992 г.).

Именной указатель содержит ссылки на труды авторов и соавторов, опубликовавших доклады в материалах конференции. Указатель организаций содержит сведения об организациях, принимавших участие в конференции со ссылками на опубликованные доклады авторов этих организаций. Указатель организаций имеет свою особенность: названия организаций, их переименования в разные годы приводятся так, как представлены авторами в докладах. В состав комитетов включены сведения об ученых и специалистах, входивших в состав Программного и Организационного комитетов в 1991-2010 гг. с указанием страны и организации, которую они представляют, а так же реконструкции их биографий и хронологию участия в работе комитетов. Указатель организаторов, соорганизаторов и спонсоров конференции представляет перечень организаций, которые оказывали техническую, спонсорскую и информационную поддержку конференции. Указатель изданных трудов конференции представлен в виде библиографического описания опубликованных трудов конференции в хронологическом порядке.

Научное консультирование составителям указателя осуществляет председатель организационного комитета к.т.н. Ермолов П.П.

Особо следует отметить трудности, с которыми столкнулись составители при работе над указателем, их можно условно разделить на 2 части: 1-я – при работе с БД «Крымико» на этапе выгрузки записей и создания рабочего файла, 2-я – на этапе проверки с целью устранения возможных неточностей, потребовавшей работы с первоисточниками.

1. Трудности при работе с БД:

- необходимость устранять пропуски, допущенные при вводе данных (в аннотациях, в заглавиях, в составе авторского коллектива статей). Поначалу правки вносились в БД, затем – только в рабочий файл указателя;
- необходимость исправлять опечатки, часть из которых сделана на этапе ввода, остальные «перекочевали» из первоисточников;
- поиск статей по секциям был осложнен некорректным заполнением подполей поля 463 «издание, в котором опубликована статья» Рабочего листа «ASP» АБИС ИРБИС в течение ряда лет, далее эта ошибка уже не тиражировалась;
- правка записей после их полной выгрузки в соответствии с ДСТУ ГОСТ 7.1:2006, т.к. выходная форма записи, содержащей аналитическое описание, в силу особенностей ПО отображается некорректно.

2. Главной сложностью при работе с материалами конференции можно считать необходимость попутно выполнять функции корректора и редактора:

- исправление опечаток;
- исправление орфографических и пунктуационных ошибок;
- необходимость редактирования некоторых аннотаций (нагромождение сложных, неудобочитаемых конструкций, в которых подчас сложно уловить смысл);
- уточнение и исправление неточностей в личных именах (не переведенные с украинского инициалы, несколько вариантов написания фамилий зарубежных авторов на одном и том же языке);
- несоблюдение единообразия при написании специальных терминов, математических и иных символов (p-i-n-диоды, p-i-n диоды, PIN-диоды; GaAs:Cr, GaAs : Cr и пр.);
- несоблюдение единообразия в обозначении физических и иных величин в пределах одной аннотации (и латиницей, и кириллицей).

Создание указателя «Международная Крымская конференция "СВЧ-техника и телекоммуникационные технологии" : 1991-2010» является итогом работы творческого коллектива библиотеки за последние три года. Данное издание представит интерес для специалистов в области СВЧ-техники и телекоммуникаций, как изучающих историю, так и современное состояние данных вопросов.

Библиографический список

1. ГОСТ 7.1-99. Информационно-библиотечная деятельность, библиография. Термины и определения // Стандарты по библиотечно-информационной деятельности / сост.: Т.В. Захарчук, О.М. Зусьман. – Спб 6 Профессия, 2003. — С. 11 — 38.
2. ДСТУ ГОСТ 7.1 - 2006. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання. – Введ. 2007-07-01. – К.: Держспоживстандарт України, 2007. – 47 с.

УДК 303.7:001

Н.Л. Ржевцева, директор научной библиотеки
Севастопольский национальный технический университет
Ул. Университетская,33, г. Севастополь, 99053, Украина
library@sevgtu.sebastopol.ua

МЕТОДЫ БИБЛИОМЕТРИЧЕСКОГО И НАУКОМЕТРИЧЕСКОГО АНАЛИЗА ДЛЯ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ НАУЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Рассмотрены статистический метод, метод подсчета публикаций (количественный метод) и метод цитат-индекса, применяемые в наукометрии и библиометрии для научных исследований.

Первые опыты количественных исследований документальных информационных потоков относятся к началу XIX века, но окончательно данное научное направление сформировалось в конце 60-х-начале 70-х годов прошлого столетия. С этого периода исследователи оперируют такими терминами, как «библиометрия», «наукометрия», реже «информетрия». В рамках библиометрических исследований разрабатываются новые методики анализа документных потоков и новые направления их использования. Теоретические подходы к определению термина «библиометрия» описаны в зарубежной литературе: Д. Хокинг понимал под библиометрией количественный анализ библиографических характеристик определенной части литературы, Д. Шмидмайер определял как применение математических методов к библиографической, информационной и библиотечной деятельности, Ю. Гарфилд определял библиометрию как метод количественных исследований документов, существующих в виде материальных объектов или библиографических единиц и т. д. Отечественные ученые определяют библиометрию следующим образом: О.И. Воверене считает, что «библиометрия — комплекс количественных методов изучения массивов научных документов» [1, с.4], А.В. Нестеров под библиометрией понимает «количественные методы, средства и навыки, используемые специалистами для обработки, анализа и синтеза данных, информации и знаний, представленных в документальной библиотечной форме и распространяющихся через общедоступную среду библиотечно-информационной коммуникации» [2, с.11],

О.М. Зусьман считает библиометрию одним из направлений библиографических исследований, цель которого состоит в изучении и прогнозировании развития науки [3]. Но наиболее часто в своих работах исследователи придерживаются термина, предложенного в 1969 г. английским ученым А. Притчардом: библиометрия — научное направление, изучающее статистическими методами библиографические характеристики документов.

Современная наука выделяет следующие методы анализа документальных потоков:

- Историко-генетический, книговедческие методы позволяют характеризовать происхождение и развитие основной части документального потока (тип, вид, жанр публикации…);
- Типологические методы дают возможность соотнести документ по его формализованным признакам с определенным типом литературы, видом и жанром публикации;
- Классификационные методы (систематизация, предметизация, дескрипторизация, кластеризация) служат для выявления тематически однородного микропотока и его внутреннего подразделения на предметно обособленные составные части при изучении тематической структуры потока;
- Статистические (количественные) методы позволяют измерить в потоке частоту встречаемости документов с каким-либо признаком. Изменение осуществляется в абсолютных цифрах, а для наглядного представления и сопоставляемости результатов может быть выражено в процентном отношении;
- Семантико-лингвистические методы основаны на разных методиках содержательного анализа сведений о документах и их текстов. Контент-анализ основан на анализе частоты встречаемости в названии или тексте документа определенных терминов и словосочетаний. Близок ему кластерный анализ, при котором выделяются ключевые слова по силе связи между ними, объединяются в родственные кластеры или предметные рубрики. Сленговый анализ позволяет прогнозировать актуальные общественные проблемы на основе выявления новых понятий в различных словосочетаниях. Служит, например, для формулировки новых предметных рубрик в картотеках по актуальным темам и др.;
- Библиографический анализ документов построен на изучении формальных, содержательных и функциональных признаков документов. Позволяет выявить роль и место документа (или однородной их совокупности) в общем потоке документов, их ценностные свойства, дать содержательную интерпретацию полученным статистическим показателем и др.

Из множества изученных и опробованных наукометрических и библиометрических методов для решения информационных задач наиболее известны следующие методы: статистический, подсчета количества публикаций (количественный метод), цитат-индекс (индекс цитирования).

Статистический метод использует такие измерители как количество ученых, журналов, публикаций и др. В его составе выделяются временные динамические зависимости и стационарные распределения. Временная

динамика количества журналов, например, предполагает использование двух индикаторов: количество журналов и заданные промежутки времени. Причем из двух задействованных распределением индикаторов лишь один (количество журналов) является в полном смысле индикатором (измерителем). Временная динамика количества соавторов в библиометрическом анализе использует в качестве основного индикатора: статьи в целом, написанные одним или несколькими авторами; долю работ в статьях с 1, 2, 3, 4 и более авторами; среднее количество авторов статей и т.д. Значение факта соавторства для информационного поиска состоит в том, что продуктивность и соавторство коррелируют между собой. Это позволяет выделить ядро наиболее активных исследователей, количество которых, как правило, невелико, и большое число авторов, сотрудничающих в небольшом количестве статей.

Статистический метод исследования не позволяет непосредственно выявить влияние всей совокупности факторов на точность обработки, а, следовательно, выявить причины возникновения погрешностей и пути повышения точности. Статистический метод оценивает одновременно влияние всех факторов, действующих при данной обработке. По результатам исследования, полученным после обработки анализируемых данных, делаются выводы о его точности. К преимуществу статистического метода следует отнести возможность определения точности обработки данных.

Распределение среднего объема статей по авторам, отдельным направлениям и узким вопросам науки, авторам и организациям, регионам и языкам, целесообразно проводить в табличном варианте из-за многофакторности учитываемых при этом индикаторов. Таким образом, в *методе подсчета публикаций (количественный метод)* измерителем служит количество научных продуктов (книги, статьи, отчеты и др.), объединяемых общим термином – «публикация».

Хотя наукометрический индикатор «количество научных публикаций» разработан лучше других, в конкретных случаях его применения необходимо устанавливать формализованную процедуру «взвешивания» публикаций разных типов и отдельных публикаций. Такой измеритель открывает ряд интересных практических возможностей в библиометрии, так как в общем случае кривые роста количества публикаций имеют разнообразный вид. Они позволяют судить об актуальности и перспективности данного научного исследования.

Распределение ученых по количеству публикаций позволяет не только выявить продуктивность, но и определить ранг ученого, и, следовательно, его значимость в науке. Распределение публикаций по научным направлениям для разных стран дает возможность получить представления об относительной степени развитости отдельных отраслей науки в странах, что может быть использовано при выработке решения об изучении публикаций той или иной страны в рамках своей исследовательской работы.

Метод цитат-индекса **(**индекса цитирования**)** базируется на обязательности ссылок в научных публикациях; в его основе лежит

наукометрический индикатор – количество ссылок. Этот метод используется для измерения параметров науки и продукта труда ученого – научной публикации. Перспективы развития этого метода в большей мере связаны с развитием наукометрических баз даннях, которые в свою очередь, коррелируют с изучением временной динамики науки. Статистика цитирования позволяет выявлять закономерности развития науки, вероятные темпы ее развития и «прорывы». По мнению современных исследователей-практиков «индекс цитирования является одним из самых распростаненных наукометрических показателей и применяется для формальной оценки в научных кругах и кругах государственных служащих многих стран» [4, с.5].

Ученые и специалисты, занимающиеся вопросами библиометрии считают, что библиометрия не является самостоятельной дисциплиной, а представляет комплекс математических и статистических методов. Исследование науки наряду с библиометрией осуществляют наукометрия и информетрия. В основе этих методов, также как и в библиометрии, лежит количественный анализ. Наукометрия исследует количественные закономерности, используемые для совершенствования научной деятельности. Информетрия исследует количественные закономерности, используемые для совершенствования научной деятельности. Информетрия исследует комплексные закономерности научной информации и научной коммуникации для совершенствования информационной деятельности, количественные закономерности документальных информационных потоков, лингвистические средства, средства общественной коммуникации, параметры тематических связей между составляющими документального потока.

Используя статистический метод, метод подсчета публикаций (количественный метод) и метод цитат—индекса автором проведено исследование опубликованных материалов Международной Крымской конференции "СВЧ-техника и телекоммуникационные технологии" (КрыМиКо) за 1991-2012 гг. по следующим общим параметрам:

- история развития направлений конференции;
- анализ работы организационного и программного комитетов;
- динамика публикаций ученых стран по секциям КрыМиКо;
- анализ публикаций организаций стран-участников;
- анализ публикаций авторов стран-участников;
- гендерный анализ (аспект) публикаций по секциям КрыМиКо;
- КрыМиКо в наукометрических БД;
- научные связи КрыМиКо.

Ниже приводятся отдельные аспекты проведенного исследования:

История развития направлений конференции. Основой конференции стали семинары по узким направлениям (радиоизмерения на СВЧ, автоматизация проектирования СВЧ-устройств, объемные интегральные схемы СВЧ, спутниковый прием и др.), которые проводились в восьмидесятые годы прошлого века на базе Севастопольского филиала РДЭНТП. Однако складывающаяся в конце восьмидесятых «экономическая ситуация» в вузах и

на предприятиях оборонного комплекса показала неэффективность такого рода разобщенности, поэтому вполне естественным было принятие в 1990 году (на семинаре по спутниковому приему) решения о проведении, начиная с 1991 года, конференции, которая бы интегрировала в себе основные направления СВЧ-техники и их приложения (по аналогии с Европейской микроволновой конференцией). Направления конференции формировались постепенно. В течение первого десятилетия на конференции было сформировано 8 направлений, которые отражали научные и профессиональные интересы Организационного и Программного комитетов.

За второе десятилетие перечень направлений конференции был расширен с 8-ми до 17-ти. Вопрос о включении каждого нового направления принимался на заседаниях Организационного и Программного комитетов конференции при наличии соответствующих оснований.

Анализ работы комитетов конференции. За 22 года в работе комитетов конференции приняло участие 153 ученых и специалистов. Первые 9 лет конференции в программном комитете трудились учение из Украины, Беларуси и России. Начиная с 2001 г. география расширилась участниками из Нидерландов и США. За 1991 – 2012 гг. проведения конференции в составе программного комитета трудились 89 чел., в организационном – 105. Высокой репутации конференции способствует то, что возглавляют ее Программный комитет известные и авторитетные специалисты: ректор Белорусского государственного университета информатики и радиоэлектроники, доктор техн. наук, профессор Батура М. П., проректор по научной работе Московского авиационного института (Национального исследовательского университета в области авиационной, космической и ракетной техники), доктор техн. наук, профессор Шевцов В. А. и проректор по научной работе Национального технического университета «Киевский политехнический институт», директор Института телекоммуникационных систем НТУУ «КПИ», член-корреспондент Национальной академии наук Украины, доктор техн. наук, профессор Ильченко М. Е.

Таблица 1 – Состав комитетов конференции по странам

	Оргкомитет	Программный комитет
Украина	66	47
Россия	27	33
Беларусь	8	7
Великобритания	1	-
Корея	1	-
Нидерланди	1	1
Польша	1	-
США	-	1
Всего	105	89
Из них женщин	9	4
в т.ч.: Украины	4	2
России	4	2
Нидерландов	1	-

Анализ публикаций ученых Украины, России и Беларуси по направлениям КрыМиКо. Ученые разных стран принимали участие в 17-ти секциях и семинарах на протяжении 22-ти конференций КрыМиКо. В материалах конференции за эти годы ими было опубликовано 6224 доклада (из них 185 заказных и обзорных); публикации подготовили к печати около 6 тыс. авторов. Динамика публикаций ученых Украины, России и Беларуси и их распределение по направлениям конференции представлены в таблице 2.

Таблица 2 . Количество докладов авторов из Украины, России и Беларуси по направлениям

	Название направления	Украина	Россия	Беларусь
	Заказные и обзорные доклады *	90**	80**	15**
1	Твердотельные приборы и устройства СВЧ	173	368	18
1a	Моделирование и автоматизированное проектирование твердотельных приборов и устройств	106	116	8
2	Электровакуумные и микровакуумные приборы СВЧ	254	161	110
3	Системы СВЧ связи, вещания и навигации	571	152	34
3a	Информационные технологии в телекоммуникациях	72	15	5
4	Антенны и антенные элементы	356	236	25
5	Пассивные компоненты	277	260	22
5a	Материалы и технология СВЧ-приборов	120	145	35
5b	Наноэлектроника и нанотехнология	89	93	122
6	СВЧ-электроника сверхбольших мощностей и эффекты	163	114	17
6a	Электромагнитная и радиационная стойкость материалов и электронной компонентной базы	12	23	12
7	СВЧ-измерения	337	158	44
8	Прикладные аспекты СВЧ-техники	176	158	37
8a	СВЧ-техника в медицине и экологии	183	65	20
9	Радиоастрономия, дистанционное зондирование и распространение радиоволн	253	144	15
H	История исследований в области радиотехнологий	68	13	-
E	Подготовка инженеров и специалистов телекоммуникационного профиля	58	8	-
	ВСЕГО	3268 (2793) *	2229 (1882)*	524 (494) *
	Из них докладов женщин – учених, включая доклады в соавторстве	735	493	78

* совместные доклады с другими авторами

**включены в направления конференции

Количество докладов, представленных учеными других стран составляет всего 4.24 % (264 доклада).

КрыМиКо в наукометрических БД. Презентуются результаты библиометрического анализа информационного массива КрыМиКо по наукометрическим базам данных, в частности по БД Scopus. Данные приведены по состоянию на 29.01.2012 г.(данные за 2012 г. отсутствуют).

Общее количество публикаций конференции составляет 6224, из них количество публикаций имеющих перевод на английский язык - 5133 (с 1999 г. это обязательное условие для докладов конференции). С 2001 г. материалы КрыМиКо индексируются в наукометрических базах данных IEEEXplore™ (2001 г.), INSPEC™ (2002г.), Scopus™ (2004 г.), Compendex™ (2004г.). Массивы публикаций, представленные в наукометрических БД сформировались за счет англоязычных публикаций КрыМиКо и составляют в IEEEXplore™ 68% (с 2001 г.), INSPEC™ 41% (с 2002г.), Scopus™ 54,42%м(с 2004 г.), Compendex™ 54,42% (с 2004г.) от общего количества публикаций КрыМиКо.

Детальный анализ публикаций конференции в наукометрических БД, в частности, проведенный по БД Scopus™, позволяет выделить из общего проиндексированного массива библиографических записей (3191) публикации на русском языке - 2672, на английском языке -2662, на украинском языке – 393. В наукометрических БД Scopus, IEEEXplore™, Compendex™; БД INSPEC™ проиндексированы 100 % публикаций конференции, начиная с 2001 г., за исключением 2006 г. (проиндексировано 61% публикаций в БД Scopus, IEEEXplore™, Compendex™; в БД INSPEC™ – 0 %).

Более 50% научных публикаций КрыМиКо, проиндексированные в наукометрических БД, свидетельствуют о высоком уровне научных результатов в области радиотехнологий на постсоветском пространстве, творческом сотрудничестве ученых различных стран по направлениям конференции. Динамика публикаций конференции по годам дает представление об активности ученых стран СНГ в использовании такой формы научных коммуникаций, в том числе и по отношению к контактам с иностранными научными организациями, как конференции.

Публикационная активность организаций и авторов, принимающих участие в КрыМиКо. Труды конференции презентуют результаты научной деятельности 848 (в БД Scopus-161) высших учебных заведений, научно-исследовательских институтов, государственных и негосударственных предприятий (из них, 682 – в 8-ми странах СНГ, 166 – в 38-ти зарубежных странах).

Оценка публикационной активности высших учебных заведений и научных организаций сделана на основе статистического анализа научных трудов конференции (de viso) и данных наукометрической БД Scopus™. Для анализа библиографических данных использовались методы статистического и библиометрического анализа, особенности применения которых для достижения целей данного исследования применялись в предыдущих публикациях [5-9].

Ранговый анализ по количеству публикаций определил группу организаций, публикационная активность которых на порядок выше всех остальных. К ним относятся 18 организаций (11 – высшие учебные заведения Украины, России, Беларуси и 7 – научные учреждения АН и научно-исследовательские

организации). Вторая группа представляет собой более 800 организаций, публикационная активность которых составляет от 1-й до 35-ти публикаций.

Таким образом, с использованием библиометрических методов проведен анализ вклада ученых и специалистов разных стран в организацию и работу Международной Кримской конференции «СВЧ-техника и тнелекоммуникации». В научный оборот введены новые факты, касающиеся конференционной деятельности в области радиотехнологий в Крыму.

Библиографический список

1. Воверене О. Библиометрия – структурная часть методологии информатики / О. Воверене // Науч.-техн. информ. Сер.1. – 1985. - №7. – С. 1-5.
2. Нестеров А.В. Библиометрия в библиотеке / А.В. Нестеров. – Новосибирск, 1990. – 27 с. – (Препр. / ГПНТБ СО АН СССР; №90-1.)
3. Зусьман О.М. Библиографические исследования науки : Автореф. дис… д-ра пед. наук / О.М. Зусьман. – СПб, 1999. – 39 с.
4. Елин А.Л. Заметки к вопросу об эффективности использования различных наукометрических показателей и критериев эффективности научных исследований / А.Л. Елин, Ю.Ю. Шапошников // Научная периодика: проблемы и решения. – 2013. - №3. – С.4-12.
5. Ермолов П.П. Об участии Беларуси в организации и работе КрыМиКо (1991-2008 гг.) / П.П. Ермолов, Н.Л. Ржевцева // СВЧ-техника и телекоммуникационные технологии (КрыМиКо'2009) : материалы конференции (19; 14-18 сент. 2009 г.; Севастополь). – Севастополь : Вебер, 2009. - Т.1. - С. 32-35.
6. Ермолов П.П. Об участии Украины в организации и работе КрыМиКо (1991-2010 гг.) / П.П. Ермолов, Н.Л. Ржевцева // СВЧ-техника и телекоммуникационные технологии (КрыМиКо'2010) : материалы конференции (20; 13-17 сент. 2010 г.; Севастополь). – Севастополь : Вебер, 2010. - Т.1. - С. 63-72.
7. Ермолов П.П. Об участии России в организации и работе КрыМиКо (1991-2010 гг.) / П.П. Ермолов, Н.Л. Ржевцева // СВЧ-техника и телекоммуникационные технологии (КрыМиКо'2011) : материалы конференции (21; 13-17 сент. 2011 г.; Севастополь). – Севастополь : Вебер, 2011. - Т.1. - С. 75-84.
8. Ржевцева Н.Л. Совместные публикации на международных конференциях как показатель межстрановой мобильности ученых и специалистов : (на примере крымских конференций по СВЧ-технике и телекоммуникациям) / Н.Л. Ржевцева // Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес : Тези доповідей Міжнародної науково-теоретичної конференції студентів та аспірантів (4–5 квітня 2012 р.; Харків). — Харків : вид-во НТУ “ХПІ”, 2012. - Ч. 3. – С. 129–131.
9. Ржевцева Н.Л. Международная конференция КрыМиКо в наукометрических базах данных / Н.Л. Ржевцева, А.В. Васильев // 22-я Международная Крымская конференция "СВЧ-техника и

телекоммуникационные технологии", (КрыМиКо‘2012) : материалы конф., 10-14 сент. 2012 г., Севастополь / Севастоп. нац. техн. ун-т [и др.]. - Севастополь, 2012. - Т. 1. - С. 22-27. - Библиогр. в конце ст. (5). – ISBN 978-966-335-371-5.

УДК 025.8

Л.В. Савенкова, доцент, канд. пед. наук, директор Наукової бібліотеки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
Вул. Пирогова, 9 м. Київ, Україна, 03056
lvsav@mail.ru

ВІЛЬНИЙ ДОСТУП ДО ФОНДУ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ

Розглядаються нові підходи до організації інформаційно-бібліотечного середовища, особлива увага приділяється новим тенденціям доступу користувачів до бібліотечних ресурсів.Аналізуються можливості застосування технології вільного доступу у організації обслуговування користувачів бібліотеки.Звертається увага на проблеми організації вільного доступу до фондів на абонементах і в читальних залах університетських бібліотек.

Наявність свободи вибору - це один із шляхів до саморозвитку особистості. Видатні філософи і психологи пов’язували свободу із здатністю людини до творчості, зміною його самосвідомості. Вільний доступ до джерел знань це необхідність для реалізації права особистості на свободу і самостійність вибору. Бібліотека як соціальний інститут створена і функціонує задля своїх користувачів, як частина культурного, освітнього і виховного процесу відтворює духовні цінності через читання, системне використання джерел інформації і знань, тому вільний доступ до цих джерел є неодмінною умовою її ефективної роботи. [4] Вільний доступ до ресурсів це не просто одна із форм організації використання бібліотечного фонду, це свобода вибору користувачем із усіх багатств ресурсів, послуг і можливостей бібліотеки, у тому числі потенційних.

Відкритий доступ у фондах бібліотек не є чимось новим, але нині ця форма відкриває себе на новому рівні – це новий виток у обслуговуванні сучасних користувачів. Відкритий доступ, який застосовувався у колишні часи, не можна було у повній мірі назвати вільним. Значення поняття вільний доступ набагато глибше. Важливим є те, що вільний доступ розуміється як простір для розвитку і навчання, що впливає на роботу бібліотеки. Вільний доступ і його використання читачами допомагає бібліотекарю уточнювати форми роботи, політику комплектування і організації фондів. Вільний доступ створює кращі умови для більш повного задоволення читацьких запитів. Надається можливість свободи і простоти самостійного пошуку і вибору творів друку – книг, періодичних видань, покажчиків, довідників, інших документів, а також видань на електронних носіях. За умови вільного доступу бібліотекар не

стільки видає книги, скільки займається інформаційним сервісом; забезпечує ефективний пошук, виконання необхідних користувачеві послуг, виявляє потребу в них, аналізує попит і на його основі розробляє нові послуги, надає консультативну допомогу. [5]

Сучасний період диктує необхідність осмислення нової ролі для діяльності університетських бібліотек з урахуванням реальних умов життя і обставин еволюції вищої школи. Відповідно і форма організації обслуговування користувачів через відкритий доступ розглядається у контексті забезпечення вільного доступу до інформації. За допомогою вільного доступу повинні підвищуватись оперативність і якість обслуговування читачів, повнота тієї інформації, яка надається їм. З огляду на ті можливості, які має кожна бібліотека можна поступово створювати систему організації вільного доступу, починаючи з окремих підрозділів.

Технологічний процес розташування бібліотечного фонду включає в себе виявлення і визначення оптимального варіанту архітектурно-планувального рішення розташування бібліотечного фонду, розподілення документів у структурних підрозділах бібліотеки. Розташування фонду – це просторове розміщення фонду у приміщенні бібліотеки з метою зручного обслуговування користувачів, а також зберігання документів. При розміщенні фонду слід враховувати доцільність використання приміщення бібліотеки, раціоналізацію праці бібліотекаря, зручність для користувача. Архітектурно-планувальне рішення бібліотечної будівлі значно впливає на можливості розміщення бібліотечного фонду, особливо для організації вільного доступу.

Ще одним із важливих питань організації фондів є вибір найбільш раціонального способу розташування документів на полицях стелажів. Поняття «розстановка фонду» трактується як порядок розташування документів на полицях, що визначається методикою обслуговування користувачів, типом, складом та величиною фонду, а також як бібліотечна операція, що полягає у розміщенні документів відповідно до шифрів зберігання. Власне розстановку бібліотечного фонду не можна розглядати лише як технологічний процес – це творча праця.

Практична робота з фондом показує, що розташування їх повинно задовольняти наступні вимоги: зручність опрацювання і підготовки фондів до розстановки; зручність знаходження, зняття і розстановки документів; забезпечення збереження фондів; зручність перевірки фондів; планування резерву площі; зовнішній порядок розташування фондів; економія працезатрат і засобів.

При організації відкритого доступу, передусім, враховуються інтереси читачів. Зазвичай, враховуючи інтереси читачів, книжковий фонд на абонементах умовно поділяють на зони: «моментального» обслуговування тобто представлення найбільш актуальної літератури, «середньо актуального» обслуговування, де розміщується значна частина вільного доступу та «ретроспективного» обслуговування із літературою найменшого, або спеціалізованого попиту.[4]

Основними принципами організації вільного доступу є простота та доступність, логічність розташування, комфортність, наочність. Для простоти та доступності використовують різноманітні прийоми розстановки стелажів відповідно до відведених для цього площ.

При розстановці стелажів і розміщенні на них книг необхідно враховувати особливості зорового сприйняття. Стелажі, які щільно стоять один до одного сприймаються багатьма як єдине ціле і розставлені книги сприймають як один горизонтальний ряд по кожному рівню, що проходить через стелажі. Спеціалісти ж розглядають кожен стелаж як окрему одиницю. Для виключення ілюзії єдності об'єкту в організації відкритого доступу рекомендується стелажі розставляти із видимим інтервалом. На практиці використовуються різноманітні прийоми розстановки стелажів, у залежності від відведеного місця, наприклад: «ялинкою», коли стелажі розставляють парами під постійним кутом один до одного; «салонний» - вибудовуються багатокутові відсіки; «віялом» - стелажі встановлюють під одним кутом у декілька рядів; «радіусна» - стелажі розходяться променями від одного центру; «зигзагоподібний» - зручно для розташування стелажів вподовж стіни. Бажано, щоб стелажі були розставлені у найбільш освітленому місці, норма звичайної розстановки при вільному доступі 1 м від одного ряду до іншого. На думку німецьких колег при організації вільного доступу стелажі варто ставити впродовж стін, звільняючи середину приміщення. Така композиція діє заспокійливо і набуває внутрішньої цілісності. Зважаючи на досвід зарубіжних колег, вивчення законів ергономіки, особливості візуального сприйняття, останнім часом, у наших бібліотеках застосовують також зигзагоподібну композицію. Від правильного розташування стелажів багато в чому залежить рівень комфортності обслуговування читачів. [5]

Не менш важливим є розташування видань на полицях. У вільному доступі рекомендується виставляти охайні, нові документи не більше двох примірників однієї назви. На одній полиці стандартного розміру може знаходитись близько 40 видань і стояти вони повинні вільно. За умови повного або значного розкриття книжковий фонд розставляється відповідно до прийнятої у бібліотеці класифікації, тобто застосовується системно-абеткова розстановка. Для змістовного розкриття фонду велике значення мають роздільники і написи на стелажах, які повинні бути естетично оформлені. Наочність – важливий принци оформлення. Для роздільників однієї теми та сигл (смужок) на книжках цього ж розділу можна використати один колір (зручно шукати та розставляти). У вільному доступі необхідно правильно оформити інформацію для читачів, яка б розкривала місцезнаходження та тематику документів. Система посилань повинна допомогти читачеві орієнтуватися, підказувати відповідні розділи каталогів та картотек. Можна використовувати різноманітні допоміжні засоби для реклами бібліотечного фонду: схеми його розташування, листівки з рекламою підрозділів фонду і всієї бібліотеки, звернення до читачів, пам'ятки, яскраві воблери. Окрім того існує безліч можливостей привернути увагу читачів до літератури: закладки з написами «Радимо прочитати»,

«Рекомендують викладачі», «Пропонують читачі», «Це цікаво!», «Новинка» тощо. Фахівці радять прагнути того, щоб оформлення фонду було частиною інтер'єру бібліотеки, дотримуватись єдиного стилю у всіх засобах реклами, що дозволить створити єдиний образ бібліотеки, надасть оформленню книжкового фонду індивідуального характеру. Допоможе читачеві розібратися у особливостях розташування літератури підготовлений путівник по бібліотечному фонду. Ще одним штрихом до створення комфортної обстановки для читача будуть «зелені зони», затишні куточки, зручні крісла, банкетки, наявність настільних ігор(шахи, головоломки, пазли тощо).

Основний принцип організації вільного доступу до фондів – це максимальне розкриття фондів і наближення їх до читачів. Ми говоримо про максимальне розкриття тому, що для особливо цінних та мало запитуваних видань система вільного доступу не застосовується. Читач повинен мати можливість вільного доступу у тому ж приміщенні не лише до друкованих видань, але й до електронних навчальних та інших інформаційних ресурсів, у тому числі і до ресурсів віддаленого доступу через автоматизовані робочі місця, або власні гаджети читачів.

Кожна бібліотека, повинна, зважаючи на свої можливості, створювати систему організації вільного доступу, на порушуючи прав читачів на доступність до всього бібліотечного фонду, але, в той же час, забезпечувати збереження фонду для майбутніх читачів. Варто згадати про два важливих компонента при застосуванні вільного доступу: право читача на самостійний вибір і право бібліотекаря виділити найбільш значимі книги на сласний розсуд.

Бібліотеки вправі визначати умови доступу до таких фондів для різних категорій користувачів. Такі умови повинні бути чітко сформульовані у Правилах користування, або інших документах регламентуючих діяльність бібліотеки.

Практика зарубіжних бібліотек з об'єднання фондів абонементу і читального залу у єдине ціле, надає можливість удосконалити бібліотечний простір, підвищити інформаційну насиченість вільного доступ, його евристичні можливості. Безумовно, при цьому загострюється проблема збереження фондів. Фахівці визнають, що захистити документи від несанкціонованого виносу можливо за умови використання високовартісних притикрадіжних систем. Це доволі фінансово і трудозатратний процес, адже потрібно на кожен примірник нанести штрих код, магнітну або RFID-мітку, втановити відповідну техніку, сканери контрольні ворота тощо. Використання копіювальної техніки також сприяє збереженню бібліотечного фонду.

Бібліотека з вільним доступом популярна і звична у читацькому середовищі зарубіжних країін. Для бібліотек нашої країни вільний доступ – новий спосіб організації фондів і система їх удоступнення, який готує користувачів до управління знанням, призвичаює до самостійного пошуку інформації не лише у традиційних друкованих виданнях, а й у електронних ресурсах.

Настали такі часи, що бібліотека стала частиною глобальної мережі послуг і мусить діяти за новими правилами; на цьому ринку залишається тільки той, хто

потрібен. Бібліотека має освітню, культурну та суспільну місію, виконанню якої вільний доступ не лише тепер, але і в майбутньому буде сприяти.[3]

Бібліографічний список

1. Лутченко О. В. Открытый доступ: новый подход к процессу обслуживания[Электронный ресурс] / О. В. Лутченко // Книга и мировая культура : материалы III междунар. науч.-практ. конф., (24 апр. 2008 г.) / Ом. гос. ун-т им. Ф. М. Достоевского, Филол. фак., Каф. библ.-информ. деятельности ; [редкол.: В. И. Хомяков (отв. ред.), Н. В. Огурцова (отв. ред.), Е. В. Андрейченко]. - Омск : Вариант-Омск, 2008. – С. 19-23. – Режим доступа : lib.omgtu.ru/Data/Pages/356/Lutchenko.doc. – Название с экрана.

2. Организация открытого доступа к библиотечному фонду : методическая консультация / Белгородская государственная универсальная научная библиотека ; сост. Н. И. Коваленко, С. П. Черкашина. – Белгород : БИЦ БГУНБ, 2009. 34 с.

3. Петровіч Е. Традиційна бібліотека чи з вільним доступом – що краще у країні, де відбувається становлення ринкової економіки (Досвід бібліотеки Варшавського університету у 2000-2007 рр) / ЕльжбетаПетровіч, МарекМіхальський // Вісник львів. ун-ту Серія книгозн. бібліот. інф. технол. -2010. - Вип. 5. - С. 153 – 164.

4. Свободный доступ : рекомендации библиотекарям / МУ ЦБС Канавинского района ЦРДБ им. А. Пешкова ; сост. И. А. Калинина. – Н. Новгород, 2011. - 5 с.

5. Шабалина Л. Я.Организацияоткрытогодоступа в ЦСДБ [Электронный ресурс] / Людмила Яковлевна Шабалина. – Режим доступа :http://csdb.ufanet.ru/content/view/54/47/ . – Название с экрана.

УДК 021

В.А. Салова, начальник учебного отдела
ГВУЗ «Национальный горный университет»
пр. К. Маркса, 19, г. Днепропетровск, 49005

ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ЭЛЕКТРОННОЙ БИБЛИОТЕКИ И ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА

Понятие «информатизация» означает внедрение новых технологий, которые повышают качество и эффективность работы как библиотекарей, так и пользователей. В свою очередь, одной из составляющих информатизации является автоматизация, которая позволяет поэтапно избавить сотрудников библиотеки от рутинной работы, а пользователям – создать эффективный и комфортный сервис в поиске информации.

Главная цель компьютеризации – полное и качественное удовлетворение запросов пользователей, обеспечение свободного доступа к информации, повышение комфортности обслуживания. Автоматизация и компьютеризация

основных библиотечных процессов способствует повышению качества учебной деятельности вуза.

Вся деятельность научно-технической библиотеки Национального горного университета связана с работой всех подразделений: деканатами, кафедрами, подразделениями, в частности, с учебным отделом. Информатизация вузовской библиотеки – создание и предоставление в пользование информационных ресурсов, информационное обеспечение учебного процесса – одно из важнейших направлений внедрения информационных технологий в образование и науку.

Автоматизация всех процессов комплектования: от заказа печатного документа до распечатки инвентарной книги значительно ускоряет процесс ознакомления пользователей с информационными ресурсами научно-технической библиотеки. О новых поступлениях пользователь узнает практически после того, как печатный документ заприходован в электронную инвентарную книгу и получил свое обозначение в электронном каталоге, т. е. чаще всего, печатный документ еще находится в отделе научной обработки, а пользователь уже знает о его поступлении.

Штрих-кодирование библиотечного фонда, перевод из традиционного каталога в электронный – значительная работа по подготовке автоматизированного обслуживания пользователей.

В настоящее время работа научно-технической библиотеки по обеспечению учебного процесса стала наиболее продуктивной и эффективной в связи с более тесной работой с учебным отделом. Введение новых специальностей, изменение учебных планов, модульная система образования требуют постоянной работы с картотекой книгообеспеченности. Новые условия требуют дифференциального подхода в обслуживании студентов. Подготовка выдачи комплектов учебников осуществляется согласно модулям, читаемых поэтапно для каждой специальности. Качественное ведение картотеки книгообеспеченности позволяет выявить недостаточное количество печатных документов на одного студента по той или иной специальности. Исходя из вышеназванного, ведется работа по приобретению недостающей литературы или ставится вопрос об издании трудов ученых соответствующих кафедр в редакционно-издательском комплексе университета.

Если необходимо охарактеризовать библиотеку одним показателем, то это фонд, ибо он определяет все показатели деятельности библиотеки, и наоборот, деятельность библиотеки определяется информационными ресурсами, которыми обладает научно-техническая библиотека. По его объему и разнообразию можно четко определить, насколько вузовская библиотека готова к выполнению своих функций, главная из которых обслуживание учебного процесса, обеспечение информационно-библиографическим материалом сотрудников кафедр и подразделений вуза.

В то же время, любые фонды, большие по объему и интересные по содержанию, могут оказаться мертвым капиталом, если с ними не будет

продолжаться повседневная работа по систематизации, обновлению и ведению библиотечных картотек и каталогов.

В научно-технической библиотеке Национального горного университета практически все служебные картотеки ведутся в электронном виде. А картотека журнальных статей ведется только в электронном виде. С 2002 г. в электронном каталоге отражаются все новые поступления периодических изданий. В настоящее время проводится большая работа по переводу традиционного журнального каталога в электронный и штрихкодируется весь журнальный фонд библиотеки.

Большое значение для учебного процесса имеет создание картотеки трудов ученых университета в электронном виде. В библиотеке постоянно ведется работа по ретроконверсии традиционного каталога в электронный. По мере пополнения электронного каталога материалами конференций, научных сборников вузов и т. д. наполняется и вышеназванная картотека.

Значительный интерес у пользователей вызывают электронные версии «биобиблиографических указателей» отдельных ученых и кафедр университета, календарь знаменательных дат и событий учебного заведения.

Из вышесказанного видно, что в настоящий момент необходимо уделять более тщательное внимание алфавитно-предметному указателю и индексации печатных источников. С алфавитно-предметным указателем необходимо проводить большую работу, особенно по обозначению новых понятий, по всем новшествам, внедряемых в университете. В противном случае любой печатный документ будет просто не востребован пользователем.

С развитием информационных технологий возрастает популярность электронных версий учебных и справочных изданий. В связи с этим в горном университете принято решение о передаче всех изданий, как в традиционном печатном виде, так и в электронном, в библиотеку. В электронном виде в библиотеку поступают авторефераты диссертаций, защищенных в университете, отчеты о научно-исследовательской деятельности, периодические издания и научные сборники, издаваемые в университете.

В горном университете большое внимание уделяется рациональному использованию информационных ресурсов. Для более активного использования информационных ресурсов разработана дифференциальная система обслуживания. В настоящее время научно-техническая библиотека в своей структуре имеет шесть специализированных читальных залов: экономической литературы; гуманитарной литературы; технической литературы; зал института электроэнергетики; зал для сотрудников и преподавателей; электронный, где пользователи имеют возможность вести поиск в электронном каталоге, пользоваться нетрадиционными источниками информации, базами библиотеки и ресурсами библиотеки. В настоящее время все, у кого есть мобильный телефон, нетбук или ноутбук с настройкой WI-FI, придя в любой из читальных залов библиотеки, могут не только получить печатный документ, но и бесплатно подключиться к Интернету в зоне действия WI-FI.

Научно-техническая библиотека получила большие возможности по предоставлению собственных информационных ресурсов пользователям города, области и т. д. путем электронной почты, электронной доставки документов, что значительно сокращает трудозатраты на отдельные виды библиотечно-библиографической работы и выводит обслуживание пользователей на новую ступень.

В рамках развития информатизации и компьютеризации библиотечных процессов в конце 2012 года для библиотеки были приобретены специализированные технические средства. Это позволило развить существующие и создать новые сервисы по информационному обеспечению учебного и научного процессов в Национальном горном университете.

На базе серверной платформы информационной системы библиотеки были построены несколько виртуальных систем, реализующих следующие информационные сервисы:

- АБИС УФД/Библиотека (БД электронного каталога и система учета оборота фондов библиотеки), насчитывающая около 494 000 библиографических записей;
- управляющую систему сети библиотеки (контроллер домена) для контроля всех объектов и субъектов информационной системы;
- Веб-сервер библиотеки (http://lib.nmu.org.ua); (Сайт библиотеки, который постоянно обновляется, позволяет пользователям ориентироваться в ее информационном пространстве через Интернет. Предоставляются возможности пользования «Электронным каталогом», электронной библиотекой, ознакомление с новыми поступлениями, с тематическими рубриками, лентой новостей, структурой и др.;
- библиотечный репозиторий для предоставления пользователям в свободном или частично свободном доступе авторефератов диссертаций, методических пособий, периодических изданий НГУ, хранящихся в электронном виде в фондах библиотеки (http://ir.nmu.org.ua); (насчитывает больше 1700 полнотекстовых документов);
- медиа-архив (http://media.nmu.org.ua) – для хранения фото, видео и аудио материалов событий, происходящих в университете.

В рамках повышения рейтинга представления в Интернет Национального горного университета в общем и библиотеки в частности был разработан новый дизайн веб-сайта библиотеки и предприняты действия по увеличению индексов на ресурсы библиотеки в ведущих поисковых системах.

Перемены, происходящие в системе высшего образования, требуют от сотрудников библиотеки нового подхода к своим традиционным обязанностям – обслуживанию пользователей.

Данному вопросу в научно-технической библиотеке уделяется большое внимание. С целью освоения новых информационных технологий сотрудники библиотеки принимают активное участие в конференциях, проходящих в стенах университета, организованных Министерством образования и науки

Украины, Украинской библиотечной ассоциацией, школах-семинарах, тренингах и других мероприятиях.

Таким образом, посредством единого информационного и коммуникационного пространства вуза и собственной информационно-образовательной среды, научно-техническая библиотека совместно с подразделениями университета обеспечивает равноправный доступ и рациональный обмен информационно-библиотечными ресурсами, создает условия для самообразования, саморазвития и формирования информационной культуры будущих специалистов.

Библиографический список

1. Головацька І. Підвищення якості інформаційного сервісу бібліотеки вищої школи // Вісник книжкової палати, 2009. - № 8. – С. 31-32.

2. Доронина И. Н. Формирование информационной культуры профессионала библиотечно-информационной деятельности // Научные и технические библиотеки, 2009. - № 9. – С. 73-78.

3. Зинченко И. Внедрение электронных библиотечных технологий в библиотеке вуза // Бібліотечний форум України, 2010. - № 4. – 13-15.

4. Рыбальченко Е. Опыт формирования информационной компетентности пользователей вузовской библиотеки // Бібліотечний форум України, 2009. - № 3. – 28-31.

УДК 021.6:002-027.34

Л.П. Семененко, директор НТБ, НТУ «ХПИ»,
М.И. Главчев, доцент, НТУ «ХПИ»
Ю.Н. Главчева, зам. директора НТБ, НТУ «ХПИ»
ул. Червонопрапорная, 16, г. Харьков, 61001
semenenkoL@kpi.kharkov.ua
glavcheva@kpi.kharkov.ua

ОРГАНИЗАЦИЯ ДОСТУПА К СЕТЕВЫМ НАУЧНЫМ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМ РЕСУРСАМ: ПРАКТИЧЕСКИЙ ОПЫТ НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОЙ БИБЛИОТЕКИ НТУ «ХПИ»

Сейчас очень много публикаций посвящено усовершенствованию различных форм, методов, способов и приемов повышения эффективности деятельности как организации в целом, так и отдельного специалиста, ученого. Библиотека вуза, как никакой другой социальный институт может помочь своим читателям реализовать свой творческий потенциал, свои планы и устремления. Библиотекари профессионально владеют навыками поиска релевантной информации, методами ее обработки (реферирование, аннотирование), их помощь может сэкономить значительное время ученым, преподавателям, производственникам, бизнесменам и освободить его для выполнения их основной работы.

Динамика обновления и пополнения документных фондов библиотека в Украине, в том числе и вузовских ничтожно мала, а тематика запросов читателей каждой из библиотек непрерывно расширяется. Открытые ресурсы Интернет, которые на сегодняшний день доступны всем вузовским библиотекам, стали существенным подспорьем, но даже они не отвечают в полной мере на все запросы ученых, студентов. Многие ресурсы сомнительны и вызывают сомнения в своей достоверности.

Для закупки научных периодических изданий, баз данных с научно достоверной информацией нужно располагать совсем другим уровнем финансирования, который превышает возможности любого вуза.

А в это время никто не смог отменить закон рассеивания информации и мало кто строит новые здания библиотек. И все же мы избрали своим девизом: «Мы выполним Ваш даже самый сложный запрос. Сообщите нам о нем!».

А чтобы реализовать этот девиз, мы не только расширяем собственные электронные ресурсы (библиографические и полнотекстовые), но делаем это качественно и ответственно. И хотя один в поле не воин, но «напевать нам лучше хором». Библиотекой НТУ «ХПИ» взят курс на многостороннее сотрудничество с интересными и сильными партнерами, среди которых как крупные ассоциации, корпорации, ЭБС, так и отдельно взятые библиотеки и организации Украины и России. Библиотека является членом пяти международных организаций: Ассоциации «Информатио-консорциум», Ассоциации региональных библиотечных консорциумов (АРБИКОН), «Ирбис-корпорации», Ассоциации пользователей и разработчиков электронных библиотек и новых информационных технологий (ЭБНИТ), Консорциума ELibUkr и нескольких региональных.

Полностью себя оправдывает участие в масштабных международных и региональных корпоративных проектах. Многие наши коллеги знают о существовании таких ассоциаций, корпораций, проектов, но не предпринимают действенных шагов по присоединению к ним. У каждого своя мотивация. Одни сомневаются в качестве своих ресурсов и не хотят заглядывать в день завтрашний, другие делают это из-за сомнений, а вдруг их вклад будет больше чем другого участника. Сотрудникам и читателям НТБ НТУ «ХПИ» многолетний опыт участия в различных проектах позволяет в полной мере ощутить синергетический эффект взаимодействия участников, который существенно превосходит возможности каждого отдельного участника в виде их простой суммы.

Мы же считаем суммарную эффективность, в том числе резкое уменьшение отказов и уровень удовлетворенности наших пользователей.

На сегодняшний день научно-техническая библиотека расширяет границы сотрудничества в интересах пользователей, в направлении взаимодействия информационных ресурсов и их интеграции в рамках международных и межрегиональных корпоративных проектов:

- Информационная система доступа к электронным каталогам библиотек сферы образования и науки в рамках единого интернет-ресурса (ГПНТБ, Россия);
- Автоматизированный банк данных Автоматизированной системы Российского Сводного каталога научно - технической литературы (ГПНТБ, Россия),
- Межрегиональная аналитическая роспись статей (МАРС, АРБИКОН, Россия);
- Электронная доставка документов (ЭДД, АРБИКОН, Россия);
- Приднепровский корпоративный каталог (ПКК, Днепропетровск);
- Научная периодика Украины (научно - образовательная сеть Уран и НТУУ «КПИ»);
- Электронная библиотека Украины: создание центров знаний в университетах Украины (ELibUkr);
- Единое информационное пространство библиотек Харькова;
- Участие в создании и проведении пилотного дистанционного курса «Куратор контента» (НТУ «ХПИ»).

Участие в проекте «Научная периодика Украины» на платформе Open Journal Systems – это результат совместной работы библиотеки, научно-исследовательской части и редакционно-издательского отдела университета [2]. Библиотека инициировала начало работ в этом проекте для решения целого комплекса вопросов. В том числе и для создания предпосылок включения периодических изданий и сборников научных трудов, издаваемых в НТУ «ХПИ» в мировые авторитетные базы данных, директории электронных ресурсов, системы поиска научной информации, в мировые наукометрические базы данных. Два научных журнала и четыре Вестника НТУ «ХПИ» в 2013 году включены в Directory of Open Access Journals (DOAJ) [3].

Участие в корпоративных проектах можно рассматривать как серьезное и очень действенное направление повышения квалификации. Необходимо постоянно подтверждать компетенцию и соответствовать требованиям каждого проекта. Библиотекарь должен не только знать, но и уметь, то есть реально демонстрировать на практике свои знания и умения.

Эти проекты дают читателям много преимуществ. Основным является повышение уровня доступности достоверной, качественной информации. При этом ликвидируются или минимизируются организационные, юридические, финансовые, организационные и другие барьеры на пути пользователя к информации.

Немаловажным является вопрос оплаты доступа к информации. Например, стоимость Полного пакета доступа к ресурсам и сервисам проекта МАРС на 2014 год (содержит 2 440 000 записей с 2001 по 2014 гг) составляет 253 000 российских рублей. Несмотря на сокращение штатов некоторых библиотек-участниц и реорганизацию ряда вузовских библиотек, АРБИКОН удалось сохранить весь репертуар расписываемых журналов [1]. В настоящий момент в

сводной базе данных проекта МАРС содержатся записи на статьи из 1924 наименований журналов. По результатам работы в проекте ЭДД за прошлый год наши читатели оперативно получили 119 страниц научных статей. Стоимость этого объема не для участников проекта составила бы около 3 130 российских рублей (проведение поиска в сводном каталоге журналов оплачивается отдельно). Важным итогом 2012 года стало то, что несколькими инстанциями судов России по нескольким процессам была подтверждена легитимность деятельности проекта ЭДД. Участники этого проекта выполнили 15 000 запросов на доставку документов, что составило более 101 000 страниц копий. Повысилась оперативность выполнения заказов – 6 698 заказов было выполнено менее чем за 3 часа.

Аналогичную корпоративную работу (проект ПКК) по аналитическому описанию статей и электронной доставке документов из украинских периодических изданий в Украине успешно координирует Днепропетровская областная универсальная научная библиотека имени Первоучителей славянских Кирилла и Мефодия.

В общем, благодаря участию в проектах МАРС, ЭДД, ПКК читателям НТБ НТУ «ХПИ» доступны более 2 000 наименований периодических изданий СНГ.

Тысячи университетских, научных, универсальных библиотек давно имеют электронные каталоги, базы данных (БД), которые свободно доступны в Интернет, но не имеют единого поискового интерфейса или, другими словами, единой точки доступа к ресурсам [4]. Одним из перспективных и актуальных направлений развития электронных ресурсов является интеграция данных.

Масштабная целевая программа по развитию, взаимодействию и интеграции ресурсов «Исследования и разработки по приоритетным направлениям развития научно-технического комплекса России на 2007-2013 годы» реализуется в Российской Федерации.

В соответствии с этой целевой программой «Автоматизированный банк данных Автоматизированной системы Российского Сводного каталога научно-технической литературы» преобразуется в «Интегрированный Сводный каталог научно-технической литературы (ИСК НТИ), как поливидовой распределенный банк данных корпоративного пользования научно-технических документов, поступивших в организации-фондодержатели научно-технической информации России и стран СНГ». Одной из основных задач интегрированного каталога есть интеграция каталогов библиотек в Академию Google, что значительно упростит поиск источников и адрес фондодержателя.

Стремительно развивается еще один проект «Разработка информационной системы доступа к электронным каталогам библиотек сферы образования и науки в рамках единого интернет-ресурса» (ЭКБСОН). НТУ «ХПИ» первый и единственный зарубежный участник проекта, который не только подписал договор о сотрудничестве, но также интегрировал часть электронного каталога в сводную базу данных проекта. В ближайшее время планируется интеграция в полном объеме в ЭКБСОН каталога НТБ НТУ «ХПИ». Объем полученных от

организаций-участниц записей Сводного каталога ЭКБСОН по состоянию на сентябрь 2013 года превысил 7 млн.

Уже сегодня пользователь имеет единую точку доступа к учебным материалам и электронным образовательным ресурсам, в том числе к труднодоступным региональным изданиям, возможность поддержки процессов e-Learning.

«Информационная система доступа к электронным каталогам библиотек сферы образования и науки в рамках единого интернет-ресурса» является мощной базой для дальнейшего перспективного развития функциональных возможностей на основе собранных данных. Всем настоящим и будущим участникам проекта для успешной дальнейшей работы в нем необходимо будет соответствовать новым требованиям, а значит эволюционировать вместе с ЭКБСОН.

Сегодня Зональный методический центр Харьковского методического объединения библиотек высших учебных заведений начал работу по проекту Единый читательский билет, но это ничтожно мало по сравнению с тем, что необходимо создавать единое образовательное пространство библиотек Украины. И не важно, каким ресурсом владеет отдельно взятая библиотека – это не предмет для отказа от взаимодействия и взаимных упреков у кого качественнее и больше по объёмам ресурс. Неправильно выделять по важности какой-либо проект или какой-либо ресурс. Запросы читателей разнообразны. Главное иметь возможность оперативно найти именно релевантную информацию и иметь возможность быстро и своевременно доставить ее пользователю. Ибо информационный шум становиться не меньшим злом, чем нехватка информации. Проекты разные нужны, проекты разные важны!

Государственный подход к использованию финансовых и кадровых ресурсов должен реализовываться на любых направлениях деятельности библиотек, а тем более в создании, использовании, организации доступа к образовательным ресурсам. Целесообразно проводить экономический анализ деятельности библиотеки и четко знать показатели себестоимости выдачи одного документа, обслуживания одного читателя в год, создания одной записи в электронном каталоге, подготовки одного электронного документа. Сравнительный анализ таких показателей различных библиотек поможет выявить коллективы с оптимальной организацией труда и максимальной отдачей. Бюджетная сфера существует за счет налогоплательщиков, поэтому давайте откроем не только двери всех библиотек для ученых, студентов, производственников, бюджетников, бизнесменов, и даже домохозяек, но и электронные ресурсы. Возможно, тогда творческий суммарный потенциал нашей страны будет быстрее и лучше реализован и востребован.

Библиографический список

1. Ассоциация региональных библиотечных консорциумов (АРБИКОН) [Электронный ресурс] — Электрон. дан. — Режим доступа: http://arbicon.ru, свободный. — 23.09.2013.

2. Public Knowledge Project [Электронный ресурс] — Электрон. дан. — Режим доступа: http://pkp.sfu.ca, свободный. — 23.09.2013.

3. Directory of Open Access Journals: DOAJ [Электронный ресурс] — Электрон. дан. — Режим доступа: http://www.doaj.org/, свободный. — 23.09.2013.

4. Семененко Л. Программно-технический аспект деятельности библиотеки вуза в онлайновой среде / Л. Семененко, М. Главчев, Ю. Главчева // Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства : матер. четвертої міжнар. наук.-практ. конф., Львів, 25 жовт. 2012. — Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2012. — С. 178-193.

УДК 021.4:[004.738.5:316.354]

Е. В. Синковская, зам. директора научной библиотеки
Н. В. Пыжьянова, ведущий библиотекарь
Севастопольский национальный технический университет
ул. Университетская 33, г. Севастополь, Украина, 99053
e.sinkovskaya@sevgtu.sebastopol.ua

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ В ПРАКТИКЕ РАБОТЫ БИБЛИОТЕКИ ВУЗА

Рассматривается опыт создания библиотечной группы в социальной сети, обозначены объективные причины для создания подобных страниц, проанализированы основные проблемы при работе с целевой аудиторией.

Еще несколько лет назад многие не знали о существовании социальных сетей, сегодня же они прочно вошли в нашу жизнь и стали ее неотъемлемой частью. Практически у каждого сейчас есть своя страничка в Интернете. Что же такое социальные сети и почему они пользуются огромной популярностью среди населения? Социальная сеть сегодня – это, в первую очередь, инструмент для общения on-line, который нам предлагает Интернет с выбором - пользоваться им или нет. Это разнообразные сайты, разработанные с целью познакомить и собрать людей с общими интересами. Такие сайты дают не только возможность удобно и непринужденно общаться, но и объединяться в тематические группы по интересам, вести диалог на различные темы, выкладывать и обсуждать фото и видео, добавлять друг друга в друзья, загружать и слушать музыку и т.д. Поэтому, социальная сеть в Интернете - это платформа для взаимодействия между людьми, где стираются возрастные, территориальные и социальные различия.

Вполне закономерно, что социальные медиа (профессиональные блоги, микроблоги, различные форумы, видеохостинги, социальные сети и др.) не могли не быть использованы библиотекарями, ведь идти в коммуникативную Интернет-среду - это значит идти в центр информационной активности, навстречу целевой аудитории. По сути, «присутствие библиотеки в социальных сетях уже не мода, а необходимость» [1,с.33]. Группы и страницы в социальных

сетях позволяют привлечь интерес пользователей к деятельности библиотеки, дают возможность достаточно быстро установить неформальный контакт. В сетях люди оказываются более открытыми, чем в реальной жизни, в большей степени готовыми общаться и делиться информацией.

Итак, обозначим объективные причины для создания библиотечной группы в социальных сетях:

1. Появляется возможность заявить о себе обширной аудитории.
2. Группа в социальной сети - это прямое общение с читателями. Социальные сети разрушают границы, в этом их главное достоинство.
3. Группа дает прекрасную возможность мгновенно сообщить большой аудитории о новых изданиях, конкурсах или мероприятиях и распространить эту информацию дальше, а также моментально получить обратную связь, обменяться комментариями.
4. Популяризация своей библиотеки и услуг.
5. А главное и принципиально важное – «библиотека будет общаться со своими реальными и потенциальными читателями в привычной для них среде, становясь доступной для них даже в мобильном телефоне»[1,с.33].

Современные студенты выросли в период активного использования виртуального пространства, эта категория обучающихся имеет специфические взгляды на мир, владеет особыми способами действий, по-другому воспринимает и представляет информацию. Для них становится нормой использовать сетевые ресурсы в повседневной жизни, они живут одновременно «в двух мирах»: реальном и виртуальном; окружающая информация воспринимается ими как сплошной гипертекст, по принципу тесной взаимосвязи между объектами и явлениями. Это люди, для которых сетевая коммуникация, взаимодействие с мультимедиа ресурсами находятся в числе необходимых условий для успешного личностного и профессионального развития.

Ориентируясь на вышеперечисленное, в библиотеке СевНТУ было принято решение создать группу в социальной сети и использовать этот ресурс, как дополнительный канал связи с читателями. Данная группа по своей структуре и целям отличается от сайта библиотеки (http://sevntu.com.ua/bibl/), являющегося официальной страницей библиотеки в Интернете и выполняющего определенные функции, а в частности – предоставление удаленным пользователям доступа к собственным электронным ресурсам библиотеки, таким как электронный каталог, электронный репозиторий научных трудов СевНТУ, а кроме того, осуществляющий своевременное информирование о новых поступлениях, анонсирование различных мероприятий и услуг библиотеки и др. Главная цель создания группы в социальной сети - найти верный подход к современной молодежи, учитывая всю специфику этой целевой группы, привлечь их внимание к библиотеке ВУЗа, дать возможность обмениваться идеями, мнениями, в том числе и о деятельности библиотеки, вести активный диалог. При этом обязательным условием наполнения и поддержки страницы в сети являлась достоверность, этика и культура

предоставления информации. При создании страницы ставилась задача предоставлять массивы информации в достаточном объеме, включать звук, анимацию, видео и т.п., отбирать и предоставлять виды информации в той последовательности, которая соответствует логике и уровню восприятия пользователя.

В декабре 2012 г. отделом библиотечного маркетинга и инноваций была создана группа «~ Library SevNTU, живущая всети ~» (http://vk.com/club46569812).

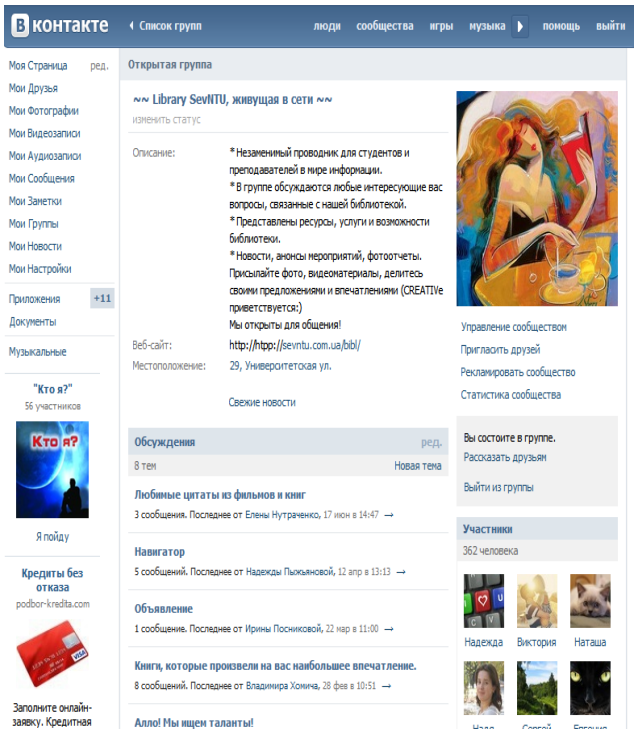

Почему была выбрана социальная сеть ВКонтакте? Конечно, в настоящее время существует огромное количество социальных сетей. Наиболее известные и распространенные на постсоветском пространстве – это, например, социальная сеть «Одноклассники», которая дает возможность поиска не только одноклассников, но и обеспечивает создание общих групп по интересам. Социальная сеть «Мой круг», размещенная на популярном российском поисковике Yandex, делает упор на деловые отношения между пользователями сервиса, она предназначена для поиска работы и вакансий, создание деловых контактов.

Вконтакте — самая популярная российская сеть

Но самая известная и популярная социальная сеть в России Vkontakte (ВКонтакте), основанная в 2006 году и занимающая в мировом рейтинге социальных сетей 9-е место. Так, в сравнении, аудитория мирового лидера среди социальных сетей *Facebook* на июль 2013 года составила 1,2 миллиарда

пользователей, но в России ею пользуются только 3,8 млн. человек, в то время, как Vkontakte на данный момент показатель – около 100 млн. пользователей, что составляет 5% от мировой аудитории соцсетей, ежедневно сеть посещает более 43 млн. чел. Данным сайтом активно пользуются не только жители России, но так же Беларуси, Украины, Казахстана и других стран СНГ.

Согласно исследованиям в России в месяц хотя бы раз выходят в Интернет **70 млн. человек** (около 49% от всего населения страны), 7 из 10 пользователей Интернет заходят в социальные сети, 54 млн. человек проводит в социальных сетях не менее 50 минут в день.

Что важно - 84% школьников от 12 лет и студентов являются аудиторией ВКонтакте. Это составляет 95% от школьников и студентов, имеющих доступ в Интернет. Иными словами, если вы работаете для молодежной аудитории, то ВКонтакте она вся.

Эти же выводы были подтверждены при социологическом опросе, осуществленном путем анкетирования студентов-первокурсников СевНТУ в 2011 г. В результате анализа анкет выяснилось, что 95 % опрошенных респондентов активно пользуются социальной сетью Vkontakte. Менее востребованы такие ресурсы как: Mail.ru, Facebook, Одноклассники.ру, Twitter и др.

Краткое содержание группы:

Представлена полезная краткая информация о библиотеке и её услугах, озвучено предложение о сотрудничестве. Размещена ссылка на официальный сайт библиотеки, добавляется анонс мероприятий и важных событий, а также ссылки на интересные страницы, представлены видео-, аудио-файлы, которые могут добавлять также и участники группы. Кроме информации о библиотеке и ее услугах, размещены 23 альбома с подробным фотоотчетом о проводимых мероприятиях: «Межвузовская конференция», «Поэтический баттл», «День Европы» и др., а также фотоальбом «Ретро», видеоролики: «35-я батарея-неизвестная драма», «Подземный Севастополь», «Крымские пирамиды», «Славянские мотивы», «50 самых красивых библиотек мира» и др. Кроме этого, на страницах группы ведется постоянная рубрика «НЕИЗВЕСтНОЕ ОБ

ИЗВЕСтНЫХ…», где размещается информация о юбилеях выдающихся деятелей искусства, науки, литературы и известных личностях в истории человечества.

Совместно с абонементом учебной литературы был проведен эксперимент: выборочная проверка по фамилиям студентов, читателей библиотеки показала, что из каждых 10 читателей библиотеки СевНТУ - 6 являются пользователями сети ВКонтакте. В связи с этим возникла идея создания отдельной группы для рассылки напоминаний о задолженностях студентам, являющимся читателями библиотеки и пользователями социальной сети, составлен текст сообщения, предпринята попытка общения с должниками, рассылка приглашений для посещения библиотеки и приглашения студентов в библиотечную группу и т.д.

На сегодня в группе 370 участников, 150 из которых – нынешние первокурсники, зарегистрировавшиеся на странице после записи в библиотеку. Рекламируя и продвигая свой социальный ресурс на сайте библиотеки, на Севастопольском студенческом форуме, а также с помощью распространения на всех библиотечных мероприятиях памяток с реквизитами группы, мы добились достаточно стойкого результата посещаемости и просмотров. В настоящее время согласно электронной статистике уникальных посетителей ежедневно около 10, в месяц – около 300, просмотров группы в день -85. Активность среди мужской и женской аудитории примерно одинаковая: женщин-53%, мужчин -47%. География посещений такова: по странам - Украина-83%, Россия-10%, США-4%, Канада-3%; по городам лидирует Севастополь- 75%.

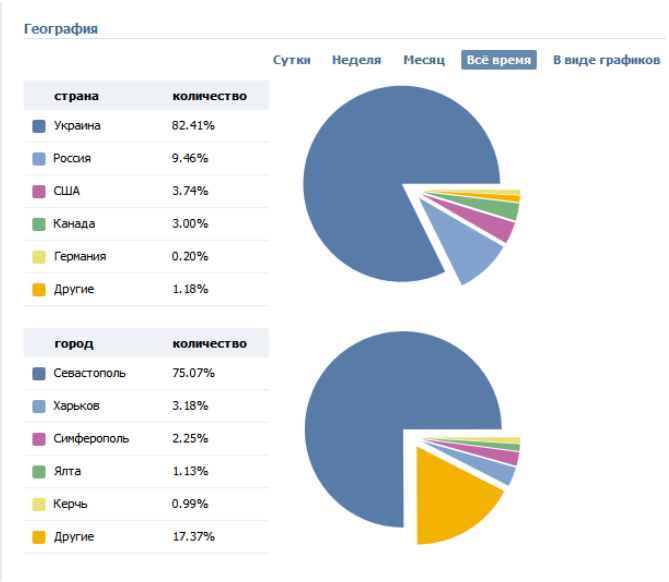

Что касается распределения интересов участников группы по предлагаемым разделам, можно выделить наиболее популярные, в которых наблюдается постоянная активность- это фотоальбомы, видеозаписи и «стена» с ежедневно обновляемой информацией. Очень популярны опросы разной тематики: «Для чего Вы ходите в библиотеку?», «Можете ли Вы назвать себя эрудированным человеком?», «Какая историческая эпоха Вам близка?» и другие.

Кроме того, в группе предложены темы для обсуждения, которые могут предлагать и сами участники: «Книги, которые произвели на вас наибольшее впечатление», «Очень полезная «вещь» Виртуальная справочная служба», «Навигатор», «Абитуриенту – 2013» и др., в них есть возможность вести диалог и обмениваться мнениями.

Поддержка страницы группы - это непрерывный, кропотливый, а кроме того, творческий процесс. Очень нелегко идет осознание, что это – работа, требующая внимания и временных затрат, которую выполняют не профессионалы-специалисты в области мультимедиа, а библиотекари, перед которыми стоит весьма сложная задача - не только предоставить интересную информацию с целью привлечения интереса к библиотеке, но и оценить ее востребованность. Кроме того, библиотекарь, работающий с Интернет-аудиторией, с продвинутыми читателями, использующими соцмедиа, должен понимать их потребности, язык, на котором они общаются, уметь грамотно ответить на поставленный в Сети вопрос. На качественный проект необходимо время, это необходимо уметь делать, на это необходим ресурс [2]. Наиболее явной тенденцией сегодняшней библиотечной деятельности в социальных сетях стало развитие и решение проблем профессиональных коммуникаций. Многие библиотекари, начинающие свою деятельность в социальных сетях, одной из самых основных проблем выделяют недостаточность опыта и умения работать в новой коммуникационной среде. Согласно опросам, 47 % респондентов отмечают неспособность и неумение разговаривать с интернет-аудиторией, более 36 % не понимают, как оценивать эффективность этих проектов, более 28 % отмечают отсутствие технических навыков в разработке блогов, страниц, сообществ, для 26 % сложность вызывает определение целевой аудитории.

Подводя итог, хочется еще раз подчеркнуть, что группа «~ Library SevNTU, живущая в сети~» создана, прежде всего, как средство для поддержания отношений и формирования мнения у самой активной, самой влиятельной части целевой аудитории библиотеки - студенчества. Надо помнить, что социальные сети созданы в первую очередь не для рекламы, а для общения и если библиотеки хотят «дотянуться» до своего пользователя через Интернет, то нельзя работать только в одной социальной сети, эффективно срабатывает лишь комплексный подход к социальному маркетингу, что и станет нашими планами на ближайшее будущее.

Библиографический список

1. Огнева И.Н. Социальные медиа как среда для продвижения библиотеки / / И.Н. Огнева // Библ. дело. – 2012. – № 6. – С. 32-33.

2. Социальные медиа vs читальный зал: [круглый стол по вопросам проблем, связанных с использованием соцмедиа] // Университетская кн. – 2013. – май. – С. 43-49.

3. Шлыкова О.В. Культура мультимедиа: уч. пособие для студентов / О.В. Шлыкова — МГУКИ—М.: Фаир-Пресс, 2004.— 416с.+цв вкладка.

4. Руководство по использованию библиотекой блогов и социальных сетей [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://ideafor.info/?p=4461. – Название с экрана.

5. Современная библиотека [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://sbiblioteka.blogspot.com/2012/07/blog-post.html. - Название с экрана.

УДК 027.7:37.018

А.Г. Спанчак, зав. отделом научной библиотеки
Севастопольский национальный технический университет
Ул. Университетская, 33, г. Севастополь, 99053, Украина
library@sevgtu.sebastopol.ua

НЕПРЕРЫВНОЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В БИБЛИОТЕКЕ СЕВНТУ: РЕАЛИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Анализируется состояние непрерывного профессионального образования. Особое внимание уделено одной из форм повышения квалификации – профессиональному самообразованию. Рассматриваются пути дальнейшего развития непрерывного образования в библиотеке.

В современных вузовских библиотеках произошли изменения, а главное – изменились приоритеты деятельности библиотек. К традиционным задачам сохранности и приумножения книжных собраний добавились функции, присущие мобильным информационным центрам. Использование электронных ресурсов повлекло за собой изменение библиотечных технологий – появилась необходимость существенной корректировки требований к знаниям и умениям сотрудников библиотек [1, с. 3].

Библиотечная профессия требует постоянного обновления знаний, чуткого реагирования на изменения, происходящие в социокультурной среде.

Непрерывное образование кадров – непременное условие качественного выполнения профессиональных функций и востребованности библиотек обществом.

Непрерывное библиотечное образование ставит своими целями:

1. Рост качества библиотечных и информационных услуг;

2. Повышение профессионализма сотрудников библиотеки и представляет собой систему, состоящую из двух основных звеньев:

- профессионального образования
- повышения квалификации (в т. ч. самообразования).

Необходимость непрерывного библиотечного образования не вызывает сомнений. Вопрос в том, как и что делать, чтобы получить результат?

Существующая практика повышения квалификации с выездом на курсы, семинары, конференции не обеспечивает реальной актуализации знаний. Для того, чтобы поднять свой профессиональный уровень, каждому библиотекарю нужно изменить отношение к повышению квалификации. А это, в свою

очередь, требует необходимости предварительного изучения потребностей в повышении квалификации кадров [2, с. 26].

Э. Сукиасян считает, что «повышение квалификации библиотечных работников – не сумма мероприятий, а постоянный и планомерный процесс, целью которого являются существенные изменения деятельности библиотек. Конечными результатами измеряется эффективность всей системы непрерывного образования. Что получила библиотека? Что получил читатель?» [3, с. 338].

Повышение квалификации не заменяет в полной мере приобретение профессионального образования, но позволяет библиотекарю развиваться в профессиональном плане. Существует мнение, что ежегодно библиотекарь должен обновлять 5% теоретических и 20% практических знаний. В США, например, установлена даже своеобразная единица измерения устаревания знаний специалиста – так называемый «период полураспада компетенции», когда в результате появления новой информации компетентность специалиста снижается наполовину. В течение последних десятилетий этот период резко сокращается. У нынешних выпускников он составляет 2-3 года. Таким образом, постоянное овладение библиотечными специалистами новыми знаниями – непременное условие их профессионализма.

Для библиотекарей нашей страны сохранение профессиональной компетенции становится все более сложной задачей. С одной стороны, недостаточное финансирование не позволяет в полной мере осуществлять непрерывное библиотечное образование. С другой стороны, у самих работников не всегда возникает потребность и желание повышать квалификацию [4, с.120].

Если же мы говорим о сотрудниках вузовской библиотеки, то к критериям профессионализма можно добавить и обладание совокупностью дополнительных теоретических и специальных знаний, соответствующих профилю учебного заведения. Из опыта замечу, что для работы в вузовской библиотеке не профильное образование – педагогическое, техническое – играет положительную роль. При этом, только получение профессионального библиотечного образования или постоянное обучение в системе повышения квалификации дает возможность полностью применить свои знания и умения в библиотечной среде, раскрыть таланты педагога, организатора, инженера.

Формы повышения квалификации делятся:

- по содержанию на: общие (рассчитанные на всех); специальные (профилирующие: для комплектаторов, каталогизаторов, библиографов)
- по организации на: постоянные (или регулярные); плановые
- по целевой аудитории (в зависимости от потребностей обучения) для: сотрудников, имеющих общее среднее образование; сотрудников, имеющих среднее специальное профессиональное образование; сотрудников, имеющих среднее специальное образование;

сотрудников, имеющих высшее профессиональное образование; сотрудников, имеющих высшее образование (не профильное).

Повышение квалификации в библиотеке СевНТУ – отдельно выделенное направление деятельности, которым занимается отдел научно-методической работы. Плановая работа по повышению квалификации сотрудников ведется в рамках общебиблиотечных планов, а также планов структурных подразделений библиотеки. Так, за последние несколько лет для сотрудников были организованы и проведены индивидуальные и групповые занятия по овладению компьютерной грамотностью, по совершенствованию навыков работы в АБИС ИРБИС, состоялись научные конференции, семинары, тренинги, практикумы, круглые столы, работает Школа каталогизатора, Школа профессионального роста, оказывается методико-консультативная помощь сотрудникам библиотек г. Севастополя и Крыма. Только в первом полугодии 2013 года библиотекой СевНТУ были организованы и проведены: 6 семинаров, 2 занятия Школы профессионального роста; в Школе каталогизатора оказано 50 методических консультаций, 4 занятия по производственной учебе, ознакомительно-профессиональные туры, что подразумевает профессиональное сотрудничество и обмен опытом, участие в международных конференциях. Такие формы повышения квалификации охватывают, как правило, различные аспекты деятельности библиотеки.

Чтение профессиональной периодики является одной из форм профессионального самообразования, помогающей сохранить информационный потенциал сотрудников библиотеки. К сожалению, исследование, проведенное отделом научно-методической работы библиотеки СевНТУ, целью которого было проанализировать использование профессиональной периодики, получаемой библиотекой СевНТУ за последние три года (с 2010г. по 2012г. включительно) выявило недостаточную востребованность печатной профессиональной периодики. Поэтому для расширения возможностей более эффективного использования профессиональной периодики отделом научно-методической работы библиотеки СевНТУ был создан рекомендательный библиографический указатель «Библиотечное дело. Библиотековедение. Библиография», охватывающий период 2009-2013гг. (894 источника). Указатель содержит 17 тематических рубрик, предназначен для широкого круга специалистов библиотечного дела и дает возможность оперативно изучать и использовать в своей практике содержащиеся в публикациях инновации.

Проанализировав вышесказанное, можно сделать вывод, что основными направлениями повышения квалификации являются:

- изучение и применение информационных технологий в практике библиотек;
-углубленное изучение профессиональных компетенций современного библиотекаря, обмен опытом;
- повышение общеобразовательного и культурного уровня развития библиотекарей.

Отделом научно-методической работы НБ СевНТУ в феврале 2013 года было разработано исследование, **целью** которого было изучение потребностей и запросов библиотекарей в методической помощи.

Предметом исследования стали информационные потребности библиотекарей в методическом обеспечении, взгляды сотрудников на развитие библиотеки, а также их готовность принимать участие в мероприятиях по повышению квалификации. Ниже приводятся данные, которые позволяют сделать выводы о предпочтениях коллектива библиотеки, касающихся форм повышения квалификации.

Формы повышения квалификации:

Семинары - эффективно 71,4%, наименее эффективно 14,3%

Практикумы – эффективно 78,6%, наименее эффективно 11,9%

Индивидуальные консультации – эффективно 76,2%, наименее эффективно 16,7%

Школы специалиста – эффективно 54,8%, наименее эффективно 21,4%

Круглые столы, обмен опытом, обмен мнениями – эффективно 61,95 %, наименее эффективно 23,8%

Анализ работы других библиотек – эффективно 38%, *наименее эффективно 40,5%*

Тренинги – эффективно 62,3%, наименее эффективно 16,7%

Издание и распространение методических материалов – эффективно 57%, наименее эффективно 21,4%

Курсы повышения квалификации, производственная учеба – 90,5%

Деловые игры, мастер-классы – эффективно 47,7%, наименее эффективно 28,6%

Показательные мероприятия – эффективно 47,7%, наименее эффективно 33,3%

Научно-практические конференции – эффективно 61,9%, наименее эффективно 11,9%

Самообразование – эффективно 83,3%, наименее эффективно 14,3%.

Полученные данные будут использованы для стратегического планирования деятельности отдела научно-методической работы по организации системы повышения квалификации на ближайшие годы.

Если наличие (или отсутствие) профессионального образования у сотрудников – это данность, на которую нельзя повлиять, то использовать одну из форм повышения квалификации – самообразование – не может помешать ни плохое финансирование, ни другие причины.

Самообразование библиотечных кадров – это деятельность, которая осуществляется путем приобретения, накопления, систематизации и обновления знаний с целью наиболее квалифицированного и успешного решения профессиональных задач [2, с.28].

«Определен ряд условий, - пишет Э. Сукиасян, - при которых библиотекарь сможет самостоятельно осуществить профессиональное самообразование:

1. Диагностика собственных знаний, определение четких границ профессионального незнания. Библиотека – это система, в ней все взаимосвязано. Поэтому, необходимо изучать не только направления своей деятельности, но и работу по библиографированию, каталогизации документов и другие аспекты библиотечной деятельности.

2. Должна сформироваться потребность в профессиональном самообразовании – понимание необходимости, неизбежности профессионального самообразования» [3, с.198].

Один из видов профессионального самообразования – научное общение – рассматривает В. Корниенко, говоря о том, что «непосредственное общение между участниками научной коммуникации необходимо для эффективного взаимного обмена результатами научно-исследовательских разработок, теоретическими и практическими наработками в области библиотековедения и других смежных областей» [5, с.20].

В повышении индивидуального уровня профессионализма значительную роль играют сроки получения необходимой профессиональной информации, при этом неважно, какими каналами, формального или неформального общения, она получена. Общение с профессионалами служит дополнительным источником получения информации. В процессе межличностного общения наиболее часто возникают новые идеи, мысли. Особый интерес будет представлять межличностные профессиональные контакты между научными работниками, которые по сути являются теоретиками в области библиотековедения, и специалистами-практиками [5, с.21].

К неформальному общению в современном обществе можно отнести общение в социальных сетях, на форумах, в блогах. Отдел научно-методической работы библиотеки СевНТУ провел среди сотрудников эксперсс-анкетирование, основной вопрос которого был сформулирован так: «Пользуетесь ли Вы в своей профессиональной деятельности, для расширения кругозора, обмена интересной информацией Интернет-ресурсами?».

По результатам экспресс-анкетирования было выявлено: пользуются в своей работе, а так же с целью самообразования профессиональными блогами, форумами, сайтами крупных научных и публичных библиотек и т. п. – **54%** сотрудников библиотеки. Сотрудники, активно использующие социальные сети, Интернет-ресурсы в своей профессиональной деятельности, также активно используют и печатную продукцию для совершенствования знаний, внедрения новых форм работы в библиотеке. Это так называемое ядро коллектива – неравнодушные, находящиеся в постоянном поиске люди, заинтересованные в библиотечной работе, стремящиеся ее усовершенствовать, сделать интересной для пользователя.

Хотим или не хотим мы этого признавать, но библиотечное дело в целом изменилось, поэтому должны измениться и формы повышения квалификации.

«Новизна подхода к повышению квалификации в современных условиях состоит не только в том, что пассивные формы должны стать активными. Библиотекарь должен осознать тот факт, что он ежедневно отстает в своем

развитии. Завтра уже нельзя будет работать по вчерашним методикам. Надо жить беспокойно, в поиске, наблюдая и анализируя. И если в коллективе библиотеки сложилась такая обстановка, будут и новые идеи.

Стратегическая задача в области повышения квалификации: надо создать профессиональный библиотечный коллектив, способный самостоятельно справляться с новыми требованиями в новых условиях» [3, с.257].

Библиотечная профессия сегодня тесно связана с технологическими и коммуникационными достижениями социума, а это требует от специалистов идти в ногу с современными технологиями, в какой-то мере иметь навыки программиста, бизнесмена, менеджера, аналитика, маркетолога. При составлении дальнейших планов развития непрерывного профессионального образования необходимо учитывать ряд тенденций, сложившихся за последние десятилетия в библиотечной среде, подробно рассмотренных О. Билыком, характерных и для библиотеки СевНТУ:

- старение с каждым годом библиотечных кадров. Овладеть современными методами работы удаётся не каждому;
- инфантильное отношение к саморазвитию и самообразованию. Осознание сотрудниками библиотеки необходимости самообразовательной работы является едва ли не главным фактором повышения их квалификации;
- интеллектуализация и автоматизация работы библиотечных специалистов.

Умение выполнять высококвалифицированную работу – залог успеха на профессиональном поприще;

- сокращение количества специалистов с высшим библиотечным образованием. Проблемы смены поколений в библиотеках, подготовки молодых библиотечных кадров и далее будут обостряться [2, с.29].

Сегодня в библиотеках назрела потребность в специалистах, владеющих новейшими технологиями, способных продуцировать оригинальные идеи и воплощать их в своей ежедневной работе.

Учитывая вышесказанное, каждый сотрудник должен знать, чего от него хотят, ждут на рабочем месте, каким требованиям должны соответствовать результаты его труда.

Библиографический список

1. Тлюстен Ф. К. Размышления на тему: престижно ли работать в библиотеке или как мы решаем кадровый вопрос? / Ф. К. Тлюстен // Научные и технические библиотеки. – 2009. - № 10. – С. 5-11.

2. Білик О. Бібліотеки та питання професіоналізації кадрів / О. Білик // Вісник Книжкової палати. – 2011. - № 2. – С. 26-29.

3. Сукиасян Э. Р. Библиотечная профессия. Кадры. Непрерывное образование / Э. Р. Сукиасян. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 2004. – 448 с.

4. Рассадина М. И. Сквозная функция профессиональной ориентации в системе непрерывного библиотечного образования / М. И. Рассадина // Библиотековедение. – 2011. - № 1. – С. 116-122.

5. Корнієнко В. Наукове спілкування як один із ефективних засобів підвіщення професіоналізму / В. Корнієнко // Вісник Книжкової палати. – 2012. - № 7. – С. 19-21.

6. Березкина Е. И. Профессиональное самосознание современного библиотекаря университетской библиотеки: социологический анализ/ Е. И. Березкина // Научные и технические библиотеки. – 2004. - № 10. – С. 82-89.

УДК 005.21:[005.96:027.7]

Т. П. Ткаченко, директор Наукової бібліотеки
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського
б. Шевченка 30, м. Донецьк, Україна, 83017
library@donduet.edu.ua

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ БІБЛІОТЕКИ – ЧАСТИНА ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ САМОЇ БІБЛІОТЕКИ

У статті розглянуто проблему розвитку персоналу бібліотеки, запропоновано форми роботи для вирішення проблеми розвитку персоналу.

В сучасних умовах неможливо вижити без постійного розвитку. Щоб бути конкурентоспроможними на ринку інформаційних ресурсів та послуг бібліотекам необхідно постійно окреслювати шляхи перебудови і постійно крокувати вперед. Тільки за таких умов бібліотеки будуть потрібні своїм користувачам. Тобто, бібліотеки повинні працювати на випередження вимог та потреб своїх користувачів.

У зв’язку з цим, з кожним роком проблема розвитку персоналу бібліотек стає все більш актуальною. Зростає потреба в спеціалістах які володіють сучасними управлінськими технологіями, інноваційним мисленням, необхідними професійними компетенціями, вміють добувати та використовувати отримані знання.

В останні роки на роботу до бібліотек все частіше приходять спеціалісти без фахової освіти. Нестаток кваліфікованих і готових до змін бібліотечних працівників вже зараз дуже гостро відчувають бібліотеки.

Питання забезпечення бібліотек професійними кадрами висвітлюються у публікаціях Е.Р. Сукіасяна, А.В. Соколова, А.М. Мазурицького, І.М. Суслової, В.К. Клюєва, Т.Я.Кузнецової та інших.

Проте невирішеними залишаються питання забезпечення бібліотек якісними професійними фахівцями, актуальною є і проблема навчання та підвищення кваліфікації бібліотечних працівників.

Відповідно до вимог стандартів серії ISO 9000, діяльність бібліотеки щодо проблеми роботи з персоналом можна розглядати як процес, тобто сукупність цілеспрямованих, послідовних дій, скерованих на формування, ефективне управління та розвиток персоналу бібліотеки в інтересах особистості, бібліотеки та суспільства в цілому. Ця діяльність пов’язана з прийняттям

управлінських рішень, визначенням цілей, завдань та напрямків роботи, розробкою програм та їх реалізацією.

Реалізація Програми розвитку персоналу бібліотеки – це системний підхід до управління персоналом, заснований на інтеграції системи управління бібліотекою і персоналом, який включає в собі комплекс методів впливу на розвиток і поведінку персоналу бібліотеки.

Програма розвитку персоналу бібліотеки – довгострокова програма, висновки про її ефективність і результативність можна буде зробити лише з часом. Робота по реалізації Програми розвитку персоналу скерована на інтеграцію співробітника в бібліотеку, перетворення його в прихильника цілей бібліотеки, ефективно працюючого співробітника, який зв'язує своє майбутнє з майбутнім бібліотеки і розглядає свій добробут як наслідок добробуту бібліотеки.

Стратегія розвитку персоналу будується на принципі, що персонал головний актив бібліотеки. Важливими складовими стратегії розвитку персоналу є підбір, навчання та розвиток персоналу.

Програма розвитку персоналу бібліотеки ДонНУЕТ реалізується через систему адаптації нових працівників, навчання персоналу, самоаналізу та плану індивідуального розвитку, оцінки результативності та ефективності роботи персоналу бібліотеки.

Головним завданням керівника бібліотеки є - довести до кожного співробітника цілі і завдання як усієї бібліотеки, так і кожного його співробітника, а також особливості праці, важливість правильного виконання процесів та процедур. Кожен працівник бібліотеки повинен чітко усвідомлювати, що результат його праці впливає на результат роботи всієї бібліотеки. Постійний моніторинг виконання технологічних процесів дає можливість відслідковувати їх виконання, визначати результативність на стадії виконання процесу для прийняття рішення для його поліпшення та удосконалення.

Для визначення основних напрямків програми розвитку персоналу, бібліотекою ДонНУЕТ в рамках наукової роботи «Управління персоналом в системі менеджменту якості бібліотеки» проведено дослідження структури персоналу бібліотеки за наступними ознаками: професійна структура персоналу, кваліфікаційна структура персоналу, вікова структура персоналу бібліотеки, структура персоналу за стажем роботи в бібліотеці та рівнем освіти.

В результаті дослідження виявлено, що йде процес старіння колективу: середній вік спеціалістів у 2008 році складав – 37,5 років, у 2009 р. – 43,2 р., у 2010 р. – 44,3 р., у 2011 р. - 45,0, у 2012 р. – 46,8. Доля спеціалістів бібліотеки у віці до 30 років складає 13,6 %, від 31 до 45 років – 29,5 %, старших 45 років – 59 %, у т.ч. старших 55 років – 29,5 %. Бібліотечну освіту мають 54,5 % відсотки персоналу бібліотеки.

У зв'язку з вище викладеним проблема розвитку персоналу бібліотеки постає одним із основних факторів розвитку усієї бібліотеки.

Концепція розвитку персоналу бібліотеки може будуватися як на стандартних формах та методах роботи, які вже використовувались раніше, так і на нових. Традиційними формами роботи з персоналом є аналіз змісту праці співробітників бібліотеки, нормування процесів, контроль дисципліни праці, атестація робочих місць та інше.

Однією із нових форм роботи з персоналом бібліотеки є впровадження індивідуальних планів розвитку кожного співробітника бібліотеки. Індивідуальний план розвитку – це програма підвищення професійної та особистої ефективності. План повинен містити в собі опис цілей та інструментів, які будуть застосовуватися для розвитку кожного із аспектів внесених до плану. Працюючи над індивідуальним планом розвитку кожен бібліотечний працівник має можливість усвідомити межу власних професійних незнань, зрозуміти що йому потрібно вивчити, в яких напрямках удосконалювати свою професійну діяльність для досягнення розвитку.

Однією із вимог системи менеджменту якості є проведення самооцінки діяльності персоналу, що дозволяє удосконалювати роботу всієї бібліотеки. В програмі розвитку персоналу передбачається проведення самоаналізу діяльності кожного працівника. В рамках наукового дослідження в бібліотеці ДонНУЕТ розроблено «Карту самооцінки роботи співробітника бібліотеки». Карти заповнюються в кінці кожного року. Аналіз карт дає змогу зробити висновки відповідно розвитку кожного працівника, проаналізувати результати роботи за минулий рік.

Однією із форм розвитку персоналу бібліотеки є оцінка результативності та ефективності роботи співробітників її структурних підрозділів.

Методика оцінювання ґрунтується на принципах доступності, відкритості, прозорості, гласності; довіри та відповідальності; сумісності та порівнянності результатів діяльності керівників структурних підрозділів бібліотеки; однорідності та рівнозначності показників оцінювання. Модель системи оцінювання, яка застосовується у бібліотеці ДонНУЕТ містить десять показників. Для всіх керівників взято єдиний перелік показників.

Аналіз результатів дослідження діяльності керівників структурних підрозділів бібліотеки ДонНУЕТ дає змогу зробити висновки, що запропоновані показники задовольняють сформованим вимогам і можуть успішно вирішувати завдання для яких вони розроблялися.

Для нових співробітників в бібліотеці розроблено Програму адаптації нових працівників бібліотеки. Програма адаптації визначає єдиний порядок виконання процедур адаптації нових працівників для всіх структурних підрозділів бібліотеки. Процедура адаптації націлена на забезпечення більш швидкого входження у посаду, знайомства з діяльністю бібліотеки, з колективом, з характером майбутньої роботи, зменшення кількості помилок, дискомфорту перших робочих днів, формування позитивного образу бібліотеки, оцінку рівня кваліфікації та потенціалу нового співробітника. Для покращення процесу адаптації та консультування новопризначеного працівника на робочому місці призначається наставник - безпосередній керівник, який здійснює контроль за

роботою та надає допомогу новому працівнику протягом адаптаційного періоду. Наставник складає індивідуальний план роботи нового працівника на період випробного терміну, супроводжує і оцінює його діяльність в період проходження випробного терміну. Адаптація нового співробітника проходить в три етапи. Перший етап складається з наступних процедур: співбесіда з директором бібліотеки; знайомство з умовами найму на роботу; знайомство зі структурою бібліотеки, порядками та традиціями бібліотеки і структурного підрозділу, в якому він буде працювати; оформлення нового працівника у відділі кадрів університету, бесіда з інженером з охорони праці, оформлення бухгалтерських документів.

Другий етап - входження у посаду. Новому працівнику окреслюють сферу його професійної відповідальності, детально знайомлять з посадовою інструкцією, розглядають поточну роботу, очікувані результати, нормативи якості виконання робіт, контроль виконання, знайомлять з графіком роботи, з взаємозамінністю у підрозділі, проводять інструктаж.

На третьому етапі проходить дієва адаптація (стажування) строком до 1 місяця. Навчання відбувається безпосередньо на робочому місці під керівництвом наставника. На етапі дієвої адаптації наставник виявляє, яких знань бракує новому працівнику, та розробляє заходи для усунення цієї проблеми, а також визначає можливості нового працівника в досягненні успішного рівня праці. Період дієвої адаптації закінчується анкетуванням. Новий працівник заповнює Анкету зворотного зв’язку для оцінки якості адаптаційних заходів.

На завершальному етапі адаптації новий працівник проходить атестаційну співбесіду, проводиться контроль і оцінка виконання роботи, передбаченої планом на етапі входження у посаду та дієвої адаптації випробного терміну, аналізується заповнена новачком Анкета зворотного зв’язку. Новий працівник переходить до стабільної роботи на своєму робочому місці.

На основі вивчення досвіду роботи успішних організацій можна зробити висновок, що якщо персонал бібліотеки не буде постійно удосконалювати свої професійні знання, прийде час і бібліотека не зможе розвиватися, перестане бути цікавою для своїх користувачів. На думку фахівців, знань, отриманих у ВНЗ, вистачає на перші 3-5 років роботи, після чого необхідна перепідготовка. Оновлення кваліфікації працівників в сучасних умовах потрібно проводити кожні 10 років.

Розуміючи, що без постійного навчання в сучасному суспільстві неможливо добитися успіху, в бібліотеці ДонНУЕТ розроблено трьох ступеневу програму навчання бібліотечних працівників, яка є частиною стратегії розвитку персоналу.

Перший рівень програми розраховано на співробітників бібліотек, які не мають освіти за фахом і працюють в бібліотеці не більш трьох років. Програмою передбачається надати слухачам знання про сучасний стан та перспективи розвитку бібліотечної професії, розкрити професійні та особисті якості необхідні для бібліотечного працівника, визначити компетенції,

необхідні бібліотечним працівникам, дати уявлення про сучасні форми організації бібліотечно – бібліографічного обслуговування, інформаційні ресурси бібліотеки, дати уявлення про електронні інформаційні ресурси та інноваційні технології сучасної бібліотеки. Обов'язковим є вивчення досвіду роботи бібліотек із впровадження системи менеджменту якості.

Програма передбачає проведення таких видів навчальних занять: лекції, семінарські та практичні заняття, тренінги, ділові ігри, майстер-класи, семінари, дискусії, круглі столи, розбір конкретних ситуацій.

Розробники програми вважають, що без виховання культури комунікацій, прищеплення понять службового етикету неможливо виховати сучасного бібліотекаря. Тому, одним із модулів програми передбачається проведення занять з підвищення загальної та професійної культури бібліотечних працівників.

Другий рівень програми розраховано на співробітників бібліотеки, які працюють в бібліотеці понад трьох років, вважають професію бібліотекаря своїм покликанням та мають певний професійний досвід. Розробляючи курс для цієї категорії бібліотечних працівників, розробники програми, враховували особливості цієї категорії слухачів і вважають що ця категорія слухачів буде мати можливість поглибити свої знання та придбати нові з таких напрямків як інноваційна робота, система якості бібліотеки, інноваційні форми культурно–просвітницької роботи. Слухачі курсу отримають знання з розробки віртуальних книжкових виставок, створення інформаційних ресурсів та повнотекстових БД бібліотеки.

Автори вважають, що ця група бібліотечних працівників повинна мати уявлення про наукову діяльність бібліотеки, тому слухачі будуть мати можливість ознайомитись з науковою діяльністю бібліотеки, вивчити основні форми та методи наукової роботи, познайомитись з науковими проектами бібліотек.

Третій рівень програми навчання розраховано на керівників структурних підрозділів та завідуючих бібліотек. Програма навчання цієї категорії слухачів розрахована на розвиток у слухачів навиків управління і здатності до інновацій, оволодіння новими технологіями, навчити слухачів самостійно приймати рішення, вирішувати комплексно проблеми, працювати командою. В програмі домінують наступні модулі: менеджмент, бібліотечний маркетинг, управління персоналом бібліотеки, управління інформаційними ресурсами, система менеджменту якості сучасної бібліотеки. В програму навчання введено модуль по управлінню персоналом, передбачається проведення тренінгів по процедурі управління персоналом. Усі види та форми занять з навчання персоналу спрямовані на розвиток професійних знань, здатність аналізувати ситуацію та самостійно приймати рішення, знаходити та обробляти необхідну інформацію.

Однією із нових форм роботи може бути попереджуючий розвиток майбутніх бібліотечних працівників. Для майбутніх бібліотечних фахівців можна організувати навчання за професією бібліотекар з наступним відбором

тих, хто зарекомендував себе схильним до цієї роботи, і в процесі навчання оволодів знаннями, необхідними для майбутньої роботи в бібліотеці. Створення в бібліотеках центрів професійного навчання, орієнтованого на спеціалістів, які не мають бібліотечної освіти, в даний час може допомогти вирішити кадрові питання бібліотеки.

Висновки. Розвиток персоналу це систематичний процес підготовки персоналу бібліотеки до виконання нових виробничих завдань, професійного росту, формування резерву керівних кадрів, вдосконалення соціальної структури бібліотеки. В складі розвитку персоналу знаходяться: професійна підготовка і виробнича адаптація, атестація, постійне навчання, самоаналіз та визначення результативності та ефективності діяльності кожного бібліотечного працівника. Управління розвитком персоналу бібліотеки сприяє ефективному використанню трудового потенціалу кожного працівника, підвищенню його соціального, професійного, інтелектуального рівня, здійсненню технологічної та структурної перебудови бібліотеки.

Бібліографічний список

1. Персонал бібліотеки в системі управління якістю бібліотечно-інформаційної діяльності : матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф., 20-21 жовт. 2011 р., Донецьк, Україна / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, Наук б-ка. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2011. – 188 с.

2. Персонал бібліотеки в системі управління якістю бібліотечно-інформаційної діяльності : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 18-19 жовт. 2012 р., Донецьк, Україна / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, Наук б-ка. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2012. – 208 с.

3. Системи управління якістю. Вимоги [Електронний ресурс] : ДСТУ ISO 9001:2009 (ISO 9000:2008, IDT). – На зміну ДСТУ ISO 9001-2001 ; чин. від 2009-09-01 // Електронні тексти стандартів. ДСТУ 1.0-2003 … Р 50-046-95, ЗМН 1 : рєестрац. номер 07015101 / ЗАТ Наук.-інформ. центр «Леонорм». – [Л.], 2009. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. вимоги: Pentium-266 ; 32 Mb PAM ; CD-ROM Windows 98/2000/ИТ/XP. – Назва з титул. екрана.

4. Управління персоналом в системі менеджменту якості бібліотеки : проміж. звіт про наук.-дослід. роботу / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, Наук б-ка. – Донецьк, 2012. – 184 с.

УДК 013
Е.Г.Уткина, гл. библиограф научной библиотеки
Д.А.Симоненко, ведущий инж.
Севастопольский национальный технический университет
Студгородок, г. Севастополь, Украина, 99053
library@sevgtu.sebastopol.ua

ИМЕННОЙ УКАЗАТЕЛЬ К БИБЛИОГРАФИЧЕСКОМУ ИЗДАНИЮ: ПОПЫТКА АВТОМАТИЗАЦИИ

Кратко описаны этапы работы над одним из вспомогательных указателей к библиографическому указателю трудов Международной Крымской конференции «СВЧ-техника и телекоммуникационные технологии».

Любое библиографическое пособие немыслимо без полноценного вспомогательного аппарата. И в большинстве случаев именно авторский указатель служит основным инструментом для оперативной и эффективной навигации, отслеживания связей между записями. Создание именного указателя — дело достаточно кропотливое. Задача многократно усложняется, если библиограф по какой-либо причине не может воспользоваться специализированным программным модулем, которым снабжены некоторые АБИС.

Цель данной небольшой статьи — поделиться практическим опытом создания вспомогательного именного указателя (далее — ИУ) к указателю трудов Международной Крымской конференции «СВЧ-техника и телекоммуникационные технологии». Одной из отличительных особенностей этого издания может служить его объем. Указатель трудов охватывает период в 20 лет и содержит более 5000 записей. Следует также отметить, что, несмотря на объем, указатель трудов создавался в обычном текстовом редакторе Microsoft Word. На текущий момент ИУ существует в черновом варианте и содержит 5696 позиций.

Процесс создания ИУ можно условно разделить на 3 этапа: подготовительный, основной и заключительный. Подготовительный этап — работа по сверке выгруженных из БД записей с первоисточниками — был выполнен единоразово и имел своей целью исправление любых ошибок, допущенных при вводе. Следует признать, что пресловутый «человеческий фактор» сыграл свою роль: опечатки, игнорирование диакритических знаков в иноязычных записях, пропуски фрагментов текста и прочие неточности — лишь малая толика того, с чем пришлось столкнуться составителям на этапе сверки. К тому же в течение всего 20-летнего периода, пока создавалась БД «Крымико», неоднократно менялись методические решения по заполнению полей, что создавало дополнительные сложности.

Следующий этап создания ИУ — основной — был выполнен с помощью программных средств. Для составления алфавитного указателя потребовалась разработка отдельного приложения. Суть работы приложения состояла в том,

чтобы проанализировать массив записей в указателе трудов, вычленив из него имена всех авторов и порядковые номера записей.

Далее на основе БД в iso-формате был сформирован общий список авторов. Имена авторов заносились в отдельную таблицу базы данных и в дальнейшем выступали как поисковые слова для анализа записей указателя трудов. Анализ записей производился на основе некоторого набора паттернов. Записи, которые не соответствовали ни одному из паттернов, отбрасывались, и в log-приложение заносилось сообщение об ошибке. Пары <автор>-<номер записи в указателе> заносились в отдельную таблицу базы данных «Автор-Труды».

После чего уже был создан файл алфавитного указателя: записи из таблицы «Автор-Труды» были рассортированы по фамилиям авторов, и для каждого автора был сформирован перечень порядковых номеров записей.

Данное приложение разработано на основе технологий WinForms.NET. В качестве СУБД используется MSSQL 2008 Express. Взаимодействие приложения с базой данных осуществляется с помощью SQL-LINQ запросов.

Заключительный этап работы над ИУ — это, во-первых, «ручная» обработка содержимого log-приложения (т.е. того, что программа «не увидела»), а во-вторых, повышение информативности вспомогательного указателя.

Количество позиций ИУ, в которые пришлось вносить добавления, составило приблизительно 3,6% от общего их числа. Полагаем, что столь небольшой процент «ручного труда» можно расценивать как объективную закономерность. Очень сложно при разработке ПО учесть абсолютно все моменты, препятствующие автоматизации процесса, среди которых:

- необходимость в итоговом файле оформлять опечатки согласно ДСТУ ГОСТ 7.1:2006
- нестандартное количество инициалов (либо инициалы, разделенные дефисом)
- отсутствие единообразия в приведении латиноамериканских и азиатских имен
- некорректное разнесение частей имени по подполям и пр.

Далее несколько слов относительно информативности ИУ. Сложностью, с которой столкнулись составители на завершающем этапе, стала многовариантность приведения некоторых имен. Мы сейчас не говорим о таких банальных вещах, как не переведенные с украинского инициалы в русскоязычной публикации или отсутствие второго инициала. Хотя, сколь ни ничтожны эти помехи, но и они требуют времени, чтобы установить «кто есть кто».

Второй момент, на который хотелось бы обратить внимание, — имеющиеся различия в правилах транслитерации кирилловского письма латинским алфавитом. А в ряде случаев — откровенное игнорирование каких бы то ни было правил. Как известно, требования к транслитерации регулируются целым рядом нормативных документов: ISO 9:1995[1], ГОСТ 7.79-2000[2], ГОСТ 16876-71[3] (на территории Украины), а также национальными стандартами.

Более того, большинством нормативных документов предоставляется возможность выбора систем транслитерации — буквенной либо диакритической. Все это приводит к тому, что один и тот же автор может присутствовать на страницах сборников трудов в 3-х и более «ипостасях». Таким образом, имеющаяся некоторая несогласованность в этом вопросе все попытки восстановления текста (в данном случае — личного имени) в исходной кирилловской записи заведомо обрекает на неудачу. А это, в свою очередь, существенно усложняет работу над ИУ, который — не будем забывать — содержит более 5000 позиций.

В заключение хочется добавить, что на данный момент работа над ИУ находится на стадии завершения.

Библиграфический список

1. ISO 9:1995 Информация и документация. Транслитерация кириллических букв латинскими. Славянские и неславянские языки языки = Information and documentation. Transliteration of Cyrillic characters into Latin characters. Slavic and non-Slavic languages. — Взамен ISO 9(1986.09) ; введ. 1995-02-01. — 20 с.

2. ГОСТ 7.79-2000 Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу. Правила транслитерации кирилловского письма латинским алфавитом. — Взамен ГОСТ 16876-71 ; введ. 2002-07-01. — М. : Изд-во стандартов, 2002. — 11 с.

3. ГОСТ 16876-71 Правила транслитерации букв кирилловского алфавита буквами латинского алфавита. — Введ. 1973-07-01. — М. : Изд-во стандартов, 1981. — 6 с.

УДК 027.7:008:2(477)

С.Я. Цимбалюк, к.е.н., доцент, директор Наукової бібліотеки
Г.Л. Павленко, начальник відділу
Національний університет державної податкової служби України
Київська обл., м. Ірпінь, Україна, 08201
tsimbalyuk_s@asta.edu.ua

РОЛЬ БІБЛІОТЕКИ ЯК ІНФОРМАЦІЙНОГО РЕСУРСУ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ І ДУХОВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Розглянуто невичерпну тему формування культурно духовних якостей особистості, її окремі сутнісні основи, що є причиною пошуків кожного чергового покоління в нових економічних і соціально-політичних умовах. Окреслено місце, роль і значення вузівської бібліотеки як інформаційного ресурсу.

Духовна культура формується в суспільстві разом з накопиченням досвіду поколінь, що передається, зберігається і збагачується новими надбаннями людства. Важливу роль у цьому процесі відіграє саме освіта, зокрема освітні заклади і їх інформаційні скарбниці. Сьогодні завдання освіти полягають не

лише у наданні знань з певних предметів, але й у формуванні різнобічно розвиненої, духовної, морально зрілої особистості, готової відповісти на виклики сучасного життя.

Сучасні інформаційні ресурси упорядковані, систематизовані та представлені у зручній і доступній формі мають допомогти молодій людині збагнути свою сутність, зрозуміти свою духовну сферу, сформувати свій національний характер. Загальновідомо, що тисячолітнє існування християнства на українських теренах значною мірою визначило наш національний характер, народні звичаї та традиції.

Проблеми духовного виховання студентів у вищій школі були невід'ємною частиною і повинні зайняти чільне місце сьогодні у структурі навчально-виховного процесу вітчизняної освіти. Важко визнавати, що кризові явища в економіці та політиці ускладнюються все більш глибокою культурною кризою, яка спричиняє духовну деградацію суспільства, втрату ціннісних орієнтирів і подальший моральний занепад. Адже культура і духовність – це цивілізовані ознаки будь якої нації.

Духовність – це прагнення людини до вічних цінностей спосіб людського існування. У педагогічному аспекті духовність – це конкретний сенс життя людини[1].

Початок XXI століття все чіткіше демонструє посилення впливу релігійних ідей на долі окремих людей і цілих народів. Звідси постає гостра необхідність релігійного просвітництва громадян, передусім студентської молоді. Безперечно, що у становленні кожної людини як особистості та формуванні її духовної культури важливе місце займає знання релігійних проблем. І в наданні цих знань велику роль відіграє бібліотека.

Роль сучасної бібліотеки як інформаційної, науково-освітньої і культурної установи у вік інформаційних технологій набирає нового значення. Сьогодні, залишаючись гуманітарною по суті, вона бурхливо розвивається технологічно. Але саме бібліотеки, які за своєю сутністю покликані бути гарантами загальнодоступної інформації для всіх членів суспільства, завжди були, є і будуть духовною скарбницею народу. Бібліотека сьогодні не лише установа, яка забезпечує хороший сервіс, але й місце, де перш за все люди отримують великий багаж знань з усіх сфер науки, культури, літератури, економіки, правознавства, релігії та інші, де люди спілкуються і мають відчувати себе впевнено і комфортно, до чого ми і прагнемо. Бібліотека покликана надавати джерела для отримання інформації, формувати моральні підвалини, норми і правила поведінки, і сприяти духовному становленню студента, як особистості.

На порядку денному Наукової бібліотеки Національного університету державної податкової служби серед нагальних завдань згідно з «Концепцією виховання дітей та молоді в національній системі освіти» - завдання формування духовності особистості, духовності і всебічного розвитку фахівця, майбутнього керівника і організатора є питанням нагальним і особливим [2]. Основними інструментами у реалізації сформованих завдань є: - бібліографічні огляди (тематичні, інформаційні), бесіди, літературні вечори, конференції,

презентації книг, тематичні та інформаційні виставки і перегляди літератури, активна участь у всіх загально університетських заходах.

Бібліотека Національного університету державної податкової служби України не тільки є центром бібліотечно - інформаційного обслуговування та підтримки навчальної, самоосвітньої, творчої, пізнавальної активності студентів, але й є прикладним центром освіти, духовності, психологічного розвантаження для читачів. Діяльність бібліотеки щодо сприяння духовному відродженню, вихованню духовності набула нових обрисів, отримала нові форми в кінці 90-х років XX століття. В 1999 році на території університету споруджено храм святого Миколая, Мір Лікійських Чудотворця Української Православної церкви, настоятелем якого став протоієрей Андрій Клюшев. Він, викладаючи навчальний курс «Релігієзнавство» активно почав співпрацювати з бібліотекою та наставляти у формуванні фонду духовної літератури. У фонді бібліотеки з'явилися перші православні книги, а в 2003 році, з отриманням нової будівлі бібліотеки, відкрився читальний зал духовної літератури. Основну частину фонду складають документи і література з приватної колекції В. А. Бабича, що була отримана в дар. Володимир Андрійович і сьогодні працює в університеті, захистив дисертацію кандидата юридичних наук, а читачі мають змогу переглянути не тільки книги, а й його аудіо- та відеоматеріали з православної тематики з використанням відеотехніки. Щороку на кошти меценатів ми поповнюємо фонд православною літературою, де можна отримати потрібну інформацію з питань релігії та православ'я. Процес тісної співпраці з храмом святого Миколая триває. Протоієреї храму отець Василій та отець Андрій часті гості заходів, які проводяться у бібліотеці. Саме вони під час круглого столу доносять найважливіші християнські цінності, серед яких смирення, терпіння, страждання. Ісус Христос пройшов цілу низку страждань і мук, щоб врятувати людство від загибелі і дати йому шанс до порятунку, до вічного спасіння. Як виявляється людина загартовується і здобуває необхідний досвід життя тільки проходячи через страждання і випробовування. А головне полягає у тому, що, саме подолавши біль утрати, людина починає внутрішньо рости і розвиватися, формуючи вищі духовні цінності.

У 2012 році до Всеукраїнського дня бібліотек колективом була розроблена програма виховних заходів, зокрема тематичні виставки та презентації нових надходжень, добірки документів «Скорые помощники», проведені конкурси кулінарної майстерності та художніх праць колективу з української тематики (вишивки, малюнку, витвори з соломи, паперу та інші). Гостем заходу із Божим словом, своїм поглядом на сучасність, та своїм баченням проблем виховання, прищеплені любові до ближнього та своєрідними настановами був отець Василій. Він відзначив, що саме у таких книгах, які зосереджені у нашій бібліотеці, хоч невеликих за кількістю, але з великою інформаційною ємністю та широкою тематичною палітрою, людина знаходить необхідні орієнтири у власних духовних пошуках, і в організації свого життя.

На сьогодні фонд читального залу духовної літератури складає 841 примірник книг, 113 аудіо-, 61 відеокасет, тематичні папки, підбірки

періодичних видань «Наука. Релігія. Суспільство», «Наука і релігія». Читачі мають доступ до електронного каталогу та Інтернет-ресурсів.

Серед видань, які є у фонді читального залу; різноманітні видання Біблії, коротка історія перекладів Біблії українською мовою, видання «Библия в иллюстрациях с библейскими текстами по синодальному переводу», енциклопедія «Духовність», «Словарь религий: иудаизм, християнство, ислам», «Иллюстрированная история религий», православні церковні календарі, багатотомне видання «Месяцеслов», 12- томне видання «Житие святых», 6-ти томне видання творів Предстоятеля Української Православної церкви Митрополита Володимира з його дарчим підписом, ювілейне видання Святого Євангелія, молитвослови, серія видань «Ази православ'я» та інші.

Для читачів, які цікавляться історією християнства та православ'я пропонуються видання «История первых веков християнства», «История Русской церкви», «Вера и жизнь христианская», «Правда християнства», «Православ'я: український вимір», «Православие в посттоталитарной Украине».

Серед представленої у читальному залі літератури є видання, які присвячені різним аспектам православ'я: «Православная семья», «Брак, семья, дети», «Православие и экология», «Библия и наука», «Православные чудеса в XX веке», «Православный храм», «Православні духовні цінності і сучасність» та інші.

Для тих, хто прагне духовного зростання цікавими можуть бути книги серії «Ази православ'я». Наприклад, книга Сергія Нілуса «Великое в малом», написана православним письменником, на основі щоденника дворянина Мотовилова, який був духовним учнем у Серафима Саровського, одного з найшанованіших святих у православ'ї. У книзі показано, як святість людини виявляється у простих речах: у любові, допомозі, у вдячному серці. Серед духовної літератури є невеликі за розміром, але глибокі за своїм змістом і суттю книги: «Как жить православному христианину», «Таинство исповеди», «Таинство брака», «Сокровищница духовной мудрости», «Любовь истинная и мнимая», «Об исцелении души и тела», «Что есть духовная жизнь», «Язык мой - враг мой. О грехе празднословия», «Где просто - там ангелов сто», «Основы отношений с ближними» та інші.

Третє тисячоліття стоять на планеті храми, наче перли, скріплені ниткою, які єднають Небо і Землю. До них приходять люди зі своїми горестями та радощами, турботами і надіями. Храми очищають душу людини, благословляючи її на добрі справи. Серед літератури, представленої в читальному залі є видання, присвячені історії та архітектурі православних храмів: «Православные святыни», «Монастыри», «Храм Покрова Пресвятой Богородицы», «Свято-Успенська Почаївська Лавра», фотоальбом «Духовное возрождение», а також історія храму святого Миколая, Мір Лікійських Чудотворця,Української Православної церкви, який розташовано на території університету.

У читальному залі також представлені ікони та література, присвячена

даній тематиці. Шедеври світового мистецтва всіх часів поєднують в собі поняття краси, гармонії, послідовності, естетичності. Ікона як втілення в художньому образі Священна Книга, символ духовності, істини, мудрості, віри, надії та любові, є одним з напрямків мистецтва.

Чому ікону називають мистецьким феноменом? Що ж насправді відрізняє її від інших видів мистецтва? Що передувало її створенню? Який розвиток іконосфера як величезний пласт культури має в наші часи? Саме на ці та багато інших питань дасть відповідь студентам, викладачам та науковцям література, яка є в наших фондах. А саме видання «Православные святыни», «Богословие иконы», «Богородица. 2000 лет в русском и мировом изобразительном исскусстве», «Евангелие в западноевропейском изобразительном исскусстве», «Библия. 2000 лет в изобразительном исскусстве» та інші.

Також в читальному залі на стендах, представлена інформація про святих «Скорые помошники в молитвах» та фотовиставка «Військове паломництво до м. Лурд». Працівники бібліотеки надають інформацію про паломництво по святих місцях для студентів, курсантів, професорсько-викладацького складу. Колектив бібліотеки разом із директором Цимбалюк Світланою Ярославівною постійно наповнює свою духовну скарбницю, відвідуючи храми та святі місця, як в Україні, так і закордоном, зокрема, Свято-Покровський монастир (Голосіївська пустинь), Свято-Пантелеймонівський собор, Єрусалим (Ізраїль), Паломницький центр в с. Зарваниця (Тернопільська обл.) та інші.

У фонді читального залу є також тематичні добірки такі, як: «Православ'я та інші науки», «Православ'я та політичні науки», «Православ'я та навколишнє середовище», «Православ'я та іслам», «Апологетика», «Богородиця. Ікони», «Про секти», «Святі отці Церкви», «Сім'я. Виховання дітей. Проповіді».

Не дивлячись на те, що релігійні уявлення і теорії існують протягом тисячоліть, а релігієзнавство як відносно самостійна сфера знань почало складатися у XIX ст., для України як посткомуністичної держави воно є відносно новою дисципліною, що почала вивчатися лише в незалежній країні.

Релігія є складним соціально-духовним утворенням, феноменом культурно-історичного прогресу людства. Вона пропонує людям певне пояснення виникнення світу, суспільства, людини. Для більш повного розкриття фонду у читальному залі проходять різні заходи, спрямовані на популяризацію літератури, яка є в наявності. Протягом року відбувалася популяризація літератури православної тематики на допомогу духовному становленню особистості, розвитку інтелектуального потенціалу студентів. Проводилися книжково-ілюстративні виставки різної тематики, проводилися презентації книг, ознайомлення викладачів, співробітників, студентів з новими надходженнями, проводилися бесіди на релігійні теми, конференції,зокрема щорічні, уже протягом шести років «Ірпінські читання» та свята.

Також бібліотека проводить багато інформаційних заходів з ознайомлення з Біблією і релігією на сучасному етапі. Роз'яснює її роль у житті України, українського суспільства, а також інших країн світу.

Стали традиційними у бібліотеці заходи, присвячені релігійним святам, бесіди та виставки, присвячені питанням православної культури: «Православні святині України і Росії», «Наука та релігія в Україні: історія та сучасність», «Етика християнства», «Роздуми про віру», «Духовність», «Основи православної культури», «Святкування Нового року та Різдва Христового в країнах світу», цикл книжкових виставок «Зимові свята українців», «Звичаї нашого народу» (Святвечір, Різдво Христове, Щедра кутя, День Святителя Василя, Богоявлення Господнє. Водохреще. Свято Іоанна Хрестителя), «Світле Христове Воскресіння» та інші.

У перспективних планах питання з подальшої популяризації літератури православної тематики з просвітницькою місією, сприяння духовному зростанню і збагаченню та становленню особистості студента шляхом проведення бесід, тематичних виставок літератури таких, як: «Діалоги про духовність і моральність», «Біблія - вічна книга», «Християнство: історія і сучасність», «Релігійні філософи і діячі Росії», «Бібліотека і моральне виховання в контексті православних традицій», «Покрова Пресвятої Богородиці», до Дня Казанської ікони Божої Матері, до Дня Преподобного Нестора-Літописця Київського, Дня Святителя Іоанна Золотоустого, Дня святителя Миколая Чудотворця, виставки літератури «Духовні скарби нації», «З вірою у серці», виставки, присвячені православним християнським святам «Україна православна», «З світлим святом Різдва Христового», «Свято свят - Великдень», «Свята Трійця», «На пасхальному столі» - виставка-рецепт, проведення разом з кафедрою філософії та політології круглого столу «Молодь та релігія: християнський вимір» та інші.

Віра – це дар від Бога. Бог виявляє свою милість до нас і тим, що при народженні обдаровує кожну людину даром віри. Без віри не було би можливо жити вільними у цьому світі. Цей дар показує велику Божу любов, котра залишає нас у свободі вибору і залишає нас постійно вільними.

Отже, формування з допомогою різних форм, прийомів і методів інформаційного забезпечення найважливіших духовно-моральних, професійних якостей особистості, майбутнього фахівця, сприяють вихованню таких цінностей, як обов’язок,совість, честь, авторитет, гідність, любов до ближнього, сила колективу, громадська думка, звичаї, традиції тощо. Посіяне колективом бібліотеки благодатне зерно у підготовлений грунт неминуче проросте і заколоситься на життєвій ниві людськими чеснотами. На нашу думку така просвітницька діяльність зробить певний внесок у вільне самовизначення нашої студентської молоді, сприятиме оволодінню нею досягненнями світової та вітчизняної культури щодо пошуку і формування духовних інтересів і цінностей суспільства майбутнього.

Того лише Господь прийме,
Хто з вірою до Нього йде.

Бібліографічний список

1. Рибас Т. Православне іконописне мистецтво як засіб виховання духовності майбутнього вчителя / Т. Рибас// Человек в мире духовной культуры. – К.: 2001. – С.478-485.

2. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти. Сутність національного виховання. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.google.com.ua.volrmk.at.ua/vuxrob/200.doc

3. Вивчення молоді на сучасному етапі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції: [«Питання методології і методики] (Київ, 11-13 жовтня 2007 р.).-К.: А.Л.Д. 2008.-232 с.

УДК 37:[004.738.1-021.311:908(477)]

О.А. Чирков, н.с. відділу української етнології ННДІУВІ
Національний науково-дослідний інституту українознавства та всесвітньої історії
вул. Ісаакяна, б. 18, м. Київ, Україна, 01135
adolfovych@ukr.net

ВІКІПЕДІЯ ЯК ВАГОМИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВЕБ-РЕСУРС ДЛЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Усім нам добре знайоме слово «енциклопедія». Так називаємо книгу, що містить наукові знання з широкого кола питань. Слово «Вікіпедія» з'явилося нещодавно, але швидко поширилося і великій частині користувачів інтернетом вже видається звичайним. Воно утворене шляхом поєднання назви технології («вікі»), та останньої частини слова «енциклопедія». Сьогодні, коли стрімко змінюються певні сфери буття людства, ми потребуємо не лише їх практичного використання, але й всебічного осмислення (зокрема з метою поліпшення, модернізації). За останні десятиліття (відносно короткий історичний проміжок часу) з'явилися принципово нові форми масової комунікації і поширення інформації. На нашу думку, вільна для ознайомлення й редагування веб-енциклопедія Вікіпедія є одним з найвпливовіших втілень новітніх форм вироблення, фіксації, зберігання, оновлення і поширення інформації. Її вагомість для людства зумовлена не лише науково-технічними досягненнями останнього часу, але й політичними, цивілізаційними змінами, пов'язаними з кризою і занепадом комунізму. Тепер більшість мешканців планети за наявності технічного забезпечення має можливість долучитися до розвитку глобального інформаційного поля чи, принаймні, до перебування у ньому. Вміст цього інформаційного простору не визначається якоюсь певною країною чи групою країн.

На початку 3 тисячоліття з'явилася Вікіпедія англійською мовою [*1*]. Згодом почали з'являтися десятки інших, які називаємо мовними сегментами, секторами, розділами. Їх кількість і наповнення невпинно зростали і продовжують зростати. На середину вересня 2013 р. налічується 285 мовних

сегментів Вікіпеді, які мають понад 42 млн. зареєстрованих користувачів та в десятки разів більше незареєстрованих. Багато націй і мовно-культурних груп природно прагнуть якнайкраще представити своєю і чужими мовами знання про себе і свою Батьківщину. Немає сумніву у тому, що участь у такому великому, суспільно значущому громадському веб-проекті має для них велике значення. Не є винятком українці (громадяни України), кілька тисяч яких активно наповнюють Вікіпедію інформацією українською [*2*] та іншими мовами (серед них переважно російською [*3*]), і досягли сьогодні результату, що за сукупністю основних показників кількості та якості не поступається і навіть перевершує деякі інші мовні сегменти, створені мовно-культурними спільнотами з більшими ресурсами для колективної інтелектуальної діяльності у веб-просторі. Прикро, що певна частина вікіпедистів – громадян України, беручи активну участь у наповненні сегмента Вікіпедії російською мовою, ігнорує українську Вікіпедію, не вболіває за національний престиж.

Втім, завдяки зусиллям ентузіастів, український сегмент інтенсивно розвивається і містить величезний обсяг знань про різні сторони буття природи, людини, суспільства. Історичні та інші знання про Україну й зарубіжне українство становлять велику частку вмісту української Вікіпедії.

Статистика переглядів сторінок української Вікіпедії свідчить, що найзапитуванішими у середовищі українських користувачів Вікіпедії (з території України) є ті статті, що містять знання саме про українство. Проте повнота представлення українознавчих знань, точність наведених фактів, стиль викладу та інші характеристики цих знань ще далекі від ідеалу. Отже, є потреба у поліпшенні представлення у Вікіпедії тематично найрізноманітніших сучасних наукових знань про Україну, українців, українськість у минулому й сьогодні. Та для такої діяльності, на нашу думку, в українському вікіпедичному середовищі бракує її наукового забезпечення. З цього випливає, що дослідження Вікіпедії як явища та її історично-українознавчого вмісту є надто актуальним. Крім іншого воно сприяє залученню компетентних освітян, науковців, працівників культури до участі у наповненні Вікіпедії знаннями про українство і, відповідно, поліпшенню найчитабельнішого і найповнішого зібрання знань про Україну й українців, яке перебуває в стадії активного творення мовами багатьох народів світу.

Однією з найперших наукових публікацій про український сегмент Вікіпедії була стаття В. Грінченка та Т. Грінченко «Вікіпедія» як елемент культури інформаційного суспільства», опублікована у Віснику НАН України (2010). Майбутнє становище української мови в українському суспільстві пов’язується Ю. Пероганичем, генеральним директором Асоціації підприємств інформаційних технологій України, виконавчим директором Громадської організації «Вікімедіа Україна», з успіхами української Вікіпедії («Від Вікіпедії залежить майбутнє мови»). Неприємний бік вікіпедичної практики висвітлено в Українській правді С. Грабовським – кандидатом філософських наук, членом Асоціації українських письменників («Українська Вікіпедія як антиукраїнський інструмент»). І. Живюк, старший викладач кафедри методики і змісту

природничо-математичної освіти та інформаційних технологій Рівненського ОІППО, розглянула Вікіпедію як ресурс для інноваційної педагогічної діяльності в умовах інформатизації освіти.

Систематичне дослідження суспільно-історичного значення явища Вікіпедії а також історії і стану її наповнення історичними й іншими знаннями про Україну здійснюється у відділі української етнології ННДІУВІ від 2011 р. Упродовж 2012–2013 рр. воно здійснюється на виконання наукової теми, що фінансується з держбюджету України «Україна і світове українство в системі українознавства. Українці у світовій цивілізації і культурі» (№0112U003511; термін: 2012–2014 рр.).

Головною метою дослідження є таке: визначити значення Вікіпедії для суспільно-історичного поступу українства, оцінити історично-українознавчий вміст сегмента Вікіпедії українською мовою, сприяти залученню компетентних та початкуючих знавців України до участі у наповненні Вікіпедії історичними та іншими знаннями про українство.

Одержані насьогодні результати висвітлювалися у доповідях на засіданнях відділу української етнології ННДІУВІ, наукових конференціях, а також у наукових виданнях (всього 14 публікацій): журналі «Українознавство», «Збірнику наукових праць ННДІУВІ», «Українознавчому альманасі», першому й другому томах колективної монографії «Українська земля і люди. Український етнос у світовому часопросторі» (2011, 2012) та у Збірнику допоміжних матеріалів «Наповнення Вікіпедії знаннями про українство» [*4*].

Джерельна база дослідження: сегменти Вікіпедії українською, англійською, російсько [*1–3*] та іншими мовами; інші джерела інформації про Вікіпедію (ненаукова друкована періодика, веб-ресурси, що містять аналітичну чи статистичну інформацію про Вікіпедію або мають відповідний сервіс); оприлюднені наукові знання про історичний розвиток України, особисті спостереження автора як українського громадянина та активного користувача Вікіпедії; оцінки колег.

Одержані результати стосуються, на нашу думку не лише історії України, але й історії Європи, українознавства, етнології, соціології, географії України, культурології тощо. Вони корисні насамперед тим знавцям України, хто наповнює чи лише має намір взяти участь у наповненні української Вікіпедії та інших її мовних сегментів.

Теми «Вікіпедія як вагомий інформаційний веб-ресурс для освіти в Україні» автор торкався у статтях «Роль Вікіпедії в інформаційному просторі українства» (Українознавчий альманах. – Вип. 11. – 2013. Досяжно: http://uaznavstvo.univ.kiev.ua/ua/index.html), «Суспільно конфліктні теми історії України у Вікіпедії українською мовою та її русинським варіантом» (Українознавство. – 2012. – № 2. Досяжно: http://www.ualogos.kiev.ua/text.html?id=2640); у підрозділі «Зростання значення Вікіпедії для історичної просвіти та виховання історичної самосвідомості українських дітей і молоді» другого тому колективної монографії «Українська земля і люди…» [*4*, 614–620].

Наведемо деякі дані, що дають уявлення про досягнення спільнот, що утворилися навколо Вікіпедії та її певних мовних сегментів. На середину вересня 2013 р. в усіх сементах Вікіпедії сумарно існує понад 29 млн. сторінок основного змісту, тобто енциклопедичних статей. Звісно, велика частина з них лише започатковані і потребують доопрацювання. Серед лідерів за кількістю статей перебувають насамперед сегменти міжнародними мовами. Найбільший мовний сегмент, англійський, містить 4 млн. 328 тис. 685 статей (16.09.2013). Далі розташовані нідерландський, німецький, шведський, французький, італійський, іспанський, російський, польський та японський. Сегмент російською мовою містить 1 млн. 44 тис. 560 статей (16.09.2013). У середній частині другого десятка сегмент українською мовою – 464 тис. 444 статті (16.09.2013).

За кількістю статей сегмент Вікіпедії українською мовою посідає високе 16 місце (було 13) серед усіх та 3 місце серед сегментів слов'янськими мовами (після польського та російського). Низка показників характеризують міру опрацювання вікіпедичної інформації, тобто приблизний рівень якості. Українська Вікіпедія ще значно поступається лідерам за опрацьованістю наявних статей. Деякі з мовних розділів, що мають значно більшу кількість статей за українську Вікіпедію (включно з лише започаткованими), мають низькі показники якості вмісту, бо активно створюються ботами.

Певна частина мовних сегментів робиться мікромовами, діалектами, історичними чи правописними варіантами тих мов, які вже представлені у Вікіпедії. Це стосується і слов'янських мов, зокрема білоруської, польської, української, яка представлена сучасною літературною мовою за чинним в Україні правописом та одним з русинських варіантів української мови.

Українську Вікіпедію за чинним сьогодні в Україні правописом офіційно було відкрито 4 квітня 2004 р. з 1 тис. статей. Відтоді, за 9 років і 5 з половиною місяців кількість статей у ній зросла приблизно у 465 разів.

Узагальнюючи одержані раніше результати щодо заявленої теми та доповнюючи їх новими, доходимо до таких висновків.

Вільна енциклопедія Вікіпедія – проект створення відкритої енциклопедії самими користувачами, запрацювала англійською мовою на початку XXI ст. і завдяки ентузіазму користувачів швидко перетворилася на багатомовну енциклопедію. Вікіпедія є новітнім, потужним інструментом вироблення, фіксації, зберігання, оновлення та поширення серед людства знань про українство і світ, потребує наукового осмислення як явище та дослідження її змісту. Її український сегмент за обсягом інформації та за кількістю читачів перевершує що традиційні, що електронні енциклопедичні видання українською мовою.

Вікіпедія справляє певний вплив на сучасний суспільно-історичний поступ українства в усьому світі. Він залежить насамперед від повноти і обґрунтованості українознавчої інформації, кількості мов її фіксації та активності її споживання.

Вікіпедія є величезним інформаційним веб-ресурсом, що містить найрізноманітніші знання, вироблені людством, великою кількістю мов та їх діалектів. В Україні сформувалася вікіпедична спільнота, що становить, за нашою оцінкою, щонайменше чверть мільйона осіб, зареєстрованих як користувачі в одному чи одразу в кількох мовних сегментах Вікіпедії. У Вікіпедії українською мовою зареєстровано 188 тис. 521 користувач (16.09.2013), враховуючи зарубіжних громадян. Вікіпедична спільнота України редагує переважно український сегмент Вікіпедії, трохи менше російський, значно менше англійський, німецький, французький, іспанський кримськотатарський та інші. Організаційним ядром спільноти української Вікіпедії є «Вікімедіа Україна» (Див.: http://ua.wikimedia.org).

Крім зареєстрованих користувачів вікіпедичні знання засвоюють мільйони громадян України. Зважаючи на те, що діти і молодь до 30 років становлять велику частину користувачів веб-ресурсами, а також на запотребованість тих тематичних знань Вікіпедії (визначається за кількістю переглядів), що традиційно цікавлять дітей і молодь в усіх країнах, можемо стверджувати, що в Україні головним споживачем вікіпедичного веб-ресурсу є діти і молодь, а серед них ті, що навчаються у навчальних закладах різних рівнів акредитації, або зайняті самоосвітою.

Важливим показником впливу певного сегмента на дітей і молодь та на суспільство загалом є кількість переглядів його сторінок за певний місяць і за рік. Вікіпедія є одним з найпопулярніших серед громадян України інформаційним веб-ресурсом. Серед усіх найпопулярніших в Україні сайтів вона вже не один рік впевнено перебуває у першому десятку. Жодна звичайна бібліотека чи е-бібліотека України за відвідуваністю не є порівнянна з Вікіпедією. Серед усіх переглядів вікіпедичних сторінок з території України лідирує російський мовний сегмент. Український (15–20 %) та англійський суттєво йому поступаються. Зростання питомої ваги кількості переглядів з території України українського сегмента є обнадійливою тенденцією. Упродовж останніх 11 місяців українськими громадянами переглядається щомісячно 60–86 млн. сторінок української Вікіпедії, що робить її однією з найвідвідуваніших. Статті про Україну активно переглядаються також у російському, англійському, німецькому та в інших сегментах.

Вікіпедія містить знання про найрізноманітніші об’єкти, явища, події, проблеми, думки різних сфер буття людства. Щоправда не завжди вони мають енциклопедичну чи прийнятну з наукового погляду популярну форму. Немає такого шкільного навчального курсу який не представлений певним чином у Вікіпедії.

Знання про українство в українській Вікіпедії представлено повніше, докладніше за знання про інші країни світу. Велика кількість статей української Вікіпедії містить такі знання про Україну, що передбачено вивчати за навчальними планами шкіл та вишів, з історії України, географії України, історії української культури, української мови, української літератури, етнографії України, політичної історії України, економіки України, науки

України, освіти України, краєзнавства; про демографічний розвиток України, спорт в Україні, антропологічну та соціологічну характеристику людності України тощо. Наприклад, знання про освіту в Україні є помітною складовою частиною української Вікіпедії і певним чином присутні в інших мовних сегментах.

Через пошукову систему Вікіпедії нами визначено, що 16 вересня 2013 р. слово «освіта» в українській Вікіпедії вжито у 9 286 статтях, у російській – 131 073 статтях («образование»), в англійській – 331 540 статтях («education»). Зрозуміло, що знання про освіту містяться у значній кількості цих статей. Стаття «Освіта в Україні» сьогодні є у трьох мовних сегментах Вікіпедії: українському, англійському та російському. Серед інших статей, що висвітлюють історію та сучасне становище освіти в Україні, в українській Вікіпедії є такі: «Освіта в Україні», «Історія освіти в Україні», «Шкільництво в Україні» «Загальна середня освіта в Україні», «Вища освіта в Україні», «Педагогічна освіта в Україні», «Сучасна освіта в Україні», «Наука в Україні».

Крім знань про Україну у навчанні використовуються й інші, зокрема з філософії, фізики, хімії, астрономії, медицини, всесвітньої історії, географії, біології, музики, права, бібліографії й бібліотекознавства тощо. Велику частину вікіпедичного вмісту більшості мовних сегментів становлять країнознавчі знання. В українському сегменті, як і в багатьох інших одними з найзапотребованіших користувачами статей є ті, що висвітлюють біологічні відмінності статей людини (чоловіка й жінки) та ті, що стосуються статевого життя.

Український сегмент Вікіпедії став компонентом навчального і виховного процесу в Україні і в середовищі зарубіжних українців та осіб, що вільно володіють українською мовою. Надто важливу роль Вікіпедія відіграє там, де немає традиційної освітньої і виховної інфраструктури, або є, але розвинута недостатньо щоб охопити всіх, приналежних до українства осіб.

Територіальне розпорошення зарубіжних груп українців об’єктивно ускладнює збереження, розвиток і відтворення українськості як комплексу питомих рис і ознак, а також українства як спільноти, соціальної системи, що має активні внутрішні відношення–зв’язки, достатні для врівноваження впливу зовнішніх зв’язків членів групи на їхню самосвідомість. Вікіпедія використовується для подолання територіальної розпорошеності українства за відносної ізоляції від історичної Батьківщини та зумовлених цим перешкод для збереження української ідентичності, функціонування української мови, формування української історичної пам’яті тощо.

Так само Вікіпедія використовується етнічними, мовно-культурними, конфесійними та іншими групами української людності зарубіжного походження, зокрема для виховання у дітей сучасних іммігрантів групової свідомості та відтворення певної неукраїнської самосвідомості в українських росіян, молдован, білорусів, болгар, угорців, поляків та інших.

Вплив Вікіпедії на українських дітей і молодь і загалом на суспільно-історичний поступ українства не є однозначно позитивним чи негативним.

Вікіпедія, на нашу думку, є інструментом, який може бути корисним і може завдавати шкоди українству. Багато залежить від того, як українці й інші спільноти цим інструментом користуються й користуватимуться у майбутньому, які знання будуть поширюватися, до чого вони спонукатимуть, на які ціннісні орієнтації спрямовуватимуть.

Вікіпедичний інформаційний веб-ресурс активно використовується дітьми, молоддю та старшими громадянами для одержання різноманітної інформації з метою пізнання нового, систематизації наявних знань, їх оновлення чи поглиблення. Вікіпедія є популярним, зручним у використанні, легкодосяжним інформаційним веб-ресурсом, що стає сьогодні невід'ємним атрибутом українського школяра і студента.

Бібліографічний список

1. Wikipedia: the free encyclopedia [Електронний ресурс англ. м.]. Досяжно: http://en.wikipedia.org
2. Вікіпедія: вільна енциклопедія [Електронний ресурс укр. м.]. Досяжно: http://uk.wikipedia.org
3. Википедия: свободная энциклопедия [Електронний ресурс рос. м.]. Досяжно: http://ru.wikipedia.org
4. Наповнення Вікіпедії знаннями про українство: Збірник допоміжних матеріалів / Автор–упорядник *Чирков О.А.* – К.: ННДІУВІ, 2012. – 200 с.

УДК 37.013.8:023.5:378.4](477)

С.О. Чуканова, провідний бібліотекар
Наукова бібліотека Національного університету
«Києво – Могилянська академія»
Вул. Г. Сковороди, 2, м. Київ, Україна, 04655
chukanovaso@ukma.kiev.ua

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ІНФОРМАЦІЙНО – АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ БІБЛІОТЕКАРІВ – БІБЛІОГРАФІВ У ВНЗ УКРАЇНИ

У виступі аналізуються підходи до вивчення педагогічних умов формування інформаційно – аналітичної компетентності майбутніх бібліотекарів – бібліографів.

Актуальність дослідження. Відповідно до «Національної доктрини розвитку освіти України» швидкий темп розвитку сучасних технологій та перехід до інформаційного суспільства ставить перед державою, суспільством та кожною свідомою особистістю завдання забезпечення належного рівня освіти [5]. У чинному Законі України «Про вищу освіту» (2002 р.) визначається основна мета діяльності вищого навчального закладу як «забезпечення умов, необхідних для отримання особою вищої освіти, підготовка фахівців для потреб України». У цьому ж документі написано, що одним із головних завдань є

«здійснення освітньої діяльності певного напряму, яка забезпечує підготовку фахівців відповідних освітньо – кваліфікаційних рівнів і відповідає стандартам вищої освіти» [3].

Прагнення нації бути конкурентоспроможною у галузі освіти, науки, інформаційних технологій стимулює до навчання протягом життя. Неперервність освіти є надзвичайно важливим чинником, який відіграє провідну роль у формуванні та розвитку у майбутніх спеціалістів готовності до здійснення різного роду діяльностей, зокрема до інформаційно – аналітичної.

Виклад основного матеріалу. За вимогами часу сучасні інформаційно – комп'ютерні технології (ІКТ) повинні широко використовуватись у навчальному процесі, зокрема й у ВНЗ III-IV рівнів акредитації в Україні. Ці технології також значною мірою впливають на темпи поширення інформації у сучасному науковому та освітньому просторі. На сьогоднішній день вже ні для кого не є несподіванкою, що видання електронні конкурують з виданнями друкованими і є об'єктом наукового інтересу не меншого, а може навіть і більшого серед сучасних науковців [7, с.21]. У зв'язку з цим постає питання швидкого пошуку та аналізу актуальної та достовірної інформації, що є одним із основних завдань бібліотекарів – бібліографів.

Для того, щоб зрозуміти суть діяльності бібліотекарів - бібліографів, визначимо спочатку суть діяльності бібліотеки як установи. Для цього звернемось до чинного законодавства. У Законі України (1995 р.) «Про бібліотеки і бібліотечну справу» зазначається, що бібліотекою є «інформаційний, культурний, освітній заклад, що має упорядкований фонд документів і надає їх у тимчасове користування фізичним та юридичним особам» [2]. На думку сучасного бібліотекознавця Р. Рубіна (США), бібліотеки мають за основну мету відбір та упорядкування величезних масивів інформації аби якомога краще забезпечити своїх користувачів [8]. На думку Р. Рубіна «бібліотеки є частиною інформаційної інфраструктури» [8, с. 2].

Тепер детальніше розглянемо суть роботи бібліотекаря - бібліографа. Бібліограф працює з бібліографічною інформацією, тобто з даними про документ, які є важливими для його ідентифікації [6, с.16]. За Г. Швецовою – Водкою бібліографічна інформація сприяє встановленню таких відповідностей у ланцюгу «документ – споживач інформації» : пошукова, комунікативна та оціночна [6, с. 26]. Вона виникає як результат аналітико – синтетичної обробки документів, коли у системі документальної комунікації «документ - споживач» (цей процес відображено на рисунках 1, 2) між її складовими виникають інформаційні бар'єри і направлена на їх подолання [6, с. 14].

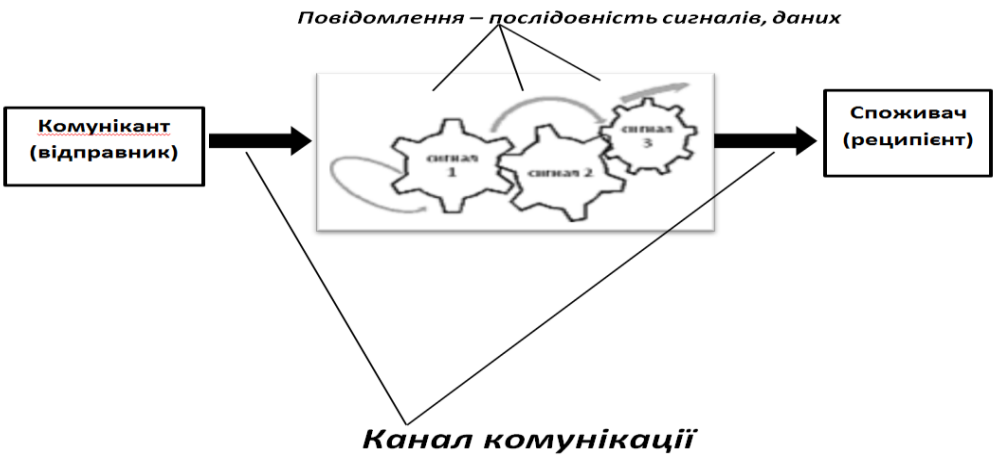

Рис.1 – Соціальний комунікаційний інформаційний процес

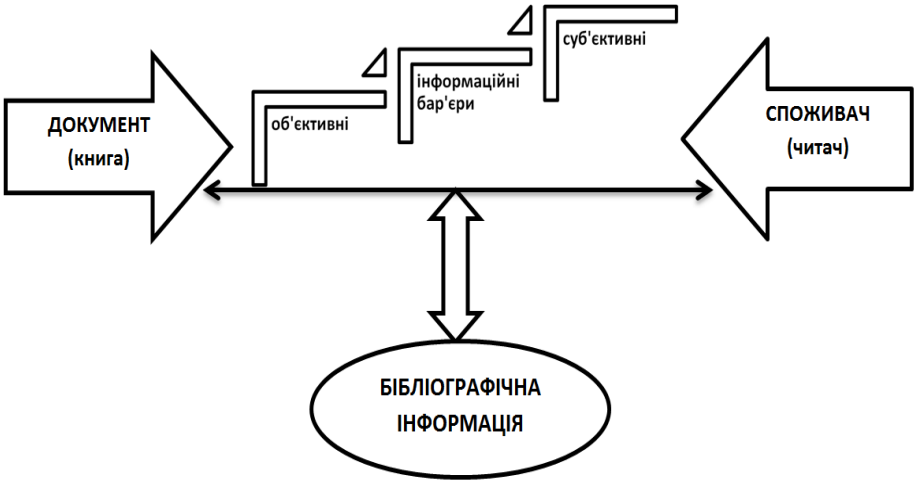

Рис.2 – Виникнення бібліографічної інформації у системі «документ - споживач»

Отже, як бачимо, вміння шукати інформацію та аналізувати її є ключовим чинником у роботі бібліотекаря – бібліографа, саме тому ми говоримо про готовність до інформаційно – аналітичної діяльності.

Щоб зрозуміти сутність поняття «готовність до інформаційно – аналітичної діяльності», розглянемо поняття «готовність» у його педагогічному аспекті.

Власне поняття «готовність» є дуже широким і має різні наукові інтерпретації як психологічні, так і педагогічні. Поняття «готовність» розглядалось такими науковцями як: З. Васильєв, П. Яковлєва, Ю. Бабанський, М. Дяченко, Л. Кандибович , М. Благов, В. Ягупов, К. Платонов, Н. Кузьміна.

М. Дяченко, Л. Кандибович , М. Благов розуміють під готовністю налаштування особистості на здійснення певної поведінки, групування зусиль на виконання поставленої мети, задачі, діяльності [1].

Отже, ми можемо сказати, що готовність до інформаційно – аналітичної діяльності є якістю особистості (в нашому випадку бібліотекаря – бібліографа),

що поєднує у собі мотивацію та практичні навички, налаштованість на пошук, відбір та аналіз інформації, необхідної для подолання інформаційних бар'єрів.

Говорячи про готовність до діяльності, зауважимо також про те, що важливу роль у професійній діяльності кожного фахівця відіграє постійне вдосконалення знань, умінь, практичних навичок, набутих під час навчання у ВНЗ. Швидке збільшення обсягу інформації загального характеру взагалі та наукової зокрема вимагає від сучасної людини постійного вдосконалення, постійного навчання протягом усього життя.

Однією із провідних засад є неперервність освіти, а освіта до того ж повинна бути якісною та повноцінною, що неможливою без використання бібліотечно – інформаційних ресурсів [4]. Із розвитком ІКТ інформація на сьогоднішній день розповсюджується дуже швидко і так само швидко застаріває. Із часом кількість інформації та швидкість її розповсюдження лише зростатиме, адже новітні технології не стоятимуть на місці. Виходячи з цього, варто звернути увагу на готовність до здійснення інформаційно – аналітичної діяльності як на провідний чинник, що забезпечує ефективність освіти взагалі та науковим дослідженням зокрема.

При підготовці майбутніх бібліотекарів – бібліографів варто звернути увагу на необхідність теоретичного аналізу, практичної розробки та запровадження інноваційних технології навчання, направлених на формування, становлення та розвиток готовності майбутніх бібліотекарів - бібліографів до здійснення інформаційно – аналітичної діяльності.

Теоретико – методологічну основу дослідження становлять наукові доробки українських та зарубіжних вчених, виконаних у межах проблематики щодо компетентнісного підходу у навчанні: І. Зимня, В. Пометун, Дж. Равен, В. Свистун, В. Теслюк В. Ягупов; бібліотечної активності користувачів: Е. Беррет, І. Давидова, Р. Рубін, Г. Солоіденко, Т. Ярошенко; педагогічних умов: М. Городський, М. Козій, І. Мороз, Л. Онучак, З. Фалинська; дослідження поняття «готовність до діяльності» : Ю. Бабанський, М. Благов, З. Васильєв, М. Дяченко, Г. Ільїна, Л. Кандибович , Н. Кузьміна, К. Платонов, В. Ягупов, П. Яковлєва.

Висновок: важливість дослідження полягає у розробці критеріїв для визначення рівня сформованості готовності до інформаційно – аналітичної діяльності майбутніх бібліотекарів - бібліографів, розробці нових педагогічних технологій та адаптування вже відомих, направлених на підвищення рівня готовності майбутніх бібліотекарів – бібліографів до здійснення інформаційно – аналітичної діяльності.

Бібліографічний список

1. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кадыбович. – Минск: БГУ, 1976. – 176с.

2. Закон України Про бібліотеки і бібліотечну справу (1995) / [*Електронний ресурс*]. — Назва з екрану. *Режим доступу:* http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80

3. Закон України Про вищу освіту (2002 р.) / [*Електронний ресурс*]. — Назва з екрану. *Режим доступу:* http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2984-14

4. Закон України Про освіту (1996 р.) / [*Електронний ресурс*]. — Назва з екрану. *Режим доступу:* http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1060-12

5. Національна доктрина розвитку освіти України / [*Електронний ресурс*]. — Назва з екрану. *Режим доступу:* http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/347/2002

6. Швецова – Водка Г.М. Вступ до бібліографознавства: навчальний посібник для студентів напряму 6.020102 « Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія» / Г.М. Швецова – Водка. – Рівне, 2011. − 232 с.

7. Ярошенко Т.О. Електронні журнали в системі інформаційних ресурсів бібліотеки : [монографія] / Т. О. Ярошенко. – К. : Знання, 2010. – 215 с.

8. Rubin Richard E . Foundations of Library and Information Science. – New York : Neal-Schuman Publishers , Inc. , 2004. – 495 p.

УДК 027.7 : 004 : 658

А. А. Шелягова, и. о. доцента, канд. пед. наук
РВУЗ «Крымский университет культуры, искусств и туризма»
ул. Киевская, 39, г. Симферополь, Украина, 95017
shelyagova@meta.ua

МЕНЕДЖМЕНТ ЭЛЕКТРОННЫХ РЕСУРСОВ В БИБЛИОТЕКЕ ВУЗА КАК ВЕДУЩИЙ ФАКТОР ИХ РАЗВИТИЯ

Основополагающим элементом развития человека признаётся свободный доступ к информации, что содействует решению многих социальных, культурных и образовательных проблем, как отдельных граждан, так и нации в целом. Новые стандарты высшего образования требуют создания инфраструктуры, отвечающей потребностям эффективного использования электронных ресурсов.

К формированию собственных электронных ресурсов (электронные каталоги, базы данных, электронные библиотеки, депозитарии) и организации доступа к удаленным активно приобщаются современные библиотеки. Формирование собственных электронных ресурсов и организация доступа к национальным и международным информационным электронным ресурсам становится одним из главных стратегических приоритетов информационно - библиотечной деятельности [1]. Главная задача создания комфортного библиотечного пространства заключается в обеспечении доступа пользователей к документам и данным, независимо от того, в какой форме они представлены и в каком месте они находятся.

История создания электронных ресурсов в библиотеках Украины начинается с принятия «Национальной программы информатизации» в 1999-2000 годах, кода стала создаваться Национальная система электронного информационно-библиотечного ресурса. На современном этапе создание электронных информационных ресурсов определяется Государственной целевой национально-культурной программой создания единой информационно-библиотечной системы «Библиотека – XXI», Концепцией формирования системы национальных электронных информационных ресурсов, Положением о Национальном реестре электронных информационных ресурсов и др.

Менеджмент электронных ресурсов в библиотеке ВУЗа является ведущим фактором их развития. Объектом менеджмента электронных ресурсов являются информационные ресурсы, созданные на электронных носителях, для использования которых требуются специальные компьютерные и программные средства. В переводе с французского слово «ресурс» означает «источники чего-либо, средства, запасы, возможности, которые используются при необходимости». А информационные ресурсы – это отдельные документы, массивы документов, которые входят в состав информационных систем (библиотек, архивов, фондов, банков данных).

Согласно ГОСТа 7.82-2001 электронные ресурсы – это информационные ресурсы, управляемые компьютером, в том числе те, которые требуют использования периферийного устройства, подключенного к компьютеру. Электронные ресурсы представляют собой электронные данные (информацию в виде чисел, букв, символов или их комбинаций), электронные программы (наборы операторов или подпрограмм, обеспечивающих выполнение определенных задач, включая обработку данных) или сочетание этих видов в одном ресурсе. В зависимости от режима доступа электронные ресурсы делят на ресурсы локального доступа (с информацией, зафиксированной на отдельном физическом носителе, который должен быть помещен пользователем в компьютер) и удаленного доступа (с информацией на винчестере либо других запоминающих устройствах или размещенной в информационных сетях, например в Интернете). Т. е электронные ресурсы представляют собой совокупность электронных документов [2, с. 5].

В последнее время библиотеки всё чаще стали использовать в своей работе электронные документы и электронные издания, как разновидности информационных ресурсов. Электронный документ – это документ на машиночитаемом носителе, для использования, которого необходимы средства вычислительной техники. Электронное издание – это электронный документ (группа электронных документов), прошедший редакционно-издательскую обработку, предназначенный для распространения в неизменном виде, имеющий выходные сведения [3, с. 3].

Электронное издание может содержать графическую, текстовую, музыкальную, видео и фото информацию, зафиксированную на электронном носителе – магнитном (магнитная лента, магнитный диск и др), оптическом

(CD-ROM, DVD, CD-R, CD+ и др.), а также опубликовано в электронной компьютерной сети. Данный вид издания включает тексты книг, журналов и газет. Электронная книга (англ. – e-text или e-book) – версия бумажного издания в цифровом (электронном виде). Электронной книгой называется и цифровой вариант издания, а также ряд устройств, которые используются для их прочтения. Электронная публикация – это машиночитаемый документ, преднамеренно созданный для ознакомления с ним неограниченного круга лиц и обеспеченный для этого средствами доступа [4, с. 43]. Основным видом изданий в библиотеках высшей школы являются учебные издания в традиционной и электронной форме. Учебное электронное издание должно содержать систематизированный материал по соответствующей научно–практической области знаний, обеспечивать творческое и активное овладение студентами и учащимися знаниями, умениями и навыками в этой области. Оно должно отличаться высоким уровнем исполнения и художественного оформления, полнотой информации, качеством методического инструментария, качеством технического исполнения, наглядностью, логичностью и последовательностью изложения. Электронное учебное пособие – это электронное издание, частично или полностью заменяющее или дополняющее учебник и официально утверждённое в качестве данного вида издания.

Электронные ресурсы выступают новым видом информационной продукции. Этот термин является обобщающим для электронных документов и других видов электронной информации, включая локальные и глобальные информационные сети и технические средства, позволяющие обеспечить к ней доступ. Понятие «ресурс» – собирательное, оно всякий раз требует конкретизации в виде той или иной единицы измерения. Применительно к библиотечной деятельности такой единицей является документ. Значит, вместо слова «ресурс» правильнее пользоваться словом «документ». Таким образом, электронный ресурс отождествляется с электронным документом.

В тоже время обилие разнообразных информационных ресурсов требует хорошего ориентирования в их потоке, в противном случае оптимальный результат работы достигается с трудом и с большими потерями времени для этого необходимо знать типы и виды электронных ресурсов.

В библиотеке высшей школы можно выделить различные виды ресурсов: печатные, электронные офлайновые (в первую очередь компакт диски CD-ROM) и онлайновые ресурсы, доступные через Интернет.

Основные типы электронных ресурсов:

– электронные каталоги;

– библиографические, реферативные и фактографические базы данных;

– электронные документы;

– электронные издания (электронная полнотекстовая книга (e-book) и электронный полнотекстовой журнал (e-journal))

– полнотекстовые и мультимедийные материалы.

По общественному назначению выделяют научные, образовательные, библиотечные, развлекательные, научно-технические, производственные, технологические, финансовые и другие электронные ресурсы.

Основные виды электронных информационных ресурсов:

1. Специализированные электронные фонды. Это DVD, CD-ROM, разнообразные электронные издания: книги, энциклопедии, справочники, материалы конференций, учебники, периодические издания и т.п. Как правило, это лицензионные электронные продукты.

2. Собственные электронные ресурсы. Это базы данных, электронные библиотеки, электронные каталоги, специализированные библиотечные программы, сайты и порталы, обеспечивающие сетевой доступ к различной информации и документам.

3. Использование электронных ресурсов других библиотек и информационных центров возможно только на договорной основе с соблюдением обоюдных интересов, лицензионной и правовой чистоты предоставляемых информационных ресурсов.

4. Использование электронных ресурсов из телекоммуникационных сетей, в том числе из сети Интернет, электронных библиотек, сайтов и порталов других учреждений и организаций [4, с. 36–39].

Библиотеки, приступая к использованию электронных ресурсов в первую очередь, должны изучить:

– рынок информационных ресурсов (в том числе и электронные издания);

– преимущества электронных изданий в сравнении с традиционными;

– экономические затраты;

– качество предоставляемой информации и электронного доступа в целом.

Сегодня можно утверждать, что в работе вузовских библиотек появилось новое направление – менеджмент электронных ресурсов, который будет содействовать повышению качества обслуживания пользователей.

Для осуществления менеджмента электронных ресурсов на должном уровне необходима:

– организация работ по созданию инфраструктуры;

– использование электронных информационных ресурсов;

– руководство всеми структурными подразделениями библиотеки, принимающими участие в процессах создания и использования электронных ресурсов;

– контроль за их эффективным использованием [5, с. 49].

Электронные информационные ресурсы вузовских библиотек должны отвечать следующим основным требованиям:

– соответствовать профильному направлению вуза и обладать полным фондом ресурсов, необходимых для научных исследований, преподавания и обучения;

– доступны всем группам пользователей (преподавателям, студентам, как опытным так и новичкам);

– управляться профессиональными менеджерами, основная задача которых быть навигаторами в этих ресурсах.

Основные функции менеджера электронных ресурсов библиотеки:

– планирование и организация доступа к электронным ресурсам;

– консультативная помощь;

– распространение информации;

– распределение ресурсов;

– контроль за исполнением нормативно-правовой базы;

– составление договоров.

Менеджмент электронных информационных ресурсов в библиотеке базируется на общих принципах управления электронными информационными ресурсами. Основным инструментом управления использованием электронных информационных ресурсов выступают информационные запросы. С учётом современных условий важнейшим является выбор источников (электронного информационного ресурса), соответствующего потребностям пользователей библиотеки. При выборе конкретного информационного ресурса необходимо провести маркетинговые исследования, ориентированные на потребности и запросы пользователей библиотеки. Значительная часть пользователей библиотеки – преподавателей и студентов предпочитают:

– получать доступ к большему количеству материалов за меньшую стоимость и при малых затратах собственного труда;

– иметь упрощенный доступ к фондам;

– пользоваться более удобными и простыми способами получения заказанных материалов, копий;

– применять наиболее доступный им способ поиска, при котором использовать свои слова, а не стандартные библиотечные предметные рубрики;

– иметь возможность пересматривать материалы по данной тематике, а не только искать конкретные статьи или отдельные темы;

– использовать больше гипертекстовых ссылок и других механизмов, связывающих разные материалы;

– получать не только тексты статей, но и иллюстрации к ним;

– выводить на экран информацию наиболее удобным для них способом [5, с. 52].

В настоящее время развитие информационных ресурсов библиотек Украины происходит одновременно по нескольким направлениям:

– раскрытие фондов традиционных документных ресурсов благодаря созданию электронных каталогов и баз данных; оцифровка печатной продукции из собственных и заимствованных фондов для представления ее в ресурсах электронных библиотек и порталов;

– архивирование ведомственной информации, эпистолярного наследия, наследия научных школ, образовательных учреждений;

– внедрение новых типов и видов электронных ресурсов библиотек (доступ к архивам телеконференций, списков рассылки, форумов, веб-сайтов научных журналов и т.д.) благодаря формированию коммуникационных навигаторов;

– организация собственных сайтов;

– межведомственное взаимодействие, интеграция в систему национальных электронных ресурсов;

– приобретение баз данных и электронных документов на CD - DVD;

– создание полнотекстовых коллекций собственных изданий учреждений и организаций;

– организация доступа к глобальным научным ресурсам на основе участия в международных проектах, подписки, свободного (бесплатного) доступа [1].

Библиографический список

1. Шемаєва Г. В. Перспективні напрями розвитку електронних інформаційних ресурсів бібліотек / Г. В. Шемаєва // Бібл. вісн. – 2012. – № 3. – С. 3–5.

2. ГОСТ 7.82-2001. Библиографическая запись. Библиографическое описание электронных ресурсов. Общие требования и правила составления. – Минск, 2001. – 31 с.

3. ГОСТ 7.83-2001. Электронные издания. Основные виды и выходные сведения. – Минск, 2001. – 15 с.

4. Земсков А.И. Электронные библиотеки: учеб. пособие / А. И. Земсков, Я.Л. Шрайберг. - М.: Изд-во ГПНТБ России, 2004. – 130 с.

5. Шевченко І. О. Нова бібліотечна послуга : використання інформаційних технологій та Інтернету в бібліотеці / І. О. Шевченко. – К.: Самміт-книга, 2012. – 76 с.

УДК 02:005.591.6

Н.В. Якуніна, завідувач науково-методичним відділом НБ ім. М.Максимовича
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка
Вул. Володимирська, 58, м. Київ– 33, МСП, Україна, 01601
metod@mail.univ.kiev.ua

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В БІБЛІОТЕЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Розглядається стан впровадження, використання та розповсюдження інноваційних технологій в бібліотечній практиці. Базуючись на отриманих результатах висвітлено досвід роботи бібліотек ВНЗ III-IV рівнів акредитації.

Удосконалення інформаційної інфраструктури та впровадження в бібліотечну роботу інноваційних технологій, в значній мірі, пов’язано з потребами читачів в сучасних методах пошуку та оперативного отримання інформації. Законом України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки ” та іншими нормативно-правовими актами визначається необхідність розвитку інформаційного суспільства, орієнтованого на інтереси людей.

Саме бібліотеки можуть надавати відкритий доступ до інформації для всіх, сприяти читачам в їх реалізації суспільного і особистісного розвитку, де

кожний користувач може створювати і накопичувати знання, користуватися і обмінюватися ними.

Документний фонд бібліотек вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації в Україні є універсальним за змістом, різноманітним ресурсним зібранням документів на різних носіях інформації. Фонд 216 бібліотек ВНЗ є основою для здійснення бібліотечно-бібліографічного та інформаційного обслуговування науковців, студентів, викладачів, аспірантів, співробітників вузів та широких кіл читачів. Книги, журнали, періодичні та продовжувані видання, відповідно до виду документу та тематичної спрямованості змісту, розподіляються та зберігаються в окремих фондосховищах і факультетських бібліотеках згідно з профілем комплектування, галузевою спрямованістю ВНЗ та інформаційних потреб користувачів.

З 90-х років розпочалась комп'ютеризація бібліотек ВНЗ та перехід до використання сучасних інформаційних технологій в усіх напрямах бібліотечної діяльності. Інновації в бібліотеках вимагали від співробітників професійного росту не тільки в оволодінні новими знаннями, а й особистого творчого розвитку як бібліотечного спеціаліста. Важливою складовою знань і практичних навичок фахівців бібліотек на цьому етапі стає:

- освоєння комп'ютерних технологій;
- вивчення досвіду впровадження автоматизованих інформаційно-бібліотечних систем;
- вміння ефективно використовувати Інтернет-ресурси та ресурси інших бібліотек;
- освоєння можливостей програм WORD, EXCEL для організаційної і внутрішньої роботи відділів бібліотек;
- професійна робота в програмному середовищі (система комплектування, пошуку документів, корегування місця розподілу та зберігання документів, приписування дублетів);
- обслуговування читачів (забезпечення штрихового кодування документів, виконання комплексу операцій з електронної видачі); тощо.

Складний шлях пройшли бібліотеки при виборі програмного забезпечення, зручного для користування всіх бібліотечних процесів і фінансових можливостей конкретної бібліотеки, адже впровадження автоматизації вимагало не тільки навчання співробітників та користувачів, а й перехід від комп’ютеризації внутрішніх бібліотечних процесів до мережевих технологій.

Оскільки перед бібліотеками ставилась вимога швидко перейти на зовсім новий рівень обслуговування, впровадження комп'ютерних технологій та електронна обробка документів починає виконувати в бібліотеці декілька функцій: з однієї сторони це - прискорення і покращення бібліотечних процесів, з другої – сучасний носій інформації. Всі документні та бібліографічні ресурси бібліотек є важливою складовою частиною інформаційного простору для читачів, тому ефективність використання вже

наявних ресурсів набувають особливої ваги. Склад фондів бібліотек стає доступним не тільки в традиційній системі карткових каталогів, а й в електронному варіанті та електронних картотеках інформаційно-бібліографічних відділів.

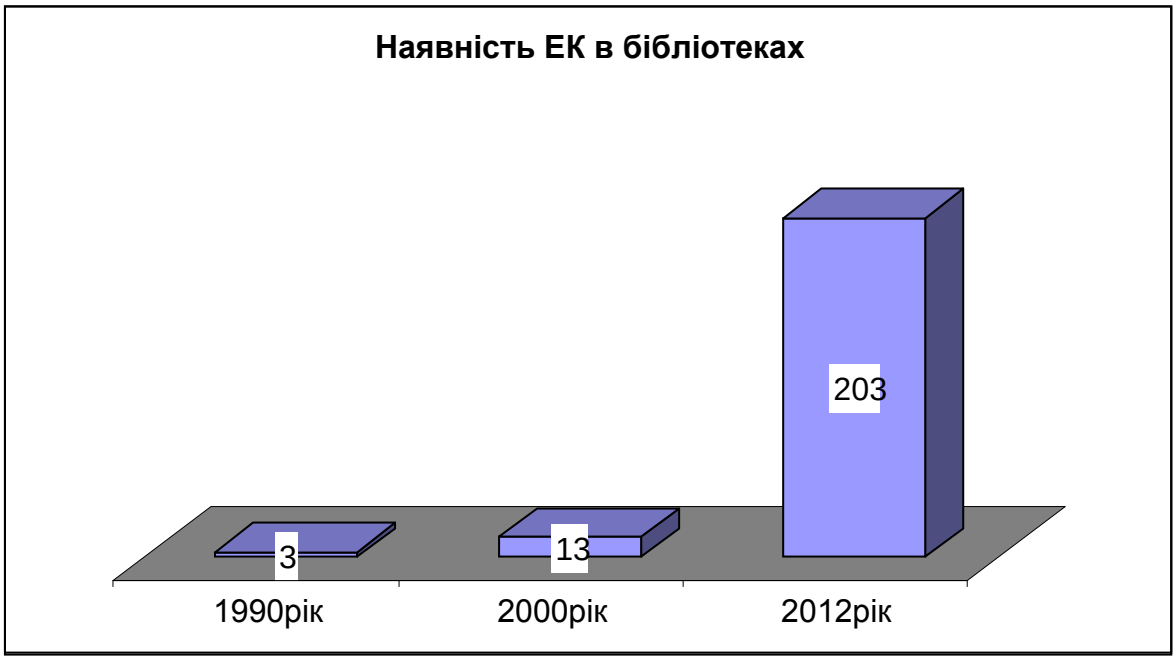

Діаграма 1

Електронні каталоги (ЕК) стають найбільш затребуваними ресурсами в бібліотеках, так як вільний та швидкий доступ до інформації дає можливість для користувача отримати найбільш повний комплект різноманітних інформаційних матеріалів через Інтернет. Зручними для використання ЕК стають як для користувачів, так і для співробітників бібліотек і розподіляються на: службові бази даних (БД), локальні бібліотечні електронні ресурси для читачів та віддалені ресурси з передплачених БД. Постійне нарощування інформаційного потенціалу ЕК з року в рік суттєво збільшується, загальний обсяг локальних бібліотечних ресурсів нашої мережі на сьогодні складає **28693324 записи**, за минулий рік кількість їх зросла на **3189626 записів**. Використання читачами таких електронних каталогів за 2012 рік складає **37 850 620** звернень.

Впровадження автоматизованих методів роботи в бібліотеках змінює всі технологічні процеси і в обслуговуванні читачів. Читачі бібліотек мають не тільки доступ до електронного каталогу через мережу Інтернет, а й можуть робити читацькі замовлення на абонемент і в читальні зали. Умови та допомога з використання систем замовлення документів виставляються на сайтах книгозбірень. Бібліотеками постійно проводиться наповнення сайтів, де розміщується та оновлюється інформація про заходи, які проводяться в закладі, надаються рекомендаційні списки літератури в електронному вигляді, бібліографічні покажчики, бюлетені нових надходжень. **105** бібліотек нашої

мережі мають власні веб-сайти, **108** розміщуються на сайтах ВНЗ; кількість відвідувань користувачами веб-сайтів бібліотек за 2012 рік зросла до 10415149. Завдяки впровадженню інноваційних технологій в бібліотечне обслуговування зростає і кількість віддалених користувачів бібліотек; таких читачів на сьогодні зареєстровано **1 074 680**.

Саме в цілях максимально повного та оперативного задоволення читацьких запитів бібліотеками застосовуються будь-які інновації. **208** бібліотек підключено до мережі Інтернет; ще однією з інформаційних та сервісних послуг в бібліотеках стає послуга WI-FI, **130** бібліотек нашої мережі надають таку послугу користувачам.

Поступово зростає кількість комп'ютерів в бібліотеках ВНЗ до 7703 од., а наявність автоматизованих робочих місць (АРМ) бібліотечних спеціалістів на сьогодні складає 6973 при загальній кількості 7441 співробітників нашої мережі; з них 5995 мають повну вищу освіту, 2327 вищу спеціальну.

В бібліотеках з'являється довідково-інформаційне обслуговування в електронному вигляді. Таке обслуговування користувачів за минулий рік сягнуло позначки 20122 віртуальних довідок .

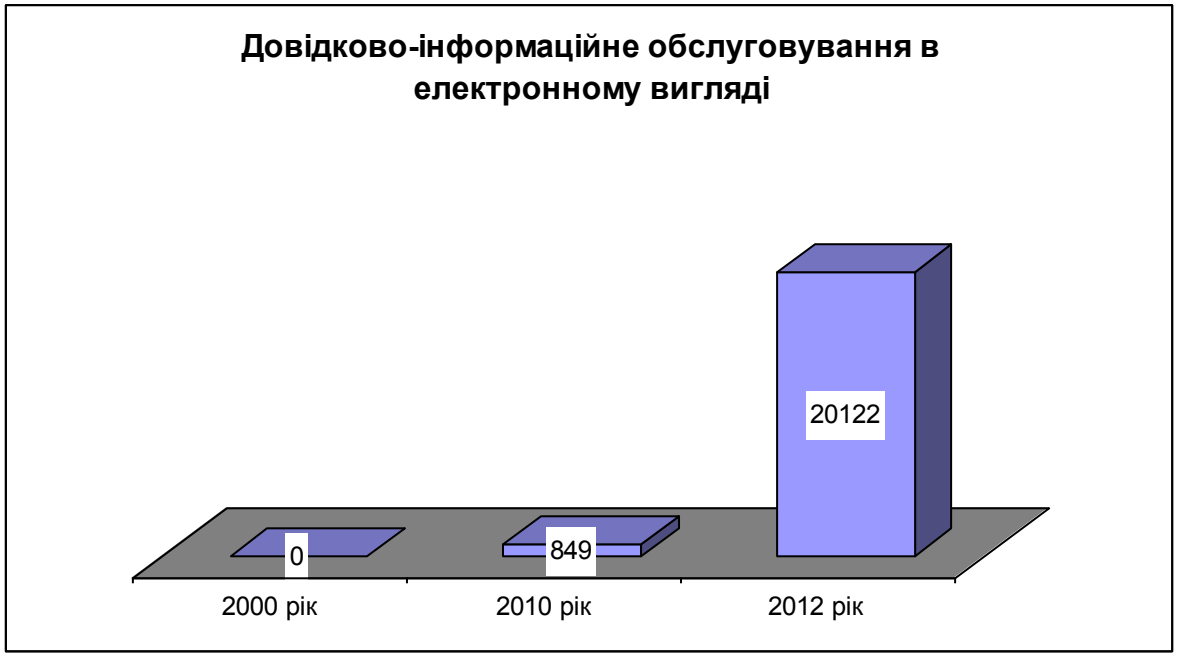

Діаграма 2

Головним об'єктом інновації в бібліотеках є: послуги та бібліотечна продукція. Поступово статус бібліотек ВНЗ змінюється з традиційно просвітницьких закладів на інформаційні центри. Робота багатьох бібліотек нашої мережі спрямована на створення єдиного інформаційного простору та інтеграції наших ресурсів у світовий інформаційний потік. Участь бібліотек в корпоративних програмах і проектах, в об'єднаних віртуальних довідкових службах, аналітичного розпису статей, корпоративних і зведених каталогах, обміні досвідом у формуванні електронних колекцій надають можливість більш досконалого доступу отримання інформації через мережу Інтернет. Плідним

напрямом співпрацювання є координація роботи між бібліотеками профільних вишів. Про корпоративну діяльність бібліотек нашої мережі можна ознайомитись на сайті бібліотеки М.Максимовича у розділі «Інформація для бібліотек ВНЗ III-IV рівнів акредитації».

В сучасних вимогах освіти кожна бібліотека ВНЗ повинна володіти досить потужним інформаційним потенціалом не тільки на паперових носіях, а й на більш сучасних носіях інформації. Придбання бібліотеками електронних ресурсів можна вважати ще одним з напрямів інноваційної діяльності. Загальна кількість фонду бібліотек нашої мережі на сьогодні становить **124 млн. 39 тис.** одиниць зберігання. Майже **600 тисяч** з них - це електронні видання у тому числі 94453 - електронні підручники які досить активно використовуються читачами бібліотек.

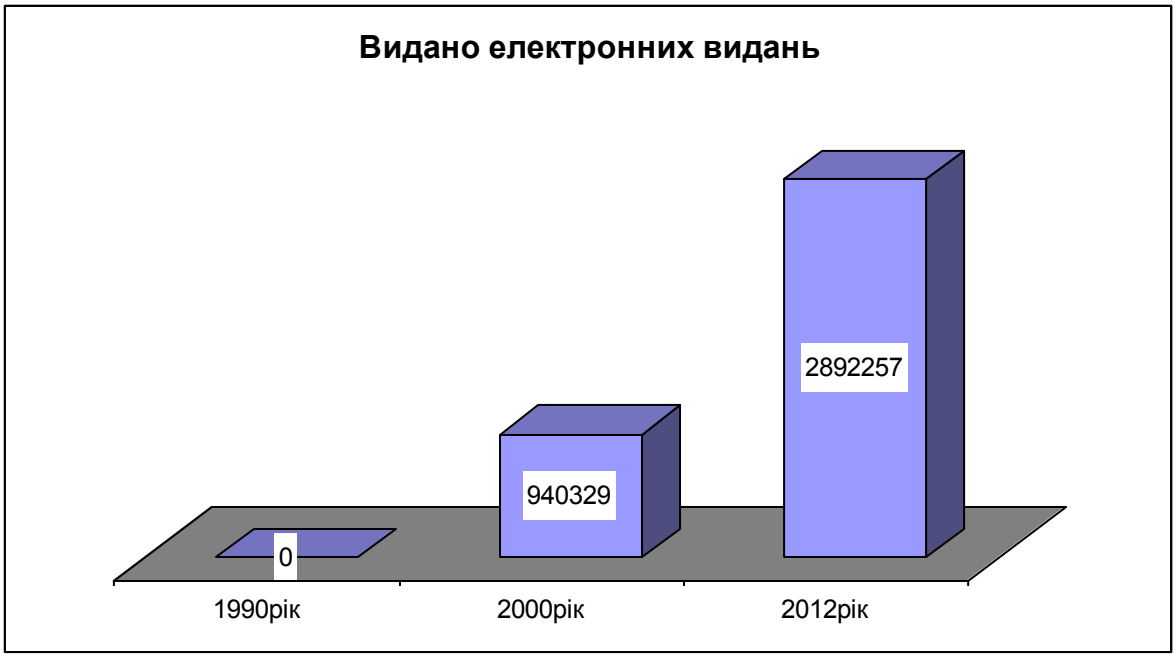

Діаграма 3

При відсутності в бібліотеці необхідного видання завжди можна було скористатись однією з форм по обслуговуванню читачів - міжбібліотечним абонементом. В бібліотеках з'являється ще одна інноваційна послуга з використанням сучасних технічних засобів - надання інформації через електронну доставку документів (ЕДД) відділами МБА. За 2012 рік бібліотеками було отримано **56952** сторінок електронних копій та видано на запит читачів **115676** сторінок різного формату.

Більш сучасним в інноваційному напрямі діяльності є створення власних електронних архівів, які дають можливість продемонструвати науковий потенціал вищого навчального закладу та збільшити попит на публікації. Такі Інституційні репозитарії (ІР) нараховують понад 229 тис. документів. Кількість звернень до них за минулий рік перевищила 3 млн.700 тис.

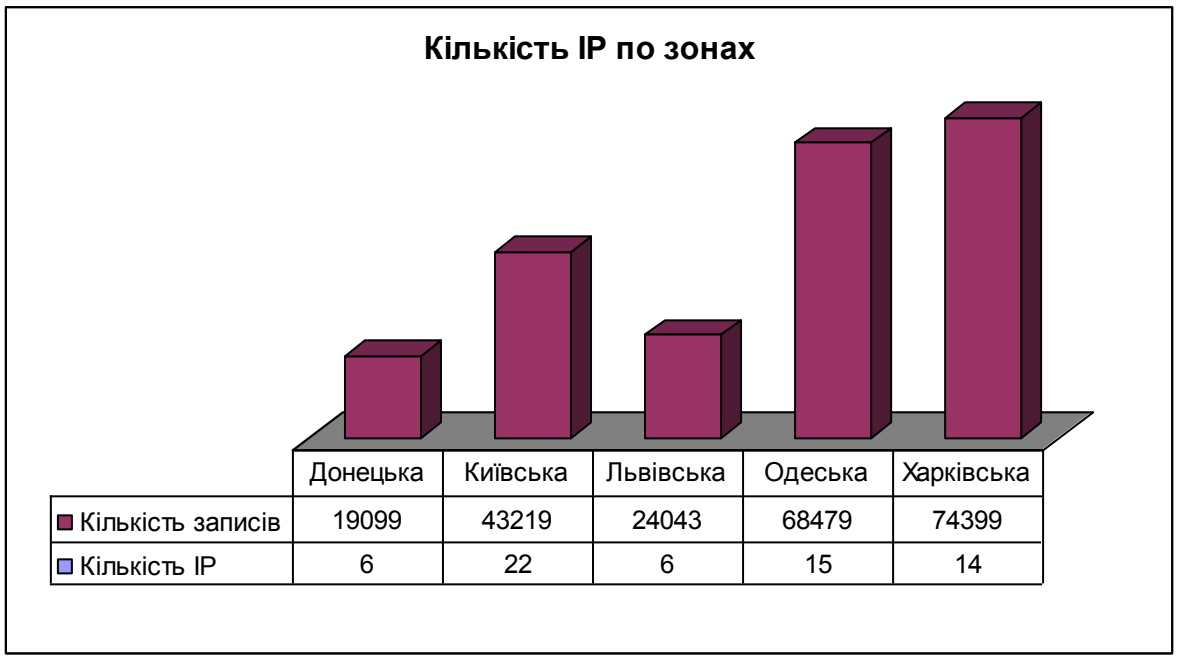

Діаграма 4

Поступово архіви наукових праць створюються майже в усіх книгозбірнях, а нарощення об'єму електронних ресурсів бібліотек ВНЗ проходить двома шляхами: поповнення власних баз даних та купівля іноземних повнотекстових доступів до світової науки.

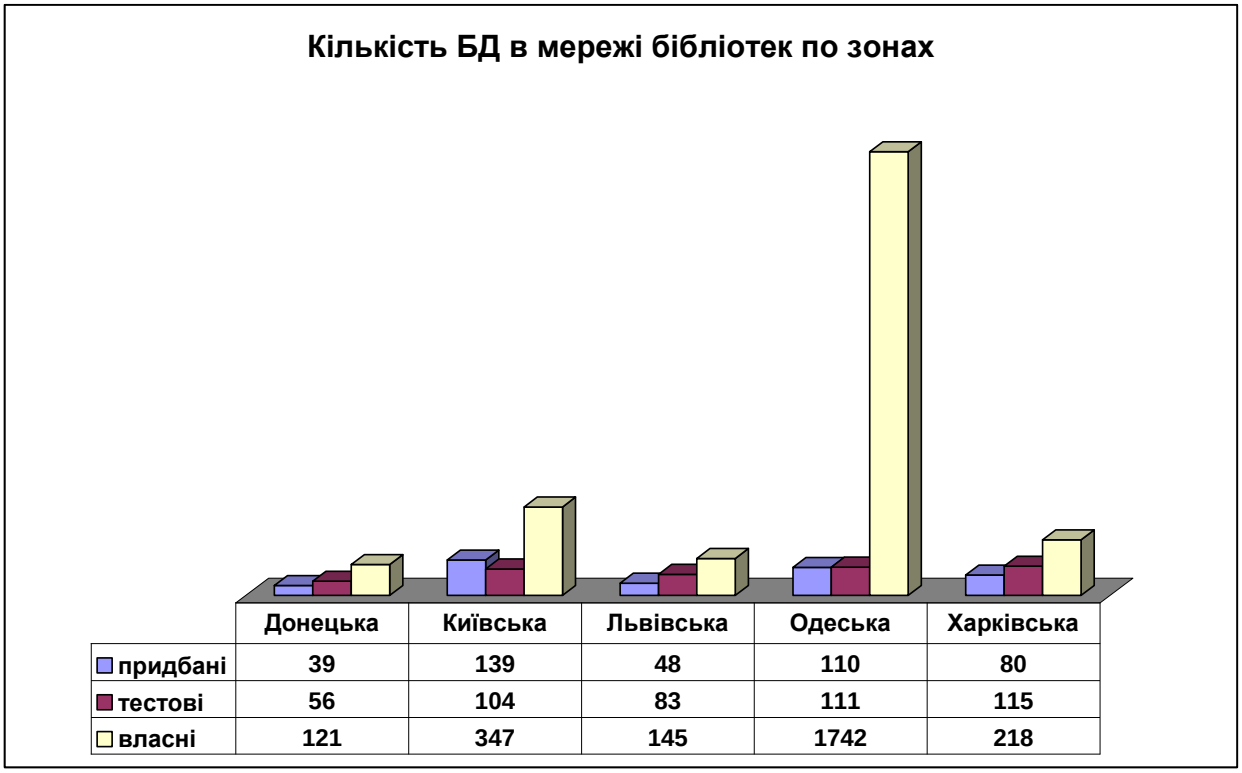

Діаграма 5

Особливе місце у фондах бібліотек займають книжкові пам'ятки – стародруки, рідкісні та цінні видання з колекційних зібрань починаючи з

другої половини XV ст. З метою збереження стародруків такі фонди скануються та переводяться в електронну форму, створюються додаткові сайти, на яких розміщуються такі документи.

Удосконалення процесів роботи бібліотек ВНЗ для оптимізації методів обслуговування та розширення сфери послуг в єдиній системі бібліотечно - інформаційного обслуговування користувачів вимагає постійних змін в застосуванні інноваційних технологій. Велике значення для інтеграції процесів ІТ в бібліотечну систему мають і зовнішні фактори: інформаційна політика держави, її економічний стан, рівень комп'ютеризації та розвиток засобів комунікації. Проблемними питаннями бібліотек ВНЗ залишаються матеріально-технічне забезпечення та недостатнє фінансування бібліотек на передплату та підтримку сучасного програмного забезпечення.

	Донецька	Київська	Львівська	Одеська	Харківська
БД	418640	678814	488841	688136	380489
Книги	3397933	13984795	4834794	4527067	6427147
Період.вид.	2692139	8146461	3839144	5048945	3858844

Діаграма 6

Використання сучасних технологій на практиці вимагає від співробітників книгозбірень постійного кваліфікаційного підвищення. Таку можливість надає мережа Інтернет, через яку можна знайомитись з нормативно-законодавчою базою роботи бібліотек, обмінюватись досвідом в он-лайн режимі, переглядаючи сайти бібліотек нашої мережі, знайомитись з тематикою проведених семінарів, різними заходами, брати участь в корпоративних проектах, тощо.

Таким чином треба зазначити, що впровадження інформаційних технологій в практичну діяльність роботи бібліотек дають суттєві позитивні результати з поліпшення якості наданих послуг користувачам, дозволяють модернізувати процеси формування бібліотечного фонду та обслуговування, сприяють першочерговому завданню бібліотеки – максимальному задоволенню потреб читачів в форматі якісно нових інформаційно-освітніх послуг.

ЗМІСТ

Белоус В.С. Использование социальных сайтов в библиотеке высшего ученого заведения: за или против? …….....…..3

Великосельська О.М. Інституційний репозиторій Хмельницького національного університету як засіб популяризації наукових публікацій університетської спільноти……..…….9

Воропаєва В.Я., Ткаченко Н.О. Вплив електронного архіву ВНЗ на науко метричні показники……..……..…….……...……...13

Грамм О.М. Роль бібліотеки ВНЗ у вихованні духовності студентської молоді…….……...……..…16

Грищенко Т.Б., Етенко Н.Ю. Індекс наукового цитування: використання та впровадження……..……21

Жердій М.А. Проект ElibUKR (Електронна бібліотека України) розширює можливості бібліотек……28

Зозуля С.М. «Інформаційні ресурси. Словник законодавчої та стандартизованої термінології»: концептуальні положення та застосування в бібліотечній практиці……29

Костирко Т.М. Наукометричний аналіз дисертаційного фонду наукової бібліотеки НУК…..……...…….....…..34

Кравченко О.М. Інформаційна культура та культура читання працівників вищої школи в епоху Інтернет (з досвіду роботи бібліотеки криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет») ……....42

Крайнюк О.В. Правові та етичні аспекти використання електронних ресурсів бібліотеки……..……..47

Кунанець Н.Е. Система бібліотечно-інформаційного обслуговування осіб з особливими потребами: методологічні засади формування……...53

Макеева И.И. Система повышения профессиональной компетенции библиотекарей …….……...……..….58

Мацей О.О. Інформаційна культура бібліотечних фахівців НБ ХНУ в системі безперервної освіти……..…….……..62

Назарчук Т.Б. Использование дистанционного обучения для повышения квалификации специалистов как инновационное направление в библиотечном образовании ……..……...….68

Нефедова О.Н. Просветительские традиции и современная культурно-педагогическая роль вузовской библиотеки в условиях формирования информационного общества и гуманитаризации инженерного образования.....74

Нутраченко Е.П. Электронные ресурсы библиотеки СевНТУ: анализ использования, перспективы развития ……...……...79

Охріменко К.В. Нові тенденції формування електронних бібліотечних систем…….……83

Пархомчук Т.В. Доступ к полнотекстовым трудам ВУЗа: электронный каталог или репозитарий открытого доступа?……... ……...86

Подрєзова М.О. Інформаційно-аналітична діяльність наукової бібліотеки – пріоритетний напрямок розвитку бібліотечної справи…....…..89

Полтавец Т.М., Трубакова Н.А. Повышение квалификации библиотекаря – важная составляющая деятельности современной университетской библиотеки…….…..99

Прокопчук В.С. Краєзнавчі бібліотечні ресурси та їх трансформація в середовище користувачів…….……108

Ржевцева Н.Л. Международная Крымская конференція «СВЧ-техника и телекоммуникационные технологии»: 1991-2010: библиографический указатель трудов конференции…….....116

Ржевцева Н.Л. Методи библиометрического и наукометрического анализа для оценки эффективности научной деятелльности ……120

Савенкова Л.В. Вільний доступ до фонду в інформаційному середовищі університетської бібліотеки…….……..128

Салова В.О. Основные тенденции развития электронной библиотеки и информационное обеспечение учебного процесса……...……....132

Семененко Л.П., Главчев М.И., Главчева Ю.Н. Организация доступа к сетевым научным и образовательным ресурсам: практический опыт научно-технической библиотеки НТУ «ХПИ»…..…… ……...…...136

Синковская Е.В., Пыжьянова Н.В. Использование социальных сетей в практике работы библиотеки ВУЗа …….……141

Спанчак А.Г. Непрерывное профессиональное образование в библиотеке СевНТУ: реали и перспективы……...…….……..147

Ткаченко Т.П. Стратегія розвитку персоналу бібліотеки – частина політики розвитку самої бібліотеки…….……..153

Уткина Е.Г., Симоненко Д.А. Именной указатель к библиографическому изданию: попутка автоматизации ……...….159

Цимбалюк С.Я., Павленко Г.Л. Роль бібліотеки як інформаційного ресурсу у формуванні культури і духовності особистості……...……..161

Чирков О.А. Вікіпедія як вагомий інформаційний веб-ресурс для освіти в Україні……..……..167

Чуканова С.О. Педагогічні умови формування готовності до інформаційно-аналітичної діяльності майбутніх бібліотекарів-бібліографів у ВНЗ України…….…….……173

Шелягова А.А. Менеджмент электронных ресурсов в библиотеке ВУЗа как ведучий фактор их развития……..……..……..…177

Якуніна Н.В. Інноваційні технології в бібліотечній практиці…..…....182

Матеріали
науково-практичної конференції
«Бібліотеки та інформаційні ресурси у сучасному світі науки,
освіти та культури»

Материалы
научно-практической конференции
«Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки,
образования и культури»

Технічний редактор О.В. Сінковська
Комп'ютерний набір і верстка В.О. Рябова

Здано до набору 25 .09 .2013. Підп. до друку 0 .0 .2013. ДК № от .0 .09.2013
Формат 60x90 1/16. Пап. тип №1 Офс. друк. Ум. друк. арк. 12,25. Тираж 100 екз.
Зам. №
Видавництво: Купол, 2013.
E-mail: